

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ПРАКТИКУМ
З ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА**

Навчальний посібник

Колектив авторів

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
Л. Р. Наливайко

Видання друге,
перероблене і доповнене

Дніпро
2021

УДК 340.1+321.01

П 69

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол №9 від 24.05.2021)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бобровник С. В. – завідувач кафедри теорії та історії права та держави Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії правових наук України, Заслужений юрист України; **Балинська О. М.** – проректор Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

П-69 Практикум з теорії держави і права: навч. посібник / Кол. авт. ; за заг. ред. д.ю.н., проф. Л. Р. Наливайко. 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро : Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 500 с.

ISBN 978-617-8032-61-6

Навчальний посібник розрахований на здобувачів вищої освіти різних закладів вищої освіти, викладачів, науковців, державних службовців, політиків, усіх, хто цікавиться актуальними проблемами державотворення, правотворення та правозастосування та шляхами їх вирішення.

АВТОРИ:

Наливайко Л. Р. – проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;

Грицай І. О. – професор кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Припутень Д. С. – професор кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Чепік-Трегубенко О. С. – доцент кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Медяник В. А. – доцент кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат політичних наук;

Мінакова Є. В. – старший викладач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Малихіна А. І. – викладач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

ISBN 978-617-8032-61-6

© Автори, 2021

© ДДУВС, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН	6
ПЕРЕЛІК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ	8
ТЕМА 1. ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЯК НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА	11
ТЕМА 2. ПОНЯТТЯ, ПОХОДЖЕННЯ, СУТНІСТЬ ТА ТИПОЛОГІЯ ДЕРЖАВИ	32
ТЕМА 3. ФОРМА ДЕРЖАВИ	55
ТЕМА 4. МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВИ	78
ТЕМА 5. ТЕОРІЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ	104
ТЕМА 6. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВА	129
ТЕМА 7. ДЕМОКРАТИЧНА, СОЦІАЛЬНА, ПРАВОВА ДЕРЖАВА	153
ТЕМА 8. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРАВА.....	175
ТЕМА 9. ФОРМИ ПРАВА	196
ТЕМА 10. ПРАВОТВОРЧІСТЬ. НОРМОТВОРЧЕ ТЕХНІКА. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ	222
ТЕМА 11. СИСТЕМА ПРАВА І СИСТЕМА ЗАКОНОДАВСТВА	246
ТЕМА 12. ПРАВОВІДНОСИНИ.....	271
ТЕМА 13. ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА.....	295
ТЕМА 14. РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ ПРАВА.....	315
ТЕМА 15. ПРАВОМІРНА ПОВЕДІНКА. ПРАВОПОРУШЕННЯ	336
ТЕМА 16. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.....	360
ТЕМА 17. ЗАКОННІСТЬ ТА ПРАВОПОРЯДОК	386
ТЕМА 18. ПРАВОСВІДОМІСТЬ ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА. ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ	409
ТЕМА 19. ЮРИДИЧНА ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ. ЮРИДИЧНИЙ ПРОЦЕС	432
ТЕМА 20. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН ..	455
ТЕМА 21. ОСНОВНІ ПРАВОВІ СИСТЕМИ СУЧАСНОСТІ.....	478
ВІДПОВІДІ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ.....	496

ВСТУП

На сучасному етапі цивілізаційного розвитку держава та суспільство переживають період інтенсивної трансформації усіх сфер життєдіяльності. Це викликає потребу систематизації джерел права, зближення правових систем та багато інших. Все це має безпосередній вплив на загальнотеоретичну юриспруденцію. Враховуючи це, вивчення здобувачами вищої освіти юридичних факультетів навчальної дисципліни теорії держави і права має особливе значення для комплексного та всебічного формування фахівців у сфері юриспруденції.

«Теорія держави і права» як фундаментальна юридична дисципліна посідає провідне місце у системі підготовки майбутніх фахівців-юристів; має безпосередньо практичну роль. Навчальна дисципліна «Теорія держави і права» викладається здобувачам вищої освіти 1 курсу юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ протягом 1 та 2 семестрів, що є запорукою глибокого та систематизованого вивчення цієї галузі знань. Цей курс є базовим у системі інших закладів вищої освіти України.

В умовах подальшого формування України як демократичної, соціальної, правової держави, що передбачено Основним Законом України¹, вивчення цієї дисципліни має особливе значення та дає здобувачам:

- 1) усвідомлення комплексу загальних базових знань про державно-правові явища, державно-правову організацію суспільства;
- 2) широкий діапазон світоглядних уявлень із найбільш важливих політико-правових проблем розвитку нашої держави;
- 3) можливість отримання уявлень про основні категорії, що відображають особливі властивості держави і права;
- 4) знання щодо закономірностей становлення і розвитку загальнотеоретичної юридичної науки та значення загальнотеоретичних знань для наступної практичної діяльності та багато ін.

Навчальний посібник «Практикум з Теорії держави і права» підготовлено відповідно до тематичного плану та програми навчальної дисципліни, які відповідають встановленим освітнім вимогам, що необхідні при підготовці фахівців за спеціальністю 081 Право.

У посібнику завдання розміщено у двадцять одній темі відповідно до програми базового курсу. Навчальне видання включає наступні завдання: словникова робота, тестові завдання, підготувати реферат (тема на вибір),

¹ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканості народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).

скласти схеми (теми на вибір), виконати практичні завдання. До кожної теми запропоновано перелік як основної літератури, так і спеціалізованої, та нормативно-правових актів із внесеними змінами та доповненнями до кожної теми. Всі тестові завдання подано з варіантами відповідей, де правильною є лише одна. Тестові завдання можуть бути використані для перевірки знань здобувачів вищої освіти при різних формах контролю, а також як один із варіантів екзаменаційних завдань з курсу «Теорія держави і права». Посібник рекомендовано використовувати під час підготовки до семінарських занять та для самостійного вивчення дисципліни «Теорія держави і права».

У підготовці навчального посібника «Практикум з Теорії держави і права» використано низку власних напрацювань науково-педагогічних працівників, отриманих у результаті роботи у межах діяльності наукової школи «Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування» та Навчально-наукової лабораторії дослідження проблем правового статусу внутрішньо переміщених осіб та забезпечення гендерної рівності, що функціонує на базі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ та Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України.

Навчальне видання розраховане на здобувачів вищої освіти різних закладів вищої освіти, викладачів, науковців, державних службовців, політиків, усіх, хто цікавиться проблемами державотворення, правотворення та правозастосування та шляхами їх вирішення.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

з/п	Назва теми	Всього	Кількість годин, відведених на:		
			Лекції	Семінари	Самостійну та індивідуальну роботу
Перший семестр Змістовий модуль I Предмет і методологія теорії держави і права. Сутність і типологія держави. Форма держави. Громадянське суспільство. Демократична держава					
	Всього	120	30	30	60
1.	Теорія держави і права як наука та навчальна дисципліна	14	4	4	6
2.	Поняття, походження, сутність та типологія держави	10	2	2	6
3.	Форма держави	14	4	4	6
4.	Механізм держави	10	2	2	6
5.	Теорія функцій держави	10	2	2	6
6.	Громадянське суспільство, політична система суспільства і держава	10	2	2	6
7.	Демократична, соціальна, правова держава	10	2	2	6
Змістовий модуль II Поняття і сутність права. Форми права. Правотворчість					
8.	Поняття та сутність права	14	4	4	6
9.	Форми права	14	4	4	6
10.	Правотворчість. Нормотворча техніка. Систематизація нормативно-правових актів	14	4	4	6
	Форми підсумкового контролю	Залік			

<p align="center">Другий семестр Змістовий модуль III Система права. Правовідносини. Реалізація норм права. Правомірна поведінка. Правопорушення та юридична відповідальність</p>					
	Всього	120	18	36	66
11.	Система права і система законодавства	14	4	6	4
12.	Правовідносини	12	2	4	6
13.	Тлумачення норм права	12	2	4	6
14.	Реалізація норм права	12	2	4	6
15.	Правомірна поведінка. Правопорушення	10	2	2	6
16.	Юридична відповідальність	10	2	2	6
<p align="center">Змістовий модуль IV Законність і правопорядок. Правосвідомість та правова культура. Юридичний процес. Правове регулювання суспільних відносин</p>					
17.	Законність та правопорядок	8	-	2	6
18.	Правосвідомість та правова культура. Правове виховання	10	2	2	6
19.	Юридична практична діяльність. Юридичний процес	8	-	2	6
20.	Правове регулювання суспільних відносин	12	2	4	6
21.	Основні правові системи сучасності	12	-	4	8
	Форми підсумкового контролю	Екзамен			

ПЕРЕЛІК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ

- Nalyvaiko L. R. State System Guarantees: Theoretical and Legal Characteristics / The issues of improving legal knowledge in the XXI century: the unity of theory and practice: collective monograph. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 131-150.
- Nalyvaiko L. R., Chepik-Tregubenko O. S. Main Directions of Effective Interaction of Public Authorities and Institutes of Civil Society / Legislation of EU countries: history, shortcomings and prospects for the development: Collective monograph. Frankfurt (Oder): Izdevniecība "Baltija Publishing", 2019. 360 p. P. 197-214.
- Nalyvaiko L. R., Oliinyk V. M. Theoretical and legal basis of the interaction of judicial authorities and the civil society institutions: foreign experience / Development and modernization of the legal systems of Eastern Europe: experience of Poland and prospects of Ukraine: Collective monograph. Vol. 3. Lublin: Izdevniecība "Baltija Publishing", 2017. 372 p. P. 165-181.
- Chepik-Trehubenko O. S. The Political System of Society: Features and Prospects of Development in Ukraine / The issues of improving legal knowledge in the XXI century: the unity of theory and practice: collective monograph. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 33-51.
- Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська та ін.; відп. ред. І. О. Голубовська. І. Ю. Штиченко. Київ: Київський ун-т, 2012. 543 с.
- Бондаренко Б. Д. Закономірності як предмет загальної теорії права: моногр. / [наук. ред. С. В. Бобровник]. Київ: Дакор, 2020. 265 с.
- Ведерніков Ю. А., Папірна А. В. Теорія держави та права: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 333 с.
- Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах / редкол.: В. Д. Гончаренко (гол.) та ін. Харків: Право, 2016. Том 1: Історія держави і права України. 848 с.
- Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах / редкол.: С. І. Максимов (гол.) та ін. Харків: Право, 2017. Том 2: Філософія права. 1128 с.
- Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах / редкол.: О. В. Петришин (гол.) та ін. Харків: Право, 2017. Том 3: Загальна теорія права. 952 с.
- Великий енциклопедичний юридичний словник. А-Я / за ред. Ю. С. Шемшученка. 2-е вид., переробл. і допов. Київ: Юридична думка, 2012. 1017 с.
- Ганич О. А. Правотворчість в державному управлінні: навч. посіб. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2014. 414 с.
- Гусарева С. Д., Тихомирова О. Д. Теорія держави та права: навч. посіб. Київ: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

- Дудченко О. С. Теорія держави і права: навч.-метод. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 99 с.
- Загальна теорія держави та права (основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції): навч. посіб. / О. Л. Копиленко, О. В. Зайчук, А. П. Заєць, В. С. Журавський та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 400 с.
- Загальна теорія держави та права: навч. посіб. / В. В. Копейчиков, А. М. Колодій, С. Л. Лисенков та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 320 с.
- Загальна теорія держави та права: навч. посіб. / Р. А. Калюжний, С. М. Тимченко, Н. М. Пархоменко, С. М. Легуша. Київ: Паливода А. В., 2007. 296 с.
- Загальна теорія права: [навч.-метод. посіб.] / [О. О. Орлова, А. М. Кучук, О. В. Мінченко]. Суми: Цьома С. П., 2020. 236 с.
- Зозуля Є. В., Іванов І. В., Гончаров А. В. Теорія держави і права: підготовка до державної атестації: навч. посіб. / за заг. ред. Є. В. Зозулі. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 163 с.
- Камінська Н. В. Словник міжнародно-правових термінів. Київ: КУТЕП, 2013. 150 с.
- Кармаліта М. В., Старостюк А. В. Теорія держави: навч. посіб. Ірпінь: [б. в.], 2013. 152 с.
- Каткова Т. Г. Теорія держави і права: навч. посіб. 2-ге вид., допов. Харків: Право, 2020. 96 с.
- Кириченко В. М., Куракін О. М. Теорія держави та права: модульний курс: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2010. 264 с.
- Крестовська Н. М., Матвєєва Л. Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підруч. для юрид. ВНЗ. 2-ге вид., випр. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 581 с.
- Макушев П. В., Хрідочкін А. В. Теорія правозастосування: навч. посіб. Дніпро: Гельветика, 2018. 360 с.
- Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 600 с.
- Наливайко Л. Р., Беляєва М. В. Політична функція Української держави: теоретико-правові та конституційно-правові засади: моногр. Київ: Хай-Тек Прес, 2013. 316 с.
- Наливайко Л. Р., Грицай І. О. Неурядові правозахисні організації України: навч. посіб. (2-ге вид., перероб. та допов.). Київ: Хай-Тек Прес, 2016. 245 с.
- Новітнє вчення про тлумачення правових актів: навч. посіб. / В. Г. Ротань та ін.; відп. ред. В. Г. Ротань. Харків: Право, 2013. 751 с.
- Пендюра М. М. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: О. С. Ліпкан, 2013. 302 с.
- Плавич В. П. Проблеми сучасного праворозуміння: навч. посіб. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. 215 с.

- Правова доктрина України: у 5-ти т. / редкол.: В. Я. Тацій [та ін.]. Харків: Право, 2013. Т. 1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція / [О. В. Петришин та ін.]; за заг. ред. О. В. Петришина. 2013. 975 с.
- Правові системи сучасності: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2012. 490 с.
- Ришелюк А. М. Законотворчість в Україні: навч. посіб. Київ: Ін-т законодавства, 2013. 383 с.
- Рудик П. А. Основи теорії держави: навч. посіб. Київ: Алерта, 2013. 206 с.
- Сидоренко М. Й. Теорія держави і права (курс лекцій): навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Ун-т «Україна», 2013. 197 с.
- Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підруч. 4-те вид., допов. і переробл. Київ: Правова єдність; Алерта, 2014. 524 с.
- Скірський І. В. Теорія держави та права: навч. посіб. Вінниця: [б. в.], 2006. 292 с.
- Субботін В. М., Філонов О. В. та ін. Теорія держави та права: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 327 с.
- Теорія держави і права: підруч. / [О. М. Бандурка та ін.]; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. 415 с.
- Теорія держави і права в тестових завданнях: навч. посіб. / кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Дніпро: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 715 с.
- Теорія держави та права: навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
- Теорія держави і права в тестових завданнях: навч. посібник / Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 760 с.
- Теорія держави і права: навч. посіб. / [С. К. Бостан та ін.]. Київ: Академія, 2013. 346 с.
- Теорія держави і права: практикум / О. М. Гришко, В. І. Риндюк, Ю. М. Рижук; за заг. ред. Ф. П. Шульженка. Київ: КНЕУ, 2013. 308 с.
- Теорія та практика правозастосування у тестових завданнях: навч. посіб. / кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро: Дніпроп. держ. унів. внутр. справ, 2019. 252 с.
- Теорія держави і права в схемах та таблицях: навч. посіб. / кол. авт.; ред. Л.Р. Наливайко. Київ: Хай-Тек Прес, 2020. 296 с.
- Тлумачний термінологічний словник з конституційного права (Explanatory Terminological Dictionary on Constitutional law) / кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: Хай-Тек Прес, 2016. 628 с.
- Шестопалова Л. Теорія права та держави: навч. посіб. Київ: Паливода А. В., 2012. 256 с.

ТЕМА 1. ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЯК НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

I. Словникова робота:

наука, юриспруденція, теорія, закономірність, теорія держави і права, риси теорії держави і права, теорія держави і права як наука, предмет теорії держави і права, структура предмета теорії держави і права, юридичні закономірності, юридичні тенденції, загальні юридичні поняття, метод теорії і держави права, методологія теорії держави і права, структура методології теорії і держави права, загальні (філософські) підходи, загальнонаукові методи, спеціальні методи, власні методи, функції теорії держави і права, загальні функції теорії держави і права, політична функція, онтологічна функція, пізнавальна функція, ідеологічна функція, евристична функція, гносеологічна функція, аксіологічна функція, прогностична функція, функція допомоги практиці, світоглядна функція, навчальна функція, науково-прикладна функція, спеціальні (власні) функції теорії держава і права, узагальнююча функція, інтеграційна функція, системотворча функція, методологічна функція, комунікативна функція, понятійно-категоріальний апарат теорії держави і права, дефініція, філософські категорії, загальнотеоретичні юридичні поняття, юридичні категорії, концепція теорії держави і права, юридичний позитивізм, система юридичних наук, теоретичні юридичні науки, історичні юридичні науки, галузеві юридичні науки, прикладні юридичні науки, науки міжнародного права, історія вчень про державу і право, історія держави і права, порівняльне правознавство, філософія права, соціологія, політологія, економічна теорія, теорія держави і права як навчальна дисципліна, завдання теорії держави і права, система навчального курсу теорії держави і права.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. Теорія держави і права розглядається як:
- а) юридична наука та галузь права;
 - в) юридична та політична наука;
 - б) юридична наука та навчальна дисципліна;
 - г) історична наука та навчальна дисципліна;
 - д) галузь юридичної науки та навчальна дисципліна.

2. *Правова реальність, право, його явища і процеси, держава у зв'язку з правом і зумовленості ним як абстрактні творіння суспільного життя, що не пов'язані з конкретною історичною епохою і пізнаються через узагальнені про них уявлення – це:*

- а) предмет теорії держави і права;
- б) об'єкт теорії держави і права;
- в) концепція теорії держави і права;
- г) поняття теорії держави і права;
- д) понятійно-категоріальний апарат теорії держави і права.

3. *Предмет теорії держави і права як науки – це:*

- а) закономірності виникнення, розвитку та функціонування правових систем світу;
- б) найбільш загальні закономірності виникнення, розвитку, функціонування державно-правових явищ і процесів;
- в) конкретні закономірності, що сприяли виникненню та розвитку системи права;
- г) сукупність наукових знань про правову дійсність;
- д) сукупність правових явищ на різних етапах розвитку людства.

4. *Система основних юридичних понять – це елемент:*

- а) предмета теорії держави та права;
- б) об'єкта теорії держави та права;
- в) методології теорії держави та права;
- г) функцій теорії держави та права;
- д) предмета юриспруденції.

5. *Поняття «об'єкт» і «предмет» дослідження співвідносяться наступним чином:*

- а) ці поняття є тотожними;
- б) це самостійні поняття, які не перебувають у зв'язку між собою;
- в) «предмет» дослідження є більш широким поняттям;
- г) «об'єкт» дослідження є більш ширшим поняттям;
- д) поняття «об'єкт» є похідним від поняття «предмет».

6. *Необхідні, постійні, істотні зв'язки, які виникають у правовій сфері, що мають вірогідний характер – це:*

- а) юридичні тенденції;
- б) завдання теорії держави та права;
- в) юридичні конструкції;
- г) юридичні закономірності;
- д) система принципів теорії держави та права.

7. Функція теорії держави і права, яка виражається у передбаченні подальшого розвитку держави і права:

- а) онтологічна;
- б) гносеологічна;
- в) прогностична;
- г) евристична;
- д) методологічна.

8. Функція теорії держави і права, спрямована на здобуття нових і розширення існуючих наукових знань про юридичні явища, їхні характерні риси, сутність, форми, принципи та інститути – це:

- а) гносеологічна;
- б) прогностична;
- в) онтологічна;
- г) пізнавальна;
- д) узагальнююча.

9. Функція теорії держави і права, яка виражається у пізнанні та поясненні державно-правових явищ:

- а) гносеологічна;
- б) онтологічна;
- в) евристична;
- г) прикладна;
- д) методологічна.

10. Функція теорії держави і права, яка полягає у наданні рекомендацій щодо вдосконалення державного механізму та національної правової системи – це:

- а) функція допомоги практиці;
- б) правозастосовна функція;
- в) функція правореалізації;
- г) інтерпретаційна функція;
- д) рекомендаційна функція.

11. Функція теорії держави і права, яка виражається у формуванні понятійного апарату системи юридичних наук:

- а) евристична;
- б) гносеологічна;
- в) методологічна;
- г) практична;
- д) виховна.

12. Функція теорії держави і права, яка сприяє формуванню в суспільстві юридичних переконань, що ґрунтується на ідеях пріоритету прав людини, верховенства права, юридичної рівності та свободи, конституціоналізму – це:

- а) виховна;
- б) гносеологічна;
- в) світоглядна;
- г) комунікативна;
- д) організаційна.

13. Функція теорії держави і права, у процесі якої відбувається інтеграція юридичних явищ і положень інших юридичних наук у загальнотеоретичні поняття, що мають абстрактний характер – це:

- а) інтеграційна;
- б) узагальнююча;
- в) методологічна;
- г) евристична;
- д) онтологічна.

14. Функція теорії держави і права, яка реалізується через формулювання окремих ознак, властивостей, форм, функцій, видів і механізмів держави і права, що використовуються іншими юридичними науками – це:

- а) політична;
- б) методологічна;
- в) теоретико-прикладна;
- г) комунікативна;
- д) евристична.

15. Функція теорії держави і права, яка полягає у роз'ясненні державно-правової дійсності шляхом їх тлумачення – це:

- а) узагальнююча;
- б) прогностична;
- в) гносеологічна;
- г) комунікативна;
- д) інтерпретаційна.

Варіант 2

1. Сутність ідеологічної функції теорії держави і права полягає в:

- а) отриманні інформації про право і державу, розширення знань про державно-правові явища та процеси, що виражається в усвідомленні їх ознак, функцій, принципів тощо;
- б) розробленні ідей, концепцій, теорій у галузі права і держави; формування правової свідомості, правової культури, що впливають на правову свідомість громадян та суспільства;
- в) підготовці проектів законів та інших нормативно-правових актів, проведенні наукових експертиз і консультацій щодо поданих правових актів;
- г) виявленні цінності права як міри справедливої свободи і рівності (його залежність від суспільства і значення в житті людей), правовій оцінці чинного законодавства, діяльності держави;
- д) узагальненні інформації про право і державу, систематизації відомостей про здобутки юридичних наук щодо генезису, розвитку, структури, місця в національному та світовому порядку.

2. Гносеологічна функція теорії держави і права здійснюється шляхом:

- а) отримання інформації про право і державу, розширення знань про державно-правові явища і процеси, що виражається в усвідомленні їх ознак, функцій, принципів тощо;
- б) підготовки проектів законів та інших нормативно-правових актів, проведення наукових експертиз і консультацій щодо поданих правових актів та інша допомога юридичній прикладній діяльності, що свідчить про тісний зв'язок теорії і практики;
- в) узагальнення інформації про право і державу, систематизації відомостей про здобутки юридичних наук щодо генезису, розвитку, структури, місця в соціально-національному і світовому порядку;
- г) розроблення ідей, концепцій, теорій у галузі права і держави; формуванні правової свідомості, правової культури суб'єктів права;
- д) виявлення цінності права як міри справедливої свободи і рівності (його залежність від суспільства і значення в житті людей), правової оцінки чинного законодавства, діяльності держави.

3. Функція теорії держави і права, яка надає знання про закономірності, сутність і соціальне призначення держави та права в сучасному суспільстві, обґрунтовує необхідність і доцільність неухильного дотримання та виконання норм права:

- а) ідеологічна;
- б) прогностична;
- в) виховна;
- г) онтологічна;
- д) методологічна.

4. Аксіологічна функція теорії держави і права здійснюється шляхом:

а) узагальнення інформації про право і державу, систематизації відомостей про здобутки юридичних наук щодо генезису, розвитку, структури, місця в соціально-національному і світовому порядку;

б) отримання інформації про право і державу, розширення знань про державно-правові явища і процеси, що виражається в усвідомленні їх ознак, функцій, принципів тощо;

в) розроблення ідей, концепцій, теорій у галузі права і держави; формування правової свідомості, правової культури суб'єктів права;

г) підготовки проектів законів та інших нормативно-правових актів, проведення наукових експертиз і консультацій щодо поданих правових актів, що свідчить про тісний зв'язок теорії і практики;

д) виявлення цінності права як міри справедливої свободи і рівності (його залежність від суспільства і значення в житті людей), правової оцінки чинного законодавства, діяльності держави.

5. Функція теорії держави і права, спрямована на відкриття нових закономірностей, що виникають у процесі розвитку державно-правових явищ – це:

- а) онтологічна;
- б) прогностична;
- в) евристична;
- г) інформаційна;
- д) ідеологічна.

6. Функція теорії держави і права, яка виступає як процес, зумовлений властивостями єдності і диференційованості державно-правової надбудови суспільства – це:

- а) системна;
- б) оціночна;
- в) ідеологічна;
- г) прикладна;
- д) прогностична.

7. Система погоджених та взаємозалежних понять і категорій, необхідних для теоретичного пізнання державно-правових явищ та процесів – це:

- а) концепція теорії держави і права;
- б) понятійно-категоріальний апарат теорії держави і права;
- в) категорія теорії держави і права;
- г) поняття теорії держави і права;
- д) гіпотеза теорії держави і права.

8. Логічно виважена і усталена система причинно-наслідкових зв'язків між вихідною, стрижневою ідеєю про право та державу й суміжними ідеями, що у комплексі пронизують весь матеріал, визначають його цільову спрямованість, підбір фактів, їх інтерпретацію – це:

- а) концепція теорії держави і права;
- б) понятійно-категоріальний апарат теорії держави і права;
- в) категорія теорії держави і права;
- г) поняття теорії держави і права;
- д) гіпотеза теорії держави і права.

9. Науки, що розробляють фундаментальні юридичні поняття та категорії – це:

- а) теоретичні науки;
- б) історичні науки;
- в) прикладні науки;
- г) галузеві науки;
- д) комплексні науки.

10. Теорія держави і права належить до:

- а) прикладних наук;
- б) галузевих наук;
- в) міжнародних наук;
- г) історичних наук;
- д) теоретичних наук.

11. Порівняльне правознавство відноситься до:

- а) теоретичних наук;
- б) історичних наук;
- в) галузевих наук;
- г) міжнародних наук;
- д) прикладних наук.

12. Соціологія права відноситься до:

- а) теоретичних наук;
- б) галузевих наук;
- в) міжгалузевих наук;
- г) комплексних наук;
- д) прикладних наук.

13. Специфічні правові відносини, що складаються в окремих сферах суспільного життя та правові норми, що виникають на їх основі є предметом:

- а) теоретичних юридичних наук;
- б) галузевих юридичних наук;
- в) прикладних юридичних наук;
- г) юридичних наук, що вивчають державу і право зарубіжних країн;
- д) теоретико-прикладних юридичних наук.

14. Галузевими юридичними науками є:

- а) криміналістика, судова психіатрія, судова медицина;
- б) конституційне право, цивільне право, адміністративне право;
- в) історія політичних і правових учень, теорія держави і права;
- г) кримінологія, судова бухгалтерія;
- д) професійно-правова відповідальність правника, екологічне право.

15. Конституційне право відноситься до:

- а) теоретичних юридичних наук;
- б) галузевих юридичних наук;
- в) прикладних юридичних наук;
- г) комплексних юридичних наук;
- д) міжгалузевих юридичних наук.

Варіант 3

1. Судова медицина та судова психологія відноситься до:

- а) теоретичних юридичних наук;
- б) галузевих юридичних наук;
- в) прикладних юридичних наук;
- г) комплексних юридичних наук;
- д) міжгалузевих юридичних наук.

2. Наука, що озброює теорію держави і права найбільш загальними методами пізнання державно-правових явищ – це:

- а) політологія;
- б) соціологія;
- в) юридична наука;
- г) філософія;
- д) історія.

3. Система знань про державну правову політику, про стрижневі напрями політичного розвитку держави і права, що ґрунтується на об'єктивних закономірностях цього розвитку – це:

- а) політологія;
- б) політологія права;
- в) конфліктологія;
- г) соціологія;
- д) соціологія права.

4. Міждисциплінарна галузь наукових знань про соціальні умови розвитку та функціонування права, яка спрямована на з'ясування соціальної зумовленості та ефективності права – це:

- а) філософія права;
- б) соціологія права;
- в) юридична логіка;
- г) правова психологія;
- д) юридична конфліктологія.

5. Наука, предметом дослідження якої є суспільство як цілісна система, його окремі структури та інститути, різні соціальні групи та відносини між ними, закономірності індивідуальної і групової поведінки, а також соціальні процеси, що відбуваються у суспільстві – це:

- а) соціологія;
- б) філософія;
- в) теорія держави і права;
- г) політологія;
- д) історія.

6. Наука, яка вивчає форми юридичного мислення, спрямованого на пошук істини, навчає, прищеплює вміння правильно оперувати поняттями й судженнями – це:

- а) юридична психологія;
- б) політологія;
- в) соціологія права;
- г) юридична логіка;
- д) філософія права.

7. Наука про економічні відносини між людьми, відносини виробництва, обміну і розподілу – це:

- а) економічна теорія;
- б) політологія;
- в) соціологія;
- г) соціальна психологія;
- д) соціальна філософія.

8. Наука, яка досліджує процеси юридизації людського існування, притаманні кожному історичному типу цивілізації, шляхом аналізу усних або письмових пам'яток права – це:

- а) онтологія права;
- б) гносеологія права;
- в) антропологія права;
- г) аксіологія права;
- д) філософія.

9. Юридична наука, що вивчає специфіку державно-правового розвитку конкретних країн, спільні і відмінні риси різних правових систем, можливість запозичення іноземного досвіду правовою системою України – це:

- а) соціологія права;
- б) порівняльне правознавство;
- в) історія держави і права зарубіжних країн;
- г) теорія держави і права;
- д) юридична герменевтика.

10. Основне вихідне положення будь-якої наукової системи, теорії, основний закон точної науки:

- а) методика дослідження;
- б) принцип дослідження;
- в) спосіб дослідження;
- г) науковий метод;
- д) методологія.

11. Основними принципами загальнотеоретичного дослідження теорії держави і права є:

- а) принципи історизму, об'єктивності, конкретності, плюралізму;
- б) принципи гласності, колегіальності, законності;
- в) принципи корпоративності, колегіальності, законності;
- г) принципи законності, об'єктивності, конкретності;
- д) принципи комплексності, історизму, об'єктивності.

12. Принцип, за допомогою якого державу та право розглядають як змінні категорії і тому досліджують в динаміці розвитку – це:

- а) принцип історизму;
- б) принцип універсалізму;
- в) принцип системності;
- г) принцип об'єктивності;
- д) принцип комплексності.

13. Принцип, який передбачає, що державу та право досліджують не лише із суто юридичної точки зору, а й з позицій інших наук – це:

- а) принцип корпоративності;
- б) принцип комплексності;
- в) принцип об'єктивності;
- г) принцип конкретності;
- д) принцип плюралізму.

14. Принцип, який полягає в неупередженому ставленні до отриманої наукової інформації про певне явище, у зведенні до мінімуму впливу суспільної думки, сталої традиції – це:

- а) принцип плюралізму;
- б) принцип законності;
- в) принцип комплексності;
- г) принцип гласності;
- д) принцип об'єктивності.

15. До принципів теорії держави і права не належить:

- а) принцип історизму;
- б) принцип системності;
- в) принцип формально-логічної несуперечливості;
- г) принцип єдності абстрактного та конкретного;
- д) принцип універсалізму.

III. Тематика рефератів

- «Біоюриспруденція як новий напрям правових наукових досліджень».
- «Компаративістика як сучасний напрям юридичної науки».
- «Людиноцентристський підхід як методологічна основа наукових досліджень у правознавстві».
- «Людиноцентристський підхід як методологічна основа наукових досліджень у правознавстві».
- «Місце та значення теорії держави і права у вітчизняній науці».
- «Розвиток юридичної антропології в Україні».
- «Синергетичний підхід у правознавстві».
- «Системно-інформаційний підхід у контексті методологічного забезпечення наукового аналізу проблем теорії правової системи України».
- «Соціологічний підхід у сучасному правознавстві».
- «Стан наукових пошуків з проблеми становлення та розвитку правової освіти в Україні».
- «Сутність та значення юридичної освіти для розбудови незалежної правової держави».

- «Теорія держави і права: стан, тенденції та перспективи розвитку».
- «Теорія та філософія права: проблема розмежування».
- «Функціональний вплив сучасного правознавства на розвиток правової системи».
- «Цифрова юриспруденція в Україні: тенденції розвитку».
- «Юридична наука і практика: пошук гармонії».

IV. Скласти схеми

- ✓ Поняття та структура юридичної науки.
- ✓ Ознаки теорії держави і права.
- ✓ Етапи становлення теорії держави та права як науки в Україні та світі.
- ✓ Критерії класифікації та види методів теорії держави і права.
- ✓ Функції науки теорії держави і права.
- ✓ Теорія держави і права як навчальна дисципліна: поняття, система, за вдання.
- ✓ Теорія держави і права та суспільні науки: питання взаємодії.
- ✓ Місце теорії держави і права в системі юридичних наук.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Проаналізуйте зазначений текст.

«Право не існує поза людьми, поза середовищем їх життєдіяльності. Воно апелює систематично ні до кого іншого, як до людини. Як продукт людської творчості право втілює в собі всі ті характеристики, які властиві людині. Оскільки право виникає та існує як результат цілеспрямованої діяльності соціальних суб'єктів, врешті-решт замикаючись власними функціями, змістом і структурою на людині, не випадково у праві є все те, що наявне в людині – раціональне та ірраціональне, соціальне та духовне тощо» (Н. Гураленко, к.ю.н., доц.).

Визначте, який методологічний підхід до пізнання права використовує дослідниця. Назвіть його основні напрями і принципи. Сформулюйте 5 коротких тез про сучасний зміст юридичної науки з використанням цього методологічного підходу.

Практичне завдання №2

Проаналізуйте зазначений текст.

«Грунтовний аналіз співвідношення та міжгалузевий, міждисциплінарний взаємозв'язок правової категорії «державний лад» з категоріями «державність», «конституційний лад», «суспільний лад», «політична система», «тип держави», «форма держави», комплексне вивчення теоретичних підходів до змісту поняття «державний лад» дозволили

сформулювати його авторське визначення» (Л.Наливайко, д.ю.н., професор).

Які, на Вашу думку, наукові методи використала вчена для визначення поняття «державний лад»? Надайте коротку характеристику цих методів та аргументуйте свою відповідь.

Практичне завдання №3

Заповнити таблицю. Система (групи) юридичних наук:

1.	Теоретичні юридичні науки	
2.	Історичні юридичні науки	
3.	Галузеві юридичні науки	
4.	Міжгалузеві юридичні науки	
5.	Прикладні юридичні науки	
6.	Науки, що вивчають публічне і приватне міжнародне право, конституційне право інших країн	

Практичне завдання №4

Заповніть таблицю. Віднесіть наведені питання до певної групи юридичної науки:

Теоретичні науки	Історичні науки	Галузеві та міжгалузеві науки	Прикладні науки	Науки, що вивчають міжнародне право

a. загальні закономірності функціонування держави і права; b. особливості формування інституту парламенту в Україні; c. причини злочинності; d. порядок продажу землі; e. особливості проведення дактилоскопічної експертизи; f. особливості реалізації майнових прав фізичними і юридичними особами; g. спадкування за законом;	h. співробітництво держав з метою підтримки екологічної безпеки; i. основи державного ладу України; j. особа злочинця; k. правовий статус людини і громадянина в Україні; l. особливості формування уряду; m. порядок залучення доказів до справи; n. міжнародні правопорушення.

Спеціалізована література:

1. Арнаутова Л. П. О. В. Сурілов про призначення та функції теорії держави і права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 67. С. 214-221.
2. Бабкін В. Д. Філософія права та загальна теорія держави і права: проблеми взаємодії. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2013. Вип. 12. С. 3-8.
3. Баланаєва О. В. Лексико-семантична, словотворча і синтаксична структура сучасної юридичної терміносистеми (на матеріалі російської, української, німецької термінологій): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Донецьк, 2013. 20 с.
4. Баранова Ю. О. Методологічні правила порівняльно-правових досліджень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 24 с.
5. Білас І. Г., Білас Ф. І. Трансформація загальної теорії держави і права у сучасну юриспруденцію та її функціональне призначення у формуванні праворозуміння юристів. *Наше право*. 2015. № 4. С. 5-16.
6. Бобрик В. І. Методологічні підходи до поняття «диференціація» в юридичній науці. *Приватне право і підприємництво*. 2018. Вип. 18. С. 14-18.
7. Бобровник С. В. Юридична антропологія: становлення та науковий статус. *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С. 111-118.
8. Богуцька Н. М. Методологічне значення юридичних конструкцій у контексті методу правознавства. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 5. С. 10-17.
9. Буга Г. С., Буга В. В. Історичні витоки та сучасність юридичної освіти та науки в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1. С. 14-20.
10. Варламова Н. Методологія юридичної науки: спокуса постмодерном. *Право України*. 2014. № 1. С. 69-77.
11. Ветютнев Ю. Методологічні проблеми розуміння істини як правової цінності. *Право України*. 2014. № 1. С. 106-112.
12. Вільчинська С. Проект методології нового типу (підхід філософської антропології). *Університетська кафедра*. 2018. № 7. С. 93-98.
13. Войтанович О. Й. Ідеологія глобалізації у сучасному світі та її вплив на державу і право: аспекти теорії. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2013. № 3. С. 36-42.
14. Габаковська Х. В. Дослідницький підхід як елемент методології у сучасній юриспруденції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2018. 20 с.
15. Гаврилюк Р. Чи можливо наукове неklasичне пізнання права? *Право України*. 2014. № 1. С. 94-105.
16. Гальченко М. С. Методологічна природа мислення в еволюції пізнавальних дискурсів. *Гілея*. 2018. Вип. 131. С. 251-255.
17. Гиляка О. С. Юридичний документ: поняття, особливості, види: автореф.

- дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
18. Голюк В. Я. Методологія системного аналізу та його використання у формуванні державної економічної політики. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки.* 2016. Вип. 19 (1). С. 32-35.
 19. Гоменюк З. П. Філософський зміст функціонування правової держави у державознавчій теорії Б. Кістяківського. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки.* 2016. № 845. С. 373-384.
 20. Горбань В. І. Щодо розбіжностей у визначенні форми держави між теорією та історією держави і права. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Право.* 2012. Вип. 18. С. 5-12.
 21. Григоренко Є. І. Відмежування предмету філософії права від предмету загальної теорії держави і права та галузевих юридичних наук. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право.* 2014. № 1137. Вип. 18. С. 46-49.
 22. Гусарєв С. Діяльнісний підхід у структурі методології сучасного правознавства. *Право України.* 2011. № 8. С. 160-166.
 23. Денисов С. Використання діалектико-матеріалістичного методу в пізнанні права. *Право України.* 2014. № 1. С. 86-93.
 24. Дубов Г. О. Дослідження юридичної методології у період виникнення та становлення юридичної науки незалежної України. *Альманах права.* 2019. Вип. 10. С. 128-132.
 25. Дубов Г. О. Становлення методології юридичних досліджень: особливості радянського та сучасного етапів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 16 с.
 26. Жаровська І. М. Сучасна теорія держави і права: традиційність та новаторство підходів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки.* 2016. № 837. С. 252-257.
 27. Жаровська І. М. Теорія держави і права як фундаментальна та світоглядна дисципліна. *Часопис Київського університету права.* 2016. № 3. С. 15-18.
 28. Жаровська І. М. Щодо проблем методології теорії держави і права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки.* 2015. № 827. С. 138-141.
 29. Журбелюк Г. В. Основні концептуальні підходи викладання історії держави і права: спадщина і перспективи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія.* 1999. Вип. 1. С. 163-168.
 30. Завальнюк В. В. Юридична антропологія та інші напрями антропологічного знання. *Актуальні проблеми держави і права.* 2008. Вип. 44. С. 342-345.
 31. Завальнюк В. В. Антропологія в системі цінностей права. *Актуальні*

- проблеми держави і права*. 2012. Вип. 68. С. 31-37.
32. Завальнюк В. В. Юридична антропологія та правозначуща поведінка. *Митна справа*. 2013. № 6. С. 3-15.
 33. Завальнюк В. Юридична антропологія та типологія сучасного праворозуміння. *Юридичний вісник*. 2014. № 2. С. 14-18.
 34. Завальнюк В. Юридична антропологія у формуванні правової культури сучасного українського суспільства. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2014. Svazek 1., 6. vydání. С. 38-46.
 35. Зякун А. І., Дегтяр Р. О. Методологічні основи юридичної психології як науки. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 6. С. 7-10.
 36. Іваненко О. В. Метод загальної теорії держави та права: окремі питання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 14 (1). С. 8-11.
 37. Іванов В. Ф. Методологія та методика дослідження змісту масової комунікації: дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 1996. 467 с.
 38. Івашев Є. В. Антропологія як підґрунтя аксіології права: людські потреби – інтереси – цінності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 61. С. 298-305.
 39. Кабанець Н. І. Науковий статус контрактної теорії держави в загальній теорії права. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 15. С. 65-73.
 40. Калюжний Р. А. Теорія держави і права – основа формування професійної компетентності майбутніх правників. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2017. № 1. С. 194-196.
 41. Калюжний Р. А. Теорія держави і права в основі регулювання інформаційного суспільства. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 4. С. 200-202.
 42. Кампо В. Філософія і розвиток інноваційної методології досліджень у сфері конституційної юстиції в Україні. *Юридична Україна*. 2014. № 3. С. 33-38.
 43. Кельман М. Осмислення методологічних підходів у сучасному правознавстві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2018. Вип. 18. С. 24-30.
 44. Кельман М. С. Методологічні проблеми у сучасному правознавстві, перспективи та тенденції розвитку його методології. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 2. С. 23-32.
 45. Кельман М. С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2013. 35 с.
 46. Кельман М. С. Переосмислення методології сучасного правознавства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 837. С. 258-264.
 47. Кельман М. С., Кельман Р. М. Методологія як форма мислення. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 5. С. 38-44.
 48. Козюбра М. Загальнотеоретичне правознавство: стан та перспективи.

- Право України*. 2010. № 1. С. 32-43.
49. Козюбра М. І. Місце філософії права в системі суспільствознавства (до питання про дисциплінарний статус філософії права). *Проблеми філософії права*. 2003. Т. 1. С. 27-32.
 50. Козюбра М. І. Правознавство, наука, методологія: еволюція підходів до їхніх взаємозв'язків. *Наукові записки НаУКМА. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 1. С. 3-8.
 51. Козюбра М. Методологія правознавства та методологія права: співвідношення понять та їх особливості. *Право України*. 2014. № 1. С. 22-32.
 52. Колодій А. М. Принципи права України: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
 53. Корчевна Л. О. Проблема різноджерельного права: дослід порівняльного правознавства: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2005. 36 с.
 54. Косович В. М. Оціночні поняття як засіб юридичної техніки: моногр. Львів: Тріада-плюс, 2010. 211 с.
 55. Косович В. Юридичний техніко-технологічний інструментарій та верховенство права (методологія дослідження). *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2018. Вип. 66. С. 14-26.
 56. Костицький М. В. Нормативізм як методологія юриспруденції. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 1. С. 18-30.
 57. Коцюбинська О. Ю. Теорія держави і права: системний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2012. 199 с.
 58. Кресін О. Формування теоретико-методологічних засад порівняльного правознавства у працях Пауля Йоганна Анзельма фон Файєрбаха. *Право України*. 2012. № 1-2. С. 380-394.
 59. Кривцова І. С. Методологічна роль синергетики у порівняльно-правовому пізнанні: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2008. 233 с.
 60. Кривчик Г. Г. Методологічні принципи як норми етичного і професійного кодексу історика. *Проблеми політичної історії України*. 2018. Вип. 13. С. 270-280.
 61. Кротов К. В. Теологія як антропологія у філософії неопротестантизму. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. Вип. 9. С. 50-54.
 62. Крушельницька Т. А. Теорія синергетики – нова методологія розвитку податкової системи. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Державне управління*. 2010. № 2. С. 25-29.
 63. Кудін С. В. Теоретико-методологічні аспекти порівняльного правознавства у працях М. К. Ренненкампафа. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 274-280.
 64. Кузенко О. В. Структуралістська методологія та її роль в соціально-гуманітарних дослідженнях: дис. ... канд. філос. наук. Київ, 2006. 166 с.
 65. Кукарцев О. В. Значення методу типологізації у методології порівняльного історико-соціологічного дослідження імперій Ш. Айзенштадта. *Гілея*. 2018. Вип. 131. С. 387-391.

66. Кунєв Ю. Методологія дослідження державно-правових явищ як актуальна проблема. *Право України*. 2009. № 11. С. 118-123.
67. Кунєв Ю. Об'єкт правознавства: системодіяльний підхід. *Право України*. 2008. № 3. С. 32-35.
68. Куринная А. Ф., Медунца А. Н., Мороко Л. В. Синергетика как эвристический инструмент в работе над словом. *Горизонти освіти*. 2013. № 3. С. 29-34.
69. Кучеренко Д. С. Правничі поняття і термінологія у методології юридичної науки. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. № 2. С. 30-38.
70. Кучук А. М. Методологія правознавства: пропедевтичний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 4 (1). С. 21-24.
71. Кучук А. М. Моделі розвитку юридичної науки: філософсько-правовий дискурс. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 62-67.
72. Кучук А. М. Феномен правового поліцентризму: загальнотеоретичний і методологічний аспекти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Івано-Франківськ, 2017. 36 с.
73. Литвинов О. М. Філософія права Новгородцева П. І.: осмислення права і держави в контексті суспільного ідеалу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 20 с.
74. Лобода Ю. П. Цінність держави як її соціальна сутність (теоретико-методологічні аспекти дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2001. 20 с.
75. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2005. 32 с.
76. Луцький Р. П. Юридико-лінгвістична теорія як нова парадигма пізнання права. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 117-118.
77. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: моногр. Харків: Права людини, 2015. 277 с.
78. Максимов С. Антропологічні передумови правової теорії: досвід класичної філософії права. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2002. Вип. 37. С. 64-69.
79. Мамченко Н. Теорія та філософія права: проблема розмежування. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 12. С. 3-5.
80. Манжул І. В. Визначення методів пізнання в науковій літературі. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 11. С. 11-17.
81. Мельник П. П. Синергетика як складова методології системи екологічного менеджменту. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.2. С. 292-298.

82. Мерник А. М. Державно-правові явища – об’єкт розгляду теорії держави та права й політології права як міждисциплінарного напряму юридичного дослідження. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 2 (1). С. 37-40.
83. Оборотов Ю. Аспекти розгортання методології юриспруденції. *Право України*. 2014. № 1. С. 33-39.
84. Оніщенко Н. М. Вступ до теорії правових систем: моногр. Київ: Юридична думка, 2006. 432 с.
85. Оніщенко Н. М. Правова система і держава в Україні: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. 132 с.
86. Павлишин О. Методологічне значення семіотики права та її місце у структурі правового пізнання. *Право України*. 2014. № 4. С. 160-165.
87. Павлов С. Методологія наукового пізнання правових традицій. *Право України*. 2007. № 10. С. 17-21.
88. Панов М. Проблеми методології формування категоріально-понятійного апарату юридичної науки. *Право України*. 2014. № 1. С. 50-60.
89. Панов М. Проблеми формування понятійного апарату юридичної науки: методологічні аспекти. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 2-3. С. 47-51.
90. Пацурківський П. Методологія правопізнання Євгена Ерліха: неklasична парадигма: [австр. вчений-правознавець]. *Право України*. 2012. № 9. С. 383-391.
91. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): моногр. Харків: Право, 2008. 240 с.
92. Погрібний І. Прогностична функція правової політики. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 61. С. 65-71.
93. Почтовий М. М. Стадії, критерії ефективності, форми та функції правової політики держави: співвідношення понять у загальній теорії держави і права. *Юридична наука*. 2014. № 11. С. 7-12.
94. Рабінович П. Загальна теорія права та держави: стан, тенденції. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 364-374.
95. Рабінович П. М. Загальнотеоретичне право та державознавство в Україні: здобутки, проблеми, перспективи. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 1. С. 16-26.
96. Рабінович П. Методологія вітчизняного загальнотеоретичного праводержавознавства: деякі сучасні тенденції. *Право України*. 2014. № 1. С. 11-21.
97. Рабінович П. Пріоритетна функція загальнотеоретичного праводержавознавства. *Право України*. 2010. № 1. С. 25-31.
98. Рабінович П. Проблема формування універсальної теорії права як спільної концептуальної основи теорій національного права і міжнародного права. *Право України*. 2013. № 5. С. 240-244.
99. Ракітянська Л. М. Наукові підходи як теоретико-методологічне підґрунтя

- педагогічних досліджень. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки.* 2018. Вип. 163. С. 124-129.
100. Рустемов О. Д. Юридична термінологія кримськотатарської мови: еволюція розвитку, сучасний стан, способи кодифікації: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2012. 19 с.
101. Саїдов А. Методологічні проблеми антропології права. *Право України.* 2014. № 1. С. 56-165.
102. Саїдов А. Порівняльне правознавство та закономірності розвитку права в умовах глобалізації. *Право України.* 2012. № 3-4. С. 463-472.
103. Салихов М. М. Методологія дослідження проблем впливу права на державу в світлі соціологічних досліджень. *Аграрне і земельне право.* 2013. № 9. С. 111-116.
104. Семеніхін І. До питання про співвідношення і взаємодію правової доктрини та юридичної науки. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2013. № 3. С. 64-72.
105. Сердюк І. А. Визначення предмету теорії держави і права: доктринальні підходи та правове закріплення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2013. № 3. С. 37-48.
106. Сердюк О. В. Соціологічний підхід у сучасному правознавстві: пізнання соціальності права: моногр. Харків: Яшма, 2007. 320 с.
107. Сердюк О. В. Типологія підходів у методології сучасного правознавства. *Форум права.* 2008. № 3. С. 458-463.
108. Сивий Р. До методології системного дослідження приватного права у структурі позитивного права: формально та діалектико-логічний аспект. *Право України.* 2004. № 12. С. 58-68.
109. Ситар І. М. Предмет порівняльного правознавства (методологічний плюралізм). *Держава і право. Юридичні і політичні науки.* 2014. Вип. 64. С. 42-51.
110. Скрипнюк В. М. Методологія компаративного аналізу в сучасних конституційно-правових дослідженнях. *Держава і право. Юридичні і політичні науки.* 2013. Вип. 62. С. 85-90.
111. Скрипнюк О. В. Міжнародно-правова діяльність інституту держави і права: питання теорії і практики. *ScienceRise. Juridical Science.* 2019. № 2. С. 4-8.
112. Сорока М. В. Методологічні засади дослідження історії української політичної філософії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія. Політологія.* 2014. Вип. 3. С. 26-32.
113. Стеценко С. Біоюриспруденція – фундаментальна частина сучасного загальнотеоретичного правознавства. *Право України.* 2013. № 9. С. 194-216.
114. Тихомиров О. Д. Проблеми компаративної саморефлексії порівняльного правознавства як юридичної компаративістики. *Право України.* 2019. № 3. С. 30-48.

115. Тихомиров О. Методологія юридичної компаративістики: проблеми філософського осмислення. *Право України*. 2006. № 2. С. 32-34.
116. Тімочко О. Проблеми розвитку методології сучасного правознавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 11. С. 10-13.
117. Токарчук О. Співвідношення держави і права в науково-теоретичній спадщині українських учених у еміграції. *Публічне право*. 2018. № 4. С. 198-205.
118. Толстенко В. Л. Методологічні основи аналізу форми держави й розвиток сучасної теорії держави та права. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. № 1. С. 24-35.
119. Торяник В. М. Філософські погляди А. Шопенгауера на деякі питання теорії держави та права. *Право і суспільство*. 2016. № 1. С. 42-45.
120. Удовика Л. Г. Формування теорії правової системи у юридичній науці (частина 1). *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 12-20.
121. Федіна Н. В. Концепція соціальної справедливості в теорії держави і права. *Правові новели*. 2018. № 4. С. 66-72.
122. Хахуліна К. С. Теорія держави і права як основа буття юриспруденції. *Правничий часопис Донецького університету*. 2013. № 1. С. 116-121.
123. Цвік М. Основні напрямки наукових досліджень в галузі теорії та історії держави і права. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 2-3. С. 25-37.
124. Цуркан-Сайфуліна Ю. В. Антропологія права і влади як філософсько-правова проблема. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Вип. 2. С. 7-20.
125. Чистякова Ю. В. Методологічна роль семіотичного підходу у порівняльно-правовому пізнанні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 24 с.
126. Чорноморденко І. Позанаукова і наукова методологія. Постановка проблеми. *Університетська кафедра*. 2018. № 7. С. 85-92.
127. Шай Р. Я. Питання типології держави і права з позиції формаційного підходу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. № 813. С. 175-180.
128. Шафіров В. Людиноцентристський підхід як методологічна основа наукових досліджень у правознавстві. *Право України*. 2014. № 1. С. 148-155.
129. Шмоткін О. В. Філософія права як фундаментальна юридична наука. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 307-320.
130. Ющик О. До проблеми розвитку методології права. *Право України*. 2014. № 1. С. 40-49.
131. Ющик О. Правознавство і теорія права: проблема узагальненого знання. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2. С. 25-35.
132. Яценко В. А. До питання про методологію теорії держави та права. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2014. Вип. 20. С. 38-44.

ТЕМА 2. ПОНЯТТЯ, ПОХОДЖЕННЯ, СУТНІСТЬ ТА ТИПОЛОГІЯ ДЕРЖАВИ

І. Словникова робота:

держава, ознаки держави, територія, населення, публічна влада, громадянство, система права, податкова система, примус, сутність держави за класовим підходом, сутність держави за національним підходом, сутність держави за релігійним підходом, сутність держави за загальносоціальним підходом, сутність держави за гносеологічним підходом, соціальне призначення держави, міфічна теорія походження держави, патріархальна теорія походження держави, теологічна теорія походження держави, класична теологічна теорія походження держави, сучасна теологічна теорія походження держави, патерналістична теорія походження держави, патримоніальна теорія походження держави, договірна теорія походження держави, органічна теорія походження держави, теорія насильства, расова теорія походження держави, космічна теорія походження держави, іригаційна (гідравлічна) теорія походження держави, технократична теорія походження держави, демографічна теорія походження держави, теорія інцесту, кризова теорія походження держави, олігархічна теорія походження держави, державна влада, легальність, легітимність, суб'єкт державної влади, об'єкт державної влади, державна влада на місцевому рівні, державна влада на регіональному рівні, державна влада на національному рівні, суверенітет, суверенність, суверенітет держави, внутрішній суверенітет, зовнішній суверенітет, види державного суверенітету, суверенітет народу, суверенітет нації, суверенні права, верховенство, соціальна влада, державна влада, нація, типологія держав, тип держави, формаційний підхід до типології держави, цивілізаційний підхід до типології держави, первісна держава, рабовласницька держава, феодальна держава, буржуазна держава, капіталістична держава, соціалістична держава, світська держава, теократична держава, постсоціалістична (перехідна) держава, цивілізаційний підхід до типології держав, первісна цивілізація, вторинна цивілізація, класифікації держав за цивілізаційним підходом, ліберально-юридична концепція, економічний базис соціалістичної держави.

II. Вирішити тестові завдання:

Варіант 1

1. Держава – це:

а) структурована сукупність всіх політичних явищ і процесів, що існують на певній території;

б) система органів влади, що має ознаки суверенітету та здійснює організацію населення на певній території за допомогою примусу;

в) форма об'єднання всіх членів суспільства на певній території для досягнення певних цілей, стабільного розвитку та врегулювання суспільних відносин на всіх рівнях;

г) суверенна політико-територіальна організація публічної влади, певних соціальних сил (класів, груп, всього народу), що має апарат управління і примусу, робить свої веління загальнообов'язковими та вирішує як класові, так і загальносоціальні завдання;

д) упорядкована на засадах права система всіх політичних явищ, що функціонують і взаємодіють у суспільстві з метою завоювання, утримання або участі у політичній владі, механізм організації і функціонування політичної влади.

2. Основоположником теологічної теорії походження держави є:

а) М. Лютер;

б) Ф. Аквінський;

в) З. Фрейд;

г) Ж. Марітен;

д) К. Маркс.

3. Внутрішній зміст діяльності держави, який виражає єдність загальносоціальних і вузьокласових (групових) інтересів громадян – це:

а) призначення держави;

б) зміст держави;

в) сутність держави;

г) ознака держави;

д) принцип держави.

4. Держава є організацією всього суспільства, оскільки:

а) може виступати в ролі арбітра між конфліктуєчими угрупованнями, пом'якшувати та узгоджувати різні соціальні, національні, мовні конфлікти, сприяти досягненню соціальних компромісів;

б) організована як система спеціальних органів, що наділені владними повноваженнями;

в) виступає у внутрішніх та зовнішніх відносинах в інтересах усього населення країни, яке вона повинна репрезентувати і обслуговувати, бо саме від її імені ухвалюються ті рішення, які, маючи загальнообов'язковий характер, спрямовані на реалізацію і захист прав усіх громадян;

г) поєднує захист інтересів усього суспільства з інтересами певних еліт;

д) виражає та захищає інтереси домінуючої частини населення.

5. Представники якої теорії походження держави стверджували, що держава – найкраща форма людського спілкування, яка створюється з метою досягнення загального блага, а влада монарха – природне продовження влади батька:

а) договірної теорії;

б) теологічної теорії;

в) патріархальної теорії;

г) органічної теорії;

д) природно-правової теорії.

6. Ознаки держави поділяються на:

а) обов'язкові та додаткові;

б) загальні та спеціальні;

в) основні, спеціальні, власні;

г) основні та факультативні;

д) основні та спеціальні.

7. Представниками патріархальної теорії походження держави є:

а) Арістотель, Конфуцій, Р. Філмер;

б) Ф. Аквінський, Б. Спіноза, Г. Гегель;

в) Г. Гроцій, Б. Спіноза, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо;

г) Г. Спенсер, Я. Козельський, М. Радищев;

д) Л. Гумплович, К. Каутський, І. Кант.

8. Форма сумісної життєдіяльності людей, що склалася історично, структуру якої утворюють соціальні суб'єкти, соціальна діяльність та соціальні відносини – це:

а) громада;

б) суспільство;

в) держава;

г) об'єднання;

д) сім'я.

9. Теорія походження держави, представники якої вважають, що державі передуює «природний стан», який вони характеризують по-різному: як царство необмеженої особистої свободи, загального благоденства або «війни всіх проти всіх»:

- а) патріархальна теорія;
- б) договірна теорія;
- в) теорія насильства;
- г) олігархічна теорія;
- д) психологічна теорія.

10. За теологічною теорією засновником держави є:

- а) патріарх;
- б) вождь;
- в) верховний суддя;
- г) Бог;
- д) монарх.

11. Теорія внутрішнього насильства походження держави ґрунтується на:

- а) ідеї походження держави в результаті угоди як акту розумної волі людей;
- б) ідеї виникнення власності, класів і держави внаслідок насильства однієї частини суспільства над іншою;
- в) поділі первісного суспільства на класи з протилежними інтересами, що було зумовлено економічними чинниками: суспільний поділ праці, поява надлишкового продукту, виникнення приватної власності;
- г) положенні, що держава виникла не з патріархальної сім'ї в результаті її розростання та об'єднання сімей у племена, а з союзів племен, народності;
- д) поясненні виникнення держави як результат воєнного, насильницького підпорядкування одного племені іншому.

12. Підхід, який характеризує державу як засіб відображення інтересів певної соціальної групи та засіб реалізації політичної влади – це:

- а) класовий підхід;
- б) національний підхід;
- в) сутнісний підхід;
- г) релігійний підхід;
- д) загальносоціальний підхід.

13. Теорія походження держави, яку розробив Л. Петражицький – це:

- а) патріархальна теорія;
- б) органічна теорія;
- в) психологічна теорія;

- г) теологічна теорія;
- д) договірна теорія.

14. Підхід, який характеризує державу як юридичну категорію та соціальний феномен, що виступає як явище «в собі», «для себе», «для інших» – це:

- а) класовий підхід;
- б) гносеологічний підхід;
- в) загальносоціальний підхід;
- г) національний підхід;
- д) релігійний підхід.

15. Запропонована Г. Спенсером органічна теорія походження держави ґрунтується на:

- а) поясненні виникнення держави як результат воєнного, насильницького підпорядкування одного племені іншому;
- б) поділі праці і виділенням управління як специфічного виду діяльності, яким займалася елітарна група, що виокремилася із суспільства;
- в) ототожненні процесів виникнення і функціонування держави з біологічним організмом;
- г) поділі первісного суспільства на класи з протилежними інтересами, що було зумовлено економічними чинниками: суспільний поділ праці, поява надлишкового продукту, виникнення приватної власності;
- д) ототожненні процесів виникнення і функціонування держави з державним органом.

Варіант 2

1. Підхід, який дає можливість охарактеризувати державу як засіб виокремлення народу як нації, забезпечення його інтересів, а також як результат здійснення національного суверенітету – це:

- а) національний підхід;
- б) класовий підхід;
- в) загальносоціальний підхід;
- г) гносеологічний підхід;
- д) сутнісний підхід.

2. Згідно органічної теорії походження держави, функцію грошей у суспільстві виконує:

- а) мозок;
- б) приватна власність;
- в) релігія;

- г) кровоносні судини;
- д) глава держави.

3. Теорія походження держави, представники якої вважають, що держава є похідною від права власності на землю – це:

- а) органічна теорія;
- б) патримоніальна теорія;
- в) договірна теорія;
- г) іригаційна теорія;
- д) теорія завоювання.

4. Прихильником теорії зовнішнього насильства походження держави є:

- а) Г. Спенсер;
- б) Л. Гумплович;
- в) Є. Дюрінг;
- г) К. Маркс;
- д) Б. Шантебу.

5. Патріархальна теорія походження держави ґрунтується на:

- а) ідеї виникнення держави в результаті розростання сім'ї через природний потяг людей до взаємного спілкування;
- б) ідеї походження держави в результаті угоди (договору) як акту розумної волі людей;
- в) ототожненні процесів виникнення і функціонування держави з біологічним організмом;
- г) поясненні виникнення держави як результату воєнного, насильницького підпорядкування одного племені іншому;
- д) поділі первісного суспільства на класи з протилежними інтересами, що було зумовлено економічними чинниками: суспільний поділ праці, поява надлишкового продукту, виникнення приватної власності.

6. Основоположником якої теорії походження держави був Ж. де Гобіно:

- а) расової теорії;
- б) патріархальної теорії;
- в) теологічної теорії;
- г) психологічної теорії;
- д) іригаційної теорії.

7. Згідно з якою теорією походження держава – це особлива організація сили, створена для підтримки диктатури економіки й панівного класу:

- а) класовою теорією;
- б) теорією насильства;

- в) олігархічною теорією;
- г) патріархальною теорією;
- д) органічною теорією.

8. Теорія походження держави, яка пояснювала походження права необхідністю впорядкування (договору) відносин між родами – це:

- а) патріархальна теорія;
- б) теорія примирення;
- в) психологічна теорія;
- г) теологічна теорія;
- д) договірна теорія.

9. Теорія походження держави, яка визначає, що причина виникнення перших державних утворень полягає в наявності переломних чинників при переході до виробляючої економіки – це:

- а) теорія насильства;
- б) технократична теорія;
- в) демографічна теорія;
- г) кризова теорія;
- д) економічна теорія.

10. Представником психологічної теорії походження держави є:

- а) Х. Чемберлен;
- б) К. Маркс;
- в) Г. Спенсер;
- г) К. Кауцький;
- д) Л. Гумплович.

11. Який німецький філософ ХІХ ст. вважав, що виникнення власності, класів і держави відбулося в результаті насильства однієї частини суспільства над іншою:

- а) Є. Дюрінг;
- б) К. Каутський;
- в) Л. Гумплович;
- г) К. Маркс;
- д) Ф. Енгельс.

12. Теорія походження держави, представники якої вважають, що держава є апаратом примусу, тобто вона не результат розвитку суспільства, а зовнішня примусова сила – це:

- а) теорія насильства;
- б) олігархічна теорія;
- в) психологічна теорія;

- г) матеріалістична теорія;
- д) патріархальна теорія.

13. *Поняття «державна влада» та «соціальна влада» співвідносяться так:*

- а) соціальна влада є вужчим поняттям, ніж державна влада;
- б) державна влада є видом соціальної влади;
- в) державна влада охоплює поняття соціальної влади;
- г) державна та соціальна влада є тотожними поняттями;
- д) соціальна влада є видом державної влади.

14. *Теорія, представники якої стверджували, що держава й офіційне законодавство є «проскціями» правових переживань:*

- а) олігархічна теорія;
- б) органічна теорія;
- в) договірна теорія;
- г) психологічна теорія;
- д) патріархальна теорія.

15. *Влада, яка характеризується суверенністю, універсальністю та здатністю владно-примусового впливу на поведінку всіх людей та їх організацій, що забезпечується державно-правовими методами, – це:*

- а) соціальна влада;
- б) державна влада;
- в) муніципальна влада;
- г) соціально-економічна влада;
- д) політична влада.

Варіант 3

1. *Основними ознаками держави є:*

- а) територія, населення, наявність особливого апарату держави, суверенітет, фіскальна система;
- б) населення, наявність особливого апарату держави, державна символіка, мова, офіційна система оподаткування, обороноздатність;
- в) територія, населення, наявність особливого апарату держави, суверенітет, здатність надавати позики та кредити;
- г) територія, населення, наявність особливого апарату держави, суверенітет, офіційна система оподаткування, грошова одиниця, столиця, мова, державна символіка;
- д) територія, населення, суверенітет, державна символіка, мова.

2. Прихильники якої теорії походження держави розрізняють три основні форми виникнення держави: афінську, римську, давньогерманську:

- а) теорія насильства;
- б) історико-матеріалістична теорія;
- в) договірна теорія;
- г) теорія насильства;
- д) патріархальна теорія.

3. Л. Гумплович, Є. Дюрінг та К. Каутський розвивали теорію походження держави, яка має назву:

- а) патріархальна теорія;
- б) теорія завоювання;
- в) психологічна теорія;
- г) теологічна теорія;
- д) теорія договору.

4. «Влада монарха є похідною не від божого провидіння, а від самих людей» – це положення характерне для:

- а) психологічної теорії походження держави;
- б) іригаційної теорії походження держави;
- в) теологічної теорії походження держави;
- г) органічної теорії походження держави;
- д) космічної теорії походження держави.

5. Теорія походження держави, згідно якої вихідним соціальним чинником у виокремленні людини зі світу природи, структуризації суспільства і виникнення держави виявилася існуюча в первісному суспільстві заборона кровозмішування:

- а) теологічна теорія;
- б) договірна теорія;
- в) органічна теорія;
- г) теорія інцесту;
- д) теорія насильства.

6. Термін «держава» та «влада правителя» ототожнюються в:

- а) теологічній теорії походження держави;
- б) марксистській теорії походження держави;
- в) договірній теорії походження держави;
- г) іригаційній теорії походження держави;
- д) патріархальній теорії походження держави.

7. Які ознаки відрізняють державу від інших політичних організацій суспільства:

а) взаємодія з міжнародними організаціями; прерогатива володіння власністю на основні знаряддя і засоби виробництва;

б) наявність конституційного акту; монополія на освоєння космічного простору;

в) прерогатива на видання нормативно-правових актів, що являють собою прояв безумовної загальнообов'язковості державної волі, суверенітет та монополія на примусову владу стосовно населення, взаємодія з міжнародними організаціями;

г) прерогатива на видання загальнообов'язкових нормативно-правових актів; суверенітет; монополія на примусову владу стосовно населення; взаємодія з міжнародними організаціями; прерогатива володіння власністю.

д) взаємодія з міжнародними організаціями; прерогатива володіння власністю на основні знаряддя і засоби виробництва; монополія на освоєння космічного простору.

8. Прихильниками якої теорії походження держави є А. Чижевський, В. Вернадський, Т. Шарден:

а) теологічної;

б) економічної;

в) космічної;

г) гідравлічної;

д) кризової.

9. Суспільний лад, в якому відносини між людьми регулюють «мононорми» – це:

а) рабовласницький лад;

б) феодалний лад;

в) первісний лад;

г) буржуазний лад;

д) демократичний лад.

10. Теорія, що пояснює виникнення держави необхідністю організувати великі маси людей для будівництва іригаційних споруд в аграрному секторі:

а) гідравлічна теорія;

б) договірна теорія;

в) кризова теорія;

г) расова теорія;

д) економічна теорія.

11. Відповідно до теологічної теорії походження держави позбавити правителя влади або критикувати його має право:

- а) народ;
- б) аристократія;
- в) військові начальники;
- г) парламент;
- д) церква.

12. Представники якої теорії походження держави стверджували, що розкладання первісного суспільства було пов'язане передусім із виникненням виробничих видів господарювання і їх розвитком:

- а) іригаційної теорії;
- б) технократичної теорії;
- в) економічної теорії;
- г) олігархічної теорії;
- д) органічної теорії.

13. Представниками договірної теорії походження держави є:

- а) Є. Дюрінг, Л. Гумплович, К. Каутський;
- б) К. Маркс, Ф. Енгельс, В. Ленін;
- в) Р. Філмер, М. Михайловський, Л. Петражицький;
- г) Г. Гроцій, Дж. Локк, О. Радищев;
- д) Г. Кельзен, І. Кант, Дж. Остін.

14. Теорія походження держави, сутність якої полягає у тому, що основною причиною виникнення держави стало зростання чисельності населення, котре проживає на певній території, та необхідність управління ним:

- а) класова теорія;
- б) економічна теорія;
- в) іригаційна теорія;
- г) договірна теорія;
- д) демографічна теорія.

15. «Державна влада» та «політична влада» співвідносяться так:

- а) політична влада є засобом здійснення державної влади;
- б) політична влада вужча за змістом, ніж державна влада;
- в) політична діяльність вичерпується державною діяльністю;
- г) політична і державна влади мають однакові механізми здійснення;
- д) державна влада є засобом здійснення політичної влади.

III. Тематика рефератів

- «Державна символіка: теоретико-правові засади».
- «Державний суверенітет: теоретико-правові проблеми».
- «Десуверенізація сучасних держав: проблеми та шляхи їх вирішення».
- «Концепція держави у праці Платона «Держава»/«Політея».
- «Концепція держави у творі філософа і гуманіста Томаса Мора «Утопія».
- «Концепція держави у філософському творі Томмазо Кампанелла «Місто Сонця».
- «Концепція Ф. Енгельса щодо походження держави (на основі книги «Походження сім'ї, приватної власності і держави»).
- «Народний суверенітет у формуванні державно-правової зовнішньої і внутрішньої політики держави».
- «Політичне вчення Нікколо Макіавеллі (на основі книги «Державець»)».
- «Правовий статус держави: поняття, структура, правове забезпечення».
- «Проблема реалізації народного суверенітету в умовах державно-правової модернізації».
- «Сервісна держава як функціональна модель сучасної держави».
- «Тенденції розвитку сучасних європейських держав».
- «Теоретико-правовий аналіз підходів до типології держав».
- «Феномен держави: теоретичні засади формування та розвитку».
- «Цифрова держава: поняття, зміст, тенденції формування в Україні».

IV. Скласти схеми

- ✓ Поняття, ознаки, атрибути держави.
- ✓ Переваги та недоліки формаційного та цивілізаційного підходів до типології держав.
- ✓ Суспільство та його структура. Соціальні інститути.
- ✓ Держава і місцеве самоврядування.
- ✓ Ознаки суверенітету держави.
- ✓ Державна влада і первісне суспільство.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Брейнстормінг «Мапа ідей». Час – 25 хв. Обладнання – маркери, ватман А-1, наліпки. ЗВО необхідно поділити підгрупи по 9-10 осіб.

Тема для обговорення: Сутність та соціальне призначення сучасної провідної держави.

Етап 1. Формулювання ідей. ЗВО на наліпках індивідуально формують до 10 речень (своїх думок) стосовно заданої викладачем теми.

Етап 2. Оцінка ідей. ЗВО в межах підгрупи обмінюються власними

думками, обговорюють їх зміст та за потреби формулюють нові.

Етап 3. Створення Мани ідей. На ватмані ЗВО мають накреслити чотири колонки та розділити обрані ідеї відповідно до наступних блоків:

Якою має бути держава?	Як досягти таких вимог?	Які є ризики?	Які є переваги?
-------------------------------	--------------------------------	----------------------	------------------------

Етап 4. Презентація Мани ідей. Представники від кожної підгрупи презентують спільне бачення та проговорюють найбільш важливі ідеї.

Практичне завдання №2

Навчальне відео та дискусія. Час – 15 хв. Обладнання – мультимедійний проектор, ноутбук. Відео (3 хв): «Як комуністи голосували за вихід України з СРСР» <https://www.youtube.com/watch?v=wAaSxD1lwek> (автор відео – Телекомпанія ТВА).

Питання для дискусії:

Чому співавтор Акту проголошення незалежності України стверджує, що на сьогодні жодна держава не може мати повної незалежності?

Чим відрізняється незалежність держави, суверенітет держави і самостійність держави (як це задекларовано у країнах Прибалтики)?

Практичне завдання №3

Проаналізуйте текст Акту проголошення незалежності України.

«Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року,

- продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні,

- виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами,

- здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України,

Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто **проголошує незалежність України** та створення самостійної української держави – **УКРАЇНИ**.

Територія України є неподільною і недоторканною. Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України».

Вкажіть, який спосіб державоутворення відбувся. Свою думку обґрунтуйте. Проаналізуйте зміст права на самовизначення та його міжнародно-правове забезпечення. Кому належить це право? Як і ким воно забезпечується?

Практичне завдання №4

Встановіть відповідність між назвою теорії та її авторами.

1.	А. Августин, Т. Аквінський	А.	Класова теорія
2.	Ж.-Ж. Руссо	Б.	Органічна теорія
3.	Г. Гуго	В.	Теологічна теорія
4.	Е. Аннерс	Г.	Природно-правова
5.	Ф. Енгельс	Д.	Патріархальна теорія
6.	Арістотель, Р. Фільмер, М. Михайловський	Е.	Теорія примирення
7.	Г. Гроцій, Ш.-Л. Монтеск'є, Б. Спіноза, Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо, Д. Дідро	Є.	Договірна теорія
8.	Г. Спенсер	Ж.	Історична теорія

Практичне завдання №5

Встановіть відповідність між прикладами протиправних дій та їх назвою.

1.	Порушення державного суверенітету	А	Насильницьке приєднання Автономної Республіки Крим до складу Російської Федерації в односторонньому порядку.
2.	Узурпація влади	Б	Введення Державний військ Російської Федерації на територію України за рішенням Державної думи.
3.	Порушення територіальної цілісності держави	В	Функціонування на території Російської Федерації центрів видачі паспортів Російської Федерації громадянам України, які проживають на тимчасово окупованих Росією територіях в Донецькій і Луганській областях України.
4.	Обмеження незалежності держави	Г	Економічний тиск на центральні органи державної влади з боку іншої держави з метою досягнення її примусового вступу до міждержавного військово-економічного об'єднання.
5.	Анексія	Д	Консолідація верховним секретарем держави Н представницької та виконавчої влади, встановлення контролю за судовою владою. Втручання у процес проведення виборів та фальсифікація їх результатів.

Практичне завдання №6

Проаналізуйте нижченаведені тези дослідників:

С. Джолос: «Сильна елітарна патерналістська держава, яка претендує на роль визначальної політичної цінності громадянського суспільства, проголошує пріоритетність своїх інтересів, позиціонує себе вище волеустановленого права, активно впливає на економічну, політичну і духовну сфери соціального буття».

Г. Касьянов: «Нація тотожна з державою, тобто з територіально-політичною одиницею, нація існує лише в державі і як держава».

С. Лисенков: «Ця ідеологія є антиподом анархізму і народовладдя, і розглядає державу як найвищий результат і мету суспільного розвитку, обґрунтовує необхідність її втручання в економічне і політичне життя суспільства та ін.».

Який вид держави описано у запропонованих тезах. Наведіть її недоліки. Чи є актуальною сьогодні така концепція держави? Як вона співвідноситься з ідеями гуманізму? Наведіть характеристику протилежного виду держави.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
- ❖ Декларація прав національностей України від 1 листопада 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 53. Ст. 799.
- ❖ Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 46. Ст. 617.

Спеціалізована література:

1. Nalyvayko L. The principle of state sovereignty in terms of globalization processes. *International Journal of Experimental Education*. 2012. № 12. Pp. 33-35.
2. Баталов О. А. Легітимність державної влади у постімперському (постколоніальному) суспільстві: приклад України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2016. Вип. 29. С. 55-59.
3. Бевз Т. А. Суверенітет як невід'ємна ознака держави у документах і

- практиці українського державотворення. *Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса]*. 2013. Вип. 3. С. 190-212.
4. Бережанський Г. І. Співвідношення легітимності та легальності державної влади: теоретико-правовий аспект. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 7. С. 36-42.
 5. Ведерніков Ю. А Теорія національної держави: атавізм чи потреба сьогодення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 3-8.
 6. Волошина Ю. В. Національні інтереси та потреби людини, громадянського суспільства як фундаментальні засади національного суверенітету. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 3. С. 30-34.
 7. Воронянський О. В. Роль національного суверенітету в легітимації державної влади. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 2. С. 216-221.
 8. Гайко О. С. Абсолютистський суверенітет і національний суверенітет: витоки формування національних держав. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2016. Вип. 30. С. 104-108.
 9. Галаган Л. Вищі органи державної влади в Україні (1991-2012 рр.): формування та взаємодія: моногр. Київ: [б. в.], 2013. 174 с.
 10. Гамбург Л. С. Народний і національний суверенітет у федеративній державі: теоретичні проблеми в сучасному українському та російському державознавстві. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2013. № 2. С. 18-23.
 11. суверенітет: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 24-32.
 12. Гаращук І. Теоретичні основи феномена публічної влади у сфері місцевого самоврядування. *Юридична Україна*. 2015. № 1. С. 10-17.
 13. Геєць І. В. Соціальна сутність та соціальна функція держави: порівняльно-правовий аспект. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 68. С. 73-79.
 14. Герилів Д. Ю. Загальнотеоретична характеристика інтегративного підходу до типології держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. Вип. 6-1 (1). С. 12-15.
 15. Герилів Д. Ю. Типологія держави: теоретико-правове дослідження: моногр. Львів: ПАІС, 2016. 191 с.
 16. Головатий С. Тріада європейських цінностей – верховенства права, демократія, права людини – як основа українського конституційного ладу (частина третя: права людини). *Право України*. 2015. № 1. С. 13-92.
 17. Головачева К. Р. Мова як ознака нації і символ держави. *Вісник*

- Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології.* 2014. № 1091. Вип. 25. С. 94-97.
18. Гоцуляк Ю. В. Міжнародне визнання як ознака держави. *Держава і право. Серія: Юридичні науки.* 2017. Вип. 75. С. 366-379.
 19. Деркачова Н. О. Теорія походження держави за М. Ф. Владимирським-Будановим. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право.* 2015. Вип. 30. С. 99-103.
 20. Джураєва О. О. Теоретико-правовий аспект суверенітету сучасної держави. *Науковий вісник Херсонського державного суверенітету. Серія: Юридичні науки.* 2015. Вип. 2. Т. 1. С. 25-28.
 21. Джус О. А. Міжнародне військове партнерство та його роль у забезпеченні державного суверенітету України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 23 с.
 22. Донченко С. П. Легітимація державної влади в контексті міжнародних відносин. *Грані.* 2019. Т. 22. № 7. С. 72-80.
 23. Жаровська І. М. Правова природа державної влади: теоретико-правове дослідження: моногр. Львів: СПОЛОМ, 2013. 533 с.
 24. Жовтобрюх М. Делегітимація соціальної держави в неолібералізмі М. Ноціка. *Підприємництво, господарство і право.* 2012. № 11. С. 18-21.
 25. Забейворота Т. В. Модернізація системи державного управління в умовах децентралізації влади: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2017. 20 с.
 26. Задорожна В. В. Сутність та ознаки правової держави, її прояви в Україні. *Філософія. Культура. Життя.* 2014. Вип. 40. С. 185-191.
 27. Задорожній О. В. Утворення Київської Русі як феодальної держави середньовіччя та суб'єкта міжнародного права як результат взаємодії різнорідних факторів. *Актуальні проблеми держави і права.* 2014. Вип. 73. С. 146-152.
 28. Заєць А. Концепції правової держави та верховенства права в українській правовій доктрині. *Право України.* 2013. № 9. С. 243-269.
 29. Канищев Г. Ю. Украина как солидарное государство. *Гуманітарний часопис.* 2013. № 1. С. 117-121.
 30. Кармазіна М. С. Суверенітет: еволюція тлумачення поняття та розвитку явища. *Наукові записки. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України.* 2013. № 3 (65). С. 164-189.
 31. Ківалов С. В. 16 липня – День прийняття Декларації про державний суверенітет України. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* 2019. № 19. С. 7.
 32. Кісс С. В. Сутність поняття та основні ознаки соціальної держави. *Право і суспільство.* 2015. № 4 (4). С. 22-27.
 33. Ключковський Ю. Б. Суверенітет: держави, нації чи народу? *Публічне право.* 2013. № 3. С. 14-22.
 34. Коваль О. Я. Співвідношення понять «легітимність» та «легальність»

- державної влади як визначальних категорій функціонування суспільства. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Вип. 3. С. 18-22.
35. Коваль О. Я. Співвідношення понять «легітимність», «легальність» та «легалізація». *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. Вип. 6 (2). С. 7-10.
 36. Ковальчук В. Б. Громадянська правосвідомість як фактор утвердження легітимності державної влади. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Право*. 2014. № 1. С. 47-53.
 37. Ковальчук В. Б. Правова доктрина народного суверенітету та легітимності державної влади у Франції в період ХІХ століття. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. № 827. С. 61-68.
 38. Ковальчук В. Конституція та легітимація державної влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2016. № 855. С. 342-347.
 39. Ковтун В. І. Гарантії державного суверенітету України: конституційні аспекти: моногр. Харків: Фактор, 2014. 214 с.
 40. Козак Ю.-М. Р. Генеза наукового осмислення легітимації державної влади. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2017. № 2. С. 236-250.
 41. Колеснік Т. Є. Особливості взаємодії органів прокуратури з іншими органами державної влади в Україні. *Право і суспільство*. 2015. № 3, ч. 3. С. 14-21.
 42. Колінко Я. Регіоналізація як принцип побудови територіальної організації публічної влади в країнах Європи. *Юридична Україна*. 2015. № 1. С. 18-22.
 43. Косінов С. Народ як первинний суб'єкт здійснення контролю над публічною владою. *Право України*. 2013. № 10. С. 178-184.
 44. Кравченко Т. А. Легітимність як фактор сучасного державно-правового та управлінського розвитку. *Наукові праці МАУП*. 2013. Вип. 1. С. 70-75.
 45. Кресіна І. О. Держава і громадянське суспільство: проблеми взаємодії. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 378-383.
 46. Куян І. А. Суверенітет: проблеми теорії і практики: конституційно-правовий аспект: моногр. Київ: Академія, 2013. 558 с.
 47. Куян І. До питання про родові і видові поняття суверенітету. *Право України*. 2013. № 10. С. 185-193.
 48. Куян І. Забезпечення верховенства державної влади як необхідна передумова ефективності управління суспільством. *Право України*. 2015. № 5. С. 39-46.
 49. Лазарєв В. В. Основні етапи становлення і розвитку процедур з питань громадянства. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 171-178.
 50. Лазарєв В. В. Юридична природа і ознаки громадянства України.

- Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 1. С. 68-70.
51. Лафітський В. Правова держава і фактори її розвитку в порівняльно-правовому вимірі. *Право України*. 2013. № 3-4. С. 169-182.
 52. Лошихін О. М. Функції сучасної державності: питання теорії та політико-правової практики. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право*. 2012. Вип. 1. С. 125-133.
 53. Мамутов В. К. Економічний суверенітет держави та напрями його правового забезпечення: моногр. Донецьк: Юго-Восток, 2012. 405 с.
 54. Марущак О. А. Теоретико-правове дослідження поняття та сутності державного суверенітету. *Правовий часопис Донбасу*. 2017. № 3-4. С. 74-79.
 55. Матвеев С. Легітимність і легальність як ознаки державної влади. *Юридичний вісник*. 2014. № 3. С. 20-23.
 56. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна: автореф. дис. ... д-ра політ. наук. Київ, 2015. 32 с.
 57. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.
 58. Мішина Н. Проблеми доктринального супроводження розвитку конституційної юстиції в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 122-126.
 59. Моїсеєнко Д. М. «Перехідна держава» та «постсоціалістична держава»: співвідношення понять. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2014. № 1. С. 14-17.
 60. Моїсеєнко Д. М. Політичний режим постсоціалістичної України як елемент форми перехідної держави. *Публічне право*. 2016. № 4. С. 231-238.
 61. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 600 с.
 62. Наливайко Л. Р., Беляєва М. В. Політична функція Української держави: теоретико-правові та конституційно-правові засади: моногр. Київ: Хай-Тек Прес, 2013. 316 с.
 63. Наливайко Л. Р. Поняття та основні ознаки функцій держави. *Правова держава*. 2005. Вип. 16. С. 177-191.
 64. Нарутто С. В. Территориальные аспекты государственного суверенитета. *Lex Russica*. 2012. № 6. С. 1225-1231.
 65. Настюк А. А. Роль князівської влади у процесі державотворення Київської Русі в IX - на початку XII ст.: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
 66. Нечипоренко В. О. Філософсько-правовий аналіз легітимації правової держави: автореф. дис. ... канд. філософ. наук. Київ, 2003. 16 с.

67. Ніколаєнко Т. Б. Звичаєве право скіфської держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 8. С. 51-57.
68. Новаченко Т. В. Концепт довіри як основа легітимності державної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 10. С. 159-163.
69. Носач А. В. Державний суверенітет і територіальна цілісність – фундаментальні національні інтереси України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 244-249.
70. Омарова А. А. Правовий статус Української РСР за Декларацією про державний суверенітет України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 16. Т. 1. С. 18-20.
71. Омарова А. А. Правовий статус УРСР за проектами Союзного договору (листопад 1990 – серпень 1991 рр.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 35. Ч. II, т. 1. С. 51-54.
72. Омарова А. А. Про міжнародно-правовий статус Української РСР (1944 – 1985 рр.). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 17. Т. 1. С. 52-55.
73. Омарова А. А. Про статус Української РСР до початку перебудови. *Проблеми законності*. 2014. Вип. 127. С. 13-21.
74. Омарова А. А. Реалізація окремих положень Декларації про державний суверенітет України. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С. 30-34.
75. Оніщенко Н. М. Уніфікація як спосіб співвідношення і узгодженості внутрішньодержавного і міжнародного права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 6. С. 48-54.
76. Оніщук М. В. Організація влади в Україні: шляхи конституційного удосконалення. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 70-79.
77. Оніщук М. Відповідальне правління і народний суверенітет: нотатки до конституційного творення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2 (73). С. 115-125.
78. Павлюк Н. В. Організаційно-правовий механізм розвитку публічного управління у контексті децентралізації влади в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2018. 20 с.
79. Паламарчук В. А. Територія як невід’ємна ознака сучасної держави. *Наука і правоохорона*. 2016. № 1. С. 345-350.
80. Панкратов В. О. Сутність принципу правової визначеності. *Право і суспільство*. 2015. № 5, ч. 2. С. 19-24.
81. Панкулич Л. А. Реформування адміністративно-територіального устрою: досвід держав-членів Європейського Союзу і Україна: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2013. 20 с.
82. Петришин О. Демократичні засади правової соціальної держави. *Право*

- України. 2013. № 8. С. 63-71.
83. Пидкова І. «Парад суверенитетів» історико-правові аспекти прийняття декларації про державний суверенитет України. *Leges si Viata*. 2018. № 3, ч. 2. С. 130-134.
84. Пироговська Є. В., Якушик В. М. Типологія держав за їхньою могутністю. *Наукові записки НаУКМА. Серія: Політичні науки*. 2014. Т. 160. С. 3-10.
85. Пікуля Т. О. Методологічні критерії та класифікаційні схеми типологізації держав світу. *Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії. Серія: Економіка, право*. 2013. № 2. С. 225-233.
86. Пікуля Т. О. Сучасні підходи до класифікації держав світу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 183-199.
87. Пікуля Т. О. Типологізація держав світу: методологія та класифікація. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2015. Вип. 1. С. 213-221.
88. Погорська І. І. Цінність національного суверенітету в теорії та практиці зовнішньої політики сучасної держави. *Проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 4. С. 39-54.
89. Потіп М. М. Розмежування компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування: моногр. Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2015. 186 с.
90. Приходько Х. Роль правових позицій Конституційного Суду України у становленні та розвитку доктрини конституційного процесу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 2. С. 43-54.
91. Пухтинський М. Проблеми трансформації територіальної організації влади та місцевого самоврядування в контексті розвитку конституційного процесу в Україні. *Право України*. 2012. № 8. С. 68-77.
92. Рабінович П. Загальна теорія права та держави: стан, тенденції. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 364-374.
93. Радченко О. О. Легітимність в системі державної влади й державного управління: від «чистої теорії» до української політичної практики. *Публічне управління: теорія та практика*. 2014. Вип. 1. С. 117-125.
94. Радченко О. О. Ознаки, чинники та моделі легітимності державної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 1. С. 129-136.
95. Романець Н. Р. Репресивна політика радянської влади в українському селі (1925-1939): моногр. Кривий Ріг: Роман Козлов, 2014. 455 с.
96. Рябошапка Г. Х. Суверенітет в Україні: від радянської федерації – до незалежної держави: моногр. Львів: Простір-М, 2012. 519 с.
97. Синяк Я. В. Духовний суверенітет нації. *Публічне право*. 2016. № 4. С. 220-230.
98. Сіренко В. Про розуміння державної влади як соціальної залежності. *Право України*. 2015. № 5. С. 11-16.
99. Скрипнюк В. Демократія і проблеми конституційного забезпечення розвитку державної влади. *Право України*. 2013. № 8. С. 90-99.

100. Скрипнюк О. В. Міжнародно-правова діяльність інституту держави і права: питання теорії і практики. *ScienceRise. Juridical Science*. 2019. № 2. С. 4-8.
101. Скрипнюк О. Місцевий референдум як форма забезпечення реального народовладдя. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 1 (80). С. 37-44.
102. Скрипнюк О. Моделі реалізації принципу народного суверенітету в умовах демократії: питання теорії. *Право України*. 2015. № 10. С. 189-196.
103. Словська І. Є. Суверенітет як об'єкт державної зради: доктринальний аналіз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 14 (2). С. 68-70.
104. Смородинський В. Проблема впровадження люстраційних процедур очищення державної влади: європейський і вітчизняний досвід. *Право України*. 2015. № 5. С. 111-120.
105. Софінська І. Д. Ефект консюмеризму в концепції громадянства. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2016. Вип. 71. С. 203-204.
106. Співак В. М. Соціальна держава в процесі соціалізації глобалізації: політологічний аспект. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 442-449.
107. Ставнійчук А. Місцевий референдум-пріоритетна форма прямої демократії у місцевому самоврядуванні. *Юридична Україна*. 2015. № 6. С. 24-28.
108. Стеценко С. Соціальна держава: теоретико-методологічні основи дослідження. *Право України*. 2014. № 2. С. 252-261.
109. Стрельцов В. Ю. Національний суверенітет і ціннісні орієнтири державного управління інтеграційними процесами. *Теорія та практика державного управління*. 2012. Вип. 1. С. 421-430.
110. Супрун В. М. Корупційна теорія походження держави. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Право*. 2019. Вип. 7. С. 13-18.
111. Талдикін О. В. Реальний суверенітет держави в умовах глобалізації. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 65-69.
112. Теплюк М. Конституційні основи ефективності державної влади в Україні в умовах здійснення реформ. *Право України*. 2015. № 6. С. 47-53.
113. Токарчук О. В. Теоретичні засади взаємодії держави і права в концепціях українських інтелектуалів у зарубіжжі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2016. Вип. 31. С. 73-78.
114. Толстенко В. Поєднання правових і політичних форм держави в сучасній державотворчій практиці. *Юридична Україна*. 2014. № 4. С. 21-28.
115. Толстенко В. Правові форми сучасної держави: теорія і методологія дослідження. *Юридична Україна*. 2014. № 2. С. 39-47.
116. Толстенко В. Принцип поділу влади в генезі форми сучасної держави.

- Юридична Україна*. 2014. № 5. С. 15-21.
117. Толстенко В. Форма держави в системі основ конституційного ладу: проблеми теорії і практики. *Право України*. 2014. № 2. С. 283-290.
118. Топчій В. В. Межі державного суверенітету: теорія та практика. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 1. С. 78-81.
119. Труфен А. О. Місцеві фінанси в сучасних умовах проведення бюджетної децентралізації в Україні: моногр. Запоріжжя: КПУ, 2016. 328 с.
120. Туркіна І. Є. Судова влада в системі державного управління: моногр. Харків: Апостроф, 2012. 201 с.
121. Удовика Л. Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір: моногр. Харків: Право, 2011. 552 с.
122. Федина Д. І. Судова влада як конституційно-правова категорія. *Право і суспільство*. 2015. № 5-2, ч. 3. С. 39-45.
123. Харченко С. Основні методологічні підходи до типології соціальних держав. *Гілея*. 2013. № 78. С. 382-386.
124. Хаустова М. Глобалізація і її вплив на сутність та соціальне призначення держави. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4 (75). С. 30-41.
125. Хома Н. М. Нові підходи до розуміння моделей соціальної держави. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 455-461.
126. Шай Р. Я. Питання типології держави і права з позиції формаційного підходу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. № 813. С. 175-180.
127. Шатіло В. Політико-правові чинники інституціоналізації поділу державної влади в Україні. *Право України*. 2013. № 5. С. 274-279.
128. Шемшученко Ю. Проблеми децентралізації публічної влади в контексті підвищення її ефективності. *Право України*. 2015. № 5. С. 28-38.
129. Шемшученко Ю. С. Правове забезпечення державного суверенітету України: моногр. Київ: Юридична думка, 2011. 298 с.
130. Шемшученко Ю., Хрімлі О. Зміцнювати, а не розхитувати державний суверенітет. *Право України*. 2015. № 8. С. 115-119.
131. Щербанюк О. В. Народний суверенітет і реалізація владо спроможності демократичної держави: моногр. Київ: Логос, 2013. 306 с.
132. Щербанюк О. В. Народний суверенітет у формуванні конституційно-правової зовнішньої і внутрішньої політики держави. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 43-50.
133. Юринець Ю. Л. Генеза створення Афінівської держави як обґрунтування договірної теорії походження держави. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2013. № 1. С. 43-49.

ТЕМА 3. ФОРМА ДЕРЖАВИ

І. Словникова робота:

форма держави, аристократія, тимократія, олігархія, тиранія, демократія, політія, деспотія, монократична форма держави, сегментарна форма держави, полікратична форма держави, ознаки форми держави, структура форми держави, принципи форми держави, форма державного правління, ознаки форми державного правління, апарат держави, політичний режим, політична система, суверенітет, уряд, парламент, президент, верховенство права, верховенство закону, аристократична форма правління, олігархічна форма правління, тиранічна форма правління, геронтократична форма правління, монархія, республіка, традиційна (династична) монархія, персонально-вольова монархія, змішана монархія, абсолютна монархія, конституційна монархія, парламентська монархія, обмежені монархії, необмежені монархії, деспотична монархія, теократична монархія, станово-представницька монархія, дуалістична монархія, виборна монархія, суперпрезидентська республіка, теократична республіка, некласичні республіки, поліархічна форма правління, джамахірія, аристократична республіка, демократична республіка, президентсько-парламентська республіка, парламентсько-президентська республіка, парламентська республіка, президентська республіка, капіталістична республіка, буржуазна республіка, феодальна республіка, змішана республіка, монархічна республіка, теократична республіка, форма державного устрою, унітарна держава, проста унітарна держава, складна унітарна держава, централізована унітарна держава, відносно децентралізована унітарна держава, децентралізована унітарна держава, автономія, складна держава, федерація, територіальна федерація, національна федерація, змішана федерація, союзна федерація, конституційна федерація, договірна федерація, конституційно-договірна федерація, симетрична федерація, асиметрична федерація, централізована федерація, децентралізована федерація, конфедерація, імперія, унія, особиста унія, реальна унія, протекторат, протекторат держав, міжнародний протекторат, форма державного режиму, демократичний режим, ліберально-демократичний режим, консервативно-демократичний режим, радикально-демократичний режим, перехідний режим, надзвичайний правовий режим, антидемократичний режим, авторитарний режим, революційний авторитарний режим, стабілізаційний авторитарний режим, тоталітарний режим, деспотичний режим, тиранічний режим, співтовариство, співдружність, міжнародні об'єднання держав, Європейський Союз, Співдружність націй.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. Для якої форми держави характерними є: формальний поділ державної влади; зосередження влади в руках глави держави або уряду; відсутність або самотійність самоврядних органів суб'єктів федерації; у державно-правовому режимі домінують авторитарні методи управління:

- а) тоталітарна форма держави;
- б) авторитарна форма держави;
- в) сегментарна форма держави;
- г) деспотична форма держави;
- д) монархічна форма держави.

2. За Платоном, правління знатних, професійно підготованих людей, які володіють політичним мистецтвом – це:

- а) аристократія;
- б) тимократія;
- в) олігархія;
- г) тиранія;
- д) демократія.

3. Сукупність форм, яка характеризує систему взятих у єдності способів організації державної влади, територіального устрою, методів і засобів її здійснення, які у єдності дають уявлення про організацію влади в державі, систему державних органів, взаємовідносини між центральними і місцевими органами, порядок їх формування – це:

- а) форма територіального устрою;
- б) форма політичної системи суспільства;
- в) форма державного правління;
- г) форма держави;
- д) форма державно-правового режиму.

4. Форма правління, при якій вища державна влада переходить у спадок – це:

- а) демократія;
- б) монархія;
- в) тиранія;
- г) республіка;
- д) деспотія.

5. Давньоримський філософ Цицерон виділяв такі форми правління, як:

- а) аристократія, тимократія, демократія;
- б) аристократія, тимократія, олігархія;
- в) олігархія, тиранія, демократія;
- г) монархія, демократія, аристократія;
- д) геронтократія, демократія, олігархія.

6. Термін «форма правління» вперше на офіційному рівні вжито у:

- а) Саксонії у 1831 р.;
- б) Португалії у 1826 р.;
- в) Швеції у 1772 р.;
- г) Франції у 1848 р.;
- д) Норвегії у 1814 р.

7. Форма держави, яку Цицерон вважав найкращою:

- а) монархія;
- б) аристократія;
- в) демократія;
- г) геронтократія;
- д) змішана форма.

8. Елемент форми держави, який характеризує порядок організації вищих органів державної влади, їх компетенцію, структуру, принципи взаємовідносин, ступінь участі населення в їх формуванні – це:

- а) форма державного правління;
- б) форма державного устрою;
- в) форма державного режиму;
- г) форма державного механізму;
- д) форма політичної системи.

9. Ш.-Л. Монтеск'є визначив такі форми держави:

- а) монархія, демократія, олігарх;
- б) монархія, аристократія, демократія;
- в) республіка, монархія, демократія;
- г) республіка, монархія, деспотія;
- д) монархія, аристократія, політія.

10. Монархія, в якій глава держави самостійно або за погодженням з народом чи іншим колегіальним органом визначає свого наступника незалежно від династичної спорідненості та соціального стану – це:

- а) традиційна монархія;
- б) виборна монархія;
- в) персонально-вольова монархія;
- г) змішана монархія;
- д) дуалістична монархія.

11. Держава, в якій правління здійснюється народом – це:

- а) аристократія;
- б) тимократія;
- в) олігархія;
- г) тиранія;
- д) демократія.

12. Форма правління, за якої державна влада зосереджена в руках одноособового глави держави (монарха) є:

- а) дуалістична монархія;
- б) парламентська монархія;
- в) абсолютна монархія;
- г) обмежена монархія;
- д) змішана монархія.

13. Форма державного правління – це:

- а) система форм інституційної, територіальної і політичної організації та здійснення державної влади в країні;
- б) спосіб інституційної організації вищої влади в державі, її поділ між вищими органами та їх правове становище;
- в) спосіб політичної організації та здійснення державної влади, виражений через сукупність прийомів, методів і засобів, які використовуються у взаєминах держави із суспільством і особою;
- г) спосіб територіальної організації влади в державі і співвідношення влади між територіальними частинами, на які вона поділена, і державою в цілому;
- д) порядок утворення певних складових частин держави.

14. Форма держави, в якій правління здійснюється невеликою кількістю найбагатших членів суспільства – це:

- а) аристократія;
- б) тимократія;
- в) олігархія;
- г) тиранія;
- д) демократія.

15. Абсолютна монархія поділяється на:

- а) деспотичні і теократичні;
- б) представницькі і парламентарні;
- в) дуалістичні і конституційні;
- г) деспотичні і конституційні;
- д) конституційні і теократичні.

Варіант 2

1. За обсягом і характером повноважень глави держави, монархії поділяються на:

- а) традиційні, виборні, змішані;
- б) деспотичні, демократичні;
- в) абсолютні, обмежені, змішані;
- г) обмежені, необмежені;
- д) абсолютні, конституційні, парламентські.

2. Філософ-просвітник, який розглядав форму держави як структурну організацію вищих державних органів:

- а) Ш. Монтеск'є;
- б) Ф. Вольтер;
- в) Г. Лессінг;
- г) Дж. Локк;
- д) Ж.-Ж. Руссо.

3. Форма правління, при якій влада глави держави обмежена на підставі традиції формування органів за критерієм приналежності до певного стану (духовенства, дворянства) – це:

- а) обмежена монархія;
- б) дуалістична монархія;
- в) парламентська монархія;
- г) станово-представницька монархія;
- д) конституційна монархія.

4. При наслідуванні престолу перевага віддається чоловікам, хоча визнається право і за жінками, тобто молодший брат виключає з черги престолонаслідування старшу сестру – це система престолонаслідування:

- а) салічна система;
- б) кастильська система;
- в) удосконалена кастильська система;
- г) австрійська система;
- д) традиційна система.

5. Прикладом сучасної дуалістичної монархії є:

- а) Йорданія;
- б) Саудівська Аравія;
- в) Камбоджа;
- г) Омар;
- д) Катар.

6. До принципів організації та функціонування форми держави відносяться:

- а) легальність, легітимність, прозорість, інституціональність;
- б) гуманізм, демократизм, законність, політична ефективність;
- в) легальність, легітимність, політична ефективність, прозорість;
- г) координація елементів, легальність, політична ефективність, гуманізм;
- д) легальність, легітимність, політична ефективність, координація елементів.

7. Різновид монархії, якому притаманні формальна незалежність законодавчої влади, здійснення монархом функцій глави виконавчої влади; право монарха формувати уряд, відповідальний перед ним, право накладення абсолютного вето на закони парламенту, право монарха видавати укази, що мають силу закону – це:

- а) деспотична монархія;
- б) абсолютна монархія;
- в) станово-представницька монархія;
- г) дуалістична монархія;
- д) представницька монархія.

8. Який вид монархії характерний для Брунею, Катару, Оману, Саудівської Аравії:

- а) станово-представницька монархія;
- б) деспотична монархія;
- в) абсолютна монархія;
- г) дуалістична монархія;
- д) персонально-вольова монархія.

9. На підставі єдності таких характеристик як: спосіб організації та здійснення державної влади, територіальна побудова, методи діяльності, виділяють форми держави:

- а) єдиновладна, багатовладна;
- б) монократична, сегментарна;
- в) єдиновладна, змішана;
- г) монократична, сегментарна, багатовладна;
- д) єдиновладна, багатовладна, роздільна.

10. Різновидом монархії, при якому влада монарха спирається на могутній військово-бюрократичний апарат, монарх обожнюється, наділяється особливими надлюдськими якостями є:

- а) конституційна монархія;
- б) дуалістична монархія;

- в) деспотична монархія;
- г) парламентська монархія;
- д) станово-представницька монархія.

11. *Форма держави, в якій правління здійснюється найбільш сильними воїнами – це:*

- а) тиранія;
- б) олігархія;
- в) тимократія;
- г) демократія;
- д) аристократія.

12. *Підставою легітимації влади монарха у східних деспотіях є:*

- а) вплив монарха на станово-представницький орган;
- б) закріплення в законі влади монарха;
- в) сакралізація влади монарха, непорушний авторитет його сили;
- г) звичай підкорення владі монарха;
- д) харизматичний стиль управління монарха.

13. *Конституційною монархією на сучасному етапі є:*

- а) Королівство Таїланд;
- б) Лівія;
- в) Сполучені Штати Америки;
- г) Італія;
- д) Греція.

14. *Влада дуалістичної монархії зосереджується між:*

- а) парламентом і главою держави;
- б) влада зосереджена в руках глави держави;
- в) монахом і судами;
- г) монахом і народом;
- д) парламентом і народом.

15. *У перекладі з латинської «respublica» означає:*

- а) спільна справа;
- б) правитель;
- в) влада народу;
- г) єдиний;
- д) говорити.

Варіант 3

1. Система престолонаслідування, яка надає однакові права на престол спадкоємцям чоловічої і жіночої статі, тобто монархом стає більш старша за віком дитина, незалежно від того, це син чи донька – це:

- а) австрійська система;
- б) традиційна система;
- в) шведська система;
- г) салічна система;
- д) кастильська система.

2. Монархія, яка має республіканську рису – систематичну виборність очільника країни, не може бути обраний будь-який громадянин, що задовольняє виборчим кваліфікаціям і вимогам для президента, а тільки один з декількох монархів – керівників складових елементів федерації, це:

- а) виборна монархія;
- б) необмежена монархія;
- в) обмежена монархія;
- г) монархія;
- д) абсолютна монархія.

3. Рисами верховної влади республіканської форми правління є:

- а) виборність, колегіальність, легальність;
- б) легальність, легітимність, колегіальність;
- в) виборність, строковість, відповідальність;
- г) строковість, колегіальність, виборність;
- д) колегіальність, строковість, легітимність.

4. Монархія характеризується такою ознакою:

- а) главою держави є президент;
- б) влада, як правило, передається у спадок і зберігається довічно;
- в) монарх уособлює вищу державну владу в порядку делегування від народу;
- г) монарх є підлеглим будь-яким іншим суб'єктам влади;
- д) монарх несе конкретну політичну і юридичну відповідальність за результати свого правління.

5. Інститут контрасигнатури притаманний:

- а) дуалістичній монархії;
- б) парламентарній монархії;
- в) абсолютній монархії;
- г) станово-представницькій монархії;
- д) традиційній монархії.

6. *Республіки, в яких відсутня заборона депутатського мандата, тобто депутатам парламенту надається право одночасно посідати посади в органах виконавчої влади і управління – це:*

- а) парламентська республіка;
- б) конституційна республіка;
- в) президентська республіка;
- г) парламентсько-президентська республіка;
- д) президентсько-парламентська республіка.

7. *Монархії, які в сучасних умовах є демократичними державами, в яких реалізовані на практиці такі демократичні принципи, як виборність, поділ влади, підконтрольність і підзвітність влади народу – це:*

- а) дуалістичні монархії;
- б) станово-представницькі монархії;
- в) парламентарні монархії;
- г) електоральні (виборні) монархії;
- д) персонально-вольові монархії.

8. *Прикладом парламентської республіки є:*

- а) Сирія;
- б) Аргентина;
- в) Бразилія;
- г) США;
- д) Індія.

9. *Історичним видом республіки є:*

- а) соціалістична республіка;
- б) східна республіка;
- в) західна республіка;
- г) капіталістична республіка;
- д) звичайна республіка.

10. *Ознаки, що є характерними для деспотичної монархії:*

а) поєднання монархом найвищої духовної і світської влади, обожнювання монарха, джерелом влади якого є воля Бога, а основним джерелом права в державі є релігійні норми;

б) необмежена свавільна влада монарха, який у своїх діях спирається на верхівку військової аристократії;

в) монарх не займає центральне місце у механізмі держави;

г) монарх формує уряд, який відповідає перед парламентом і монархом;

д) монарх, здійснює найвищу виконавчу владу, а парламент – законодавчу.

11. Італія, Федеративна Республіка Німеччина, Угорщина є прикладом республік:

- а) парламентських;
- б) президентських;
- в) парламентсько-президентських;
- г) президентсько-парламентських;
- д) змішаних.

12. Загальнодержавний представницький орган державної влади, основним завданням якого є вираз волі народу шляхом видання нормативно-правових актів, що регулюють найважливіші суспільні відносини, та здійснюють контроль за виконавчою владою:

- а) парламент;
- б) уряд;
- в) рада;
- г) партія;
- д) народ.

13. Форма правління, де влада монарха обмежена конституцією, або традицією та повноваженнями інших державних органів:

- а) дуалістична монархія;
- б) конституційна монархія;
- в) парламентська монархія;
- г) обмежена монархія;
- д) станово-представницька монархія.

14. Президентськими республіками є:

- а) Ісландія;
- б) Сполучені Штати Америки;
- в) Федеративна Республіка Німеччина;
- г) Україна;
- д) Італія.

15. Залежно від обсягу державно-владних повноважень президента і парламенту республіки поділяються:

- а) президентські, парламентські, змішані;
- б) абсолютні, обмежені, змішані;
- в) президентські, абсолютні, парламентські;
- г) змішані, парламентські, обмежені;
- д) змішані, абсолютні, президентські.

III. Тематика рефератів

- «Актуальні питання бікамералізму (двопалатної структури парламенту) в класичній європейській державно-правовій теорії».
- «Загальні закономірності та особливості розвитку монархій».
- «Концептуальні засади розуміння сутності форми держави».
- «Парламентарна форма державного правління: особливості та видові ознаки».
- «Перспективи розвитку форми Української держави».
- «Повноваження президента змішаної республіки та доктрина «прихованих» президентських повноважень».
- «Правовий і державний режими: поняття і співвідношення».
- «Президентська форма правління: юридична модель та політична практика».
- «Республіка як гарантія демократії».
- «Тоталітаризм: походження та сутність».
- «Форма держави як предмет дослідження сучасної держави і права».
- «Форма держави» і «форма правління»: проблема співвідношення понять у державно-правовій теорії».
- «Форма державного правління в теорії та практиці українського державотворення».
- «Форма державного правління сучасної Української держави: сучасний стан та тенденції розвитку».
- «Форма державного режиму в постсоціалістичних країнах: теоретико-правовий аналіз».

IV. Скласти схеми

- ✓ Монархія як форма державного правління: поняття, ознаки та види.
- ✓ Республіка як форма державного правління: поняття, ознаки та види.
- ✓ Загальна характеристика форми державного устрою.
- ✓ Унітарна держава: поняття, ознаки та види.
- ✓ Федерація: поняття, ознаки та види.
- ✓ Форма державного режиму: загальна характеристика.
- ✓ Чинники, що впливають на вид політичного режиму.
- ✓ Демократичний режим: поняття, основні ознаки, види.
- ✓ Недемократичні режими: поняття, основні ознаки, різновиди.
- ✓ Міжнародні об'єднання держав: поняття, види та загальна характеристика.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Гра передбачає оволодіння словниковим запасом з вивченої теми «Форма держави» та загальнонавчаними словами.

Grabamminute-гра, в якій здобувачу вищої освіти надається 1 хвилина для представлення терміну, написаного на інтерактивній картці. Учасник має надати найбільше інформації про даний предмет/термін, його значення, використання тощо. Отримує перемогу ЗВО, який надав найбільш повну та зв'язну інформацію про вказаний в картці предмет або термін.

Перевірка знань: словниковий запас з певної теми у поєднанні з граматику. Хороший спосіб для закріплення пройденого матеріалу.

Особливості гри: покращується навички швидкого реагування, критичного мислення.

Терміни для інтерактивних карток: *конфедерація, імперія, тиранічна форма правління, демократичний режим, унітарна держава, теократична монархія, президентсько-парламентська республіка, ООН, НАТО.*

Практичне завдання №2

Chainstory – гра на логіку, прояв фантазії та індивідуальності. Суть гри полягає у продовженні історії попереднього здобувача вищої освіти.

Перевірка знань: словниковий запас з теми «Форма держави» та загального словникового запасу в поєднанні з граматику.

Особливості гри: покращується навички швидкого реагування, логічного мислення, підвищується увага, не меншу роль віддають фокусуванню на сюжеті історії, що допомагає розвивати пам'ять.

Гра проводиться в другій частині заняття для підвищення активності здобувачів вищої освіти та покращення сприйняття інформації. Вони не потребують значної підготовки та залежать від теоретичного рівня пізнання здобувачів.

Теми для обговорення:

Форма держави як предмет дослідження теорії держави і права.

Елементний склад форми держави: теоретико-правовий аналіз.

Класифікація сучасних форм державного правління.

Види унітарних держав: проблеми класифікації.

Політико-правова характеристика сучасних федеративних держав.

Політичний режим сучасної України: перспективи еволюції.

Практичне завдання №3

Заповнити таблицю. Форма держави. До кожного визначення підберіть правильне поняття і позначте його порядковий номер:

1.	Форма держави		Порядок (спосіб) організації та здійснення державної влади у країні.
2.	Форма державного		Порядок здійснення державної влади в певні способи певними методами й засобами.
3.	Форма державного устрою		Форма державного правління, при якій державна влада зосереджена цілком або частково в руках однієї особи – монарха, передається у спадщину, не залежить від населення (як правило, не затверджується ним).
4.	Форма державного		Порядок утворення й організації вищих органів влади в державі.
5.	Монархія		Порядок поділу території держави на певні складові частини і співвідношення влади між ними і державою в цілому.
6.	Республіка		Проста єдина держава, частинами якої є адміністративно-територіальні одиниці, що не мають суверенних прав.
7.	Унітарна держава		Форма державного правління, за якої вища державна влада здійснюється представницьким загальнонаціональним органом влади (парламентом), обраним народом на певний
8.	Федерація		Тимчасовий союз суверенних держав, які об'єдналися для досягнення певних цілей і спільно здійснюють низку напрямів державної діяльності (оборона країни, зовнішня торгівля, митна справа, грошово-кредитна система тощо) при збереженні в інших питаннях повної самостійності.
9.	Конфедерація		Складна союзна держава, частинами якої є державні утворення, що мають суверенні права.

Практичне завдання №4

Заповніть таблицю. Форма держави:

1.	Ознаки республіки	1) президентська
		2) парламентська
		3) змішана
2.	Ознаки монархії	1) абсолютна
		2) конституційна
3.	Ознаки унітарної держави	1)
		2)
		3)
		4)
		5)
4.	Ознаки федерації	1)
		2)
		3)
		4)
		5)
5.	Види федерацій за способом створення	1)
		2)
		3)
6.	Види федерацій за способом розподілу й здійснення владних повноважень	1)
		2)
7.	Ознаки конфедерації	1)
		2)
		3)
		4)
8.	Ознаки демократичного режиму	1)
		2)
		3)
		4)

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.

Спеціалізована література:

1. Arnaut V. Competenta legislativa a parlamentului si limitele acesteia. *Legea si Viata*. 2017. № 9, ч. 1. С. 22-28.
2. Carnat T., Popa C. Consideratii teoretice privind guvernarea, regimul politic si regimul de guvernare. *Legea si Viata*. 2017. № 5, ч. 1. С. 4-10.
3. Costachi G. Democratia – conditie indispensabila afirmarii societatii civile si a cetateanului in statul de drept. *Верховенство Права*. 2017. № 1 (30). С. 43-47.
4. Cuculescu A. Democratia – principiu intrinsec instituirii organelor puterii in stat. *Legea si Viata*. 2016. № 3, ч. 2. С. 41-46.
5. Goncharova Y. International legal endorsement of gender equality principle and its contribution to the democratic society development. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 2, ч. 2. С. 29-34.
6. Jankurová A. Efektivna verejná správa. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 2. С. 7-12.
7. Maiko T. Democratic aspects of Ukrain legislation on local democracy institutions. *Evropský politický and law diskurz*. 2017. Svazek 4., 2. vydání. С. 155-158.
8. Moldovean B. Mecanismul puterii in stat: istorie si actualitate. *Legea si Viata*. 2016. № 11, ч. 1. С. 51-53.
9. Morhun A. Scientific comprehension of ways of researching political regime in Ukraine: modern tendencies. *Evropský politický and law diskurz*. 2017. Svazek 4., 5. vydání. С. 68-75.
10. Ondrová D. Public administration, ethical integration and globalization. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 1. С. 22-30.
11. Sidorenko N. Conceptual foundations of modelling of the institution of public service. *Legea si Viata*. 2017. № 1, ч. 2. С. 162-165.
12. Агафонова Н. В. Президент України як суб'єкт конституційної реформи і гарант додержання Конституції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 4. С. 12-17.

13. Барикова А. Роль парламента и публичной администрации в процессе систематизации права электронных коммуникаций. *Legea si Viata*. 2016. № 4, ч. 3. С. 2-5.
14. Бариська Я. О. Вплив глобалізації на форму правління сучасної держави: до питання коригування обсягу поняття. *Публічне право*. 2013. № 4. С. 188-195.
15. Батанов О. В. Конституційно-правові проблеми державного устрою України: теорія та практика. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 66-70.
16. Бащук С. Г. Правова активність в умовах демократичного державно-правового режиму. *Право і суспільство*. 2014. № 6.1. С. 3-8.
17. Беляева Г. С. К вопросу о сущности правового режима. *Гражданин и право*. 2013. № 2. С. 8-13.
18. Березенко В. В. Правовий режим державного кордону України: конституційно-правові аспекти регулювання та захисту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 21 с.
19. Белєвцева В. В. Адміністративно-правові режими у сфері державної безпеки України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2015. 40 с.
20. Белєвцева В. В. Організаційно-правове забезпечення адміністративно-правових режимів у сфері державної безпеки України: моногр. Харків: Право, 2013. 349 с.
21. Біла-Кисельова А. Від антидемократичних тенденцій до сучасної концепції прав людини в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 43-48.
22. Бостан С. К. Закономірності та тенденції розвитку форми політико-територіального устрою держави. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2013. № 2. С. 11-17.
23. Бостан С. К. Форма правління незалежної Української держави: етапи розвитку, проблеми, перспективи. *Форум права*. 2011. № 2. С. 103-110.
24. Войчук А. Ю. Особливості інституту президентства за парламентарної форми республіканського правління. *Гілея*. 2018. Вип. 133. С. 225-228.
25. Волощук О. Т. Причини бікамералізму. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 3. С. 35-44.
26. Гавриленко В. В. Державний суверенітет як політико-правова категорія: підходи до визначення та інтерпретації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 15-18.
27. Гарник Л. П. Авторитаризм та демократія у процесі модернізації політичних режимів в країнах Близького Сходу: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Харків, 2013. 16 с.
28. Генадій Ш. Авторитарний політичний режим: теоретико-методологічні підходи до визначення. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2014. Вип. 5. С. 329-338.
29. Георгієвський Ю. Оптимізація співвідношення деконцентрації та

- децентралізації як вимога конституційної модернізації. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 118-122.
30. Год Н. В. Унітарність як оптимальна форма державного устрою України. *Історична пам'ять*. 2015. Вип. 32. С. 149-151.
31. Гоменюк З. П. Концепція правової держави Б. Кістяківського: філософсько-правові виміри: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2018. 19 с.
32. Грабіна Г. Субкультура влади в сучасній Україні: особливості ціннісного коду президентів. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 1. vydání. С. 130-135.
33. Гречко О. Територіальний устрій України як конституційно-правовий інститут: сутність, структура і зміст. *Юридична Україна*. 2015. № 6. С. 17-23.
34. Грибовський Б. О. Еволюція юридичного контролю: інституційно-функціональний аспект. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 18-21.
35. Грицай І. О. Загальнотеоретичний аналіз гендерного збалансування в національних парламентах. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 6. С. 3-7.
36. Гультай М. Виникнення та утвердження конституціоналізму як обов'язкової складової демократичного державного устрою. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 3. С. 97-115.
37. Данелія О. С. До питання захисту політичних прав юридичної особи в Європейському суді з прав людини. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 1. С. 18-26.
38. Демченко П. С. Швейцарія: від конфедерації до федералізму. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 5 (3). С. 44-48.
39. Дзюбенко Ю. М. Проблеми визначення поняття та сутності демократичних та недемократичних режимів. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 57. С. 49-60.
40. Дубняк М. Зміцнення прямої демократії на місцевому рівні шляхом удосконалення правового регулювання інформаційної взаємодії. *Evropský politický and law diskurz*. 2017. Svazek 4., 3. vydání. С. 109-117.
41. Єрмакова Г. С. Проблема взаємовідносин і трансформації права, релігії та держави: історіографічний аналіз і перспективи теоретичного дослідження. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 6. С. 8-12.
42. Жуков Є. В. Теоретико-методологічні засади розуміння форми державного устрою в добу інформатизації. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2013. № 5. С. 196-201.
43. Звоздецька І. В. Джерела парламентських процедур. *Право і суспільство*. 2015. № 5-2, ч. 1. С. 58-63.
44. Звоздецька І. В. Правові ознаки парламентських процедур. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 2. С. 35-38.

45. Зерницький Р. В. Сучасні абсолютні монархії на прикладі Держави Катар і Султанату Оман. *Політикус*. 2017. Вип. 6. С. 62-68.
46. Ільницький М. С. Референдум як форма безпосередньої демократії в Україні. *Форум права*. 2016. № 3. С. 103-105.
47. Калінкін А. С. Вплив процесів децентралізації на функціонування державної влади в умовах конституційної реформи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 64-66.
48. Коваль О. Я. Підходи до розуміння легітимності влади в історії політичних і правових учень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 21-24.
49. Коваль О. Я. Проблеми легітимності влади в сучасному інформаційному суспільстві. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 5. С. 11-15.
50. Коваль О. Я. Співвідношення понять «легітимність», «легальність» та «легалізація». *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 2. С. 7-10.
51. Коваль О. Я. Теоретико-правові засади легітимності державної влади. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 23. С. 32-35.
52. Ковальчук А. В. Взаємодія інститутів публічної влади в унітарних державах (на прикладі Китайської Народної Республіки). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2017. Т. 28 (67). № 2. С. 12-15.
53. Козак Ю.-М. Р. Правові засади легітимації державної влади в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 15-19.
54. Колісник В. Відновлення дії Конституції України та зміна форми правління як засіб поновлення конституційного ладу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 103-109.
55. Колодій А. Проблема вибору форми державного правління в Україні (в контексті конституційної реформи). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. Вип. 3-4. С. 187-211.
56. Колюх В. В. Трансформація форми державного правління в контексті конституційних змін в Україні. *Політологічний вісник*. 2015. Вип. 78. С. 374-384.
57. Кормич Л. Демократизація – базовий компонент трансформаційних процесів в сучасній Україні. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 2. vydání. С. 185-189.
58. Косінов С. Міжнародний контроль як засіб забезпечення внутрішньодержавної демократії. *Право України*. 2015. № 5. С. 139-148.
59. Кравченко Т. А. Права людини як основний критерій легітимності державної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 4. С. 13-17.
60. Кукарцев О. Варіативність дефініювання терміна «імперія» у науковому

- дискурсі. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2015. Вип. 27. С. 28-32.
61. Куфтирєв П. В. Електронна демократія як особлива форма державно-політичного режиму. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 34-38.
62. Литвинов О. М. Республіканська форма правління як засада конституційного ладу України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2014. 20 с.
63. Лучко М. О. Поняття та сутності децентралізації публічної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 3. С. 29-34.
64. Лясковець О. В. Парламент – орган народного представництва в зарубіжних країнах. *Право і суспільство*. 2015. № 4 (1). С. 13-17.
65. Магновський І. Й. Особливості референдної демократії в Україні: конституційно-правовий аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 3. С. 22-26.
66. Макаренко Л. О. Демократія як явище правової дійсності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ 2016. 20 с.
67. Макаренко Л. П. Особливості комунікації вищих органів державної влади в Україні за парламентсько-президентської форми державного правління. *Політикус*. 2017. Вип. 6. С. 69-76.
68. Макарова З. С. Типологія форми державного правління. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 82-85.
69. Манташян М. Політико-правові засади політичної стабільності у нових демократіях. *Evropský politický and law diskurz*. 2017. Svazek 4., 3. vydání. С. 88-93.
70. Мартинюк Р. «Суперпрезидентська республіка»: конституційно-правова оцінка феномену та досвід пострадянських країн. *Право України*. 2013. № 7. С. 252-262.
71. Мартинюк Р. Змішана республіка – напівпрезидентська форма правління? *Право України*. 2018. Вип. 1. С. 172-183.
72. Марусик К. О. Роль інтелігенції в оновленні політичного режиму в період хрущовської «відлиги»: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2013. 20 с.
73. Марченко М. В. Конституційно-правова природа права вето глави держави. *Форум права*. 2017. № 4. С. 141-146.
74. Марчук Р. П. Порівняльний аналіз парламентаризму в Республіці Македонія та Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. Серія: Політичні науки*. 2016. № 1. С. 24-28.
75. Матвеева Л. О. Виконання контрольної функції в умовах президентсько-парламентської республіки: тенденції та ризики для української держави. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2013. № 1. С. 29-36.
76. Меженська О. Наслідки державного перевороту: минуле та сучасність. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 4. vydání. С. 132-137.

77. Мироненко П. В. Політархія як форма державного правління. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2013. Вип. 12. С. 35-41.
78. Мироненко П. В. Форма правління: політичні трансформації на зламі століть: моногр. Київ: Академія, 2014. 220 с.
79. Мироненко П. Еволюція і поліваріативність республіканської форми державного правління. *Політичний менеджмент*. 2013. № 59. С. 5-15.
80. Михайлов М. Б. До питання про принципи безпосередньої демократії. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 82-84.
81. Міщук В. В. Шляхи оптимізації унітарної форми державного устрою України на прикладі Польщі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2013. Вип. 21. С. 170-176.
82. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 600 с.
83. Наливайко Л. Р. Роль принципів державного ладу у розбудові демократичної, соціальної і правової держави. *Університетські наукові записки*. 2008. № 1. С. 11-15.
84. Наливайко Л. Р. Теоретико-правові засади співвідношення категорії «державний лад» з іншими суміжними категоріями. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1. С. 89-94.
85. Новиков О. В., Черніков Д. Ю. Політичний режим як характерна ознака суспільства. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 24-27.
86. Омелян С. Гарантії реалізації принципу незалежності конституційного правосуддя у демократичних державах. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 2. С. 155-160.
87. Орловська І. Г., Фаст О. О. Значення принципу верховенства права для сучасного демократичного суспільства. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 30-33.
88. Остапенко О. Г. Децентралізація чи федералізація – оптимальний шлях реформування публічної влади в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 26-29.
89. Остапенко О. Г. Реалізація Україною політичних цілей угоди про асоціацію. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 28-31.
90. Парно Л. Д. Інституційні чинники ефективності функціонування уряду за напівпрезидентської республіки (на прикладі Франції): автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2015. 21 с.
91. Петришин О. В. Конституційна форма державного правління в Україні. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових*

- наук України. 2014. № 1. С. 25-35.
92. Петришин О. Форма державного правління: до пошуку конституційної моделі в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 160-167.
93. Пономарьов В. В. Особливості децентралізації влади в країнах із федеративним державним устроєм. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 4. С. 145-159.
94. Пономарьов В. Особливості децентралізації влади в унітарних державах світу. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2018. Вип. 22. С. 82-90.
95. Попович Т. П. Юридична модель сучасної демократичної держави. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 65-68.
96. Посредников Д. В. Православная монархия в византийской теории. *Історичні і політологічні дослідження*. 2013. № 3. С. 291-302.
97. Процюк І. В. Законодавча влада у парламентській республіці. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* 2014. Вип. 27. С. 22-38.
98. Процюк І. В. Парламентсько-президентська республіка: ознаки та особливості. *Форум права*. 2015. № 3. С. 185-193.
99. Рахновецький Є. Україна була, є й буде унітарною державою. *Віче*. 2015. № 15. С. 2.
100. Ременяк О. Децентралізація публичної влади в українській правовій мислі новішого часу. *Leges si Viata*. 2017. № 11, ч. 2. С. 134-137.
101. Речицький В. До питання про конституційно-правові гарантії народного суверенітету в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 168-177.
102. Романець Н. Р. Репресивна політика радянської влади в українському селі (1925-1939): моногр. Кривий Ріг: Роман Козлов, 2014. 455 с.
103. Романюк О. І. Унітаризм VS федералізація: проблема державного устрою України в контексті конституційної реформи. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2014. № 3. С. 111-119.
104. Рудик А. О. Особливості інституту політичної відповідальності глави держави в деяких парламентарних республіках. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2015. Вип. 67. С. 24-35.
105. Рудик А. О. Специфічні форми політичної відповідальності глави держави в сучасних монархіях. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2016. Вип. 72. С. 150-163.
106. Рудик П. Конституційно-правовий статус Президента України в умовах парламентсько-президентської республіки. *Віче*. 2014. № 20. С. 7-15.
107. Свірін М. Участь державних службовців у політичному процесі в умовах демократичного політичного режиму. *Актуальні проблеми державного*

- управління. 2013. Вип. 3. С. 130-133.
108. Серьогіна С. Г. Форма правління в Україні: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2013. 42 с.
109. Скрипнюк О. Категорії «народний університет», «народне волевиявлення», «безпосередня демократія», «форма безпосередньої демократії»: теоретико-методологічні аспекти. *Право України*. 2012. № 9. С. 281-290.
110. Скріль С. Конституційні принципи реформування політичних систем країни Центральної та Східної Європи. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 2. vydání. С. 33-37.
111. Слинько Т. Эволюция права на свободу слова: сравнительно-правовой аспект. *Leges si Viata*. 2017. № 9, ч. 2. С. 110-114.
112. Совгиря О. Організація та діяльність уряду за парламентсько-президентської форми правління: переваги і недоліки. *Юридична Україна*. 2014. № 3. С. 26-32.
113. Сухонос В. В. Монархічна форма правління і тоталітарний режим: дихотомія антиномії та симбіозу. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 4. С. 22-29.
114. Теремцов Н. В. Актуальне питання щодо форм державного устрою: порівняльний аналіз. *Право.ua*. 2018. № 2. С. 5-8.
115. Толстенко В. Л. Форма державного устрою як складова поняття форми держави: до методології дослідження. *Наукові праці МАУП*. 2014. Вип. 2. С. 91-97.
116. Толстенко В. Поєднання правових і політичних форм держави в сучасній державотворчій практиці. *Юридична Україна*. 2014. № 4. С. 21-28.
117. Толстенко В. Форма держави в системі основ конституційного ладу: проблеми теорії і практики. *Право України*. 2014. № 2. С. 283-290.
118. Федоренко В. Л. Форма державного правління та модель державного управління в Україні: теоретико-методологічні аспекти. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2014. Вип. 2. С. 3-20.
119. Фрицький Ю. О. Сутність влади як філософсько-правової категорії. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 4. С. 23-29.
120. Цуркан-Сайфуліна Ю. Аксіологія права і аксіологія влади: філософсько-правовий аспект. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 3. vydání. С. 53-60.
121. Чепульченко Т. О. Демократичні цінності: теоретико-правовий аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спеціальний випуск, ч. 2. С. 35-39.
122. Черняк Є. В. Зміна форми правління як мета конституційних перетворень: порівняльно-правовий аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної*

- юриспруденції. 2017. Спеціальний випуск, ч. 2. С. 40-43.
123. Члевик О. Особливості свободи як принципу конституційного ладу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 2. С. 55-65.
124. Чернолуцький Р. Особливості нормопроектної діяльності Президента України: питання теорії і практики. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 5. vydání. С. 48-56.
125. Чернописький П. Б. Конституційні реформи в Литві і Грузії у сфері місцевого самоврядування та децентралізації влади як приклад для України. *Форум права*. 2017. № 4. С. 282-293.
126. Шаповал В. Парламент як представницький орган. *Право України*. 2015. № 3. С. 114-134.
127. Шелюк Л. Демократизація освіти як принцип її реформування в Україні. *Політологічний вісник*. 2014. Вип. 73. С. 253-260.
128. Шестопалова Л. М. Форма державного устрою як матриця соціального розвитку. *Форум права*. 2014. № 1. С. 526-531.
129. Шипунов Г. Демократичний політичний режим: теоретико-методологічні підходи до визначення. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2014. Вип. 4. С. 111-118.
130. Шкабко С. І. Форма правління як елемент форми держави та основа категорія державознавства. *Право і суспільство*. 2015. № 4, ч. 4. С. 49-54.

ТЕМА 4. МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВИ

І. Словникова робота:

механізм держави, державний апарат, структура державного апарату, державний орган, структура механізму держави, державні підприємства, державні установи, принципи організації і діяльності державного апарату, влада, суб'єкт влади, об'єкт влади, державно-владні відносини, соціальна влада, політична влада, публічна влада, державна влада, принципи діяльності державної влади, принцип єдності державної влади, принцип розподілу державної влади, принцип суверенітету, принцип законності, принципи виборності, принципи розділення і з'єднання влади, принцип єдиноначальності, принцип колегіальності, принцип ієрархічності, принцип професіоналізму, принцип добросовісності, форми здійснення державної влади, методи здійснення державної влади, гілки влади, система «стримувань і противаг», парламент, уряд, судочинство, правосуддя, орган законодавчої влади, орган виконавчої влади, орган судової влади, місцеві державні органи, органи місцевого самоврядування, державна служба, державний службовець, патронатна служба, посада, посадова особа, безпосередній керівник, керівник державної служби в державному органі, посада державної служби, професійна компетентність, рівнозначна посада, службова дисципліна, цивільна державна служба, мілітаризована (військова, воєнізована) державна служба, категорії посад державної служби, ранги державних службовців.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. Нормативно визначена ієрархічна система державних інститутів – органів, підприємств, установ та інших структур, зазначених необхідними організаційними, матеріально-технічними та фінансовими засобами з метою практичної реалізації функцій держави – це:

- а) механізм держави;
- б) апарат держави;
- в) законодавча гілка державної влади;
- г) політична система суспільства;
- д) виконавча гілка влади.

2. Державна технологія, для якої є характерним спеціалізований розподіл праці, чітка управлінська ієрархія, правила, стандарти та загальнообов'язкові регламентовані процедури, виконання яких не залежить від того, хто саме і стосовно кого їх виконує – це:

- а) адхократія;
- б) диктатура;
- в) бюрократія;
- г) державне проектування;
- д) креативна корпорація.

3. До принципів організації і діяльності державного апарату належить принцип:

- а) національної справедливості;
- б) єдності влади;
- в) невідворотності відповідальності;
- г) диспозитивності;
- д) поєднання переконання та примусу.

4. Конституційно-правові засади механізму Української держави – це:

- а) складовий елемент механізму держави, який безпосередньо здійснює функції держави та наділений владними повноваженнями;
- б) принципи закріплені в чинному законодавстві України, що визначають суть, зміст та порядок функціонування механізму Української держави;
- в) специфічний вид соціальних механізмів, який має особливу, складну природу, що обумовлена правовою сутністю самої держави;
- г) цілісна ієрархічна система всіх державних організацій, які практично здійснюють завдання та функції держави;
- д) головні напрями і види діяльності держави, обумовлені її завданнями і цілями і такі, що характеризують її сутність і соціальне призначення у суспільстві.

5. Автор праці «Про дух законів», в якій було викладено класичну теорію розподілу державної влади:

- а) Дж. Локк;
- б) Д. Дідро;
- в) Ш. Монтеск'є;
- г) Н. Макіавеллі;
- д) Ж.-Ж. Руссо.

6. Державний апарат – це:

- а) сукупність державних органів, установ, підприємств, організацій, за посередництвом яких здійснюються завдання та функції держави;
- б) сукупність державних органів, їх ланок і підрозділів, уповноважених

безпосередньо здійснювати державну владу та управління, які спираються у своїй діяльності на можливість застосування примусу;

в) група державних службовців, які наділені компетенцією для виконання функцій і завдань держави;

г) сукупність інститутів управління та інших політичних організацій, які беруть участь у формуванні і здійсненні політичної влади;

д) група висококваліфікованих державних службовців, які використовують у професійній діяльності новітні інноваційні форми і методи управління.

7. Термін «механізм держави» вперше було введено до арсеналу теорії держави і права в:

а) 90-х роках XX ст.;

б) 70-х роках XX ст.;

в) 80-х роках XX ст.;

г) 60-х роках XX ст.;

д) на початку XXI ст.

8. Змістом принципу законності та конституційності діяльності апарату держави є:

а) вираженість функціональної характеристики структур державного апарату;

б) відповідність системи органів можливості вирішення поставлених завдань;

в) функціонування органів у межах, визначених законодавством;

г) достатня чисельність чиновників, яка забезпечує ефективне функціонування державного апарату;

д) доцільний зв'язок та взаємодія елементів апарату держави, що забезпечує його несуперечливість і цілісність.

9. У ст. 6 Конституції України закріплено поділ державної влади на:

а) центральну, місцеву;

б) колегіальну, одноособову;

в) законодавчу, виконавчу, судову;

г) президентську, парламентську, урядову;

д) законодавчу, виконавчу, судову, контрольну, інформаційну.

10. До принципів організації і діяльності державного апарату належить:

а) поділ державної влади;

б) невиборність вищих органів державної влади;

в) принциповість;

г) динаміка кадрів;

д) статичність.

11. *Ознакою механізму держави є:*

- а) цілісність та ієрархічність елементів;
- б) відсутність правової регламентації;
- в) відсутність організаційно-матеріальної основи;
- г) невизначеність зв'язків між елементами;
- д) відсутність чітко вираженої структури.

12. *Вперше на законодавчому рівні теорію поділу влади закріплено у:*

- а) Конституції Алжиру 1976 р.;
- б) Конституції США 1787 р.;
- в) Конституції України 1710 р.;
- г) Конституції Франції 1791 р.;
- д) Конституції Німецької імперії 1871 р.

13. *Система «стримувань і противаг» забезпечує:*

- а) взаємну підконтрольність різних гілок і центрів державної влади та запобігає концентрації влади;
- б) взаємну незалежність різних гілок і центрів державної влади та запобігає концентрації влади;
- в) взаємну підконтрольність різних гілок і центрів державної влади та сприяє концентрації влади;
- г) створення протистояння всередині державного механізму;
- д) домінування однієї гілки влади над іншою та обмін повноваженнями між різними гілками влади.

14. *Однією з ознак механізму держави є:*

- а) відсутність правової регламентації;
- б) безсистемність;
- в) розрізненість елементів;
- г) єдність завдань, цілей і принципів організації та функціонування;
- в) регламентованість.

15. *Мета поділу державної влади полягає у тому, щоб:*

- а) припустити зосередження влади в руках особи або невеликої групи осіб для змоги зловживати владою;
- б) не припустити зосередження влади в руках однієї особи або невеликої групи осіб і тим самим запобігти можливості зловживання владою;
- в) не зосереджувати владу в руках однієї особи і тим самим була можливість зловживати владою;
- г) припустити зосередження влади в руках невеликої групи осіб і тим самим була можливість зловживання владою;
- д) легше було керувати державою.

Варіант 2

1. Автором концепції системи «стримувань і противаг» є:

- а) Дж. Локк;
- б) Н. Макіавеллі;
- в) Г. Гегель;
- г) М. Вебер;
- д) Т. Гоббс.

2. В юридичній літературі поняття «механізм держави» та «державний апарат» співвідносяться таким чином:

- а) поняття «механізм держави» та «державний апарат» не перебувають у зв'язку;
- б) поняття «державний апарат» ширше за поняття «механізм держави»;
- в) поняття «державний апарат» та «механізм держави» є тотожними;
- г) «державний апарат» є різновидом «механізму держави»;
- д) поняття «механізм держави» ширше за поняття «державний апарат».

3. Принцип поділу державної влади доповнюється системою:

- а) стримувань і противаг;
- б) контрольньо-наглядовою;
- в) адміністративно-територіальною;
- г) ієрархічною;
- д) організаційно-правовою.

4. Елементами механізму держави є:

- а) державний апарат, державні установи та підприємства;
- б) прокуратура, поліція та судові органи;
- в) навчальні заклади та державні адміністрації;
- г) уряд, парламент та армія;
- д) органи державного управління, судові органи та органи прокуратури.

5. Суб'єктами системи стримувань і противаг за Конституцією України 1996 р. є:

- а) Президент України, Конституційний Суд України та Верховний Суд;
- б) Президент України та органи місцевого самоврядування;
- в) Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України;
- г) Європейський Суд з прав людини, Конституційний Суд України;
- д) Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України і Верховний Суд.

6. В юридичній літературі поняття «функції держави» та «механізм держави» співвідносяться таким чином:

- а) «механізм держави» є різновидом «функцій держави»;
- б) зв'язок між «функціями держави» та її механізмом є нерозривним і прямим;
- в) «функції держави» є ширшим поняттям за «механізм держави»;
- г) поняття «функції держави» та «механізм держави» є різними за змістом та не перебувають у взаємозв'язку;
- д) поняття «функції держави» є більш вузьким за змістом, ніж «механізм держави».

7. Первинним елементом у структурі державного апарату є:

- а) державна установа;
- б) державне підприємство;
- в) державний орган;
- г) державний комітет;
- д) державний департамент.

8. За територіальною юрисдикцією державні органи класифікують на:

- а) первинні та вторинні;
- б) виборні, призначувані та успадковані;
- в) постійні та тимчасові;
- г) загальнодержавні та місцеві;
- д) правотворчі, правозастосовні та правоохоронні.

9. Одним із передбачених Конституцією України інститутів системи «стримувань та противаг» є:

- а) охорона особи з боку судової влади;
- б) право громадян обирати органи місцевого самоврядування;
- в) право вето Президента України на законопроект, прийнятий Верховною Радою України;
- г) право Президента України на безпосереднє керівництво державою;
- д) призначення всеукраїнського референдуму.

10. Змістом принципу єдності та поділу влади у функціонуванні апарату держави є:

- а) можливість функціонування лише тих владних органів, які передбачені конституцією держави;
- б) наявність нормативно закріплених повноважень державних структур;
- в) функціонування органів у межах, визначених законодавством;
- г) право парламенту на вираз імпічменту Президенту;
- д) можливість приймати рішення лише в межах наданих органам повноважень.

11. Залежно від особового складу державні органи класифікують на:

- а) законодавчі, виконавчі та судові;
- б) центральні та місцеві;
- в) одноособові та колегіальні;
- г) первинні та вторинні;
- д) виборні, призначувані та успадковані.

12. Система «стримувань і противаг» застосовується лише у країнах, де:

- а) реалізований принцип розподілу влади;
- б) відсутня реалізація принципу розподілу влади;
- в) абсолютна монархічна форма державного правління;
- г) правлячою партією є комуністична;
- д) панує економічно панівний клас.

13. Спільною ознакою для всіх різновидів державних організацій, що входять до складу механізму держави є таке положення:

- а) за своєю природою є державними інститутами на відміну від громадських або приватних організацій;
- б) за їх посередництвом практично не виконуються завдання і функції держави;
- в) ліквідуються за рішенням уповноважених приватних органів;
- г) створюються державою з метою забезпечення реалізації соціальних інтересів;
- д) їх працівники не мають правового статусу державного службовця.

14. Структурно відокремлена, внутрішньо організована, юридично оформлена частина державного апарату, яка є колективом громадян держави, має державно-владні повноваження та необхідні правові, матеріально-фінансові засоби для реалізації завдань і функцій держави, використовує правові та організаційні форми і методи діяльності – це:

- а) державний орган;
- б) державний апарат;
- в) державна установа;
- г) державне підприємство;
- д) механізм держави.

15. Державні органи за строком функціонування поділяються на:

- а) загальні і місцеві;
- б) загальні і суб'єктів федерації;
- в) колегіальні і єдиноначальні;
- г) законодавчі і виконавчі;
- д) постійні і тимчасові.

Варіант 3

1. За способом утворення державні органи класифікують на:

- а) колегіальні та одноособові;
- б) законодавчі, виконавчі та судові;
- в) виборні, призначувані та успадковані;
- г) загальнодержавні та місцеві;
- д) правотворчі, правозастосовні та правоохоронні.

2. Метою поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову є:

- а) раціональна організація державної влади;
- б) забезпечення принципу народовладдя;
- в) забезпечення взаємодії, взаємні стримування;
- г) розмежування повноважень між різними органами державної влади;
- д) противаги між гілками влади.

3. Яка з зазначених ознак органів держави не характеризує їх відмінність від державних підприємств, установ, організацій та недержавних структур:

- а) є структурним елементом апарату держави;
- б) мають певну економічну і організаційну залежність;
- в) створюється державою чи обирається безпосередньо народом, мають територіальні межі діяльності;
- г) наділені нормативно закріпленими державновладними повноваженнями;
- д) мають відповідну компетенцію, приймають юридично обов'язкові нормативні та індивідуальні акти.

4. Принцип організації і діяльності апарату держави, який відображається у чіткому розмежуванні компетенції державних інститутів з метою запобігання зосередження владних повноважень – це:

- а) розподіл влади;
- б) демократичний централізм;
- в) децентралізація влади;
- г) демократичний розподіл;
- д) інституційне розмежування.

5. Первинною ознакою державного органу є:

- а) наявність державно-владних повноважень;
- б) юридична оформленість;
- в) структурна відокремленість;
- г) колегіальність;
- д) внутрішня організованість.

6. Заснований на державній власності самостійний господарюючий статутний суб'єкт, який має права юридичної особи і здійснює виробничу, науково-дослідну і комерційну діяльність – це:

- а) державна установа;
- б) державне підприємство;
- в) державний орган;
- г) державний комітет;
- д) державний департамент.

7. Змістом принципу гуманізму діяльності апарату держави є:

- а) наявність нормативно закріплених повноважень державних структур;
- б) функціонування органів у межах, визначених законодавством;
- в) можливість приймати рішення лише в межах наданих органам повноважень;
- г) дотримання процесуальних вимог, що регламентують діяльність;
- д) конституційне закріплення прав та свобод людини як основної соціальної цінності суспільства та держави.

8. До структури державного апарату належать:

- а) політичні партії, профспілки;
- б) представницькі органи влади, виконавчі органи, органи правосуддя;
- в) приватні організації;
- г) приватні установи;
- д) громадські об'єднання.

9. Державними установами є:

- а) загальнодержавні підприємства, що складають економічну основу державної влади, та комунальні підприємства, які знаходяться у власності адміністративно-територіальних одиниць;
- б) вищі органи держави (представницькі, глава держави, уряд) та їх структури на місцях (виконкоми, губернатори, голови адміністрації, місцеві ради народних депутатів тощо);
- в) державні школи, професійно-технічні та середні спеціальні навчальні заклади, вищі навчальні заклади, державні лікарні тощо;
- г) державні організації, що беруть участь у здійсненні функцій держави і наділені для цього владними повноваженнями (представницькі, глава держави, уряд) та їх структури на місцях (виконкоми, губернатори, голови адміністрації, місцеві ради народних депутатів тощо);
- д) законодавчі, виконавчі та судові органи, що утворюють державний апарат, який складається з органів управління і органів примусу.

10. Державні органи за місцем у системі державного апарату класифікують на:

- а) первинні та вторинні;
- б) виборні, призначувані та успадковані;
- в) постійні та тимчасові;
- г) загальнодержавні та місцеві;
- д) правотворчі, правозастосовні, правоохоронні та контрольно-наглядові.

11. Центральний орган виконавчої влади, на який покладається реалізація державної політики у визначеній сфері суспільних відносин – це:

- а) державна установа;
- б) державний орган;
- в) державне підприємство;
- г) державний комітет;
- д) державний департамент.

12. За функціями і правовими формами діяльності державні органи класифікують на:

- а) правотворчі, правозастосовні, правоохоронні та контрольно-наглядові;
- б) загальнодержавні, місцеві та локальні;
- в) первинні та вторинні;
- г) виборні, призначувані та успадковані;
- д) постійні та тимчасові.

13. Суб'єктами розподілу державної влади є:

- а) уряд, міністерства та відомства;
- б) президент, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування;
- в) парламент, місцеві ради та територіальна громада;
- г) парламент, уряд та судові органи;
- д) органи державної влади та місцевого самоврядування.

14. Постійно діючий орган контролю, який утворюється Верховною Радою України та підпорядкований і підзвітний їй:

- а) Урядовий комітет;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Рахункова палата;
- г) Вища рада правосуддя;
- д) Міністерство юстиції України.

15. Організація, створена державою для здійснення управлінських, соціально-культурних або інших функцій некомерційного характеру – це:

- а) державна установа;
- б) державний орган;
- в) державне підприємство;
- г) державний комітет;
- д) державний департамент.

III. Тематика рефератів

- «Вплив принципу поділу державної влади на формування демократичної моделі влади: зарубіжний досвід і Україна».
- «Державна служба в умовах становлення громадянського суспільства: трансформація стилю державно-управлінської діяльності».
- «Державний службовець в умовах реформування державного управління в Україні».
- «Державний службовець і публічний службовець: понятійно-правова характеристика».
- «Державні органи влади та органи місцевого самоврядування як суб'єкти забезпечення прав та свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні».
- «Децентралізація влади в Україні як засіб посилення демократії та підвищення її стабільності».
- «Значення принципу розподілу гілок влади як основа для створення дієвої системи стримувань і противаг».
- «Ідеальний державний службовець очима молоді: міф чи реальність?».
- «Ідея поділу влади в українській політико-правовій думці».
- «Національне агентство з питань запобігання корупції в системі органів протидії корупції в Україні».
- «Національне антикорупційне бюро України як інституційна гарантія забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції».
- «Органи державної влади як суб'єкти державного управління».
- «Органи прокуратури в системі координат державної влади на сучасному етапі».
- «Основні проблеми та напрями залучення молоді до державної служби».
- «Роль органів державної влади у забезпеченні прав людини і громадянина».
- «Співвідношення визначень понять «децентралізація» та «деконцентрація» влади».
- «Удосконалення діяльності органів державної влади щодо забезпечення прав людини і громадянина в контексті євроінтеграційних процесів».

IV. Скласти схеми

- ✓ Місце судової гілки влади в системі державної влади України.
- ✓ Виконавча влада та її місце і роль в системі державної влади.
- ✓ Принципи організації та функціонування механізму держави.
- ✓ Структура механізму держави.
- ✓ Теоретико-концептуальна модель механізму української держави.
- ✓ Органи держави як основний елемент механізму держави.
- ✓ Поділ влади як принцип організації і діяльності державного апарату.
- ✓ Місце і роль Верховної Ради України у формуванні правозахисного механізму держави.
- ✓ Принципи організації і діяльності державного апарату.
- ✓ Державний орган як первинний елемент державного апарату: поняття, ознаки, структура.
- ✓ Поділ влади як принцип організації і функціонування державного апарату.
- ✓ Органи законодавчої, виконавчої та судової гілок влади: загальна характеристика, функції та принципів діяльності.
- ✓ Державна служба та її види.
- ✓ Співвідношення понять виконавчої влади і державного управління.
- ✓ Взаємозв'язок понять «судова влада», «правосуддя» і «судочинство» у контексті сучасного реформування.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Робота в малих групах. Час – 15 хв. ЗВО поділяються на групи по 4-5 осіб. Кожна група отримує від викладача на картці назву органу державної влади (*орган законодавчої влади, орган виконавчої влади, орган судової влади, місцеві державні органи, органи місцевого самоврядування тощо*). Протягом 5 хв. студенти радяться в середині малої групи щодо презентації діяльності свого органу державної влади.

Завдання: за 2 хв. презентувати вид органу державної влади, описуючи, але не називаючи його. Інші здобувачі вищої освіти мають здогадатися, про який вид органу державної влади йдеться та назвати його. Викладач може корегувати відповіді здобувачів вищої освіти у разі потреби.

Практичне завдання №2

Інтерактивна гра «Бумеранг». Час – 20 хв. ЗВО необхідно поділити на малі підгрупи. Викладач озвучує ключове питання для обговорення: *«Роль органів державної влади у забезпеченні прав людини і громадянина в демократичному суспільстві»*. Кожна підгрупа здобувачів вищої освіти

складає на аркуші 5 запитань із заданої теми, направляє їх «бумерангом» будь-якій підгрупі здобувачів вищої освіти та слухає відповідь. Якщо відповідь неповна/неточна, «бумеранг» повертається до тієї підгрупи, яка його «відправила». Здобувачі вищої освіти, які надали повну/точну відповідь відправляють «бумеранг» іншій підгрупі. Викладач оцінює як питання, так і відповіді. Наприкінці «бумерангу» викладач здійснює підрахунок кількості балів, що набрала кожна підгрупа.

Практичне завдання №3

Мікрофон. Час – 10 хв. Наприкінці заняття викладач має надати кожному здобувачу вищої освіти можливість коротко і швидко висловити свою думку чи позицію на тему: *«Значення принципу поділу гілок влади як основа для створення дієвої системи стримувань і противаг»*. Висловлює думку чи позицію тільки здобувач вищої освіти, який отримав «уявний» мікрофон.

Практичне завдання №4

Заповнити таблицю. Механізм і апарат держави. До кожного визначення підберіть правильне поняття і позначте його порядковий номер:

1.	Механізм держави	публічно-правова зобов'язальна діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб із забезпечення реалізації прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, що звертаються до них з цією метою
2.	Ознаки механізму держави	самостійні статутні організації, засновані на державній власності, що мають статус юридичної особи і здійснюють виробничу діяльність з метою створення матеріальних цінностей і одержання відповідного доходу
3.	Принципи організації і діяльності державного апарату	організації, що здійснюють соціально-культурну, наукову, навчально-виховну та інші види невиробничої діяльності з метою створення духовних цінностей і фінансуються цілком чи частково за рахунок державного бюджету
4.	Державний апарат	відокремлена від суспільства спеціально створена і юридично оформлена система органів держави та їх підрозділів, що здійснюють державну владу і управління суспільством з метою виконання функцій і завдань держави і спираються у разі потреби на державний примус

5.	Державні підприємства	загальноприйняті відправні норми-ідеї найвищого авторитету, що слугують імперативними засадами, на підставі яких відбувається організація і функціонування державних органів, здійснюється синхронність виконання функцій та завдань держави
6.	Державні установи	властивості, які характеризують перш за все його юридичну природу, зокрема визначають зміст і правові межі функціонування, висвітлюють внутрішньо-організаційні зв'язки між елементами, визначають правову сутність, виокремлюючи серед інших юридичних механізмів, розкривають зв'язки з іншими соціальними системами, підкреслюють його особливості, специфіку, пріоритети, тенденції розвитку як соціальної системи, яка реагує на зовнішні процеси демократичної суспільної трансформації, глобалізації та інтеграції
7.	Державні інститути організаційного характеру	система органів держави, що складається з державних службовців: вищі органи (уряд), центральні органи (міністерства), місцеві органи (місцева державна адміністрація)
8.	Апарат управління	структурні підрозділи правоохоронних органів (поліція), розвідка і контррозвідка, митниця (деякою мірою) і установи пенітенціарної системи (в'язниці, виправні колонії та ін.)
9.	Апарат примусу	інститути організаційно-економічної системи, інститути організаційно-політичної системи, інститути організаційно-соціальної системи, інститути організаційно-культурної системи та ін.
10.	Адміністративні послуги	нормативно визначена ієрархічна система державних інститутів – органів, підприємств, установ та інших структур, забезпечених необхідними організаційними, матеріально-технічними та фінансовими засобами з метою практичної реалізації

Практичне завдання №5

Заповнити таблицю. Органи державної влади. До кожного визначення підберіть правильне поняття і позначте його порядковий номер:

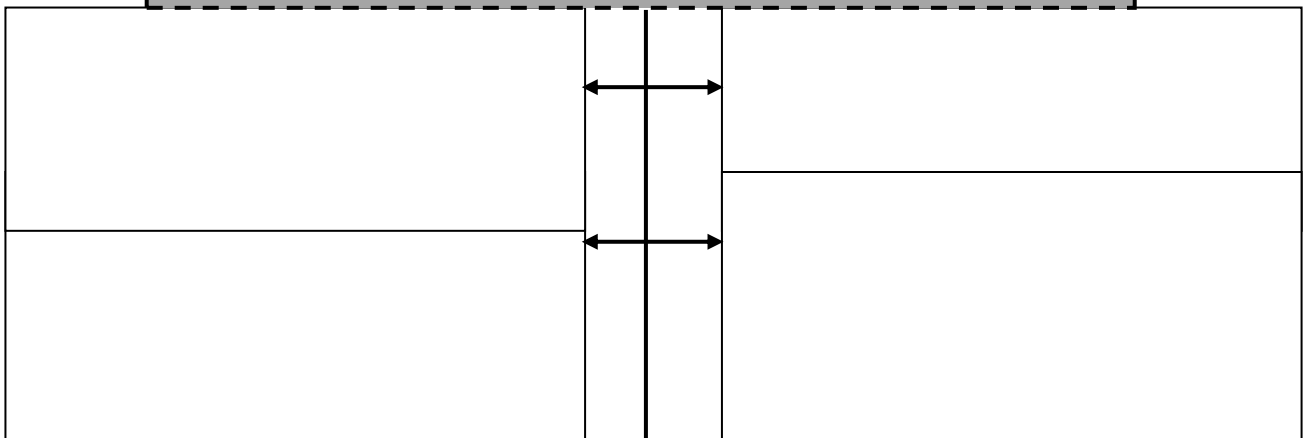
1.	Глава держави		штаб з організації виконавчо-розпорядчої діяльності всіх органів виконавчої влади
2.	Вищий виконавчий орган держави		єдиний представницький орган народу і єдиний законодавчий орган, який цілком або частково створює інші вищі органи держави, визначає основи внутрішньої і зовнішньої політики держави і бере участь у її здійсненні, контролює діяльність інших вищих органів і посадових осіб
3.	Вищий законодавчий орган держави		становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави
4.	Конституційний Суд України		є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України
5.	Місцеві суди		є найвищим судом у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом
6.	Верховний Суд		окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах)
7.	Прокуратура		державний колегіальний орган який від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням
8.	Правоохоронні органи		державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України

9.	Служба безпеки України		структуровані колективи службовців, що здійснюють державні і недержавні функції контролю, нагляду, досудового слідства, охорону і захист усіх форм власності, охорону природи, охорону прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина інші правоохоронні
10.	Рахункова палата		найвища посадова особа держави і водночас конституційний орган, який займає найвище місце в системі органів державної влади, здійснює верховне представництво у внутрішній і зовнішній політиці, є символом державності та національної єдності

Практичне завдання №6

Заповнити схеми. Складові механізму держави:

«Механізм держави» включає в себе такі складові:

Практичне завдання №7

Заповнити таблицю. Види інститутів держави:

1.	Види інститутів держави за структурно-функціональним принципом	1)
		2)
		3)
		4)
2.	Види інститутів держави за ступенем складності	1)
		2)
3.	Види інститутів держави за пріоритетністю положення	1)
		2)
4.	Види інститутів держави за принципом «поділу влади»	1)
		2)

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 08 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 18. Ст. 133.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Декларація прав національностей України від 1 листопада 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 53. Ст. 799.
- ❖ Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15, №16-17. Ст. 133.
- ❖ Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 23. Ст. 118.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.
- ❖ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7-8. Ст. 50.
- ❖ Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 134.
- ❖ Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст. 190.
- ❖ Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
- ❖ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
- ❖ Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.

- ❖ Про Автономну Республіку Крим: Закон України від 17 березня 1995 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 11. Ст. 69.
- ❖ Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 10 лютого 1998 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 29. Ст. 191.
- ❖ Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

Спеціалізована література:

1. Андрійко О. Ф. Органи державної влади як суб'єкти державного управління. *Судова апеляція*. 2019. № 2. С. 35-38.
2. Антонов О. В. Соціально-філософський аналіз державної влади у контексті суспільних відносин: автореф. дис. ... канд. філос. наук. Одеса, 2016. 18 с.
3. Артеменко І. В. Взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства у формуванні й реалізації молодіжної політики: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Дніпро, 2017. 20 с.
4. Артемчук Д. О. Законодавча влада: одноосібний та колегіальний аспекти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 2 (1). С. 65-68.
5. Бабенко К. А. Правовий статус апеляційних адміністративних судів. *Форум права*. 2016. № 4. С. 16-19.
6. Барабаш Ю. Г. Демократичні засади організації і функціонування вищих органів державної влади України: моногр. Харків: Право, 2013. 269 с.
7. Батанов О. Проблеми конституційної регламентації компетенції місцевого самоврядування в Україні та зарубіжних країнах. *Право України*. 2015. № 9. С. 104-113.
8. Батракова Д. Визначення компетенції місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування: проблема співвідношення. *Юридичний вісник*. 2016. № 1. С. 17-21.
9. Баштанник А. Г. Механізми державного регулювання трансформаційних процесів у системі судової влади України. *Грані*. 2013. № 8. С. 174-179.
10. Баштанник А. Г. Механізми регулювання діяльності органів державної влади в умовах децентралізації: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2017. 20 с.
11. Безпалюк В. А. Відповідальність виконавчої влади в Україні (на прикладі Кабінету Міністрів України). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1. Т. 2. С. 36-39.
12. Берназюк О. О. Конституційно-правовий статус допоміжних органів при вищих органах державної влади України: автореф. дис. ... канд. юрид.

- наук. Ужгород, 2016. 20 с.
13. Бистрик Г. Механізм держави в системі сучасних теоретико-правових досліджень. *Юридична Україна*. 2013. № 10. С. 8-16.
 14. Бортун М. І. Становлення правового регулювання органів прокуратури України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
 15. Бриль К. І. Адміністративно-правове забезпечення децентралізації державної влади в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 39 с.
 16. Буглак Ю. О. Значення розмежування компетенції та повноважень органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2018. № 1. С. 75-80.
 17. Буличев А. Проблемні питання встановлення взаємозв'язку понять «публічний службовець», «державний службовець» і «військовослужбовець». *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 8. С. 138-142.
 18. Булкат М. С. Деякі питання теоретико-правової природи та сутності судової влади. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2016. Вип. 71. С. 97-108.
 19. Булкат М. С. До питання про співвідношення розвитку інституту судочинства та наукової доктрини судової влади. *Альманах права*. 2016. Вип. 7. С. 111-115.
 20. Валькова А. І. Правова природа конституційного контролю та його місце в державно-правовому механізмі. *Право і суспільство*. 2015. № 3, ч. 2. С. 9-12.
 21. Веніславський Ф. Судова влада як гарантія стабільності конституційного ладу України. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2018. Vol. 5, Iss. 4. С. 216-223.
 22. Вінник О. Інноваційні відносини: ключові проблеми вдосконалення правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 2. С. 36-41.
 23. Возна В. Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері господарювання: удосконалення законодавчого забезпечення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 2 (81). С. 121-130.
 24. Возний С. О. Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної виконавчої влади щодо формування дієздатних територіальних громад: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.
 25. Волкова А. О. Поняття та зміст інформаційної діяльності в органах державної влади та місцевого самоврядування. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 163-168.
 26. Гаращук І. Реформування організації та функціонування місцевого самоврядування в країнах Балтії. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 2 (81). С. 55-63.

27. Гаращук І. Теоретичні основи феномена публічної влади у сфері місцевого самоврядування. *Юридична Україна*. 2015. № 1. С. 10-17.
28. Гаращук І., Петришин О. Реформування організації та функціонування місцевого самоврядування в країнах Балтії. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 2 (81). С. 55-63.
29. Георгієвський Ю. В. Актуальні питання правового регулювання розподілу повноважень органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 11. С. 63-70.
30. Георгієвський Ю. В. Розмежування функцій органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування: окремі проблемні питання здійснення та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 29 (2). С. 34-38.
31. Георгієвський Ю. В. Специфіка розподілу функцій і повноважень органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади в Польщі. *Право і суспільство*. 2014. № 6, ч. 2. С. 44-48.
32. Голобутовський Р. З. Взаємодія судової влади з громадськістю: теоретико-прикладний аспект. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 43-49.
33. Голобутовський Р. З. Судова влада в контексті розуміння феномену державної влади. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 64. С. 92-98.
34. Голосніченко Д. І. Набуття повноважень органами законодавчої та виконавчої влади. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Політологія. Соціологія. Право*. 2014. № 1. С. 92-95.
35. Городовенко В. До питання визначення правової природи та системи принципів судового права. *Право України*. 2015. № 3. С. 42-52.
36. Гулак Л. Юридична природа та специфіка реалізації функцій органів місцевого самоврядування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2017. № 861. С. 246-251.
37. Гуменний О. Правосуддя як основна функція судової влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2018. Вип. 20. С. 30-33.
38. Данилюк Ю. В. Проблеми законодавчого визначення поняття «органи державної влади». *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 6. С. 11-15.
39. Добош З. А. Конституційно-правовий статус судової влади в США: історико-правові аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2019. Вип. 21. С. 254-263.
40. Добровольський Д. М. Незалежність як засада організації та діяльності органів прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 20 с.
41. Дробуш І. В. Соціальна функція місцевого самоврядування у сфері

- житлово-комунального господарства: шляхи ефективної реалізації. *Право і суспільство*. 2015. № 3, ч. 2. С. 13-18.
42. Дрозд О. Ю. Система адміністративного законодавства у сфері проходження державної служби. *Держава та регіони*. 2016. № 4. С. 63-68.
 43. Дрозд О. Ю. Характеристика окремих етапів проходження державної служби, що регулюються нормами адміністративного права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 1. С. 70-73.
 44. Жувака С. О. Історико-теоретичний аналіз розвитку функцій прокуратури України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 19 с.
 45. Завадяк О. П. Структура механізму адміністративно-правового забезпечення законності та дисципліни в органах виконавчої влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 1. С. 275-279.
 46. Задихайло Д. В. До концепції правового забезпечення механізму економічної політики держави. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 1. С. 1-11.
 47. Запара С. Безпосередня участь народу у здійсненні правосуддя: імітація чи реальність? *Право України*. 2015. № 9. С. 114-119.
 48. Звоздецька І. В. Джерела парламентських процедур. *Право і суспільство*. 2015. № 5 (2), ч. 1. С. 58-63.
 49. Ігонін Р. Адміністративно-правові засади державної судової політики в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 2. С. 75-79.
 50. Ізотова М. О. Правовий статус керівника місцевої прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 20 с.
 51. Калінкін А. С. Конституційна реформа у сфері децентралізації державної влади: проблеми теорії та практик: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 17 с.
 52. Карабін Т. О. Розподіл контрольних повноважень місцевих органів публічної адміністрації. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 3. С. 146-149.
 53. Карпунець А. С. Механізм реформування державної служби України: соціокомунікативний аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Чернігів, 2018. 20 с.
 54. Карпунцов В. В. Органи прокуратури в системі координат державної влади на сучасному етапі. *Судова апеляція*. 2019. № 2. С. 14-17.
 55. Карпунцов В. В. Процесуальна компетенція органів прокуратури України: адміністративно-правовий аспект. Київ: Логос, 2018. 376 с.
 56. Качний О. С. Інноваційні механізми державного управління соціально-економічним розвитком регіонів України: теорія, методологія, практика: моногр. Київ: [б. в.], 2018. 626 с.
 57. Квітка С. А. Державне управління формуванням партнерських відносин між владою та бізнесом в умовах соціальних перетворень: моногр. Дніпро: Грані, 2017. 266 с.
 58. Кіріка Д. В. Вплив місцевого самоврядування на демократичну

- трансформацію державної влади в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 32-36.
59. Кічмаренко С. М. Адміністративно-правові аспекти місця і ролі судової влади в механізмі держави. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 2. С. 34-39.
60. Кобизаєв В. Є. Принципи виконання судових рішень в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 4. С. 133-137.
61. Кобрусєва Є. А. Адміністративний контроль і нагляд як адміністративно-правові гарантії прав громадян на мирні зібрання. *Право і суспільство*. 2015. № 1. С. 134-141.
62. Ковалєв Я. Електронне правительство – будуще уже сьогодні. *Leges et Viata*. 2018. № 5, ч. 2. С. 86-88.
63. Козачук О. С. Військові прокуратури в Україні: організаційно-правові засади функціонування: моногр. Київ: [б. в.], 2018. 242 с.
64. Кондратенко В. М. Реалізація принципів гласності та відкритості на окремих стадіях адміністративного судочинства. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 159-164.
65. Корнева О. В. Сучасні напрями розвитку інститутів місцевого самоврядування в державах Європейського Союзу. *Право і суспільство*. 2015. № 3, ч. 1. С. 27-31.
66. Косінов С. Види контролю в демократичній державі. *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 3. С. 40-47.
67. Котковський В. Р. Місцеві органи влади в системі органів державної влади України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 2. С. 92-97.
68. Кошова О. В. Судова влада як соціокультурний феномен: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 193 с.
69. Кравчук В. М. Громадський контроль у сфері місцевого самоврядування: проблеми ефективності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 16-20.
70. Курусь Т. В. Теоретико-правові засади нормотворчої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування у їх взаємодії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2017. 20 с.
71. Кухтик С. В. Трансформація держави під впливом глобалізації (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 22 с.
72. Кучеренко С. Ю. Модернізація системи надання державних послуг місцевих органів влади в Україні у контексті реформи децентралізації. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 39. С. 94-101.
73. Ладиченко В. В., Ємельяненко К. О. Особливості правового регулювання місцевого самоврядування в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. Т. 1. С. 32-34.
74. Ладонько Л. С. Роль та функції місцевого самоврядування в системі

- публічної влади України. *Теорія та практика державного управління*. 2016. Вип. 4. С. 157-162.
75. Лясковець О. В. Парламент – орган народного представництва в зарубіжних країнах. *Право і суспільство*. 2015. № 4, ч. 1. С. 13-17.
 76. Мазурик С. В. Інформаційно-правове забезпечення діяльності органів прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Тернопіль, 2017. 20 с.
 77. Малімон В. І. Співвідношення механізмів державного управління й механізмів державної підтримки. *Право і суспільство*. 2015. № 5, ч. 2. С. 127-133.
 78. Мартинюк О. Г. Адміністративна діяльність органів прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Тернопіль, 2018. 20 с.
 79. Мех Ю. В. Окремі аспекти співвідношення державного управління та публічної адміністрації в Україні: номінальні дефініції. *Право і суспільство*. 2015. № 5 (2), ч. 2. С. 134-137.
 80. Миколенко В. А. Правова модернізація органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Івано-Франківськ, 2017. 36 с.
 81. Назаров І. Джерела судового права. *Право України*. 2015. № 3. С. 53-59.
 82. Наливайко Л. Р. Державний лад України: поняття, система, гарантії: дис. ... д-ра юрид. наук. Запоріжжя, 2010. 535 с.
 83. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 600 с.
 84. Наливайко О. І. Державний контроль у системі місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії та практики. *Право і суспільство*. 2015. № 3, ч. 2. С. 22-28.
 85. Ніколенко Л. М. Механізм вирішення конфліктів як засіб забезпечення ефективності діяльності місцевого самоврядування. *Право і суспільство*. 2015. № 4, ч. 4. С. 31-38.
 86. Носик О. А. Розвиток служби управління персоналом державного органу на засадах компетентнісного підходу: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2018. 20 с.
 87. Олексенко Т. М. Правовий статус громадян у сфері виконавчої влади: між конституційним та адміністративним правом. *Право і суспільство*. 2015. № 4, ч. 3. С. 37-44.
 88. Олійник В. М. Принципи взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 24. С. 9-12.
 89. Паршак С. А. Механізм забезпечення прав учасників кримінального провадження у контексті правозахисної функції держави. *Європейські перспективи*. 2014. № 7. С. 157-162.
 90. Патерило І. В. Інструменти діяльності публічної адміністрації через призму радянської юридичної доктрини. *Право і суспільство*. 2015. № 3,

- ч. 3. С. 142-148.
91. Пекарчук В. М. Становлення законодавчої влади в Україні: тенденції 90-х рр. ХХ ст. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право.* 2017. № 2. С. 62-72.
 92. Пильгун Н. В., Хомченко О. В. Особливості механізму держави в Україні. *Журнал східноєвропейського права.* 2016. № 24. С. 62-67.
 93. Подкопаєв С. В. Проблеми формування сучасної концепції організації та діяльності прокуратури України. *Бюлетень Міністерства юстиції України.* 2014. № 2. С. 177-183.
 94. Поплавський В. Ю. Сучасні наукові підходи до класифікації державно-службових відносин. *Право і суспільство.* 2015. № 3 (2). С. 133-136.
 95. Потіп М. М. Сучасні підходи до принципів розмежування компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. *Право і суспільство.* 2015. № 5, ч. 1. С. 47-54.
 96. Предместніков О. Поняття та ознаки органів юстиції України як органів виконавчої влади. *Вісник Національної академії наук України.* 2015. № 3. С. 97-106.
 97. Прилуцький С. В. Вища рада правосуддя – самостійний орган судової влади України!? (актуальні питання новітнього конституційного формату). *Публічне право.* 2017. № 4. С. 9-18.
 98. Прилуцький С. В. Судова влада в Україні: сучасні проблеми легальності. *Судова апеляція.* 2019. № 2. С. 56-77.
 99. Прилуцький С. Судове право як концептуальна основа судової влади України. *Право України.* 2015. № 3. С. 26-41.
 100. Примуш М. В. Функції та форми діяльності органів місцевого самоврядування в Україні. *Правничий часопис Донецького університету.* 2018. № 1-2. С. 133-144.
 101. Радченко О. О. Генезис легітимації інститутів публічної влади в Україні: державно-управлінський аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.
 102. Різак М. В. Діяльність уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо захисту персональних даних. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2016. № 6. Т. 1. С. 45-49.
 103. Родченко І. Ю. Розвиток механізмів самовпорядкування в системі державного управління: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2018. 21 с.
 104. Роман В. Ф. Механізми державного управління процесами децентралізації влади: досвід країн ЄС для України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2017. 20 с.
 105. Рунова Н. О. Державна служба як різновид публічної державної служби в Україні: проблеми інституалізації. *Публічне право.* 2013. № 2. С. 241-246.
 106. Савченко О. В. Теоретико-правові засади громадського контролю за діяльністю органів державної влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2016. 20 с.

107. Селіванов А. Судове право як самостійна галузь системи сучасного українського права. *Право України*. 2015. № 3. С. 9-17.
108. Селіванов О. А. Конституційний судовий контроль за актами органів державної влади України: моногр. Київ: Парлам. вид-во, 2018. 184 с.
109. Сергєєв К. О. Законодавча діяльність як спосіб реалізації влади. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 1. С. 22-28.
110. Сидорчук Л. А. Правові аспекти становлення інституту місцевого самоврядування в країнах Європейського Союзу та Україні. *Правові системи*. 2016. № 3/4. С. 11-22.
111. Сисоєва В. Г. Сценарії взаємодії місцевого самоврядування та органів державної влади. *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 35. С. 236-247.
112. Сітнікова Н. С. Методи та механізми правового регулювання як специфічний спосіб владного впливу держави на розвиток олімпійського руху України. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2013. № 3. С. 83-90.
113. Скрипнюк О. В. Державна влада в Україні: питання вдосконалення її організації та розвитку на сучасному етапі. *Судова апеляція*. 2019. № 2. С. 8-11.
114. Слободяник Т. М. Реформування законодавства щодо забезпечення відповідальності органів місцевого самоврядування. *Право і суспільство*. 2015. № 1. С. 45-50.
115. Слюсар І. В. Історія виникнення та перспективи розвитку судової влади України. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: *Право*. 2019. Вип. 7. С. 123-127.
116. Старуха Б. І. Роль органів державної влади у забезпеченні прав людини і громадянина в демократичному суспільстві: теоретико-правовий вимір: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2016. 180 с.
117. Старушенко О. А. Удосконалення взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні на основі використання досвіду Франції. *Право та державне управління*. 2016. № 2. С. 69-72.
118. Стефанчук М. М. Теоретико-методологічні та організаційно-правові засади реалізації прокуратурою України представницької функції: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2018. 40 с.
119. Ткаленко О. М. Форми й методи діяльності органів виконавчої влади щодо запобігання насильству в сім'ї щодо дітей. *Право і суспільство*. 2015. № 3, ч. 2. С. 137-142.
120. Толкованов В. В. Підготовка професійних кадрів для роботи в органах державної влади та органах місцевого самоврядування: сучасний стан та підходи до модернізації. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 1. С. 435-444.

121. Федина Д. І. Судова влада як конституційно-правова категорія. *Право і суспільство*. 2015. № 5 (2), ч. 3. С. 39-45.
122. Француз-Яковець Т. А. Окремі аспекти взаємодії законодавчої і виконавчої гілок влади: досвід Французької Республіки. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2017. Вип. 27. С. 52-58.
123. Хоменко В. О. Принципи процедури прийняття адміністративних актів органами місцевого самоврядування. *Право і суспільство*. 2015. № 5, ч. 2. С. 126-130.
124. Циганок С. В. Адміністративно-правовий статус регіональної прокуратури в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 18 с.
125. Чапля О. В. Організаційно-правова форма місцевого самоврядування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 1. С. 82-85.
126. Чемодурова Н. О. Система гарантій незалежності суддів адміністративних судів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 3. С. 199-203.
127. Чернолуцький Р. В. Нормотворчість органів місцевого самоврядування: теологічні доміанти, що базуються на екзистенційних інтересах територіальної громади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 5. С. 46-52.
128. Шаповал В. Виконавча влада в Україні в контексті форми державного правління (досвід до прийняття Конституції України 1996 р.). *Право України*. 2016. № 3. С. 200-212.
129. Шаповал В. Виконавча влада в Україні у контексті форми державного правління. *Право України*. 2016. № 4. С. 72-88.
130. Шатіло В. А. Доктринальні підходи щодо визначення поняття механізму державної влади. *Вісник Академії адвокатури України*. 2017. Т. 14, № 1. С. 18-25.
131. Шатіло В. А. Загальнонаукові підходи до визначення принципів права та їх вплив на розвиток конституційного механізму державної влади. *Публічне право*. 2019. № 2. С. 9-14.
132. Шатіло В. А. Поняття та ознаки конституційного механізму державної влади. *Публічне право*. 2019. № 1. С. 9-17.
133. Шатіло В. А. Теоретичні проблеми конституційного механізму державної влади: співвідношення організаційних структур та функцій (вітчизняний і світовий досвід): моногр. Київ: Юридична думка, 2017. 363 с.
134. Шумляєва І. Д. Розвиток взаємовідносин органів публічної влади та громадян на місцевому рівні в умовах формування правової держави. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 2. С. 157-165.
135. Юревич І. Судове право як гарантія єдності судової влади. *Право України*. 2015. № 5. С. 194-201.
136. Ющик О. Загальні теоретико-методологічні питання ефективного державного управління. *Право України*. 2015. № 6. С. 17-27.

ТЕМА 5. ТЕОРІЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

І. Словникова робота:

поняття функції, функції держави, зміст функцій держави, об'єкт впливу функції держави, зміст впливу функцій держави, форма впливу функцій держави, метод впливу функцій держави, ознаки функцій держави, функції держави за змістом, функції за формою, класифікація функцій держави, внутрішні функції держави, зовнішні функції держави, економічна функція держави, соціальна функція держави, політична функція держави, екологічна функція держави, культурна функція держави, інформаційна функція держави, правоохоронна функція держави, фінансова функція, інформаційна функція, гуманітарна функція, забезпечення реалізації і захисту прав та свобод людини й громадянина, господарсько-стимулююча функція, господарсько-організаційна функція, науково-організаційна функція, національно-забезпечувальна функція, демократизаторська функція, правозахисна функція держави, функція співробітництва та інтеграції з сучасними державами, функція забезпечення миру та підтримка світового правопорядку, функція оборони, зовнішньополітична функція, зовнішньоекономічна функція, зовнішньо культурна функція, зовнішньо екологічна функція, технологічні функції держави, законодавча функція держави, виконавча функція держави, судова функція держави, постійні функції держави, тимчасові функції держави, загальнодержавні функції, функції органів державної влади, загальносоціальні функції держави, основні функції держави, похідні функції, додаткові функції держави, гуманітарні функції держави, функції державних органів, функції державного управління, завдання держави, форма реалізації функції держави, ознаки форм реалізації функцій держави, правова форма здійснення функцій держави, ознаки правових форм здійснення функцій держави, правотворча форм здійснення функцій держави, правозастосовна форма здійснення функцій держави, правоохоронна форма здійснення функцій держави, контрольна форма здійснення функцій держави, інтерпретаційно-правова форма здійснення функцій держави, правоустановча форма здійснення функцій держави, договірна форма здійснення функцій держави, організаційні форми здійснення функцій держави, організаційно-регламентуюча форма здійснення функцій держави, організаційно-економічна форма здійснення функцій держави, організаційно-контролююча форма здійснення функцій держави, організаційно-виховна форма здійснення функцій держави, організаційно-ідеологічна форма здійснення функцій держави, методи реалізації функцій держави, загальні методи, спеціальні методи, засоби державного впливу, заохочення, примус, переконання, механізм реалізації функцій держави, ознаки механізму реалізації функцій держави, елементи механізму реалізації функцій держави.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. Функцію, як зовнішній прояв властивостей держави, в ролі пізнавального прийому застосував:

- а) Г. Елінек;
- б) Г. Гелер;
- в) Г. Кельзен;
- г) Ж. Боден;
- д) П. Лабанд.

2. До загально визнаних ознак функцій держави належить:

- а) об'єктивна обумовленість функцій держави; дуалістична природа функцій держави (поєднання стійкості та динамізму);
- б) конституційно регламентований, загальний, основний, предметний (об'єктний) характер функцій держави;
- в) загальний, предметний, об'єктивно необхідний, постійний та стійкий характер;
- г) спрямованість на виконання завдань і досягнення цілей, які формуються на кожному конкретному історичному етапі розвитку суспільства;
- д) казуальний, предметний, об'єктивно необхідний, постійний та стійкий характер.

3. З'ясувати мету та завдання держави дозволяє:

- а) форма впливу функцій держави;
- б) метод впливу функцій держави;
- в) зміст впливу функцій держави;
- г) об'єкт впливу функцій держави;
- д) напрям дії функцій держави.

4. Напрями діяльності держави щодо здійснення конкретних завдань у другорядних сферах суспільного життя (управління персоналом, матеріально-технічне забезпечення та управління майном) – це:

- а) загальні функції;
- б) допоміжні функції;
- в) спеціальні функції;
- г) проміжні функції;
- д) неосновні функції.

5. Функції держави виражають:

- а) статистику держави;
- б) динаміку держави;
- в) статистику розвитку основних напрямів діяльності держави;
- г) динаміку розвитку основних напрямів діяльності держави;
- д) статистику та динаміку держави.

6. Об'єктивно необхідні, взаємопов'язані напрями та види діяльності, спрямовані на реалізацію завдань, досягнення відповідної мети у конкретних формах за допомогою спеціальних методів, які виражають сутність, соціальне призначення держави, роль та місце її в суспільстві на певному етапі розвитку – це:

- а) функції органів державної влади;
- б) функції держави;
- в) завдання держави;
- г) методи державного управління;
- д) функції державного управління.

7. Співвідношення понять «функції держави» та «функції місцевого самоврядування» полягає у наступному:

- а) поняття «функції держави» є більш вузьким за змістом, ніж «функції місцевого самоврядування»;
- б) «функції місцевого самоврядування» є меншими за обсягами та більш предметними за змістом порівняно із «функціями держави»;
- в) поняття «функції держави» та «функції місцевого самоврядування» взаємопов'язані та взаємообумовлені;
- г) «функції держави» є різновидом «функцій місцевого самоврядування»;
- д) поняття «функції держави» є ширшим за поняття «функції місцевого самоврядування».

8. В юридичній науці виділяють такий основний підхід до визначення дефініції «функції держави»:

- а) поняття функції держави пов'язується або прямо ототожнюється з поняттям її діяльності;
- б) поняття функції держави пов'язується з поняттям діяльності державних органів;
- в) поняття функції держави прямо ототожнюється з поняттям її діяльності;
- г) поняття функції держави пов'язується або прямо ототожнюється з державою;
- д) поняття функції держави пов'язується з поняттям «завдання держави».

9. Пов'язані між собою напрями та види державної діяльності, що у своїй сукупності складають певну цілісність – це:

- а) державна влада;
- б) система функцій держави;
- в) функції держави;
- г) напрями діяльності держави;
- д) законодавча компетенція.

10. Залежно від того, в чийх соціальних інтересах здійснюються функції держави, їх можна поділити на:

- а) постійні та тимчасові функції;
- б) головні та похідні функції;
- в) загальносоціальні функції та функції захисту групових інтересів;
- г) загальні, додаткові, постійні та тимчасові функції;
- д) внутрішні та зовнішні функції.

11. За часом дії функції держави класифікують на:

- а) тимчасові та постійні;
- б) зовнішні та внутрішні;
- в) об'єктні та організаційні;
- г) законодавчі та виконавчі;
- д) економічні та політичні.

12. Група функцій, які задовольняють інтереси суспільства як цілого й ґрунтуються на взаємодії і співробітництві різних класів, соціальних груп, прошарків населення:

- а) загальносоціальні функції;
- б) основні функції;
- в) національні функції;
- г) політичні функції;
- д) загальнодержавні функції.

13. Співвідношення понять «функції держави» та «функції державних органів» полягає у наступному:

- а) поняття «функції держави» є більш вузьким за змістом, ніж «функції державних органів»;
- б) поняття «функції державних органів» є меншими за обсягами та більш предметними за змістом порівняно із «функціями держави»;
- в) поняття «функції держави» та «функції державних органів» є різними за змістом та не перебувають у взаємозв'язку;
- г) «функції держави» є різновидом «функцій державних органів»;
- д) поняття «функції держави» є ширшим за поняття «функції державних органів».

14. Функція оподаткування та фінансового контролю належить до:

- а) основних функцій;
- б) соціальних функцій;
- в) зовнішніх функцій;
- г) економічних функцій;
- д) допоміжних функцій.

15. Функції, за допомогою яких здійснюється вираження й задоволення інтересів правлячих угруповань, за якими стоять ті верстви населення, які становлять соціальну базу здійснення державної влади – це:

- а) основні функції;
- б) загальнодержавні функції;
- в) функції захисту групових інтересів;
- г) функції захисту інтересів населення;
- д) загальносоціальні функції.

Варіант 2

1. Сфера суспільних відносин, яка є критерієм розмежування, диференціації напрямів правової дії – це:

- а) напрям дії функцій держави;
- б) об'єкт впливу функцій держави;
- в) зміст впливу функцій держави;
- г) форма впливу функцій держави;
- д) метод впливу функцій держави.

2. Найбільш загальні та важливі комплексні функції держави щодо здійснення стратегічних завдань і цілей, які постають перед державою у конкретний історичний період:

- а) загальні функції;
- б) загальносоціальні функції;
- в) основні функції;
- г) внутрішні функції;
- д) політичні функції.

3. Співвідношення понять «функції держави» та «функції політичної системи суспільства» полягає у наступному:

- а) поняття «функції держави» є широким за змістом, ніж «функції політичної системи суспільства»;
- б) «функції політичної системи суспільства» є меншими за обсягами та більш предметними за змістом порівняно з поняттям «функції держави»;
- в) поняття «функції держави» та «функції політичної системи

суспільства» взаємопов'язані та взаємообумовлені;

г) поняття «функції держави» має похідний характер щодо поняття «функції політичної системи суспільства»;

д) поняття «функції держави» є вужчим стосовно поняття «функції політичної системи суспільства».

4. Змістом функцій держави є:

а) процес впливу держави на суспільство через практичну діяльність її відповідних структур;

б) процес впливу держави через практичну діяльність її відповідних структур на певні суспільні відносини;

в) процес впливу держави на певні суспільні відносини;

г) процес впливу держави та суспільства через практичну діяльність їх відповідних структур на певні суспільні відносини;

д) процес впливу держави на суспільство.

5. Залежно від типу держав виділяють наступні функції держави:

а) функції антидемократичних держав та держав демократичного типу;

б) функції держав експлуаторського типу та держав демократичного типу;

в) функції держав експлуаторського, демократичного типів та допоміжні функції;

г) функції держав експлуаторського, демократичного типів та загальносоціальні функції;

д) загальносоціальні, загальнополітичні та допоміжні функції.

6. За територіальним критерієм розрізняють:

а) постійні та тимчасові функції;

б) загальнодержавні та місцеві функції;

в) загальні, муніципальні та регіональні функції;

г) загальні, додаткові, постійні та тимчасові функції;

д) постійні, тимчасові, загальнодержавні та локальні функції.

7. Сутність держави, її соціальне призначення проявляється у її:

а) принципах;

б) завданнях;

в) функціях;

г) формі;

д) методах.

8. *За ступенем політичної значущості виділяють такі функції держави як:*

- а) основні та допоміжні;
- б) загальні, основні та додаткові;
- в) загальні, спеціальні та допоміжні;
- г) основні, проміжні та додаткові;
- д) основні та неосновні.

9. *Організаційні функції класифікують на:*

а) функцію господарського керівництва, забезпечення добробуту, залучення громадян у суспільне життя, охорони суспільного порядку, культурно-ідеологічну функцію, дипломатичну тощо;

б) культурно-ідеологічну функцію, функцію соціального забезпечення, політичного контролю, охорони суспільного порядку, дипломатичну тощо;

в) господарсько-організаційну, культурно-ідеологічну функції, функцію залучення громадян у суспільне життя, тотального контролю за суспільним життям тощо;

г) функцію господарського керівництва, культурно-ідеологічну функцію, функцію забезпечення добробуту, залучення громадян у суспільне життя, охорони суспільного порядку, дипломатичну, економічну функцію, функцію політичного контролю тощо;

д) дипломатичну, культурну, соціально-економічну тощо.

10. *Функції держави залежать від:*

- а) реальних умов існування держави;
- б) формальних умов існування держави;
- в) реальних та формальних умов існування держави;
- г) умов існування держави та суспільства в ній;
- д) умов виникнення держави та суспільства.

11. *Напрями діяльності держави, що здійснюються у межах цієї держави і в яких конкретизується внутрішня політика у сфері економічних, ідеологічних, політичних, екологічних, культурних та інших аспектів життя суспільства, що зумовлені необхідністю вирішення внутрішніх задач, які стоять перед державою – це:*

- а) об'єктні функції держави;
- б) зовнішні функції держави;
- в) внутрішні функції держави;
- г) основні функції держави;
- д) головні функції держави.

12. За об'єктами (сферами) діяльності держави розрізняють:

- а) економічну, соціальну, культурну, оборонну, інформаційну та інші функції;
- б) соціальну, виконавчу, оборонну, гуманітарну, функцію прогнозування та інші функції;
- в) тимчасову, соціальну, культурну, оборонну, гуманітарну та інші функції;
- г) економічну, соціальну, культурну, оборонну, виконавчу та інші функції;
- д) інформаційну, соціальну, культурну, оборонну, судову та інші функції.

13. За змістом функції держави – це:

- а) об'єктивно необхідні, взаємопов'язані напрями та види її діяльності, спрямовані на реалізацію завдань, досягнення відповідної мети в конкретних формах за допомогою спеціальних методів, які виражають сутність, соціальне призначення держави, роль та місце її в суспільстві на конкретному етапі розвитку;
- б) сукупність однорідних напрямів її діяльності, що характеризуються внутрішньою єдністю та суттєвою відмінністю їх від інших напрямів;
- в) сукупність основних видів державної діяльності;
- г) сфера суспільних відносин, яка є критерієм розмежування, диференціації напрямів правової дії;
- д) множина однорідних доцільних постійних дій, через які держава впливає на суспільство і розкривається її соціальне призначення.

14. Сутність загальносоціальних функцій держави полягає:

- а) в участі в урегулюванні міжнародних та міждержавних конфліктів, боротьбі з міжнародними злочинами;
- б) у діяльності, що спрямована на вирішення основних економічних, соціальних, політичних та інших завдань, що постають перед суспільством протягом тривалого часу;
- в) у задоволенні інтересів класу або соціальної групи, яка панує у суспільстві;
- г) у забезпеченні розвитку демократичних інститутів держави;
- д) у забезпеченні соціальних інтересів населення.

15. Конституційно-регламентовані, загальні, об'єктивно необхідні напрями та види діяльності держави з регулювання сфери політичних відносин, вироблення, реалізації й гарантування внутрішньої та зовнішньої політики держави, створення умов та інститутів для розвитку народовладдя, забезпечення умов для розвитку й функціонування політичної системи суспільства – це:

- а) економічна функція Української держави;
- б) соціальна функція Української держави;

- в) оборонна функція Української держави;
- г) політична функція Української держави;
- д) дипломатична функція Української держави.

Варіант 3

1. Заходи з корегування та розподілу ресурсів, а також заходи із захисту конкуренції входять до:

- а) політичної функції;
- б) економічної функції;
- в) гуманітарної функції;
- г) соціальної функції;
- д) контрольно-наглядової функції.

2. Основним критерієм, за допомогою якого можна відмежувати одну функцію держави від іншої, є:

- а) специфіка відповідних суспільних, політичних, культурних та інших відносин, які держава регулює у процесі своєї діяльності;
- б) специфіка відносин, які регулюються державою;
- в) специфіка відповідних суспільних відносин, які держава регулює у процесі своєї діяльності, що потребує різного впливу на них, а також різних форм та методів такого впливу;
- г) специфіка відносин у суспільстві;
- д) специфіка окремих суспільних відносин.

3. Напрями діяльності держави із забезпечення нормального функціонування і розвитку економіки, у тому числі за допомогою охорони форм власності, організації зовнішньоекономічних зв'язків – це:

- а) політична функція;
- б) економічна функція;
- в) екологічна функція;
- г) соціально-культурна функція;
- д) культурна функція.

4. Завданням держави в економічній сфері є:

- а) створення умов, що забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини шляхом гарантування певного обсягу благ за рахунок держави;
- б) забезпечення екологічного благополуччя громадян, їхньої екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища;
- в) потреба знайти оптимальну міру і найефективніші форми державного регулювання економіки, які, не руйнуючи її ринкової природи, водночас забезпечували б її максимальну соціальну ефективність;
- г) визнання, законодавче закріплення і державна гарантія прав і свобод

людини і громадянина;

д) фінансова та організаційна підтримка науково-дослідної діяльності, створення і забезпечення умов для задоволення культурних потреб людей.

5. Співвідношення понять «функція держави» і «завдання держави» полягає у такому:

а) поняття «функції держави» та «завдання держави» є самостійними елементами;

б) поняття «завдання держави» та «функції держави» є тотожними;

в) поняття «функції держави» є різновидом «завдання держави»;

г) «завдання держави» і «функції держави» є неподільними;

д) поняття «завдання держави» є різновидом «функції держави».

6. Екологічною функцією Української держави є:

а) нормативно регламентовані напрями із забезпечення й гарантування гідних умов існування, створення рівних і справедливих можливостей для розвитку кожної людини;

б) комплекс станів, явищ і дій, що забезпечує екологічний баланс у державі і в будь-яких її регіонах на рівні, до якого фізично, соціально-економічно, технологічно і політично готове суспільство;

в) комплексна науково-інформаційна система регламентованих періодичних безперервних, довгострокових спостережень, оцінки та прогнозу змін стану природного середовища з метою виявлення негативних змін і вироблення рекомендацій з їх усунення або ослаблення.

г) управління природними системами та керування природокористувачами (управління охороною навколишнього природного середовища і раціоналізацією використання природних ресурсів);

д) нормативно регламентовані напрями та види діяльності держави, що спрямовані на забезпечення екологічного добробуту громадян і екологічної безпеки країни, основним змістом яких є державне управління й координація діяльності у галузі охорони довкілля.

7. Правовою основою політичної функції Української держави є:

а) цивільне, господарське та адміністративне право;

б) конституційне, цивільне та бюджетне право;

в) кримінальне, адміністративне та цивільне право;

г) конституційне, адміністративне та кримінальне право;

д) конституційне, бюджетне та цивільне право.

8. Однією зі складових конституційно-правової основи екологічної функції держави є:

а) ст. 51 Конституції України;

б) ст. 56 Конституції України;

в) ст. 61 Конституції України;

- г) ст. 65 Конституції України;
- д) ст. 66 Конституції України.

9. Здійснення контролю за дотриманням законності підприємцями, юридичними особами, а також різними організаціями, котрі займаються підприємницькою діяльністю – завдання:

- а) політичної функції;
- б) соціальної функції;
- в) фінансової функції;
- г) правоохоронної функції;
- д) економічної функції.

10. Забезпечення права на вільний доступ до інформації про стан довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту – це завдання:

- а) соціальної функції;
- б) економічної функції;
- в) політичної функції;
- г) екологічної функції;
- д) інформаційної функції.

11. Основними елементами екологічної функції держави є:

- а) використання природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища;
- б) використання природних ресурсів, екологічна безпека;
- в) раціональне використання природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища;
- г) використання природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища, екологічна безпека;
- д) раціональне використання природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища, екологічна безпека.

12. Принципи верховенства права і законності, пріоритету прав і свобод людини і громадянина, захист його від порушень цих прав є головними для:

- а) культурної функції;
- б) гуманітарної функції;
- в) соціальної функції;
- г) політичної функції;
- д) правоохоронної функції.

13. *Обраний державою курс екологічної політики, розрахований на тривалу перспективу і спрямований на вирішення крупномасштабних економічних та соціальних завдань, захист екологічних прав і свобод фізичних і юридичних осіб, підвищення народного добробуту – це:*

- а) завдання екологічної політики;
- б) стратегія екологічної політики;
- в) курс екологічної політики;
- г) мета екологічної політики;
- д) принципи екологічної політики.

14. *Інформаційна функція держави – це:*

а) забезпечення охорони конституційного ладу, прав і свобод громадян, законності і правопорядку, довкілля, встановлених і регульованих правом усіх суспільних відносин;

б) організація і забезпечення системи одержання, використання, поширення і збереження інформації;

в) консолідація нації, розвиток національної самосвідомості; сприяння розвитку самобутності усіх корінних народів і національних меншин; організація освіти; сприяння розвитку культури, науки; охорона культурної спадщини;

г) забезпечення соціальної безпеки громадян, створення умов для повного здійснення їх права на працю, життєвий достатній рівень; зняття і пом'якшення соціальних суперечностей шляхом гуманної та справедливої соціальної політики;

д) вироблення внутрішньої політики держави, регулювання сфери політичних відносин, забезпечення народовладдя.

15. *Нормативно визначені напрями та види діяльності держави з регулювання сфери політичних відносин, вироблення й реалізації внутрішньої і зовнішньої політики, створення умов та інститутів для розвитку народовладдя й політичної стабільності, а також забезпечення національної безпеки – це:*

- а) оборонна функція держави;
- б) дипломатична функція держави;
- в) інформаційна функція держави;
- г) соціальна функція держави;
- д) політична функція держави.

III. Тематика рефератів

- «Аналіз визначення поняття “функції сучасної держави”».
- «Економічні функції держави в умовах сучасної економіки».
- «Інформаційна функція держави: конституційні та інституційні аспекти».
- «Інформаційна функція держави: теоретико-правова характеристика».
- «Класифікації зовнішніх функцій України».
- «Механізм реалізації політичної функції держави».
- «Правові аспекти реалізації оборонної функції сучасної держави».
- «Проблема визначення функцій держави в консервативно-правовій теорії».
- «Реалізація ідеологічної функції держави».
- «Система суб'єктів правотворчого забезпечення реалізації культурної функції держави».
- «Системно-структурні зв'язки політичної системи суспільства та політичної функції держави».
- «Соціальна функція сучасної держави в контексті розвитку основоположних принципів права».
- «Сутність та значення наглядової функції держави».
- «Технологічні функції держави».
- «Функції держави у сучасному державознавстві».
- «Функція оборони у системі функцій держави».
- «Шляхи та перспективи розвитку економічної функції сучасної Української держави».

IV. Скласти схеми

- ✓ Інститути громадянського суспільства в механізмі реалізації політичної функції держави.
- ✓ Конституційні конфлікти й їх вплив на реалізацію політичної функції Української держави.
- ✓ Конституційно-правові засади механізму реалізації політичної функції Української держави.
- ✓ Поняття та ознаки функцій держави. Критерії класифікації та види функцій держави. Об'єктні функції сучасної держави. Технологічні функції держави.
- ✓ Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню правозахисними органами.
- ✓ Форми і методи реалізації функцій держави. Механізм реалізації функцій держави: поняття, елементи та їх характеристика.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Заповнити таблицю. Методи здійснення функцій держави. До кожного визначення підберіть правильне поняття і позначте його порядковий номер:

1.	Правові методи		Засоби, способи і прийоми, що одержали закріплення у відповідних нормативно-правових актах (метод організації і перевірки виконання, інформаційного забезпечення, підбору і розміщення кадрів та ін.)
2.	Організаційні методи		Роз'яснення доцільності і необхідності певної діяльності або дій через засоби масової інформації та іншими шляхами
3.	Організаційно-правові методи		Стимулювання діяльності громадян шляхом наділення суб'єктивними правами, пільгами тощо
4.	Переконання		Засоби, способи і прийоми, за допомогою яких здійснюються відповідні форми організаційної діяльності держави. Вони можуть бути загальними і конкретними
5.	Заохочення		Засоби, способи і прийоми, за допомогою яких здійснюється нормотворча, правоохоронна, правозастосовна, установча, контрольна-наглядова, інтерпретаційно-правова форми діяльності держави
6.	Переконання		Законне обмеження свободи вибору поведінки шляхом силового тиску
7.	Безпосереднє управління		При наданні свободи вибору дій орієнтування громадян на бажаний варіант поведінки
8.	Легалізований примус		Оповіщення про рішення, прийняті державою, з метою формування суспільної думки
9.	Рекомендації		Здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності державних органів відповідно до їх компетенції
10.	Інформування		Роз'яснення доцільності і необхідності певної діяльності або дій через засоби масової інформації та іншими шляхами

Практичне завдання №2

Заповнити таблицю. Форми здійснення функцій держави. До кожного визначення підберіть правильне поняття і позначте його порядковий номер:

1.	Правова	Діяльність, що полягає у виконанні юридично значимих дій, спрямованих на охорону суспільних відносин, урегульованих правом, на захист індивіда від правопорушень і притягненні винних до відповідальності
2.	Організаційна	Діяльність компетентних органів і посадових осіб, що полягає у виконанні юридично значимих дій по офіційному встановленню, санкціонуванню, зміні, скасуванню норм права, яка завершується оприлюдненням нормативно-правових актів та інших джерел (форм) права (нормативно-правових договорів, правових прецедентів та ін.), а також по їх систематизації
3.	Правотворча	Управлінська діяльність, що позбавлена юридичної оболонки: не вимагає суворого юридичного оформлення, не пов'язана з виконанням юридично значимих дій, які спричиняють за собою правові наслідки
4.	Правозастосовна	Діяльність компетентних органів і посадових осіб, що полягає у виконанні юридично значимих дій по офіційному тлумаченню (інтерпретації) правових норм, яка завершується прийняттям актів тлумачення (інтерпретаційних актів)
5.	Правоохоронна	Управлінська діяльність держави, що полягає у здійсненні юридично значимих дій по виконанню державних функцій у порядку, визначеному законом, і має правові наслідки
6.	Інтерпретаційно-правова	Діяльність компетентних органів і посадових осіб, що полягає у виконанні юридично значимих дій по розгляду і вирішенню індивідуальних юридичних справ, які завершуються прийняттям правозастосовного акта
7.	Установча	Розробка наукових рекомендацій; підготовка проектів документів; підбір і розміщення кадрів та інша поточна робота із забезпечення діяльності органів держави

8.	Контрольно-наглядова	Організація бухгалтерського обліку, статистики, постачання та інша оперативно-технічна і господарська робота
9.	Організаційно-регламентуюча	Діяльність, що полягає у виконанні юридично значимих дій по формуванню, перетворенню або скасуванню органів держави, їх структурних підрозділів, посадових осіб
10.	Організаційно-господарська	Діяльність, що полягає у виконанні юридично значимих дій по спостереженню (перевірці) за дотриманням підконтрольними суб'єктами правових норм і припиненню правопорушень певними організаційно-правовими засобами
11.	Організаційно-контролююча	Організація інформування про нормативні акти, їх роз'яснення, формування суспільної думки та проведення іншої пропагандистської роботи
12.	Організаційно-ідеологічна (інформаційна)	Організація недержавного контролю в різних сферах суспільних відносин як об'єктах діяльності держави

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.

Спеціалізована література:

1. Nalyvaiko L. R., Oreshkova A. F. Mass Media as Actors of Public Control over the Activities of Judicial Authorities. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 47. С. 16-24.
2. Аракелян М. Нова парадигма правозахисної функції сучасної демократичної держави. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 252-258.
3. Асірян С. Універсальний періодичний огляд, як основний механізм Ради ООН з прав людини. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 2. vydání. С. 46-51.
4. Безпалова О. І. Законодавче забезпечення реалізації правоохоронної функції держави. *Вісник Харківського національного університету*

- внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 22-32.
5. Беспалова О. І. Особливості взаємодії суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави. *Право і Безпека*. 2014. № 1. С. 21-28.
 6. Беспалова О. І. Особливості реалізації правоохоронної функції держави інституціями громадянського суспільства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 20. С. 4-7.
 7. Беспалова О. І. Пріоритетні напрямки діяльності органів прокуратури України як суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 1. С. 81-88.
 8. Белов Д., Жежихова М. Роль і місце інституту адвокатури в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5, ч. 1. С. 19-25.
 9. Білозьоров Є. В., Вишковська В. І. Правозахисна функція держави: сутність та механізм здійснення в Україні: моногр. Київ: Кандиба Т. П., 2015. 167 с.
 10. Білокур Є. І. Функції державного управління: поняття, особливості, правове регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 23 с.
 11. Бондаренко А. І. Європейський суд з прав людини в механізмі правозахисної функції держави. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 6 (1). С. 11-14.
 12. Бондаренко А. Форми реалізації правозахисної функції сучасної держави: до постановки проблеми. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 282-288.
 13. Ботвінов Р. Г. Особливості реалізації правоохоронної функції держави в сучасному українському суспільстві. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 4. С. 156-163.
 14. Вакулич В. М. Державна інформаційна політика як механізм реалізації інформаційної функції сучасної держави. *Публічне управління: теорія та практика*. 2014. Вип. 1. С. 97-107.
 15. Вашкович В. В. Адміністративно-правове забезпечення волонтерства як складова соціальної функції держави: дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2019. 220 с.
 16. Веклич В. О. Функція держави щодо забезпечення й захисту прав та свобод людини і громадянина: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 16 с.
 17. Венцель В. Т. Соціальна функція держави в умовах глобалізації та трансформації економіки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. Т. 29 (68). № 5. С. 7-12.
 18. Вишковська В. І. Основні завдання держави щодо реалізації правозахисної функції. *Вісник Маріупольського державного*

- університету. Серія: Право. 2018. Вип. 16. С. 58-63.
19. Вишковська В. І. Правозахисна функція держави: сутність та механізм здійснення в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
 20. Волинець В. В. Аналіз функцій держави та специфіка їх співвідношення в державно-правовій теорії Т. Гоббса. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 8. С. 95-102.
 21. Волинець В. В. Система функцій сучасної держави: теоретико-правові аспекти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2013. 36 с.
 22. Волинець В. В. Функції держави і правове забезпечення її взаємодії з громадянським суспільством. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 59. С. 16-23.
 23. Волинець В. В. Функції сучасної держави: теоретико-правові проблеми: моногр. Київ: Логос, 2012. 509 с.
 24. Волинець В. Вчення Л. Дюгі про функції держави та реалізацію права. *Право України*. 2012. № 9. С. 392-400.
 25. Волинець В. Забезпечення міжнародної інтеграції та співпраці як функція сучасної української держави: правові аспекти. *Юридична Україна*. 2013. № 2. С. 8-14.
 26. Волинець В. Охорона прав і свобод людини і громадянина як функція сучасної демократичної держави. *Юридична Україна*. 2013. № 4. С. 9-15.
 27. Волинець В. Правові аспекти реалізації оборонної функції сучасної держави. *Юридична Україна*. 2013. № 5. С. 4-10.
 28. Волинець В. Правові основи забезпечення політичної функції сучасної демократичної держави. *Юридична Україна*. 2012. № 8. С. 4-12.
 29. Волинець В. Проблеми визначення функцій держави в консервативно-правовій теорії (П. Казанський, Л. Тихомиров). *Юридична Україна*. 2012. № 4. С. 4-10.
 30. Волинець В. Проблеми правового забезпечення інформаційної функції держави у сучасній Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 10. С. 4-10.
 31. Волинець В. Роль правоохоронної функції у державотворчому і правотворчому процесах в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 7. С. 4-10.
 32. Волинець В. Соціальна функція держави і соціальна політика: правові проблеми реалізації. *Юридична Україна*. 2012. № 9. С. 15-23.
 33. Волинець В. Становлення вчення про функції і призначення держави в політико-правовій теорії Дж. Локка. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5. С. 97-104.
 34. Волинець В. Функції держави і проблеми організації публічної влади у правовій державі. *Юридична Україна*. 2012. № 6. С. 4-10.
 35. Волинець В. Функція гарантування національної безпеки в контексті державно-правового розвитку сучасної України. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 9-16.
 36. Вольська О. М. Інструмент виконання соціальної функції держави. *Економіка будівництва і міського господарства*. 2012. Т. 8. № 4. С. 323-330.

37. Гбур З. В. Основні функції держави у сфері забезпечення економічної безпеки. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 2. С. 16-24.
38. Гвасалія Д. С. Бюджетне забезпечення соціальної функції держави: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Донецьк, 2014. 19 с.
39. Геєць І. В. Соціальна сутність та соціальна функція держави: порівняльно-правовий аспект. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 68. С. 73-79.
40. Головченко М. Ф. Культура як об'єкт культурної функції сучасної держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. Вип. 6-1 (1). С. 16-19.
41. Головченко М. Ф. Культурна функція сучасної держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 19 с.
42. Головченко М. Ф. Культурна функція як невід'ємна складова образу сучасної держави. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 11. С. 8-20.
43. Головченко М. Ф. Основні способи здійснення культурної функції держави в зарубіжних країнах. *Митна справа*. 2013. № 5 (2.1). С. 15-20.
44. Гоменюк З. П. Концепція правової держави Б. Кістяківського: філософсько-правові виміри: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2018. 19 с.
45. Горбач Д. О. Національна гвардія України як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави: теоретичний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 1 (2). С. 181-185.
46. Данич О. Ф. До питання про роль правової системи у забезпеченні соціальної функції держави: глобалізаційний вимір. *Альманах права*. 2019. Вип. 10. С. 121-127.
47. Данич О. Ф. Форми та методи здійснення соціальної функції держави: загальнотеоретичний аспект. *Альманах права*. 2016. Вип. 7. С. 134-140.
48. Дембіцька С. Л. Профілактика правопорушень як спосіб встановлення та зміцнення правопорядку в суспільстві. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1. Т. 2. С. 107-110.
49. Джураєва О. О. Загальнотеоретичний аспект інноваційної функції сучасної держави. *Правова держава*. 2017. № 26. С. 5-9.
50. Дзевелюк М. В. Традиції та новації в розвитку функцій сучасної держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 20 с.
51. Діденко Є. Впровадження та застосування міжнародного співробітництва в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 2. С. 99-103.
52. Дорош В. С. Сутність та елементи контрольної-наглядової функції держави. *Митна справа*. 2014. № 5 (2.2). С. 21-25.
53. Дронов В. Ю. Прозорість та відкритість як вихідні засади реалізації освітньої функції сучасної держави: теорія та законодавче регулювання. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська*

- юридична академія». 2017. Вип. 2. С. 32-44.
54. Євенко Д. В. Конституційно-правове забезпечення оборонної функції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2014. 20 с.
 55. Євенко Д. В. Феноменологія функції оборони держави. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право.* 2013. Вип. 5. С. 190-196.
 56. Єсімов С. С. Інформаційно-правова політика як складова інформаційної функції держави. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична.* 2016. Вип. 1. С. 167-178.
 57. Іванова Т. В. Сутність екологічної функції держави в умовах глобальних викликів сучасності. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління.* 2013. Вип. 3. С. 59-65.
 58. Каховська О. В. Еволюція концепції соціальності як результат функціонування соціальної держави. *Теорія та практика державного управління.* 2013. Вип. 1. С. 40-47.
 59. Кіктенко О. В. Контрольна функція державного регулювання фондового ринку України: моногр. Запоріжжя: КПУ, 2013. 307 с.
 60. Кіріка Д. В. Вплив місцевого самоврядування на демократичну трансформацію державної влади в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2017. № 3. С. 32-36.
 61. Климентьев О. П. Інформаційна функція Української держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 21 с.
 62. Ковач М. Й. Глобалізація як передумова трансформації контрольних функцій держави. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2014. Вип. 24.2. С. 253-259.
 63. Ковч В. В. Еволюція економічних функцій держави в умовах формування інноваційної економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2012. 18 с.
 64. Козак Ю.-М. Р. Народ як системоутворюючий суб'єкт легітимаційних процесів державної влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2017. № 4. С. 7-10.
 65. Коломоєць О. В. Функції держави у сучасному державознавстві: теоретичні проблеми. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* 2013. Вип. 5. С. 41-44.
 66. Коляда Т. А. Фінансове забезпечення соціальних функцій держави: стан, тенденції та напрямки оптимізації. *Проблеми економіки.* 2014. № 3. С. 100-107.
 67. Конопелько О. В. Особливості формування ідеологічної функції сучасної держави: постановка проблеми. *Право і Безпека.* 2013. № 1 (48). С. 18-23.
 68. Конопелько О. В. Реалізація ідеологічної функції держави: досвід Німеччини. *Право і Безпека.* 2013. № 2 (49). С. 33-38.
 69. Копча В. В. Правозахисна функція держави: доктринальні підходи до

- розуміння. *Публічне право*. 2019. № 2. С. 132-140.
70. Копча В. В. Судовий захист конституції як особлива форма правозахисної функції сучасної держави: генезис, основні моделі. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 2. С. 7-24.
71. Корж І. Ф. Основні критерії інформації – предмета інформаційної функції держави як безпекової. *Право і суспільство*. 2016. № 5. С. 108-115.
72. Костицький В. В. Захист суспільної моралі як функція сучасної держави: моногр. Київ; Дрогобич: Коло, 2013. 171 с.
73. Костова Н. Доступ до публічної інформації: порівняльний аналіз українського законодавства і країн Європейського Союзу. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 2, ч. 2. С. 88-92.
74. Кравець М. О. Органи доходів і зборів як суб'єкт реалізації економічної функції держави. *Фінансове право*. 2014. № 3. С. 21-25.
75. Кравченко В. В. Контрольно-наглядові функції вищих органів державної влади України: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2014. 20 с.
76. Краковська А. Є. Теоретико-методологічні підходи до вивчення змісту та еволюції соціальної функції держави. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 13. С. 83-94.
77. Краковська А. Є. Еволюція соціальної функції сучасної держави: теоретико-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 20 с.
78. Кузенко У. І. Політична функція держави та її реалізація в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2018. 20 с.
79. Кузенко У. Форми реалізації політичної функції держави: поняття, види. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 230-234.
80. Куракін О. М. Категорія «функція держави» в сучасній вітчизняній юридичній науці. *Правовий часопис Донбасу*. 2017. № 2. С. 15-20.
81. Курило В. І. Про окремі напрями підвищення ефективності фіскальної функції держави. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Юридичні науки*. 2018. № 1. С. 41-46.
82. Курусь Т. В. Стан дослідження проблеми нормотворчої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 21-24.
83. Лантух К. О. Бюджетне фінансування соціальних функцій держави: сутність, значення та складові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка*. 2019. № 15. С. 108-112.
84. Легеза Є. О. Напрями вдосконалення законодавства України в частині адміністративно-правового забезпечення реалізації економічної функції

- держави. *ScienceRise. Juridical Science*. 2019. № 2. С. 28-33.
85. Лоцихін О. М. Аналіз становлення наукової думки про функції держави в теорії держави і права. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2017. Т. 28 (67). № 1. С. 1-5.
86. Лоцихін О. М. Комунікативна функція у системі функцій сучасної держави. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 263-268.
87. Лоцихін О. М. Конституція як правова основа розвитку економічних функцій держави: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2016. № 6. С. 6-11.
88. Лоцихін О. М. Функції сучасної держави: нарис юридичної теорії: моногр. Київ: Логос, 2013. 228 с.
89. Магута Р. М. Активізація контрольної функції держави в умовах фінансової нестабільності: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2015. 19 с.
90. Марущак О. А. До питання про класифікацію функцій сучасної держави. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 4. С. 25-31.
91. Марущак О. А. Формування та становлення наукової категорії «функції держави». *Форум права*. 2019. № 2. С. 59-69.
92. Матвеева Л. О. Виконання контрольної функції в умовах президентсько-парламентської республіки: тенденції та ризики для української держави. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2013. № 1. С. 29-36.
93. Матвєєнко В. К. Економічна функція держави в умовах трансформаційної економіки. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1. С. 248-255.
94. Мацюк А. До питання засадничих аспектів функціонування сучасної держави. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 2. С. 66-72.
95. Межевська Л. В. Суб'єкти, що охоплюються поняттям «особи, які виконують функції держави». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 147-152.
96. Мельничук С. М. Нормативно-договірна правотворча форма реалізації функцій сучасної держави Україна. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 29 (68). № 6. С. 12-17.
97. Мельничук С. М. Правові форми реалізації функцій сучасної держави Україна: дис. ... д-ра філос. наук. Київ, 2019. 478 с.
98. Мельничук С. М. Правотворча діяльність – провідна правова форма здійснення функцій держави: теоретико-прикладний аспект. *Інформація і право*. 2016. № 1. С. 5-11.
99. Михайлов А. О. Оптимізація причинно-наслідкового зв'язку функцій

- держави та механізмів державного управління в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2015. 20 с.
100. Михайлов А. О. Особливості причинно-наслідкової детермінованості функцій держави та механізмів державного управління. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2014. Вип. 3. С. 214-223.
101. Мурза В. В. Поняття та структура механізму реалізації наглядової функції держави. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 58-65.
102. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 600 с.
103. Наливайко Л. Р. Конституційно-правові засади та зміст екологічної функції Української держави. *Університетські наукові записки*. 2006. № 1. С. 181-185.
104. Наливайко Л. Р. Культурна функція української держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 1. С. 58-67.
105. Наливайко Л. Р. Політична функція Української держави. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 1. С. 146-158.
106. Наливайко Л. Р. Теорія соціальної функції сучасної Української держави в умовах політичних та економічних перетворень. *Університетські наукові записки*. 2007. № 1. С. 13-17.
107. Наливайко Л. Р., Беляєва М. В. Політична функція Української держави: теоретико-правові та конституційно-правові засади: моногр. Київ: Хай-Тек Прес, 2013. 316 с.
108. Наливайко О. І. Правові засади політичної функції сучасної Української держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 4-13.
109. Наркізов М. М. Інституційне забезпечення реалізації економічних функцій держави: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Харків, 2015. 17 с.
110. Никитюк Г. Л. Функції держави як соціального інституту в сфері гуманітарного розвитку. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 38. С. 348-353.
111. Николук Д. А. Екологічна функція держави: правові форми реалізації. *Альманах права*. 2016. Вип. 7. С. 218-222.
112. Николук Д. А. Функції держави: еволюція сучасного розуміння. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 68. С. 86-98.
113. Носіков Д. М. Сутність і зміст фіскальної функції держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 1 (1). С. 46-50.

114. Олейников С. М. Функції держави: методологічні складові і розвиток в умовах глобалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 25. С. 75-87.
115. Ольхова Т. О. Загальнотеоретичні підходи до контрольної-наглядової функції держави. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. № 1. С. 163-169.
116. Опанасюк В. В. Класифікація функцій держави: традиційні підстави в змінених умовах. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2019. Вип. 83. С. 115-127.
117. Орлова О. О. Право людини на сприятливе навколишнє середовище в аспекті реалізації екологічної функції сучасної Української держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 195-199.
118. Осауленко А. В. Соціальна функція в контексті розвитку теорії соціальної держави та її значення. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 26. С. 148-153.
119. Отрошко О. В. Реалізація економічних функцій держави: проблемні аспекти. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2016. Вип. 1. С. 109-114.
120. Пирожкова Ю. В. Економічна функція адміністративного права крізь призму векторів сучасної економічної політики України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 81-84.
121. Померанський І. Декілька суджень щодо значення та співвідношення термінів «надзвичайний стан», «режим надзвичайного стану», «надзвичайна ситуація». *Право України*. 2016. № 4. С. 89-99.
122. Попов А. А. Поняття правозахисної функції держави – теоретико-правовий аспект. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 13. С. 19-26.
123. Примаков К. Ю. Адміністративно-правове регулювання масової інформації регіональної та місцевої сфери розповсюдження в Україні. *Держава та регіони*. 2017. № 1. С. 73-78.
124. Савастєєва О. М. Використання концепції детермінізму для побудови моделі системи реалізації економічної та соціальної функцій держави в частині бюджетоутворення. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 3. С. 250-257.
125. Сердюк І. А. Функції держави та форми здійснення функцій держави: співвідношення понять. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 127-135.
126. Сидор І. П. Функції держави та необхідність їх бюджетного фінансування. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Економіка. 2013. Вип. 24. С. 123-127.

127. Соколенко О. Л. Захист прав громадян як основна функція правової держави. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 118-121.
128. Стасюк О. Л. Сутність адміністративно-правового забезпечення реалізації правозахисної функції української держави. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 5. С. 172-175.
129. Стеценко С.Г. Трансформація держави під впливом глобалізації: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 199 с.
130. Сунегін С. О. Функції сучасної держави: питання аксіологічного осмислення. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 269-277.
131. Уманців Ю. М. Інституційна обумовленість економічних функцій держави. *Економічна теорія та право*. 2017. № 4. С. 93-105.
132. Федоркін Д. В. Теоретичні підходи до визначення категорії «функція держави». *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 69. С. 56-67.
133. Шемчук В. В. Інформаційна функція та її місце в системі функцій сучасної держави. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 29 (68). № 4. С. 39-45.

ТЕМА 6. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВА

І. Словникова робота:

суспільство, громадянське суспільство, ознаки громадянського суспільства, завдання громадянського суспільства, інституції громадянського суспільства, ринкові професіональні спілки, організації споживачів та платників податків, організації товаровиробників та роботодавців, саморегульвні професійні організації, благодійна організація, політична система суспільства, суб'єкти політики, політико-правові інститути, політичні норми, політичні відносини, політичний процес, політичні функції, політичний режим, політична свідомість, політична культура, політична влада, політична діяльність, громадянське об'єднання, політична партія, партійна система, політичні норми, політичний процес, політична культура, політична діяльність, політичний режим, громадська організація, громадська спілка, релігійні організації, асоціації органів місцевого самоврядування, невідприємницькі товариства, корпорація, глобальне громадянство, демократичний режим, органи державної влади, правове суспільство, народний суверенітет, легітимність влади, профспілка, первинна організація профспілки, організації профспілки, профспілковий орган, профспілковий представник, структура політичної системи, зміст політичної системи, авторитарне політичне суспільство, влада, держава.

ІІ. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. Категорія «громадянське суспільство» одержала фундаментальний розвиток у працях:

- а) Ж.-Ж. Руссо, Дж. Остіна, Ш. Монтеск'є, Дж. Локка;
- б) Г. Гроція, Т. Гоббса, Дж. Локка;
- в) І. Канта, Г. Гегеля, Ш. Монтеск'є;
- г) Г. Спенсера, Т. Гоббса, Ж.-Ж. Руссо, М. Радищева;
- д) Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Г. Гегеля.

2. Системою недержавних інститутів, яка забезпечує самоорганізацію та розвиток населення є:

- а) політична система;
- б) правова держава;
- в) соціальна держава;
- г) громадянське суспільство;
- д) демократичний режим.

3. Вперше поняття «відкрите суспільство» запропонував:

- а) А. Бергсон;
- б) К. Поппер;
- в) Дж. Сорос;
- г) К. Маркс;
- д) І. Кант.

4. Система самостійних і незалежних від держави суспільних інститутів і відносин, що забезпечують умови для реалізації приватних інтересів і потреб індивідів і колективів, для життєдіяльності соціальної і духовної сфер, їх відтворення й передачі від покоління до покоління – це:

- а) суспільство;
- б) політична партія;
- в) громадське об'єднання;
- г) громадянське суспільство;
- д) політична система суспільства.

5. Політичний плюралізм – це:

- а) множинність партій, суспільних об'єднань, політичних програм;
- б) множинність поглядів та ідеологій;
- в) множинність інститутів демократії;
- г) множинність форм демократії;
- д) етнічне багатоманіття суспільства.

6. Найвищою соціальною цінністю у громадянському суспільстві є:

- а) соціальний добробут;
- б) законність та правопорядок;
- в) право на вільне волевиявлення та громадянську позицію;
- г) права, свободи, честь та гідність людини;
- д) народ.

7. Багатоманітність, яка означає можливість рівноправного існування різних форм власності та господарювання, однаково їх підтримку і захист з боку держави, називається:

- а) соціальна;
- б) дискримінаційна;
- в) культурна;
- г) ідеологічна;
- д) економічна.

8. До ознак громадського суспільства відноситься:

- а) розподіл засобів виробництва;
- б) розвиненість і розгалуженість демократії;

- в) правова незахищеність громадян;
- г) засіб самовираження індивідів;
- д) середній рівень громадянської культури.

9. Інтеграційними зв'язками між всіма елементами політичної системи суспільства, а також між партіями, суспільством і державою, між політичною та іншою системами є:

- а) суб'єктний елемент політичної системи суспільства;
- б) нормативний елемент політичної системи суспільства;
- в) ідеологічний елемент політичної системи суспільства;
- г) функціональний елемент політичної системи суспільства;
- д) комунікативний елемент політичної системи суспільства.

10. Політичну систему суспільства складають:

- а) держава, громадські об'єднання, політичні партії, профспілки, засоби масової інформації;
- б) державні органи законодавчої, виконавчої, судової влади;
- в) держава, органи державної влади, державні установи та підприємства, громадські організації;
- г) держава, органи державної влади, державні установи та підприємства, політичні партії;
- д) держава, політичні партії, засоби масової інформації.

11. За ступенем централізації влади політичні системи кваліфікуються як:

- а) демократична та конституційна;
- б) тоталітарна та ліберальна;
- в) демократична та ліберальна;
- г) конституційна та тоталітарна;
- д) демократична, тоталітарна, ліберально-демократична, конституційна.

12. Основним елементом політичної системи суспільства є:

- а) держава;
- б) приватні організації;
- в) політична свідомість Президента України;
- г) комерційні організації;
- д) приватні установи.

13. Вперше цілісну концепцію громадянського суспільства як відносно відокремленого від держави явища, що має власний зміст і структуру визначив:

- а) К. Маркс;
- б) Г. Гегель;
- в) Аристотель;

- г) Дж. Локк;
- д) Ф. Аквінський.

14. За характером взаємодії з зовнішнім середовищем політичну систему класифікують на:

- а) відкриті та закриті системи;
- б) внутрішні та зовнішні системи;
- в) організаційні системи;
- г) відкриті та внутрішні системи;
- д) закриті та зовнішні системи.

15. Глобальне громадянське суспільство – це:

- а) процеси організації і самоорганізації народу;
- б) організоване в глобальному масштабі об'єднання людей, які незалежно від національної приналежності або громадянства поділяють загальнолюдські цінності;
- в) послідовний демократизм, створення підґрунтя для зародження, становлення і розбудови цивілізованого національного демократичного правового громадянського суспільства, в якому держава не повинна мати цілей, відмінних від цілей своїх громадян;
- г) сукупність різноманітних форм соціальної активності населення, не обумовлену діяльністю державних органів і втілює реальний рівень самоорганізації соціуму;
- д) соціальне середовище, де реалізується більшість прав і свобод людини і громадянина.

Варіант 2

1. До структури громадянського суспільства відноситься:

- а) економічна система, політична система, соціальна система, інформаційна система, духовно-культурна система;
- б) політична система, культурна система, соціологічна система, організаційна система;
- в) економічна система, духовна система, соціальна система;
- г) інформаційна система, організаційна система, духовна система, культурна система;
- д) економічна система, соціальна система, політична система, інформаційна система, культурна система.

2. Первинним суб'єктом політики є:

- а) держава;
- б) особа;

- в) суспільство;
- г) політична партія;
- д) громадянське суспільство.

3. Системою політичних і правових норм і принципів, що регулюють відносини між суб'єктами політичної системи є:

- а) суб'єктний елемент політичної системи суспільства;
- б) нормативний елемент політичної системи суспільства;
- в) ідеологічний елемент політичної системи суспільства;
- г) функціональний елемент політичної системи суспільства;
- д) комунікативний елемент політичної системи суспільства.

4. Взаємодія між громадянським суспільством та державною владою за умов демократії відбувається таким чином:

- а) державна влада управляє громадянським суспільством;
- б) громадянське суспільство здійснює державну владу;
- в) державна влада рівнозначна громадянському суспільству;
- г) державна влада підпорядковує свою діяльність служінню громадянському суспільству;
- д) в громадянському суспільстві може існувати лише державна влада.

5. Система самостійних і незалежних від держави суспільних інститутів і відносин, що забезпечують умови для реалізації приватних інтересів і потреб індивідів і колективів, для життєдіяльності соціальної і духовної сфер, їх відтворення й передачі від покоління до покоління – це:

- а) місцеве самоврядування;
- б) неурядова правова організація;
- в) громадське об'єднання;
- г) громадянське суспільство;
- д) політична система суспільства.

6. Систематизований вираз поглядів певного суб'єкта політичного життя на політичну організацію суспільства, на форму держави, на відносини між різними політичними суб'єктами, на їхню роль у житті суспільства, на відносини з іншими державами і націями є:

- а) політичний процес;
- б) політичний режим;
- в) політична партія;
- г) політична ідеологія;
- д) політична свідомість.

7. Термін «громадянське суспільство» вперше з'явився у працях:

- а) Дж. Остіна, Т. Гоббса, Дж. Локка;
- б) Г. Гроція, Т. Гоббса, Дж. Локка;
- в) І. Канта, Гегеля, Г. Гроція;
- г) Г. Спенсера, Т. Гоббса, М. Радищева;
- д) Є. Дюрінга, Ж.-Ж. Руссо, Б. Спінози.

8. Суспільство демократичного типу, що характеризується плюралізмом в економіці, політиці, культурі та розвиненими соціальними структурами – це:

- а) відкрите суспільство;
- б) громадянське суспільство;
- в) демократичне суспільство;
- г) плюралістичне суспільство;
- д) правове суспільство.

9. Зареєстроване добровільне об'єднання громадян-прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах – це:

- а) громадська організація;
- б) громадське об'єднання;
- в) політичне об'єднання;
- г) політична партія;
- д) політична організація.

10. Сутність економічної системи громадянського суспільства полягає у:

- а) сукупності інститутів та відносин, у рамках яких проходить політичне життя та здійснюється державна влада;
- б) сукупності класів, соціальних груп та відносин;
- в) сукупності інститутів та відносин, які становлять матеріальну основу життя суспільства;
- г) сукупності нематеріальних, духовно-культурних благ, відносин, інститутів, через які реалізуються ці відносини;
- д) сукупності інформації, засобів масової інформації, підприємств, громадян, організацій, які здійснюють інформаційну діяльність.

11. Центральним елементом політичної системи є:

- а) профспілка;
- б) держава;
- в) політична партія;
- г) громадське об'єднання;
- д) громадянин.

12. За ступенем інституалізації політичну владу класифікують на:

- а) економічну, політичну, соціальну та духовно-інформаційну;
- б) неурядову, республіканську, обласну, міську, сільську та муніципальну;
- в) одноособову, олігархічну та полігархічну;
- г) законну й незаконну, легальну та нелегальну;
- д) легітимну та нелегітимну.

13. Держава у співвідношенні з громадським суспільством розглядається як:

- а) форма організації суспільного буття за допомогою законів, дія яких забезпечується відповідними суспільно-соціальними і владними структурами, установами й організаціями;
- б) процес формування громадянського суспільства як феномен влади;
- в) базовий елемент політичної системи, її організаційної структури;
- г) самоорганізація і структурування населення в народ;
- д) розробка програм життєдіяльності суспільства згідно з інтересами керівних верств.

14. Політичним партіям заборонено:

- а) підтримувати міжнародні зв'язки з політичними партіями, громадськими організаціями інших держав, міжнародними і організаціями, засновувати (вступати між собою у) міжнародні спілки з додержанням вимог;
- б) вільно провадити свою діяльність у межах передбачених Конституцією України, законами України ;
- в) брати участь у виборах Президента України, до Верховної Ради України, до інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у встановленому порядку відповідними законами України;
- г) використовувати державні засоби масової інформації, а також засновувати власні засоби масової інформації, як передбачено законами України;
- д) забороняти можливість викладати публічно і відстоювати свою позицію з питань державного і суспільного життя.

15. Яка з обов'язкових відомостей статуту політичної партії є зайвою:

- а) права та обов'язки членів політичної партії;
- б) назва політичної партії;
- в) порядок вступу до політичної партії;
- г) персональні дані засновників політичної партії;
- д) порядок скликання та проведення партійних з'їздів.

Варіант 3

1. Політична система в інституціональному аспекті – це:

- а) держава як інститут управління та інші політичні організації, які беруть участь у формуванні та здійсненні політичної влади;
- б) порядок (спосіб) організації і здійснення державної влади, які виражають її сутність;
- в) організація політичної влади, що існує на певній соціальній базі;
- г) форма держави, яка заснована на здійсненні народовладдя шляхом забезпечення широких прав і свобод громадян;
- д) сукупність політичних партій, що функціонують на певній території.

2. Членами політичних партій можуть бути особи, які:

- а) досягли 21 року;
- б) мають постійне місце проживання;
- в) відповідають вимогам окремої партії;
- г) мають право голосу на виборах;
- д) працюють на державних посадах.

3. Громадське об'єднання – це:

- а) зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку;
- б) добровільні неприбуткові об'єднання, створені органами місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень;
- в) добровільне об'єднання фізичних осіб або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів;
- г) громадські об'єднання індивідів або груп за певними інтересами, які беруть участь у громадській діяльності;
- д) добровільне об'єднання фізичних осіб або юридичних осіб приватного права для здійснення своїх повноважень, зокрема, економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів.

4. Спільнота мешканців, жителів населених пунктів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста, районів у містах, що наділені правом самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України – це:

- а) політична партія;
- б) громадська організація;
- в) територіальна громада;
- г) громадянське суспільство;
- д) профспілка.

5. Кількість засновників громадського об'єднання не може бути меншою, ніж:

- а) три особи;
- б) п'ять осіб;
- в) одна особа;
- г) дві особи;
- д) десять осіб.

6. Органом державної влади, який здійснює обов'язкову державну реєстрацію політичних партій та міжнародних громадських організацій є:

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Верховна Рада України;
- в) Міністерство юстиції України;
- г) Офіс Президента України;
- д) місцеві державні адміністрації.

7. Інститутами громадянського суспільства, що створюються з метою здійснення представництва та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів трудового колективу є:

- а) профспілки;
- б) релігійні організації;
- в) місіонерські товариства;
- г) політичні партії;
- д) спортивні організації.

8. Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як:

- а) громадська спілка, громадська група;
- б) громадська організація, національна організація;
- в) громадська організація, громадська спілка;
- г) національна організація, національна спілка;
- д) національна група, громадська спілка.

9. Виконуючи свої функції, політична система забезпечує:

а) цілісний керівний вплив на суспільство як єдиний організм, що ефективно управляється політичною владою;

б) свідоме управління, що пов'язане з визначенням стратегічних, довгострокових пріоритетів, цілей, мети діяльності людей, їх угруповань і суспільства в цілому;

в) визначення цілей і завдань даного суспільства, а також мобілізація всіх ресурсів для досягнення цих цілей і регулювання режиму політичної діяльності;

г) систему демократичної діяльності й відносин, правових гарантій та культури політичної відповідальності всіх суб'єктів демократичного процесу;

д) формулювання і підтримку певного соціального порядку, забезпечує його захист.

10. До ознак громадянського суспільства належить:

- а) недобровільне формування інститутів;
- б) задоволення матеріальних і духовних потреб влади;
- в) здійснення суспільної діяльності за принципом «дозволено тільки те, що прямо вказано в законі»;
- г) здатність протистояти сваволі держави;
- д) самоорганізація і структурування праці.

11. Громадяни України за своєю ініціативою можуть створювати політичні партії з:

- а) 18 років;
- б) 25 років;
- в) 16 років;
- г) 14 років;
- д) 21 року.

12. Право різних суб'єктів безперешкодно формулювати, пропагувати і втілювати в практику суспільних відносин різноманітні теорії, ідеї, погляди, які стосуються різних аспектів життя держави і суспільства, – це:

- а) соціальна багатоманітність;
- б) дискримінаційна багатоманітність;
- в) культурна багатоманітність;
- г) ідеологічна багатоманітність;
- д) економічна багатоманітність.

13. Залежно від представництва у вищих органах влади політичні партії поділяють на:

- а) революційні та реформаторські;
- б) національні та комуністичні;
- в) консервативні та ліберальні;
- г) правлячі та опозиційні;
- д) демократичні та недемократичні.

14. Поняття «громадянське суспільство» найбільш повно співвідноситься з поняттям:

- а) «державна»;
- б) «органи державної влади»;
- в) «правова держава»;
- г) «державність»;
- д) «суспільство».

15. Закон України «Про громадські об'єднання» прийнятий:

- а) 18 лютого 2013 р.;
- б) 16 червня 1992 р.;
- в) 1 січня 1997 р.;
- г) 16 липня 2012 р.;
- д) 22 березня 2012 р.

III. Тематика рефератів

- «Актуальні проблеми розвитку громадянського суспільства та його вплив на реформи в контексті забезпечення національної безпеки в Україні».
- «Взаємодія громадянського суспільства та держави у зарубіжній та вітчизняній політико-правовій думці новітнього часу».
- «Громадянське суспільство як передумова створення демократичної політичної системи».
- «Громадянське суспільство, особа, держава: правові засади взаємодії в умовах демократичного розвитку».
- «Діяльність громадських організацій у сфері забезпечення принципу гендерної рівності».
- «Ефективність взаємодії влади, інститутів держави та громадянського суспільства в протидії корупції».
- «Європейський досвід удосконалення політико-управлінських відносин держави та громадянського суспільства».
- «Міжнародний досвід ефективної взаємодії держави і громадянського суспільства та його імплементація в практику державного управління України».
- «Напрями та механізми участі інститутів громадянського суспільства у створенні захищеного простору внутрішньо переміщених осіб в Україні».
- «Правосвідомість і правова культура як чинники становлення громадянського суспільства».
- «Роль електронної участі у формуванні громадянського суспільства».
- «Роль інститутів громадянського суспільства у створенні захищеного простору внутрішньо переміщених осіб в Україні».
- «Роль політичних партій в сучасній демократичній системі управління».
- «Система формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства».
- «Формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства».

IV. Скласти схеми

- ✓ Взаємодія громадянського суспільства і держави.
- ✓ Інститути громадянського суспільства.
- ✓ Місце і роль держави в політичній системі громадянського суспільства.

- ✓ Особливості відносин держави та громадських об'єднань.
- ✓ Політичні партії в політичній системі громадянського суспільства: поняття, ознаки та види.
- ✓ Політичні партії у політичній системі суспільства: поняття, ознаки та функції.
- ✓ Поняття та ознаки громадянського суспільства.
- ✓ Поняття, ознаки і структура громадянського суспільства. Взаємодія громадянського суспільства і держави.
- ✓ Поняття, ознаки та елементи політичної системи суспільства.
- ✓ Поняття, ознаки, структурні елементи та функції політичної системи суспільства.
- ✓ Риси відмінності між політичними партіями та державою.
- ✓ Функції політичних партій в політичній системі громадянського суспільства та їх характеристика.
- ✓ Функції політичної системи.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Робота в малих групах. Час – 15 хв. ЗВО поділяться на групи по 4-5 Здобувачів. Кожна група отримує від викладача на картці назву інституту громадянського суспільства (*громадська організація, професійна спілка, релігійна організація, благодійна організація тощо*). Протягом 5 хв. ЗВО радяться в середині малої групи щодо презентації свого інституту громадянського суспільства.

Завдання: за 2 хв. презентувати інститут громадянського суспільства, описуючи, але не називаючи його. Інші здобувачі вищої освіти мають здогадатися, про який інститут громадянського суспільства йдеться та назвати його. Викладач може корегувати відповіді здобувачів вищої освіти у разі потреби.

Практичне завдання №2

Інтерактивна гра «Бумеранг». Час – 20 хв. Здобувачів вищої освіти необхідно поділити на малі підгрупи. Викладач озвучує ключове питання для обговорення *«Громадянське суспільство як інструмент цивілізованого розв'язання конфліктів в умовах політико-економічної кризи в Україні»*. Кожна підгрупа здобувачів вищої освіти складає на аркуші 5 запитань із заданої теми, направляє їх «бумерангом» будь-якій підгрупі ЗВО та слухає відповідь. Якщо відповідь неповна/неточна, «бумеранг» повертається до тієї підгрупи, яка його «відправила». ЗВО, які надали повну/точну відповідь надсилають «бумеранг» іншій підгрупі. Викладач оцінює як питання, так і відповіді. Наприкінці «бумерангу» викладач здійснює підрахунок кількості балів, які набрала кожна підгрупа.

Практичне завдання №3

Мікрофон. Час – 10 хв. Наприкінці заняття викладач має надати кожному здобувачу вищої освіти можливість коротко і швидко висловити свою думку чи позицію на тему: «Сучасні проблеми взаємозв'язку особи, громадянського суспільства й держави». Висловлює думку чи позицію тільки здобувач вищої освіти, який отримав «уявний» мікрофон.

Практичне завдання №4

Брейнстормінг «Мапа ідей». Час – 25 хв. Обладнання – маркери, ватман А-1, наліпки. ЗВО необхідно поділити на підгрупи (6-8 осіб).

Тема для обговорення: Політичні партії у політичній системі суспільства.

Етап 1. Формулювання ідей. ЗВО на наліпках індивідуально формують до 10 речень (своїх думок) щодо заданої викладачем теми.

Етап 2. Оцінка ідей. ЗВО в межах підгрупи обмінюються власними думками, обговорюють їх зміст та за потреби формулюють нові.

Етап 3. Створення Мапи ідей. На ватмані ЗВО мають накреслити чотири колонки та розподілити обрані ідеї відповідно до наступних блоків:

Якою має бути політична партія?	→	Як досягти реалізації програми політичної партії?	→	Які ризики діяльності політичної партії з приводу реалізації політичної програми?	→	Які переваги діяльності політичної партії з приводу реалізації політичної програми?
--	---	--	---	--	---	--

Етап 4. Презентація «Мапи ідей». Представники від кожної підгрупи презентують спільне бачення політичної партії.

Практичне завдання №5

Заповнити таблицю. Політична система:

1.	Елементи політичної системи	1)
		2)
		3)
		4)
		5)
		6)
2.	За класовим пріоритетом політичні системи класифікують на	1)
		2)
		3)
		4)
3.	За характером розподілу влади політичні системи класифікуються на	1)
		2)

4.	Громадські об'єднання мають право	1)
		2)
		3)
		4)
		5)
		6)
5.	Громадським об'єднанням забороняється	1)
		2)
		3)
		4)
		5)
6	Основні функції політичної системи	1)
		2)
		3)
		4)
		5)
		6)

Практичне завдання №6

Заповнити таблицю. Правові засади діяльності політичних партій та громадських організацій.

№	Критерії	Політична партія	Громадська організація
1.	Мета створення та діяльності		
2.	Спосіб легалізації (офіційного визнання)		
3.	Органи державної влади, які здійснюють легалізацію (офіційне визнання)		
4.	Статус (утворення та діяльності)		
5.	Ступінь участі у виборчому процесі		
6.	Віковий ценз, який встановлений.		
	а) для засновників; б) для членів		
7.	Фіксація членства		
8.	Обмеження, які встановлені щодо членства		
9.	Обмеження, які встановлені щодо фінансування		

Практичне завдання №7

До Верховної Ради України народний депутат України Романенко подав проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про політичні партії в Україні». В проєкті передбачалося запровадження проведення кожні два роки політичними партіями праймерізу.

Надайте визначення поняття «праймеріз»? Зазначте у якій країні він використовується? Чи є ефективним його впровадження в Україні?

Практичне завдання №8

Іванову, який є членом політичної партії стало відомо, що один із членів тієї самої партії, а саме Лавриненко одночасно перебуває у членстві громадської організації «Істина», лідери якої періодично публічно виступають щодо програмних засад та діяльності їхньої партії з критикою. Зважаючи на це, на з'їзді політичної партії Іванов ініціював винесення питання щодо виключення Лавриненка. Більшість делегатів з'їзду партії підтримали рішення.

Надайте правову оцінку зазначеній ситуації? Визначте підстави припинення членства у політичній партії? Яким нормативно-правовим актом регулюється зазначене питання?

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160).
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 11. Ст. 461.
- ❖ Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05 липня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 25. Ст. 252.
- ❖ Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 42. Ст. 435.
- ❖ Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.
- ❖ Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22 жовтня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 51. Ст. 451.
- ❖ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

- ❖ Про політичні партії в Україні: Закон України від 05 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 23. Ст. 118.
- ❖ Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності: Закон України від 22 червня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 22. Ст. 216.
- ❖ Про затвердження Порядку ведення Реєстру громадських об'єднань: Постанова Кабінету Міністрів від 19 грудня 2012 року. *Офіційний вісник України*. 2013. № 1. С. 90. Ст. 21.
- ❖ Про затвердження Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи: Наказ Міністерства юстиції України від 09 лютого 2016 року. *Офіційний вісник України*. 2016. № 10. С. 224. Ст. 471.

Спеціалізована література:

1. Kuzenko U. Political interest in the mechanism of realization the political functions of the state. *Leges si Viata*. 2017. № 7, ч. 2. С. 48-51.
2. Авксентьев А. О. Механізми впливу громадянського суспільства на євроінтеграційні процеси в Україні: моногр. Суми: Цьома С. П., 2017. 240 с.
3. Агапова М. О. Адміністративно-правове забезпечення громадського порядку в сучасних умовах. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 4. С. 82-84.
4. Андрощук І. М. Політична структуризація партій і партійної системи в Чехії: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Чернівці, 2017. 20 с.
5. Артем'єва О. В. Взаємодія громадянського суспільства та держави у зарубіжній та вітчизняній політико-правовій думці новітнього часу. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 356-358.
6. Батанов О. В. Концептуальні проблеми підвищення ефективності функціонування громадянського суспільства в Україні: муніципально-правові та політичні аспекти. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право*. 2017. Вип. 2 (спецвип.). С. 32-40.
7. Бахновська І. П., Коваль Д. О. Стан та перспективи становлення громадянського суспільства в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С. 10-12.
8. Безпалова О. І. Особливості реалізації правоохоронної функції держави інституціями громадянського суспільства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 20. С. 4-7.
9. Беріша Ф. Взаємозв'язок між суспільством, державою та правом. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 2. vydání. С. 172-184.
10. Бернацький Б. В. Формування української моделі заборони політичних партій у світлі міжнародних стандартів і практик: автореф. дис. ... канд.

- юрид. наук. Київ, 2019. 19 с.
11. Бичков М. М. Правова свідомість і правова культура як фактори підвищення ефективності інститутів громадянського суспільства. *Гілея*. 2018. Вип. 138 (2). С. 134-138.
 12. Білокопитов Д. В. Розвиток взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства в умовах глобалізації: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2017. 20 с.
 13. Богініч О. Л. Громадянське суспільство, особа, держава: правові засади взаємодії в умовах демократичного розвитку. *Альманах права*. 2019. Вип. 10. С. 102-107.
 14. Богомолова К. С. Громадянське суспільство та його формування в сучасних умовах. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2018. Вип. 193. С. 157-166.
 15. Бондарева К. В. Теоретичне питання визначення основних суб'єктів процесу правової інституціоналізації політичних режимів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 3. С. 3-8.
 16. Бондаренко В. Ю. Громадські об'єднання як інститут громадянського суспільства в Україні: теоретико-правовий аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2020. 20 с.
 17. Бондаренко О. Захист прав і свобод людини як основний напрям конституційної модернізації в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 2. С. 89-94.
 18. Бугаєнко Б. О. Державна політика у сфері реалізації співпраці громадянського суспільства, місцевого самоврядування та органів виконавчої влади. *Сучасні питання економіки і права*. 2019. Вип. 2. С. 79-84.
 19. Бульдович П. Сутність та особливості неформальних інститутів у політиці. *Evropský politický and law diskurz*. 2017. Svazek 4., 2. vydání. С. 42-47.
 20. Бурдяк В. І., Бутирська І. В., Герман М. Г., Федорчак Т. П. Громадянське суспільство і соціальний капітал у нових країнах-членах Європейського Союзу: моногр. Чернівці: Технодрук, 2015. 335 с.
 21. Буряченко О. В. Репутація політичної партії: особливості формування та актуалізації в контексті політичної культури українського суспільства: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2019. 20 с.
 22. Валюшко І. В. Інститути громадянського суспільства у системі антикорупційної політики України: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2017. 20 с.
 23. Васильченко О. Свобода зібрань як прояв політичної багатоманітності громадянського суспільства. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 6, ч. 2. С. 30-35.
 24. Ващенко А. Деякі аспекти взаємодії громадянського та політичного суспільства в сучасній теорії політики. *Гілея*. 2019. Вип. 147 (3). С. 18-22.

25. Герасименко Д. Г. Ідея громадянського суспільства (І. Кант та Е. Левінас): автореф. дис. ... канд. філос. наук. Київ, 2017. 19 с.
26. Гнатенко Н. Політична корупція у діяльності Українського Гарламенту теорія і практика. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 6. vydání. С. 140-146.
27. Годун Н. Ю. Громадське суспільство в Україні: історико-правовий аспект розвитку. *Право і суспільство*. 2015. № 3 (3). С. 3-8.
28. Голинська М. І. Правові засади участі громадськості у вирішенні державних та суспільних справ в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 1. С. 14-20.
29. Головка А. А. Громадянське суспільство як суб'єкт протидії загрозам національній безпеці в інформаційній сфері: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2019. 20 с.
30. Гордієнко І. Л. Вплив на державну владу громадянського суспільства та інститутів безпосередньої демократії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. Вип. 33. С. 33-36.
31. Гребенюк Б. О. Ефективність взаємодії влади, інститутів держави та громадянського суспільства в протидії корупції. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2019. Т. 30 (69), № 3. С. 48-52.
32. Грицай И. Обеспечении политических прав и свобод человека и гражданина в Украине. *East European Science Journal*. 2016. № 3, ч. 4. С. 156-161.
33. Гриценко О. Нові форми демократії, політична комунікація й громадянське суспільство. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2019. Вип. 46. С. 244-251.
34. Гурицька М. С. Особливості становлення громадянського суспільства та інформаційного суспільства в сучасній Україні. *Гілея*. 2019. Вип. 146 (3). С. 54-59.
35. Данелія О. С. До питання захисту політичних прав юридичної особи в Європейському суді з прав людини. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 1. С. 18-26.
36. Дем'яненко О. Концептуальні засади дослідження громадянського суспільства. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2017. Т. 35-36. С. 214-221.
37. Дем'яненко О. О. Громадянське суспільство як чинник політичної модернізації: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2019. 20 с.
38. Динник І. П. Механізми взаємодії держави і громадянського суспільства в умовах децентралізації: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2019. 20 с.
39. Довбня О. М. Громадянське суспільство як фактор оптимального державного устрою. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2016. вип. 30. С. 34-40.

40. Дудко І. Президент vs громадянське суспільство: до питання про реалізацію політичної влади США. *Історичні і політологічні дослідження*. 2019. № 2. С. 107-118.
41. Євстифеев М. До питання про природу люстраційних заходів у контексті конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 1. С. 88-97.
42. Єфіменко С. А. Соціально-філософські основи бізнесу у контексті сучасного громадянського суспільства: автореф. дис. ... канд. філос. наук. Одеса, 2016. 20 с.
43. Жаровська І. М. Права людини та позиція громадянського суспільства: проблеми дисонансу. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Юридичні науки*. 2019. Вип. 8. С. 18-25.
44. Заборовський В. В. Правовий статус адвоката в умовах становлення громадянського суспільства та правової держави в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2018. 40 с.
45. Заворотченко Т. М. Класифікація конституційних суб'єктивних політичних прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спеціальний випуск, ч. 1. С. 42-45.
46. Залізнюк В. В. Роль та значення політичної партії у процесі висування кандидатів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 11. С. 47-53.
47. Іваненко О. Політична брехня та викривлення правової інформації як глобальні проблеми сучасної України (на прикладі змін до Конституції України). *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 3. С. 68-73.
48. Іваній О. М. Правова освіта як засіб формування громадянського суспільства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 22. С. 42-45.
49. Ірха Ю. Обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в інтересах національної безпеки України в сучасних умовах. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 78-87.
50. Канавець М. Сучасний стан і перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні та взаємодії органів державної влади з громадськістю. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 2. С. 153-168.
51. Капітаненко Н. П. Особливості юридичної відповідальності громадських об'єднань за правопорушення у сфері публічного управління та адміністрування. *Держава та регіони*. 2017. № 2. С. 68-73.
52. Каретна О. О. Теоретичний аналіз інтеракції влади і громадянського суспільства та їх прояви в українському суспільстві. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 63. С. 48-59.
53. Касмінін О. Актуальні питання захисту права на працю та права на соціальний захист громадян Конституційним Судом України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 123-131.

54. Кашаба О. Ю. Історичні традиції громадянського суспільства в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2018. вип. 33. С. 104-107.
55. Квашин В. Громадянське суспільство: стан та сучасні трансформації. *Нова парадигма*. 2017. Вип. 132. С. 115-129.
56. Кельман Л. М. Політична система як фактор впливу на правозастосовну діяльність. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2012. Вип. 1. С. 20-28.
57. Кельман М. Теоретико-методологічні підходи до аналізу співвідношення громадянського суспільства та держави. *Право України*. 2010. № 6. С. 93-100.
58. Кельман М. С., Мельник Н. В. Самоорганізація народу як фактор формування громадянського суспільства в Україні. Львів: [б. в.], 2018. 212 с.
59. Колодій А. Громадянське суспільство: ознаки, структурні елементи, співвідношення із державою. *Право України*. 2014. № 4. С. 9-16.
60. Кондратинський О. С. Наукові підходи до типології рівнів участі громадянського суспільства у формуванні місцевих політик. *Теорія та практика державного управління*. 2018. Вип. 1. С. 135-141.
61. Корнієнко П. С. Правозахисні організації як основний елемент громадянського суспільства в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 2. С. 59-63.
62. Корнієнко П. С. Роль правозахисних організацій у розбудові громадянського суспільства в Україні. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 77. С. 3-15.
63. Коропатнік І. М. Генеза правового регулювання взаємодії воєнної організації та громадянського суспільства. *Форум права*. 2016. № 3. С. 154-158.
64. Костенко А. М. Вплив інститутів громадянського суспільства на євроінтеграційні процеси України: моногр. Суми: СумДУ, 2018. 410 с.
65. Костенко А. М. Діалогові механізми взаємодії органів влади та громадянського суспільства в контексті євроінтеграції. *Гілея*. 2019. Вип. 144 (3). С. 64-68.
66. Костенко А. М. Інституалізація громадянського суспільства в Україні. *Вісник Маріупольського державного університету*. 2018. Вип. 22-23. С. 218-225.
67. Костецька Т. А. Громадянське суспільство і інформаційне суспільство: концептуальні та нормативні аспекти взаємозв'язку. *Правова держава*. 2015. Вип. 26. С. 210-219.
68. Костючков С. К. Біополітичне підґрунтя філософсько-освітньої концепції в умовах громадянського суспільства: моногр. Херсон: Айлант, 2015. 319 с.
69. Кофман Б. Я. Правовий статус людини і громадянина та правові стани особистості в умовах розвитку громадянського суспільства: до питання

- трансформації. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 1. С. 36-43.
70. Кохановська О. Інформаційно-правова основа громадянського суспільства. *Право України*. 2015. № 4. С. 35-42.
71. Кравченко Т. А. Права людини як основний критерій легітимності державної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 4. С. 13-17.
72. Кресіна І. О. Держава і громадянське суспільство: проблеми взаємодії. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 378-383.
73. Крицкалюк Н. І. Інституціоналізація громадянського суспільства як чинник становлення демократії в Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2016. 20 с.
74. Крусян А. Громадянське суспільство в Україні як передумова сучасного українського конституціоналізму: поняття і тенденції розвитку. *Право України*. 2014. № 4. С. 17-25.
75. Кузнєцова Н. Громадянське суспільство, держава, приватне право: проблеми співвідношення та взаємодії. *Право України*. 2014. № 4. С. 63-70.
76. Кузьмишин В. М. Правові питання розвитку громадянського суспільства. *Слово Національної школи суддів України*. 2015. № 1. С. 46-54.
77. Кулабухова А. В. Еволюція ідеї загальноєвропейського громадянства до Маастрихтського договору. *Форум права*. 2016. № 1. С. 128-134.
78. Курко М. Право громадян на проведення масових заходів в Україні та його застосування. *Верховенство Права*. 2017. № 1 (30). С. 16-19.
79. Кушнір І. В. Поняття та ознаки конституційного права фізичної особи на доступ до публічної інформації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 7. С. 58-64.
80. Лемак В. Політичні партії як інститут громадянського суспільства: проблеми правового регулювання в Україні. *Право України*. 2010. № 7. С. 18-23.
81. Любчук В. В. Позакультові практики сучасних християнських церков як чинник розбудови громадянського суспільства в Україні: автореф. дис. ... канд. соціол. наук. Харків, 2016. 19 с.
82. Лясота А. Є. Сучасний стан та перспективи розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні. *Грані*. 2018. Т. 21, № 10. С. 142-148.
83. Матвійчук А. В. Права і свободи людини і громадянина як політичний корелят взаємовідносин держави і громадянського суспільства. *Гілея* 2019. Вип. 150 (3). С. 45-49.
84. Мельник Н. В. Взаємодія інститутів громадянського суспільства з органами державної влади. *Науковий Вісник Львівського Державного Університету Внутрішніх Справ. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 3. С. 17-25.
85. Музика Л. А. До питання визначення сутності та ознак правової політики. *Форум права*. 2016. № 1. С. 202-206.
86. Наливайко Л. Р., Чепік-Трегубенко О. С. Децентралізація влади в Україні

- в умовах розбудови демократичного громадянського суспільства. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 10. С. 44-47.
87. Назаренко О. А. Теоретико-правові основи політичної системи суспільства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 21 с.
 88. Назаров М. С. Формування пострадянських партійних систем з домінуючою партією: українська специфіка: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Харків, 2017. 18 с.
 89. Наумкіна С. М. Інтеграція вітчизняного громадянського суспільства у глобальну систему співпраці. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 60. С. 189-199.
 90. Новиков О. В., Черніков Д. Ю. Політичний режим як характерна ознака суспільства. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 24-27.
 91. Окуньовська Ю. В. Вплив неурядових організацій Польщі на формування громадянського суспільства в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 60. С. 125-133.
 92. Олійник В. М. Принципи взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 24. С. 9-12.
 93. Олійник В. Теоретико-правові основи реалізації принципу гласності під час взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 2. С. 154-159.
 94. Оніщенко Н. До питання про пошук балансу у співвідношенні громадянського суспільства та держави. *Право України*. 2014. № 4. С. 55-62.
 95. Оніщенко Н. М. Правова культура як феномен громадянського суспільства. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 68. С. 3-15.
 96. Оніщенко Н. Формування громадянського суспільства: комунікативно-правовий чинник. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 88-96.
 97. Ортинська Н. В. Щодо тенденцій розширення політичних прав неповнолітніх. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 3. С. 16-19.
 98. Осауленко С. В. Право на свободу об'єднання у політичні партії в Україні: конституційно-правовий аналіз: моногр. Одеса: Гельветика, 2018. 389 с.
 99. Остапенко О. Г. Реалізація Україною політичних цілей угоди про асоціацію. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 28-31.
 100. Пасісниченко В. Л. Особливості східноєвропейської концептуалізації громадянського суспільства. *Сучасне суспільство*. 2019. Вип. 1. С. 145-155.
 101. Пильгун Н. В. Правова свідомість та правова культура в контексті формування громадянського суспільства. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2019. Вип. 86. С. 7-22.
 102. Письменний І. В. Територіальні громади як суб'єкти активного розвитку громадянського суспільства в Україні. *Державне управління та місцеве*

- самоврядування. 2019. Вип. 1. С. 144-149.
103. Погоріла Л. П. Недержавні засоби масової інформації як інститут громадянського суспільства (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
104. Постол К. А. Правові механізми взаємодії інститутів громадянського суспільства та держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
105. Рибалкін А. О. Теоретико-методологічні проблеми трансформації концепції громадянського суспільства в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. Вип. 3. С. 49-54.
106. Романюк І. М. Громадянське суспільство як простір для функціонування інформаційних правовідносин. *Юридична Україна*. 2018. № 1-2. С. 98-100.
107. Савельєва Т. П. Громадські об'єднання як інституціоналізована форма суспільних рухів: український контекст. *Сучасне суспільство*. 2019. Вип. 1. С. 200-210.
108. Сазонов В. В. Глобальне громадянське суспільство як нова модель світоустрою. *Політикус*. 2017. Вип. 6. С. 31-39.
109. Сердюк Н. Перспективи розвитку інститутів громадянського суспільства в сучасній Україні. *Публічне право*. 2018. № 4. С. 48-55.
110. Сergyoga С. Удосконалення місцевого самоврядування в Україні в умовах демократизації та консолідації суспільства. *Право України*. 2014. № 4. С. 107-115.
111. Сивуха Т. В. Демократична легітимність як функціонал громадянського суспільства. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2016. Вип. 29. С. 94-99.
112. Скрипнюк В. Громадянське суспільство і система державної влади в Україні: проблеми взаємодії у сучасних умовах. *Право України*. 2014. № 4. С. 81-90.
113. Скрипнюк В. Діяльність політичних партій в контексті правового забезпечення принципу поділу влади. *Юридична Україна*. 2013. № 12. С. 16-21.
114. Степаненко В. П. Громадянське суспільство: дискурси і практики: автореф. дис. ... д-ра соціол. наук. Київ, 2016. 36 с.
115. Стеценко С. Громадянське суспільство та соціальна держава: проблеми взаємодії. *Право України*. 2014. № 4. С. 71-80.
116. Тимчук А. Л. Теоретичні аспекти феномена «громадянське суспільство». *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7, № 12. С. 105-113.
117. Ткачук І. Я. Теоретичні та правові основи доходів інститутів громадянського суспільства в Україні. *Вісник Університету банківської справи*. 2019. № 2-3. С. 3-11.
118. Томенко М. Конституційний процес в Україні: у пошуках політичного і правового компромісу. *Верховенство Права*. 2016. № 1. (33). С. 30-33.
119. Томкіна О. О. Принцип партнерства у відносинах між інститутами

- громадянського суспільства і держави: конституційно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 62-65.
120. Чальцева О. Аналіз ефективності публічної політики. *Evropský politický and law diskurz*. 2017. Svazek 4., 5. vydání. С. 118-125.
121. Шаповалова І. В. Проблеми та шляхи розвитку громадянського суспільства української держави. *Гілея*. 2019. Вип. 141 (3). С. 85-88.
122. Шатунов В. А. Мистецькі об'єднання у дискурсі формування громадянського суспільства. *Культурологічна думка*. 2017. № 12. С. 207-213.
123. Шаульська Г. М. Громадянське суспільство в умовах реформування країни. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 5. С. 162-169.
124. Шаульська Г. М. Деякі сучасні механізми взаємодії влади і громадянського суспільства в Україні: аналіз ефективності. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 2. С. 180-189.
125. Шаульська Г. М. Законодавче забезпечення розвитку громадянського суспільства в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 4. С. 99-104.
126. Шемшученко Ю. С., Скрипнюк О. В. Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан, виклики, стратегія модернізації: моногр. Київ: Юридична думка, 2017. 587 с.
127. Шляхтун П. П. Громадянське суспільство і держава: проблеми взаємодії. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2019. Вип. 83. С. 38-51.

ТЕМА 7. ДЕМОКРАТИЧНА, СОЦІАЛЬНА, ПРАВОВА ДЕРЖАВА

І. Словникова робота:

демократія, соціальна держава, правова держава, конституційна юрисдикція, верховенство права, законність, принцип пріоритету права, принцип правової захищеності людини і громадянина, принцип єдності права і закону, демократія, демократична держава, вибори, референдум, правова політика держави, форма демократії, безпосередня демократія, представницька демократія, загальнодержавний референдум, місцевий референдум, імперативний референдум, консультативний референдум, обов'язковий референдум, факультативний референдум, конституційний референдум, законодавчий референдум, ратифікаційний референдум, дозаконодавчий референдум, післязаконодавчий референдум, інститути демократії, структурні інститути демократії, структурно-функціональні (змішані) інститути демократії, процедурно-регламентаційні інститути демократії, консультативні інститути демократії, принципи демократії, політична свобода, рівноправність громадян, принцип виборності органів державної влади, принцип поділу влади, принцип прийняття рішень в інтересах більшості з урахуванням інтересів меншості, політичний плюралізм, ідеологічний плюралізм, функції демократії, організаційно-політична функція демократії, регулятивно-компромісна функція демократії, суспільно-стимулююча функція демократії, установча функція демократії, контрольна функція демократії, охоронна функція демократії, держава добробуту, «позитивна держава соціального захисту» (англо-американська й англосаксонська моделі), «держава соціальної безпеки» («держава соціальної захищеності», «держава соціального захисту»), роулсіанський тип соціальної держави, мегалітарний тип соціальної держави, утилітарний тип соціальної держави, виборча система, мажоритарна виборча система абсолютної більшості, мажоритарна виборча система кваліфікованої більшості, мажоритарна виборча система відносної більшості, змішана виборча система, пропорційна виборча система, пропорційна виборча система із жорсткими списками, пропорційна виборча система з преференціями, пропорційна виборча система з напівжорсткими списками, модель соціальної держави, публічна влада, громадянське суспільство, правовідносини.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. Основними принципами демократії є:

а) політична свобода, рівноправність громадян, плюралізм, виборність органів державної влади, поділ влади, прийняття рішень в інтересах більшості з урахуванням інтересів меншості;

б) політична свобода, рівноправність громадян, плюралізм, гуманізм, соціальна рівність громадян, гласність, відсутність плюралізму;

в) політична свобода, рівноправність громадян, соціальна рівність громадян, поділ влади, прийняття рішень в інтересах більшості з урахуванням інтересів меншості, толерантність, призначення вищих органів влади;

г) політична свобода, рівноправність громадян, плюралізм, виборність органів державної влади, поділ влади, прийняття рішень в інтересах меншості з урахуванням інтересів більшості;

д) політична свобода, рівноправність громадян, плюралізм, виборність органів державної влади, наявність цензури, принцип загального виборчого права.

2. Принцип демократії, який допускає формування органів влади і місцевого самоврядування шляхом народного волевиявлення, забезпечує їх змінюваність, підконтрольність і взаємоконтроль, рівну можливість кожного реалізувати свої виборчі права – це:

а) принцип ідеологічного плюралізму;

б) принцип виборність органів держави і постійний контакт із ними населення;

в) принцип гласності;

г) принцип поділу влади;

д) принцип політичного плюралізму.

3. З грецької демократія – це:

а) народна свідомість;

б) глас народу;

в) влада народу;

г) державна влада;

д) суспільна держава.

4. Контрольна функція демократії забезпечує:

а) захист державними органами безпеки честі і гідності кожної людини, охорони прав і свобод особи;

б) формування органів державної влади і органів місцевого

самоврядування демократичним шляхом;

в) діяльність органів держави в межах їх компетенції відповідно до вимог нормативно-правових актів;

г) плюралізм діяльності суб'єктів демократії в цивільних рамках співробітництва і компромісу;

д) організацію політичної влади на демократичних засадах.

5. *Основною політичною гарантією актів прямого народовладдя є:*

а) існування розвинутої суспільної системи;

б) стійкі історичні традиції;

в) фінансово-матеріальне забезпечення їх реалізації;

г) існування демократичного правового режиму в державі;

д) існування високої правової культури суспільства.

6. *До загальних функцій демократії належить:*

а) регулятивно-компромісна функція;

б) організаційно-економічна функція,

в) податкова функція;

г) контрольна функція;

д) суспільнознавча функція.

7. *Принцип демократії, який означає поєднання волі більшості з гарантіями прав особи, яка перебуває в меншості – етнічній, релігійній, політичній; відсутність дискримінації, придушення прав особи, яка не є у більшості при прийнятті рішень – це:*

а) принцип прийняття рішень за волею більшості при обов'язковому дотриманні прав меншості;

б) принцип прийняття рішень в інтересах меншості з урахуванням інтересів більшості;

в) принцип політичного плюралізму;

г) принцип конституційного закріплення прав, свобод і обов'язків людини та їх реальна гарантованість;

д) принцип ідеологічного плюралізму.

8. *До основних ознак сучасної демократії належить:*

а) визнання вождя вищим джерелом влади;

б) жорстокий контроль з боку органів державної влади;

в) дотримання прав людини, пріоритет прав людини над правами держави, конституційне обмеження влади більшості над меншістю, повага прав меншості до власної думки і її вільне вираження;

г) система єдності влади;

д) наявність цензури, культ вождя.

9. Незаперечні вихідні вимоги, які ставляться до всіх учасників політичної діяльності в демократичній державі – це:

- а) принципи демократії;
- б) функції демократії;
- в) ознаки демократії;
- г) елементи демократії;
- д) завдання демократії.

10. Політичний режим, за якого єдиним легітимним джерелом влади в державі визнається її народ, а управління державою здійснюється народом, безпосередньо, або опосередковано через обраних представників – це:

- а) тоталітаризм;
- б) демократія;
- в) народний суверенітет;
- г) державний суверенітет;
- д) громадянське суспільство.

11. Захищеність інтересів держави та індивіда на одному рівні передбачає:

- а) наявність та функціонування в державі незалежного та ефективного суду;
- б) регулювання поведінки людини на основі загальнодозвільного правового режиму;
- в) принцип взаємної відповідальності особи і держави;
- г) принцип поділу влади;
- д) принцип верховенства права.

12. Організацію політичної влади на демократичних засадах, самоорганізацію народу як джерела державної влади, а також встановлення зв'язків між суб'єктами демократії передбачає:

- а) установча функція демократії;
- б) організаційно-установча функція демократії;
- в) організаційно-політична функція демократії;
- г) регулятивно-компромісна функція демократії;
- д) стимулююча функція демократії.

13. Співвідношення понять «демократія» і «самоврядування» полягає у наступному:

- а) ці поняття тотожні;
- б) ці поняття не пов'язані між собою;
- в) «демократія» є формою здійснення «самоврядування»;
- г) «самоврядування» виступає формою «демократії»;
- д) «демократія» та «самоврядування» є формами реалізації народовладдя.

14. Охоронна функція демократії передбачає:

- а) діяльність органів держави в межах їх компетенції відповідно до вимог нормативно-правових актів;
- б) забезпечення державними органами безпеки честі і гідності кожної людини, охорони і захисту прав і свобод особи, меншості, форм власності, запобігання правопорушенням і припинення їх;
- в) оптимальне служіння держави суспільству, стимулювання, урахування і використання громадської думки і активності громадян (консультативних референдумів, наказів, листів, заяв тощо) при розробці та прийнятті державних рішень;
- г) організацію політичної влади на демократичних засадах;
- д) захист державними органами безпеки честі і гідності кожної людини, охорони прав і свобод особи.

15. Види демократії за сферами суспільного життя класифікують на:

- а) пряму, непряму, змішану;
- б) внутрішню, зовнішню;
- в) особисту, правову, політичну;
- г) соціальну, культурну, політичну;
- д) регуляторну, охоронну, контрольну.

Варіант 2

1. Легітимні і легальні елементи політичної системи суспільства, які безпосередньо створюють демократичний режим у державі через втілення в них принципів демократії – це:

- а) форми демократії;
- б) інститути демократії;
- в) вибори;
- г) функції демократії;
- д) демократичні процеси.

2. До загальних функцій демократії належить:

- а) організаційно-політична функція;
- б) спільна функція;
- в) внутрішня функція;
- г) податкова функція;
- д) економічна функція.

3. Суспільно-стимулююча функція демократії забезпечує:

- а) оптимальне служіння держави суспільству, стимулювання, урахування і використання громадської думки і активності громадян (консультативних референдумів, наказів, листів, заяв тощо) при розробці та прийнятті державних рішень;

б) плюралізм діяльності суб'єктів демократії в цивілізованих рамках співробітництва і компромісу, концентрації і консолідації різних політичних сил навколо інтересів громадянського суспільства і держави;

в) діяльність органів держави в межах їх компетенції відповідно до вимог нормативно-правових актів;

г) організацію політичної влади на демократичних засадах;

д) захист державними органами безпеки честі і гідності кожної людини, охорони прав і свобод особи.

4. Принцип демократії, який полягає в тому, що держава гарантує існування різних ідей, думок, ідеологічних підходів, можливість їх вільного висловлення, різного тлумачення окремих явищ суспільного життя – це:

а) принцип політичного плюралізму;

б) принцип побудови влади в державі на засадах її поділу на різні гілки;

в) принцип гласності;

г) принцип конституційного закріплення прав, свобод і обов'язків людини та їх реальна гарантованість;

д) принцип ідеологічного плюралізму.

5. Функції демократії – це:

а) основні напрями впливу на суспільні відносини, метою яких є підвищення соціально-політичної активності громадян в управлінні суспільством і державою;

б) основні напрями і види діяльності держави, обумовлені її завданнями і цілями і такі, що характеризують її сутність і соціальне призначення у суспільстві;

в) сукупність засобів та способів впливу на суспільні відносини, метою яких є підвищення соціально-політичної активності громадян в управлінні суспільством і державою;

г) основні форми взаємодії громадянського суспільства з демократичною державою;

д) основні напрями впливу демократії на розвиток народовладдя в державі.

6. Згідно зі ст. 71 Конституції України вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є:

а) рівноправними;

б) гуманними;

в) відкритими;

г) вільними;

д) незалежними.

7. Свобода вибору суспільного ладу і форми правління, право народу визначати і змінювати конституційний лад, забезпечення захисту прав людини – це:

- а) рівноправна участь всього народу (а не тільки частини населення) в правлінні справами у суспільстві і державі;
- б) проголошення і реальна гарантованість основоположних прав людини і громадянина;
- в) політична свобода;
- г) правова законність як режим суспільно-політичного життя;
- д) взаємна відповідальність держави і громадянина.

8. Основна форма безпосередньої участі громадян в управлінні державою шляхом формування вищих представницьких органів, органів місцевого самоврядування, їх персонального складу – це:

- а) вибори;
- б) референдум;
- в) ініціатива;
- г) мітинг;
- д) демонстрація.

9. Регулятивно-компромісна функція демократії забезпечує:

- а) діяльність органів держави в межах їх компетенції відповідно до вимог нормативно-правових актів;
- б) організацію політичної влади на демократичних засадах;
- в) захист державними органами безпеки честі і гідності кожної людини, охорони прав і свобод особи;
- г) плюралізм діяльності суб'єктів демократії в цивільних рамках співробітництва і компромісу;
- д) формування органів державної влади і органів місцевого самоврядування демократичним шляхом.

10. Основними формами демократії в Україні є:

- а) безпосередня та представницька;
- б) проміжна та соціальна;
- в) соціальна та пряма;
- г) непряма та соціальна;
- д) пряма, проміжна та непряма.

11. Виборча система, яка означає, що виборець голосує за список партії, яку він обирає, в цілому. Зазвичай у виборчому бюлетені зазначені лише назва партії, її символіка (емблема), керівник партії та найближчі його партійні соратники, які представляють партію:

- а) пропорційна виборча система із жорсткими списками;

- б) пропорційна виборча система з преференціями;
- в) пропорційна виборча система з напівжорсткими списками;
- г) змішана виборча система;
- д) мажоритарна виборча система абсолютної більшості.

12. Активне виборче право – це:

- а) право обирати;
- б) право бути обраним;
- в) право агітувати за власного кандидата;
- г) право громадян брати участь в утворенні представницьких органів;
- д) право громадян обирати та бути обраними.

13. До імперативних інститутів демократії належать:

- а) вибори, референдуми;
- б) профспілки, страйки;
- в) консультативний референдум, мітинги;
- г) право вето, імпічмент;
- д) парламентські сесії та місцеве самоврядування.

14. Виборча система, яка полягає у тому, що виборцю надається право при голосуванні за ту чи іншу партію робити відмітки у партійному списку проти прізвища того кандидата, якому він найбільше довіряє, а тому віддає за нього свій голос:

- а) пропорційна виборча система з преференціями;
- б) мажоритарна виборча система абсолютної більшості;
- в) пропорційна виборча система із жорсткими списками;
- г) змішана виборча система;
- д) пропорційна виборча система з напівжорсткими списками.

15. Абсентеїзм – це:

- а) порушення законодавства про вибори;
- б) відсутність активного права на участь у виборах;
- в) відсутність пасивного права на участь у виборах;
- г) неприйняття участі у виборах виборцями;
- д) порушення законодавства про вибори.

Варіант 3

1. *Всеукраїнський референдум із питання проголошення незалежності України відбувся:*

- а) 16 липня 1990 р.;
- б) 24 серпня 1990 р.;
- в) 1 грудня 1990 р.;
- г) 28 червня 1991 р.;
- д) 1 грудня 1991 р.

2. *Виборча система, яка означає, що обраним вважається той кандидат (або список кандидатів), який отримав кваліфіковану більшість голосів виборців, які взяли участь у голосуванні. Кваліфікованою більшістю може бути 2/3, 3/4 голосів виборців, які взяли участь у голосуванні:*

- а) мажоритарна виборча система абсолютної більшості;
- б) мажоритарна виборча система кваліфікованої більшості;
- в) мажоритарна виборча система відносної більшості;
- г) змішана виборча система;
- д) пропорційна виборча система.

3. *Різновид референдуму, на який вноситься закон, прийнятий Верховною Радою України, що набуває чинності лише за результатами референдуму:*

- а) факультативний референдум;
- б) ратифікаційний референдум;
- в) консультативний референдум;
- г) законодавчий референдум;
- д) імперативний референдум.

4. *За мажоритарною виборчою системою відносної більшості обраним вважається кандидат, який отримав:*

- а) найбільшу порівняно з іншими кандидатами кількість голосів виборців;
- б) більше 50 % голосів виборців;
- в) 50 % + 1 голос виборців;
- г) встановлену законом більшість голосів виборців, на відміну від 50 %;
- д) голоси виборців, необхідні для подолання 5%-ого виборчого бар'єру.

5. *Суб'єктами ініціювання всеукраїнського референдуму є:*

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Президент України та Український народ;
- в) український народ та Кабінет Міністрів України;
- г) Верховна Рада України та український народ;
- д) Центральна виборча комісія та український народ.

6. Форма безпосередньої демократії в Україні, що полягає у прийнятті громадянами України рішень з питань загальнодержавного значення шляхом таємного голосування – це:

- а) вибори;
- б) референдум;
- в) ініціатива;
- г) мітинг;
- д) демонстрація.

7. Виборча система, що полягає в тому, що для обрання кандидата необхідно набрати більше половини голосів виборців, які взяли участь у голосуванні, тобто 50 % плюс 1 голос:

- а) мажоритарна виборча система абсолютної більшості;
- б) мажоритарна виборча система кваліфікованої більшості;
- в) мажоритарна виборча система відносної більшості;
- г) змішана виборча система;
- д) пропорційна виборча система.

8. Суб'єктом призначення ратифікаційного референдуму щодо зміни території України є:

- а) Український народ;
- б) Верховна Рада України;
- в) Президент України;
- г) Прем'єр-міністр України;
- д) Президент України та Кабінет Міністрів України.

9. Зовнішні прояви демократії виражаються у понятті:

- а) інститут демократії;
- б) принципи демократії;
- в) форма демократії;
- г) функції демократії;
- д) зміст демократії.

10. Право проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою передбачено у:

- а) ст. 70 Конституції України;
- б) ст. 71 Конституції України;
- в) ст. 72 Конституції України;
- г) ст. 73 Конституції України;
- д) ст. 74 Конституції України.

11. Мінімальна кількість підписів громадян, що мають бути зібрані у кожній із двох третин областей, необхідних для проголошення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою:

- а) 1 мільйон;
- б) 2 мільйона;
- в) 100 тисяч;
- г) 3 мільйона;
- д) 5 мільйонів.

12. Виборча система, яка з'явилася на противагу мажоритарній виборчій системі через недосконалість останньої, передбачає, що на виборах конкурують за відповідний мандат не окремі кандидати, а політичні партії (виборчі блоки):

- а) мажоритарна виборча система абсолютної більшості;
- б) мажоритарна виборча система кваліфікованої більшості;
- в) мажоритарна виборча система відносної більшості;
- г) змішана виборча система;
- д) пропорційна виборча система.

13. Різновид референдуму, що не має юридичної сили та призначення якого полягає в установленні думки голосуючих з приводу того чи іншого питання:

- а) імперативний;
- б) факультативний;
- в) обов'язковий;
- г) законодавчий;
- д) консультативний.

14. Суб'єктом призначення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою є:

- а) Прем'єр-міністр України;
- б) Центральна виборча комісія;
- в) Верховна Рада України;
- г) Голова Верховної Ради України;
- д) Президент України.

15. Консультативні референдуми плебісцитного характеру – це:

- а) референдуми щодо продовження повноважень глави держави;
- б) референдуми щодо прийняття нової конституції;
- в) референдуми щодо довіри (недовіри) законодавчому органу або главі держави;
- г) референдум щодо внесення змін до конституції;
- д) референдум з питань адміністративно-правового управління.

III. Тематика рефератів

- «Безпосередня демократія і представницька демократія: теоретико-методологічні аспекти».
- «Верховенство права і правова держава: співвідношення та взаємодія».
- «Генезис демократії в історії України».
- «Громадянське суспільство і соціальна, правова держава: ідейні витoki, поняття, проблеми формування в Україні».
- «Демократія як форма реалізації народовладдя».
- «Ефективне законодавство як умова демократичного розвитку суспільства».
- «Інститути демократії в умовах розвитку громадянського суспільства: загальна характеристика».
- «Особливості сучасної демократії та її основні цінності».
- «Переходи до демократії: лібералізація і демократизація».
- «Політико-правові проблеми формування соціальної держави в Україні».
- «Політичний плюралізм як умова розвитку демократичної держави: європейський досвід».
- «Проблеми й перспективи становлення громадянського суспільства».
- «Роль соціально-правової держави у забезпеченні прав і свобод людини».
- «Світовий досвід становлення і розвитку громадянського суспільства і соціальної держави».
- «Соціальна держава та її значення в розбудові правового, соціального суспільства».

IV. Скласти схеми

- ✓ Взаємозв'язок правової держави і громадянського суспільства.
- ✓ Етапи еволюції соціальної держави.
- ✓ Зв'язок права і держави.
- ✓ Концепція правової держави: виникнення та розвиток.
- ✓ Критерії класифікації та види соціальних держав.
- ✓ Моделі соціальної держави.
- ✓ Моделі соціальної держави: класифікація та характеристика.
- ✓ Ознаки правової держави та їх загальна характеристика.
- ✓ Поняття та ознаки демократичної держави.
- ✓ Поняття та ознаки демократичної держави. Форми та інститути демократії як прояв державної влади. Принципи демократії та її функції.
- ✓ Правова держава: поняття, ознаки та принципи. Верховенство права і правова держава, їх співвідношення.
- ✓ Проблеми забезпечення демократизму конституційного ладу сучасної України.
- ✓ Процес формування громадянського суспільства в Україні як передумова становлення правової держави.
- ✓ Соціальна держава: поняття, ознаки та функції.
- ✓ Функції, принципи, форми та інститути демократії.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Гра передбачає оволодіння словниковим запасом з вивченої теми та загальноповживаними словами.

An item description – гра, в якій необхідно описати слово чи словосполучення, вказані на інтерактивних картках, не називаючи корінь слова та не застосовуючи жестів. При цьому активну роль грає решта групи, яка має вгадати слово.

Терміни для інтерактивних карток: *демократія, соціальна держава, правова держава, конституційна юрисдикція, верховенство права, публічна влада, громадянське суспільство, правовідносини, принципи демократії, інститути демократії.*

Практичне завдання №2

Метою цієї гри є забезпечення генерації ідей для неординарного рішення певної проблеми.

Brainstorm – містить спільне розв'язання проблем. Список необхідних елементів проведення «мозкового штурму».

- 1) Необхідно висловити якомога більше ідей та зафіксувати їх.
- 2) Записуються всі висловлені ідеї, навіть на перший погляд, безглузді.
- 3) Відсутність будь-якої критики.
- 4) Всі учасники мають однакові права висловити свою думку.

Теми для обговорення:

1. Зіставте основні ознаки правової держави, громадянського суспільства з конституційними положеннями Української держави та сучасними реаліями.

2. Ефективне законодавство як умова демократичного розвитку суспільства.

3. Чи є громадянське суспільство необхідною умовою розвитку демократичної держави?

Практичне завдання №3

Заповнити таблицю. Принципи демократії.

1.	Принцип поділу влади	
2.	Принцип виборності основних органів державної влади	
3.	Принцип плюралізму	
4.	Принцип гласності	
5.	Принцип рівності	
6.	Принцип більшості	
7.	Принцип незалежного контролю	

Практичне завдання №4

Заповнити таблицю

1.	Демократія	Основні напрями її впливу на суспільні відносини, метою яких є підвищення соціально-політичної активності громадян в управлінні суспільством і державою
2.	Функції демократії	Політична організація влади народу, при якій забезпечується: рівна участь усіх і кожного в управлінні державними і суспільними справами; виборність основних органів держави і законність у функціонуванні всіх суб'єктів політичної системи суспільства; забезпечення прав і свобод людини і меншості відповідно до міжнародних стандартів
3.	Принципи демократії	Форма народовладдя, при якій влада здійснюється через виявлення волі представників народу у виборних органах (парламенти, органи місцевого самоврядування)
4.	Пряма форма демократії	Незаперечні вихідні вимоги, які висуваються до всіх учасників політичної діяльності, тобто до суб'єктів демократії
5.	Представницька форма демократії	Це легітимні і легальні елементи політичної системи суспільства, які безпосередньо створюють демократичний режим у державі через втілення в них принципів демократії
6.	Інститути демократії	Форма народовладдя, за якої влада здійснюється через безпосереднє виявлення волі народу або певних соціальних груп – народне вето, народна ініціатива, плебісцит та ін.
7.	Імперативні інститути демократії	Ці інститути мають дорадче, консультативне значення для державних органів, посадових осіб, громадян: референдум консультативний; всенародне обговорення законопроектів; мітинги; анкетування та ін.
8.	Структурні інститути демократії	Ці інститути виділяють за вихідним призначенням у вирішенні завдань політики, влади, управління: депутатські запити, накази виборців, громадська думка тощо
9.	Функціональні інститути демократії	Ці інститути виділяють за вихідним призначенням у вирішенні завдань політики, влади, управління: сесії парламентів; депутатські комісії; народні контролери тощо
10.	Консультативні інститути демократії	Ці інститути мають остаточне загальнообов'язкове значення для державних органів, посадових осіб, громадян: референдум конституційний та законодавчий; вибори; накази виборців та ін.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160).
- ❖ Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93.
- ❖ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13.
- ❖ Конвенція про статус апатридів від 28 вересня 1954 року. *Офіційний вісник України*. 2013. № 12. Ст. 450. С. 447. Ст. 1875.
- ❖ Європейська конвенція про громадянство від 06 листопада 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2008 р. № 13. С. 359.
- ❖ Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року). *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 1990. № 1. Ст. 205.
- ❖ Рамкова конвенція про захист національних меншин від 01 лютого 1995 року. *Офіційний вісник України*. 2013. № 75.

Спеціалізована література:

1. Nalyvayko L. Transparency as a democratic standard of the government functioning. *Evropský Politický a Právní Diskurs*. 2014. Svazek 1., 4. vydání. С. 51-62.
2. Nalyvaiko L. R., Marhenko O., Ilkov V. The phenomenon of corruption conceptualization: international practices and Ukrainian experience. *Economic Annals-XXI*. 2018. № 127 (7-8). P. 32-37.
3. Багрій О. Доктрина верховенства Конституції України у конституційному правосудді. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 6. С. 117-125.
4. Бадида А. Ю. Модерна соціальна держава: поняття, обсяг, цілі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 78-84.
5. Баймуратов М. Проблема становлення єдиної системи міжнародних виборчих стандартів. *Право України*. 2013. № 5. С. 63-76.
6. Бакумов О. С. Проблеми зловживання правами громадян у процесі реалізації форм безпосередньо демократії. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 125-132.
7. Барабаш Ю. Окремі питання модернізації конституційних засад виборчого права України. *Право України*. 2013. № 5. С. 46-53.
8. Бариська Я. О., Попович Т. П. Правопорядок у державах Центральної

- Європи у період демократичних перетворень: моногр. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2019. 208 с.
9. Беляєва М. Політична суб'єктність держави у сфері народовладдя: Конституційно-правові засади. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 9. С. 16-19.
 10. Богініч О. Л. Представницька демократія: сучасні виклики та загрози *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 58-66.
 11. Бориславська О. М. Демократія та конституціоналізм: питання взаємозв'язку. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2013. Вип. 4. С. 31-40.
 12. Бочарников Е. В. Политическое влияние СМИ. Интернет и демократия. *Управління розвитком*. 2014. № 1. С. 165-166.
 13. Буря К. М. Локальна демократія в сучасній Україні: передумови побудови національної моделі. *Гілея*. 2018. Вип. 131. С. 367-371.
 14. Бухтатий О. Є. Публічні комунікації демократичної держави: моногр. Дніпро: Журфонд, 2018. 292 с.
 15. Власенко С. Г. Демократія як умова розвитку національних систем державного управління: аналіз сучасних дослідницьких підходів. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 43. С. 272-280.
 16. Гайко О. С. Капіталізм, національний суверенітет і демократія: стан сучасних ліберальних політій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2013. № 1060. Вип. 23. С. 16-21.
 17. Гайко О. С. Надзвичайний стан і демократія: механізм збільшення повноважень держави в сучасних ліберальних демократіях. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2013. № 1073. Вип. 24. С. 47-53.
 18. Геєць В. М. Яке майбутнє у соціальної держави? *Наукові дискусії «Економіка України»*. 2013. № 7 (620). С. 4-20.
 19. Глущенко С. Єдність судової юрисдикції: продовження дискусії у доктринальній площині. *Право України*. 2015. № 3. С. 78-86.
 20. Головатий С. Верховенство права: моногр. Київ: Фенікс, 2006. 1747 с.
 21. Головащенко О. С. Соціальна держава та виклики глобалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 32. С. 3-11.
 22. Гончаренко В. Конституційне будівництво в Україні за часів нової економічної політики (1921-1929). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 2 (81). С. 17-26.
 23. Григор О. Громадянська демократія в сучасному глобалізованому світі. *Політологічний вісник*. 2015. Вип. 77. С. 282-293.
 24. Гультай М. Виникнення та утвердження конституціоналізму як обов'язкової складової демократичного державного устрою. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 3. С. 97-115.
 25. Гультай М. Вітчизняний конституціоналізм радянської доби та його

- трансформація після здобуття Україною незалежності. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 59-77.
26. Данилов С. Ю. Референдуми в современном мире: сравнительный анализ предметов и последствий. *Современное право*. 2012. № 8. С. 53-56.
 27. Дашковська О. Ідея взаємодії відповідальності держави й особи в європейській політико-правовій думці. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2. С. 105-113.
 28. Дерев'яно С. М. Референдум як демократичний політичний інститут: світовий досвід і Україна: дис. ... д-ра політ. наук. Київ, 2012. 544 с.
 29. Добрынин Н. М. Конституционализм и правовое государство: теория и практика взаимосвязи. *Конституционное и муниципальное право*. 2012. № 3. С. 2-7.
 30. Добрынин Н. М. О сущности конституционализма и правового государства: необходимое и действительное. *Государство и право*. 2012. № 7. С. 5-12.
 31. Долженков О. О. Сучасна демократія: проблеми та перспективи. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 54. С. 221-229.
 32. Древаль Ю. Д. Демократія участі та політичне представництво. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 2. С. 203-209.
 33. Жовтобрюх М. Делегітимація соціальної держави в неолібералізмі М. Ноціка. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 11. С. 18-21.
 34. Заєць А. Концепції правової держави і верховенства права в українській правовій доктрині. *Право України*. 2013. № 9. С. 243-269.
 35. Іваненко О. Демократія крізь віки та континенти: погляд здалеку. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2018. № 1. С. 221-226.
 36. Ігнатко В. Ядро європейських цінностей: демократія і свобода. *Гілея*. 2018. Вип. 137. С. 323-326.
 37. Кельзен Г. (1881-1973). Про сутність і цінність демократії / з нім. пер. О. Мокровольський. Львів: ВНТЛ-Класика, 2013. 139 с.
 38. Кісс С. В. Сутність поняття та основні ознаки соціальної держави. *Право і суспільство*. 2015. № 4, ч. 4. С. 22-27.
 39. Ключенко Е. О. Політична участь і демократія: основні проблеми міжнародного характеру. *Гілея*. 2018. Вип. 137. С. 326-331.
 40. Козюбра М. Верховенство права і Україна. *Право України*. 2012. № 1-2. С. 30-63.
 41. Колот А. М. Соціальна держава: генезис і перспективи розвитку. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2017. № 1. С. 8-36.
 42. Кононенко С. Українська демократія: набуті риси як втрачені можливості. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса*. 2012. Вип. 6. С. 166-179.
 43. Кормич Л. І. Основні напрями стратегії впровадження моделі паритетної демократії в сучасній Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 62. С. 6-26.

44. Коршук Р. М. Ліберальна та етнічна демократія: порівняльний аналіз. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія. Політологія.* 2013. Вип. 1. С. 34-37.
45. Косінов С. А. Контроль у демократичній державі: загальнотеоретична характеристика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 33 с.
46. Косінов С. А. Контроль у демократичній державі: моногр. Харків: Право, 2015. 357 с.
47. Косінов С. Міжнародний контроль як засіб забезпечення внутрішньодержавної демократії. *Право України.* 2015. № 5. С. 139-148.
48. Косінов С. Народ як первинний суб'єкт здійснення контролю над публічною владою. *Право України.* 2013. № 10. С. 178-184.
49. Крупнова Л. Обов'язковість виконання судових рішень як принцип правової держави. *Юридична Україна.* 2013. № 7. С. 8-14.
50. Крусян А. Концепт демократії в науково-практичній парадигмі сучасного українського конституціоналізму. *Право України.* 2013. № 8. С. 72-81.
51. Кудрявцев О. Ю. Сучасна пряма демократія: потенціал електронного урядування у реаліях українського сьогодення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології.* 2013. № 1060. Вип. 23. С. 123-128.
52. Кушніренко О. Г. Соціальна держава як базова цінність та принцип конституційного ладу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право.* 2017. Вип. 23. С. 53-58.
53. Лаговська С. С. Правова держава як гарант забезпечення прав людини та громадянина в сучасній Україні. *Політологічний вісник.* 2014. Вип. 74. С. 209-215.
54. Лафітський В. Правова держава і фактори її розвитку в порівняльно-правовому вимірі. *Порівняльне правознавство.* 2013. № 1-2. С. 435-449.
55. Лемак В. Удосконалення демократичних інститутів у контексті реформи розділу І Конституції України. *Право України.* 2013. № 8. С. 100-105.
56. Ленігевич Б. В. Взаємодія органів державної влади з політичними партіями в контексті демократизації українського суспільства: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Івано-Франківськ, 2020. 20 с.
57. Любченко П. Місцеве самоврядування як фактор забезпечення стабільності конституційного ладу і форма реалізації народовладдя в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2013. № 4 (75). С. 58-66.
58. Майборода О. М. Держава і суспільство в Україні: історія і сучасність Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2013. 184 с.
59. Макарова З. С. Проблеми класифікації (типологізації) форми державного правління. *Бюлетень Міністерства юстиції України.* 2015. № 1. С. 67-72.
60. Марчук М. І. Республіка Польща як демократична держава. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право.* 2018. Вип. 25. С. 58-62.

61. Матвійчук В. К. Сучасні концепції правової держави. *Юридична наука*. 2013. № 6. С. 7-11.
62. Медведчук В. Демократія і суспільство: цінності, принципи, державно-правові механізми. *Право України*. 2013. № 8. С. 53-62.
63. Митко А. М. Інформаційна демократія: реалії та виклики часу: моногр. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 399 с.
64. Михеева Н. О принципе верховенства права на современном этапе развития правового государства. *Закон и право*. 2013. № 9. С. 29-31.
65. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 598 с.
66. Наливайко Л. Р., Чепік-Трегубенко О. С. Транспарентність публічної влади: вітчизняний і зарубіжний досвід. *Право України*. 2015. № 6. С. 148-156.
67. Неліна Н. Вибори як форма волевиявлення українського народу. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 7. С. 15-18.
68. Німченко В. Референдум як форма народовладдя потребує конституційного врегулювання. *Право України*. 2013. № 6. С. 235-241.
69. Новосколькова Л. О. Демократія в громадянському суспільстві: аналіз моделі інститутів держави. *Політологічні записки*. 2013. № 7. С. 7-11.
70. Овсієнко О. В. Економічні суперечності соціальної держави та їх реалізації в Україні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2013. № 2 (13). С. 33-40.
71. Овсієнко О. В. Розбудова соціальної держави в Україні: пошук оптимальної економічної моделі. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2013. № 3 (14). С. 34-46.
72. Оніщенко Н. М. Соціальна держава та соціальна політика: причинно-наслідковий континуум. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 2. С. 20-23.
73. Падалка Р. О. Верховенство права як основоположний принцип права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
74. Палас Н. Демократія як політична цінність та становлення її в українському суспільстві. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2013. Вип. 25. С. 91-95.
75. Петришин О. Демократичні засади правової соціальної держави. *Право України*. 2013. № 8. С. 63-71.
76. Петришин О. Демократичні основи правової, соціальної державності. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 32-41.
77. Петришин О. Демократія як основа правової, соціальної держави. *Право України*. 2014. № 5. С. 73-82.
78. Пехник А. В. Безпосередня демократія як форма реалізації народовладдя в Україні (місцевий рівень). *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 61.

- С. 275-285.
79. Пономаренко А. Б. Е-демократія як спосіб здійснення прямої демократії. *Політичне життя*. 2017. № 1-2. С. 9-15.
 80. Попович В. М. Теорія держави і права: концепція, праксеологія та методологія розвитку: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 384 с.
 81. Присяжнюк П. В. Демократична комунікативна модель як складова системи державного управління України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2020. 20 с.
 82. Рабінович П. Верховенство права: доктринальні інтерпретації в Україні. *Право України*. 2013. № 9. С. 162-175.
 83. Рабінович П. Верховенство права: сучасні вітчизняні підходи до інтерпретації. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2. С. 3-16.
 84. Рабінович П. Інтерпретація верховенства права: основні вітчизняні підходи та їх діалектична взаємодоповнюваність. *Право України*. 2013. № 1-2. С. 296-309.
 85. Рабінович П. Основоположні верховенства права людини: соціально-антропна сутність, змістова кваліфікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2. С. 10-16.
 86. Романов М. Ю. Правова держава в Україні: реалії та перспективи розбудови. *Молодий вчений*. 2014. № 12, ч. 1. С. 274-278.
 87. Романюк О. І. Ліберальна демократія: необхідність парадигмального оновлення. *Політологічні студії*. 2016. Вип. 5. С. 117-125.
 88. Рябека Є. О. Основні функції демократії в Об'єднаній Європі ХХІ століття. *Гілея*. 2019. Вип. 151 (3). С. 77-83.
 89. Савка В. Є. Електронна демократія в Україні: інституційний аналіз. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*. 2018. Вип. 41. С. 35-41.
 90. Савчин М. Конституційна демократія: конституційні цінності у дискурсі субстантивної і процедурної демократії. *Право України*. 2019. № 10. С. 40-65.
 91. Самойлов О. О. Пряма демократія на місцевому рівні як механізм політичного націотворення в сучасній Україні. *Історико-політичні студії*. 2013. № 1. С. 153-159.
 92. Самофалов Л. П. Правова держава як фактор розвитку громадянського суспільства. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 189-198.
 93. Сворак С. Д. Народовладдя у контексті державної регіональної політики України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 62-68.
 94. Селіванов А. Судовий конституціоналізм як ціннісна категорія інтеграційного напрямку конституціоналізації. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 3. С. 116-119.

95. Семченко О. Р. Телевізійна демократія і політична стабільність. *Політологічний вісник*. 2014. Iss. 76. С. 267-274.
96. Сенченко М. Парламентаризм і демократія – тотальна дезінформація людства. *Вісник Книжкової палати*. 2019. № 2. С. 3-5.
97. Сковронський Д. М. Соціальна держава в умовах політичних та економічних трансформацій: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2013. 19 с.
98. Скомороха В. Судовий конституціоналізм в аспекті співвідношення конституційної та конвенційної юрисдикції. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 1. С. 40-48.
99. Скрипнюк А. Право и демократия в условиях формирования и развития национальной правовой системы. *Право Украины*. 2013. № 1. С. 52-67.
100. Скрипнюк В. Демократія і проблеми конституційного забезпечення розвитку державної влади. *Право України*. 2013. № 8. С. 90-99.
101. Скрипнюк В. Забезпечення ефективності функціонування системи демократичної влади: Україна і зарубіжний досвід. *Право України*. 2015. № 5. С. 72-80.
102. Скрипнюк В. Система організації державних органів у контексті забезпечення принципу поділу влади (органи прокуратури). *Юридична Україна*. 2014. № 4. С. 9-14.
103. Скрипнюк О. Сучасна теорія демократії: питання генези та дослідження у правовій традиції. *Право України*. 2013. № 8. С. 40-52.
104. Сліва М. Польська демократія: моногр. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. 304 с.
105. Словська І. Є. Сучасні моделі конституціоналізму. *Право і суспільство*. 2015. № 4 (2). С. 16-21.
106. Співак В. Соціальна держава в процесі соціалізації глобалізації: політологічний аспект. *Держава і право*. 2013. Вип. 60. С. 442-449.
107. Ставнійчук М. Вибори як ключовий інститут демократичного конституційного ладу сучасної України. *Право України*. 2013. № 5. С. 18-29.
108. Ставнійчук М. Проблеми забезпечення демократизму конституційного ладу сучасної України. *Право України*. 2013. № 8. С. 82-89.
109. Стеценко С. Соціальна держава: теоретико-методологічні основи дослідження. *Право України*. 2014. № 2. С. 252-261.
110. Сухонос В. Статус глави держави в умовах демократичного режиму. *Право України*. 2013. № 8. С. 106-113.
111. Тимченко Г. Практика Європейського суду з прав людини в аспекті реалізації принципу верховенства права. *Право України*. 2014. № 5. С. 203-212.
112. Ткачук І. Я. Демократичні інновації в незалежній Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 8 (1). С. 10-14.
113. Толстенко В. Принцип поділу влади в генезі форми сучасної держави.

- Юридична Україна*. 2014. № 5. С. 15-21.
114. Федоренко В. В. Пряма демократія як чинник консолідації місцевих громад в Україні. *Гілея*. 2018. Вип. 131. С. 440-443.
115. Федоренко О. В. Демократія як форма організації суспільства: гуманістичний вимір. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2014. Спеціальний випуск. С. 495-501.
116. Фомін А. Альберт Дайсі про панування закону як верховенство права у вузькому сенсі. *Право України*. 2013. № 10. С. 170-177.
117. Цесар І. А. Правові основи розвитку сучасної демократичної держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 18 с.
118. Шаповал В. Політико-правова категорія народного представництва: питання теорії. *Право України*. 2013. № 5. С. 12-17.
119. Шатіло В. Політико-правові чинники інституціоналізації поділу державної влади в Україні. *Право України*. 2013. № 5. С. 274-279.
120. Шевчук С. Роль Верховного Суду в умовах конституційної демократії. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 89-100.
121. Шельчук Т. С. Проблема дефіциту демократії у Європейському Союзі. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 12 (3). С. 11-13.
122. Шульженко Ф. П. Становлення ідеї демократичної, правової державності в політичному процесі англійського суспільства XVII століття. *Юридична Україна*. 2019. № 6. С. 9-15.
123. Ющик О. Демократія і народовладдя в Україні як предмет юридичної доктрини. *Право України*. 2019. № 10. С. 25-39.
124. Яковлєв А. Конституційний процес як засіб демократизації сучасної України. *Право України*. 2013. № 8. С. 114-122.
125. Яковлєв А. Соціальна держава і проблеми її конституційного вдосконалення в умовах сучасного розвитку України. *Юридична Україна*. 2016. № 5-6. С. 15-22.
126. Яновська О. В. Партисипативна демократія (демократія участі): рушійна сила в становленні інститутів громадянського суспільства. *Гілея*. 2017. Вип. 119. С. 420-422.
127. Ярошенко О. Утвердження засад соціальної держави як напрям конституціоналізації трудового законодавства. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4. С. 113-122.

ТЕМА 8. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРАВА

I. Словникова робота:

право, праворозуміння, суб'єкт праворозуміння, об'єкт праворозуміння, зміст праворозуміння, загальносоціальне право, юридичне право, об'єктивне юридичне право, суб'єктивне юридичне право, нормативність, формальна визначеність права, системність права, загальнообов'язковість права, функції права, гуманістична функція права, ідеологічна функція права, організаторсько-управлінська функція права, виховна функція права, інформаційна функція права, оціночна функція права, гносеологічна функція права, економічна функція права, культурна функція права, комунікативна функція права, регулятивна функція права, регулятивно-статична функція права, регулятивно-динамічна функція права, охоронна функція права, компенсаційна функція права, поновлююча функція права, обмежувальна функція права, загальносоціальна функція права, спеціально-соціальна функція права, орієнтаційна функція права, принцип права, загальносоціальний принцип права, спеціально-соціальний принцип права, загальний принцип права, галузевий принцип права, міжгалузевий принцип права, принцип свободи, принцип справедливості, принцип рівності, принцип гуманізму, принцип демократизму, принцип законності, сутність права, економіка, політика, зміст права, правова інформація, правова поведінка, норма права, специфічні ознаки права, звичаєве право, звичай, судовий прецедент, прецедентне право, норми релігії, традиція, норма-звичай, цінність права, система функцій права, тип правового розуміння, суспільство, об'єктивне юридичне право, суб'єктивне юридичне право, позитивне право, природне право, форма права, верховенство права, соціальна цінність права, власна цінність права, інструментальна цінність права.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. Система правових норм, що регулюють поведінку суб'єктів права шляхом розподілу між ними юридичних прав та обов'язків, а також розраховані на правомірність їхніх дій – це:

- а) публічне право;
- б) регулятивне право;
- в) охоронне право;
- г) об'єктивне право;
- д) процесуальне право.

2. Результатом цілеспрямованого осмислення правової дійсності є:

- а) емоційне праворозуміння;
- б) раціональне праворозуміння;
- в) емпіричне праворозуміння;
- г) дедуктивне праворозуміння;
- д) індуктивне праворозуміння.

3. Об'єктивне юридичне право – це:

а) система загальнообов'язкових норм, що мають формальний вираз, встановлюються та гарантуються державою з метою впорядкування суспільних відносин;

б) міра юридично можливої поведінки, що задовольняє інтереси певної особи;

в) сукупність створених державою соціальних норм, що визначають об'єктивні обов'язки учасників правовідносин;

г) сукупність моральних зобов'язань людини перед іншими, відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів населення держави;

д) соціально значима поведінка особи свідомо вольового характеру, що врегульована нормами права і спричиняє юридичні наслідки.

4. Захист індивіда від свавілля з боку держави та оцінка позитивного права на предмет його відповідності загальнолюдським цінностям є соціальним призначенням права у:

- а) природно-правовій теорії праворозуміння;
- б) соціологічній теорії праворозуміння;
- в) марксистській теорії праворозуміння;
- г) позитивістській теорії праворозуміння;
- д) психологічній теорії праворозуміння.

5. Частина норм системи права, що регулюють відносини, які виникають у процесі розслідування злочинів, розгляду та вирішення кримінальних, цивільних справ – це:

- а) публічне право;
- б) регулятивне право;
- в) охоронне право;
- г) об'єктивне право;
- д) процесуальне право.

6. Знання суб'єктів про свої права і обов'язки, конкретні і загальні правові дозволи, заборони, а також оцінка і ставлення до них як до справедливих чи несправедливих:

- а) праворозуміння;
- б) форма праворозуміння;

- в) об'єкт праворозуміння;
- г) зміст праворозуміння;
- д) суб'єкт праворозуміння.

7. Сукупність правових норм, які регулюють відносини у сфері загальнодержавного, сукупного інтересу громадян (порядок організації та функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, захист суверенітету, питання міждержавних відносин, правопорядку, територіального устрою тощо) – це:

- а) об'єктивне право;
- б) регулятивне право;
- в) матеріальне право;
- г) публічне право;
- д) процесуальне право.

8. Сукупність правових норм, за допомогою яких держава впливає на суспільні відносини шляхом прямого безпосереднього правового регулювання – це:

- а) публічне право;
- б) регулятивне право;
- в) матеріальне право;
- г) об'єктивне право;
- д) процесуальне право.

9. Характеризує виникнення природного права з історичного праворозуміння:

- а) неогегельянство;
- б) герменевтика;
- в) неотомізм;
- г) неокантіанство;
- д) екзистенціалістика.

10. Одним із засновників теорії інституціоналізму був:

- а) М. Коркунов;
- б) Л. Дюгі;
- в) Г. Кельзен;
- г) М. Оріу;
- д) Д. Остін.

11. Суб'єктивне юридичне право – це:

- а) система загальнообов'язкових норм, що мають формальний вираз, встановлюються державою з метою впорядкування суспільних відносин;
- б) міра юридично можливої поведінки, що задовольняє інтереси певної особи;

в) сукупність створених державою соціальних норм, що визначають об'єктивні обов'язки учасників правовідносин;

г) сукупність моральних зобов'язань людини перед іншими, відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів населення держави;

д) соціально значима поведінка особи свідомо вольового характеру, що урегульована нормами права і спричиняє юридичні наслідки.

12. Представником позитивістської теорії права є:

а) Г. Кельзен;

б) М. Коркунов;

в) Ж.-Ж. Руссо;

г) І. Кант;

д) О. Конт.

13. До представників соціологічної теорії права відносяться:

а) Є. Ерліх, М. Коркунов, Г. Кельзен;

б) М. Оріу, Д. Остін, Р. Паунд та ін.;

в) Л. Петражицький та С. Муромцев;

г) Л. Дюгі, Є. Ерліх, Р. Паунд та ін.;

д) Д. Остін, Г. Гурвіч, Д. Холл та ін.

14. Праворозуміння, що склалось у суб'єкта підсвідомо, у тому числі на базі стереотипів, що були передані суб'єкту праворозуміння його середовищем – це:

а) емоційне праворозуміння;

б) раціональне праворозуміння;

в) емпіричне праворозуміння;

г) дедуктивне праворозуміння;

д) індуктивне праворозуміння.

15. На сучасному етапі теорія інституціоналізму оформилася у самостійну течію і посідає провідне місце в юриспруденції:

а) Бельгії;

б) Норвегії;

в) Італії;

г) Франції;

д) Болгарії.

Варіант 2

1. Сукупність правових приписів, за допомогою яких здійснюється регулювання суспільних відносин; це визначені у праві юридичні права, обов'язки та заборони – це:

- а) функції права;
- б) форма права;
- в) принципи права;
- г) цінність права;
- д) зміст права.

2. Природне право одержано від Бога – ця концепція є основою:

- а) неогегельянства;
- б) герменевтики;
- в) неотомізму;
- г) неокантіанства;
- д) екзистенціалістики.

3. Сукупність норм права, що становлять особливу частину системи права, призначені охороняти врегульовані правом суспільні відносини від різного роду посягань та поновлювати порядок їх функціонування шляхом застосування засобів державно-владного впливу – це:

- а) публічне право;
- б) регулятивне право;
- в) охоронне право;
- г) об'єктивне право;
- д) процесуальне право.

4. Автором нормативістської теорії права вважається:

- а) М. Коркунов;
- б) Л. Дюгі;
- в) Г. Кельзен;
- г) М. Оріу;
- д) Д. Остін.

5. Вираження міри свободи, рівності та справедливості означає:

- а) що право з достатньою повнотою втілює основні права та свободи людини, визнані у світовому співтоваристві;
- б) що право – це не просто сукупність принципів і норм, а їх система, де всі елементи пов'язані та узгоджені;
- в) чіткість, однозначність, стислість формальних правових приписів, виражених у законах, указах, постановах тощо;
- г) сенс і призначення права;
- д) що в праві проявляється та втілюється воля, змістом якої є інтерес.

6. За механізмом формування праворозуміння класифікують на:

- а) емпіричне, раціональне та емоційне;
- б) пряме та опосередковане;
- в) дедуктивне, індуктивне та критичне;
- г) основне, спеціальне та додаткове;
- д) суб'єктивне та об'єктивне.

7. Одним із представників психологічної теорії права виступає:

- а) Є. Ерліх;
- б) Л. Дюгі;
- в) Л. Петражицький;
- г) Р. Паунд;
- д) Д. Остін.

8. Здатність права бути метою й засобом задоволення соціально справедливих, прогресивних потреб та інтересів суспільства і його членів – це:

- а) функція права;
- б) форма права;
- в) принцип права;
- г) цінність права;
- д) зміст права.

9. Природне право виникає з чистої ідеї – ця концепція є основою:

- а) неогегельянства;
- б) герменевтики;
- в) неотомізму;
- г) неокантіанства;
- д) екзистенціалістики.

10. Право слід шукати не в нормі чи психіці, а в реальному житті – це є основою:

- а) природно-правової теорії праворозуміння;
- б) соціологічної теорії праворозуміння;
- в) марксистської теорії праворозуміння;
- г) позитивістської теорії праворозуміння;
- д) психологічної теорії праворозуміння.

11. Сукупність правових норм, що регулюють відносини у сфері приватного інтересу (майнові, шлюбно-сімейні, трудові відносини – це:

- а) публічне право;
- б) регулятивне право;
- в) приватне право;
- г) об'єктивне право;
- д) процесуальне право.

12. Соціальне призначення права за позитивістським підходом полягає у:

- а) забезпеченості права державним примусом;
- б) здатності права виступати регулятором суспільних відносин;
- в) захисті індивіда від свавілля з боку держави;
- г) втіленні в праві моральних принципів та уявлень про справедливість;
- д) формальній визначеності права.

13. Загальнообов'язковість права означає:

- а) що в праві проявляється та втілюється воля, змістом якої є інтерес;
- б) що право – це не просто сукупність принципів і норм, а їх система, де всі елементи пов'язані та узгоджені;
- в) чіткість, однозначність, стислість формальних правових приписів, виражених у законах, указах, постановах тощо;
- г) що державна влада, держава в цілому підтримує загальні правила, які визначаються державою правовими;
- д) що встановлені правила поведінки є загальними та обов'язковими для всієї країни.

14. Визначення права як загальновизнаного компромісу між різними класами, групами та соціальними станами для забезпечення потреб та інтересів як громадянського суспільства в цілому, так і окремих його суб'єктів передбачає:

- а) класовий підхід до розуміння соціальної сутності права;
- б) загальносоціальний підхід до розуміння соціальної сутності права;
- в) психологічний підхід до розуміння соціальної сутності права;
- г) соціологічний підхід до розуміння соціальної сутності права;
- д) позитивістський підхід до розуміння соціальної сутності права.

15. Нормативність як специфічна ознака права означає:

- а) що право з достатньою повнотою втілює основні права та свободи людини, визнані у світовому співтоваристві;
- б) що право виражається в нормативних узагальненнях, які встановлюють межі досягнутої свободи, межі між свободою і несвободою на певному етапі суспільного прогресу;
- в) чіткість, однозначність, стислість формальних правових приписів, виражених у законах, указах, постановах тощо;
- г) сенс і призначення права;
- д) що в праві проявляється та втілюється воля, змістом якої є інтерес.

Варіант 3

1. *Вольовий характер права, вираження в ньому суспільних, групових та індивідуальних інтересів означає:*

- а) що в праві проявляється та втілюється воля, змістом якої є інтерес;
- б) що право – це не просто сукупність принципів і норм, а їх система, де всі елементи пов'язані та узгоджені;
- в) чіткість, однозначність, стислість формальних правових приписів, виражених у законах, указах, постановах тощо;
- г) що державна влада, держава в цілому підтримує загальні правила, які визначаються державою правовими;
- д) що встановлені правила поведінки є загальними та обов'язковими для всієї країни.

2. *Загальносоціальною функцією права є:*

- а) охоронна;
- б) регулятивна;
- в) охоронна статична;
- г) регулятивна динамічна;
- д) гносеологічна.

3. *Введено поняття «суб'єктивне право» як таке, що походить від об'єктивного права і встановлюється державою:*

- а) нормативістською теорією;
- б) ідеологічною теорією;
- в) соціологічною теорією;
- г) психологічною теорією;
- д) позитивістською теорією.

4. *Системність права як специфічна ознака права означає:*

- а) що право з достатньою повнотою втілює основні права та свободи людини, визнані у світовому співтоваристві;
- б) що право – це не просто сукупність принципів і норм, а їх система, де всі елементи пов'язані та узгоджені;
- в) чіткість, однозначність, стислість формальних правових приписів, виражених у законах, указах, постановах тощо;
- г) що право виявляє сенс і призначення права;
- д) що в праві проявляється та втілюється воля, змістом якої є інтерес.

5. *Захист позитивних суспільних відносин шляхом усунення соціально шкідливих і небезпечних дій людей та їх об'єднань, відновлення порушених прав суб'єктів – це:*

- а) виховна функція права;
- б) охоронна функція права;
- в) гуманістична функція права
- г) комунікативна функція права;
- д) оціночна функція права.

6. *Державна забезпеченість, гарантованість права як специфічна ознака права означає:*

- а) що в праві проявляється та втілюється воля, змістом якої є інтерес;
- б) що право – це не просто сукупність принципів і норм, а їх система, де всі елементи пов'язані та узгоджені;
- в) чіткість, однозначність, стислість формальних правових приписів, виражених у законах, указах, постановах тощо;
- г) що державна влада, держава в цілому підтримує загальні правила, які визначаються державою правовими;
- д) що встановлені правила поведінки є загальними та обов'язковими для всієї країни.

7. *Основні напрями правового впливу на суспільні відносини з метою їхнього упорядкування – це:*

- а) функції права;
- б) принципи права;
- в) сутність права;
- г) цінність права;
- д) форма буття права як галузі.

8. *Внутрішній зміст права, як регулятора суспільних відносин, який виражається в єдності загальносоціальних і класових інтересів через формальне закріплення міри свободи, рівності та справедливості – це:*

- а) принцип права;
- б) функції права;
- в) форма права;
- г) зміст права;
- д) сутність права.

9. *Класифікація функцій права передбачає їх поділ на:*

- а) загальносоціальні, спеціально-соціальні, загальні та юридичні;
- б) загальносоціальні, спеціально-соціальні, галузеві та міжгалузеві;
- в) загальносоціальні та спеціально-юридичні;
- г) галузеві та міжгалузеві;
- д) загальні та спеціальні.

10. Право визначається як система гарантованих державою юридичних норм, що висловлюють волю економічно пануючого класу відповідно до:

- а) класового підходу до розуміння соціальної сутності права;
- б) загальносоціального підходу до розуміння соціальної сутності права;
- в) психологічного підходу до розуміння соціальної сутності права;
- г) соціологічного підходу до розуміння соціальної сутності права;
- д) позитивістського підходу до розуміння соціальної сутності права.

11. Інформаційна функція права являє собою:

- а) орієнтування громадян та позитивні правові настанови, які пропонують оцінку права та готовність діяти відповідно до його норм;
- б) інформування громадян, тобто доведення до відома адресата, про напрями регулювання суспільних відносин, про їхні права, обов'язки та відповідальність;
- в) загальноправовий вплив на духовну сферу, виховання особи поважати право;
- г) функцію встановлення та гарантування державою заходів юридичного захисту та юридичної відповідальності;
- д) функцію упорядкування суспільних відносин, визначення лінії поведінки людей, наділення їх певними правами та обов'язками.

12. Спеціально-юридичними функціями права є:

- а) гуманістична та виховна;
- б) організаторсько-управлінська та виховна;
- в) оціночна та комунікативна;
- г) гносеологічна та охоронна;
- д) регулятивна та охоронна.

13. Формування поваги до права за допомогою якості законів, їх справедливого змісту здійснює:

- а) виховна функція;
- б) гуманістична функція;
- в) охоронна функція;
- г) комунікативна функція;
- д) оціночна функція.

14. За змістом принципи права можна поділити на:

- а) загальні та спеціальні;
- б) загальнодержавні та спеціально-державні;
- в) загальносоціальні та спеціально-юридичні;
- г) загальноправові та спеціальноправові;
- д) формальні та фактичні.

15. Основні положення, ідеї, які поширюються на всю систему права, визначають її особливості та закономірності розвитку – це:

- а) загальні принципи права;
- б) міжгалузеві принципи права;
- в) галузеві принципи права;
- г) загальносоціальні принципи права;
- д) спеціально-соціальні принципи права.

III. Тематика рефератів

- «Забезпечення верховенства права як умова функціонування сучасної правової держави».
- «Поняття безпеки держави як особливого суб'єкта права (юридичний аспект)».
- «Поняття ідеологічної функції права і специфіка її реалізації у демократичній державі».
- «Право на доступ до інформації як елемент правового статусу людини та громадянина».
- «Принципи права та їх роль у регулюванні суспільних відносин».
- «Природне право: діалектика приватного і публічного».
- «Проблеми визначення та дії принципу верховенства права в Україні».
- «Розуміння права у світовій і вітчизняній юриспруденції».
- «Співвідношення права, закону, справедливості в сучасних реаліях Української держави і суспільства».
- «Співвідношення правової, економічної та політичної підсистем суспільства».
- «Співвідношення регулятивної та охоронної функцій права у сучасній державі».
- «Сутність і зміст права. Роль права у реалізації загальносуспільних інтересів».
- «Сутність принципу верховенства Конституції України».

IV. Скласти схеми

- ✓ Зміст та структура права: характеристика його елементів. Цінність права.
- ✓ Ознаки права та їх характеристика.
- ✓ Основні підходи до праворозуміння.
- ✓ Поняття права та його ознаки. Сутність та соціальне призначення права.
- ✓ Принципи права: поняття, види.
- ✓ Функції права та їх загальна характеристика.
- ✓ Функції права: поняття та загальна характеристика. Принципи права: поняття, види.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Гра передбачає оволодіння словниковим запасом з вивченої теми та загальнозживаними словами.

Grabminute – гра, в якій здобувачу вищої освіти надається 1 хвилина, для представлення терміну, написаного на інтерактивній карті. Учасник має надати найбільше інформації про даний предмет/термін, його значення, використання, тощо. Отримує перемогу здобувач, який надав найбільш повну та зв'язну інформацію про вказаний в картці предмет або термін.

Перевірка знань: словниковий запас з певної теми у поєднанні з граматику. Хороший спосіб для закріплення пройденого матеріалу.

Особливості гри: покращується навички швидкого реагування, критичного мислення.

Терміни для інтерактивних карток: *цінність права, система функцій права, тип правового розуміння, суспільство, об'єктивне юридичне право, суб'єктивне юридичне право, позитивне право, природне право, форма права, верховенство права, право, праворозуміння, суб'єкт праворозуміння, об'єкт праворозуміння, зміст праворозуміння.*

Практичне завдання №2

Scientific debate (Навчальна суперечка-діалог, в якій студенти – представники різних напрямлень, відстоюють свою думку, протилежну іншим).

Теми для обговорень:

1. Сутнісні особливості та призначення сучасного права.
2. Проблеми визначення та дії принципу верховенства права в Україні.

Практичне завдання №3

Заповнити таблицю. Визначте, хто з наведених вчених виступає засновником або найбільш відомим представником наступних напрямів вчення про право (правових шкіл):

1. Соціологічний напрям права	а) К. Маркс
2. Школа природного права	б) Є. Ерліх
3. Марксистська теорія права	в) Дж. Локк
4. Юридичний позитивізм	г) Р. Паунд
	д) Ф. Енгельс
	е) Г. Харт
	є) Ж. Гурвіч
	ж) Д. Остін
	з) І. Кант
	и) Г. Гроцій

Практичне завдання №4

Заповнити таблицю

1.	Загальнолюдські принципи		принцип гарантованості прав і свобод людини
2.	Загальноправові принципи		принцип свободи договору
3.	Міжгалузеві принципи		принцип незалежності суддів і підкорення їх тільки закону
4.	Галузеві принципи		принцип рівності
5.	Принципи правових інститутів		визначеність покарання у вироку суду

Практичне завдання №5

Заповнити таблицю

1.	Правові принципи		Це такі ідеї, положення, які сприймаються без доведення
2.	Правові аксіоми		Ніхто не може бути визнаним у здійсненні злочину, а також притягнутий до кримінальної відповідальності інакше як за вироком суду
3.	Правові презумпції		Не може бути два покарання за одне й те ж правопорушення
4.	Спростовні правові презумпції		Це такі ідеї, які допускають їх істинність без доведення, іншими словами – це припущення
5.	Неспростовні правові презумпції		Це провідні засади, ідеї права, які в конкретному вигляді характеризують його зміст, визначають спрямованість правового регулювання. Вони зумовлені об'єктивними закономірностями існування і розвитку людини та суспільства
6.	Загальнолюдські принципи		Засади, що відображають специфіку права певної країни в реальних соціальних умовах
7.	Типологічні принципи права		Засади, що охоплюють одну або кілька галузей права певної держави
8.	Конкретно-історичні принципи		Такі засади й ідеї, які притаманні всім правовим системам певного історичного типу
9.	Галузеві й міжгалузеві принципи		Це державні юридичні ідеали, які зумовлені певним рівнем всесвітнього розвитку, цивілізації, втілюють найкращі прогресивні здобутки правової історії людства і зазначені в нормативно-правових документах

Практичне завдання №6

Заповнити таблицю.

1.	Юридичний позитивізм		Право як прояв правосвідомості; явище людської психіки
2.	Школа природного права		Логічний аналіз норм права
3.	Соціологічний напрямок права		Дослідження фактичних правовідносин
4.	Психологічна школа права		Встановлення зв'язку права і моралі

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160).
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. ст.429.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
- ❖ Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року. *Відомості Верховної Ради*. 1991. № 46. Ст. 617.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
- ❖ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
- ❖ Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня

- 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
 - ❖ Кодекс законів про працю від 10 грудня 1971 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1971. № 50. Ст. 375.
 - ❖ Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.

Спеціалізована література:

1. Багрій О. Сутність принципу верховенства Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 9. С. 83-87.
2. Байльдинов Е. Проблема понимания права с позиций обеспечения устойчивости глобального развития. Моральная теория права. *Современное право*. 2012. № 5. С. 7-14.
3. Бедрій М. М. Звичаєве право як об'єкт історико-правових досліджень. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 30-33.
4. Бехруз Х. Праворозуміння, розуміння права і правова система. *Право України*. 2010. № 4. С. 143-147.
5. Бобровник С. В. Позитивистский и естественно-правовой аспекты исследования компромисса и конфликта в праве. *Современное право*. 2013. № 3. С. 3-7.
6. Бондарева К. Трансформації права та його інститутів у тоталітарних політичних державах. *Юридична Україна*. 2012. № 10. С. 11-17.
7. Братасюк М. Г. Принципи та норми права в контексті самовизначення людини-особистості як суб'єкта права. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 2. С. 5-10.
8. Вакарюк Л. Норма права та правовий режим: співвідношення понять. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 171-176.
9. Васецький В. Ю. Історичні передумови виникнення правової ідеології в Стародавньому світі та в період Середньовіччя. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 2. С. 55-61.
10. Ващук Ю. О. Об'єкт відомчої правотворчої правової політики. *Право і суспільство*. 2015. № 5, ч. 1. С. 11-14.
11. Гаврилюк І. А. Злочин в некласичному праворозумінні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 18 с.
12. Ганзицька Т. С. Принципи права в механізмі забезпечення гендерної рівності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2013. 20 с.
13. Геселев О. Зміна пануючого праворозуміння як обов'язкова умова впровадження відновного правосуддя в Україні. *Право України*. 2010. № 3. С. 106-114.

14. Годованик Є. В. Конституційно-правова норма та її відображення в Європейському праворозумінні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 1. С. 80-85.
15. Горбатенко В. Право як форма регулювання соціальних відносин. *Право України*. 2014. № 5. С. 22-30.
16. Городовенко В. Деякі питання нормативного закріплення принципів права. *Юридична Україна*. 2012. № 6. С. 11-18.
17. Графский В. О традициях в понимании права. *Право України*. 2010. № 4. С. 76-82.
18. Гудима Д. Принцип екстериторіальності у практиці Європейського суду з прав людини. *Право України*. 2015. № 2. С. 113-127.
19. Гультай М. Конституційна скарга як прояв дії верховенства права. *Право України*. 2012. № 9. С. 316-324.
20. Гураленко Н. Деякі аспекти проблематики антиномій права. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С. 9-14.
21. Дзевелюк А. В. Праворозуміння. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2010. Вип. 47. С. 77-81.
22. Дроботов С. А. Функції права у розвитку демократичної і правової держави: моногр. Київ: Логос, 2012. 334 с.
23. Дудаш Т. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у світлі праворозуміння Страсбурзького Суду. *Право України*. 2010. № 10. С. 158-165.
24. Євграфова Є. Об'єктивність права: гіпотеза та сприйняття. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 385-395.
25. Євграфова Є. Питання соціальної природи і об'єктивності. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2 (69). С. 17-29.
26. Єльнікова М. О. Класифікація конституційних прав і свобод людини в контексті праворозуміння. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 2, ч. 1. С. 77-81.
27. Заморська Л. Системний підхід до нормативності сучасного права: гносеологічний зміст. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 5 (197). С. 128-131.
28. Зінченко О. Функції юридичних конструкцій: теоретико-правовий аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 58-62.
29. Зубчик Ю. Щодо сутності суб'єктивного права. *Юридична Україна*. 2012. № 2. С. 14-19.
30. Ильин О. Ю. Правосознание: постклассическое правопонимание и личностная проекция: дис. ... канд. филос. наук. Тверь, 2011. 198 с.
31. Калетник О. До питання про вплив права на мораль (теоретико-правовий аспект). *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 58-63.
32. Капінус Л. Право на доступ до інформації як елемент правового статусу людини та громадянина. *Підприємництво, господарство і право*. 2014.

- № 1. С. 53-57.
33. Ковальський В. Функції права: ціннісний та сутнісний. *Юридична Україна*. 2012. № 9. С. 4-9.
 34. Козюбра М. Верховенство права і Україна. *Право України*. 2012. № 1-2. С. 30-63.
 35. Козюбра М. Праворозуміння: поняття, типи та рівні. *Право України*. 2010. № 4. С. 10-21.
 36. Колодій А. Праворозуміння: теорія, політика, практика. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3 (62). С. 12-18.
 37. Косович В. Принципи права, принципи правотворчості та принципи у нормативно-правових актах. *Вісник Львівського Університету. Серія: Юридична*. 2016. Вип. 63. С. 3-9.
 38. Костенко А. Соціальний натуралізм – методологічна основа прогресивної юриспруденції. *Право України*. 2014. № 1. С. 126-135.
 39. Кофман Б. Я. Праворозуміння як основний фактор комунікаційної взаємодії людини з правом. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 75. С. 101-124.
 40. Кучук А. М. Принципи права як категорія внутрішньо державного й міжнародного права. *Право і суспільство*. 2015. № 3, ч. 3. С. 22-26.
 41. Левчук Н. В. Нормативізм і права людини. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С. 32-37.
 42. Лемак В. Зміна парадигми праворозуміння: досвід держав центральної Європи. *Право України*. 2010. № 4. С. 114-119.
 43. Лук'янов Д. Правова система як предмет порівняльно-правових досліджень: характеристика за теорією систем. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 2 (81). С. 27-35.
 44. Лук'янов Д. Правові системи світу: історія і сучасність правосімейного підходу до їх типологізації. *Право України*. 2015. № 9. С. 81-89.
 45. Лук'янова Г. Ю. Комплементаризм праворозуміння: актуальні наукознавчі аспекти: моногр. Львів: Т. Б. Сорока, 2014. 212 с.
 46. Лук'янова Г. Ю. Методологічний пошук синтезу типів праворозуміння в сучасній українській юриспруденції. *Європейські перспективи*. 2012. № 2 (2). С. 53-59.
 47. Луцький Р. П. Соціально-економічне середовище як визначальний фактор формування та розвитку позитивного права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 6. С. 39-44.
 48. Максимов С. Класична і некласична моделі осмислення правової реальності. *Право України*. 2014. № 1. С. 61-68.
 49. Малишев Б. В. Сутність права як телеологічна категорія. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 12. С. 16-21.
 50. Малишев Б. Принцип верховенства права (теоретико-правовий аспект). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 8. С. 14-20.
 51. Малишев Б. Природні права людини: загальнотеоретична

- характеристика. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 23-29.
52. Матат А. В. Загальні принципи права як сучасне джерело конституційного права України. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 426-430.
53. Мельничук О. Право на освіту в контексті теорій праворозуміння. *Право України*. 2011. № 2. С. 180-185.
54. Мишеглина В. Роль юридических символів в контексте психологической школы права. *Leges si Viata*. 2018. № 3, ч. 2. С. 101-104.
55. Москалюк О. Особливості застосування принципів права при подоланні змістовних колізій. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 37-42.
56. Муромцев С. А. Образование права по учениям немецкой юриспруденции. URSS, 2016. 100 с.
57. Нелін О. До питання верховенства права і закону в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 3. С. 22-25.
58. Нігреєва О. О. Загальні принципи права як регулятор міжнародних відносин: поняття та значення. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 197-201.
59. Оборотов Ю. Праворозуміння як аксіоматичне начало (постулат) права. *Право України*. 2010. № 4. С. 49-55.
60. Оніщенко Н. М. Гласність в праві: деякі аспекти вивчення та розгляду. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 2. С. 25-30.
61. Оніщенко Н. М. Правовий світогляд і політика (сучасна реальність, бачення на перспективу). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 2. С. 91-97.
62. Оніщенко Н. Співвідношення внутрішньодержавного і міжнародного права: наукові реалії сьогодення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 1 (80). С. 29-36.
63. Оніщенко Н. Сучасне праворозуміння у контексті витоків, постулатів, основних принципів та функціонального призначення права. *Право України*. 2010. № 4. С. 156-163.
64. Павлишин О. Права людини та методологія їх дослідження крізь призму семіотико-правового підходу. *Право України*. 2015. № 2. С. 46-51.
65. Павлов В. Методологічні підстави антропологічної концепції права. *Право України*. 2014. № 1. С. 166-181.
66. Пампура М. В. Сучасні трансформаційні процеси та еволюція праворозуміння в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2017. Вип. 23. С. 173-177.
67. Патей-Братасюк М. Г. Норма права в контексті основних типів праворозуміння. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2011. № 1. С. 40-47.
68. Петришин О. Соціально-юридична природа права. *Право України*. 2012.

- № 3-4. С. 15-29.
69. Плавич В. Проблеми сучасного праворозуміння. Теоретико-методологічний та філософсько-правовий аналіз: моногр. Одеса: Астропринт, 2011. 228 с.
 70. Погребняк С. Ознаки права в контексті сучасного право розуміння. *Право України*. 2010. № 4. С. 164-169.
 71. Погребняк С. П. Основоположні принципи права: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2009. 433 с.
 72. Погребняк С. Принципи права: доктринальні питання. *Право України*. 2013. № 9. С. 217-228.
 73. Рабінович А. Господарське право в системі права України: можливості дослідження засобами компаративістики. *Юридична Україна*. 2014. № 2. С. 24-28.
 74. Рабінович П. Верховенство права: доктринальні інтерпретації в Україні. *Право України*. 2013. № 9. С. 162-175.
 75. Рабінович П. Інтерпретація верховенства права: основні вітчизняні підходи та їх діалектична взаємодоповнюваність. *Право України*. 2013. № 1-2. С. 297-309.
 76. Рабінович П. Потребове праворозуміння: концептуальна характеристика, евристична характеристика. *Право України*. 2014. № 5. С. 31-40.
 77. Рабінович П. Проблема формування універсальної теорії права як спільної концептуальної основи теорій національного права і міжнародного права. *Право України*. 2013. № 5. С. 240-244.
 78. Рабінович С. Принцип рівності прав людини у практиці Конституційного Суду України: проблеми методики застосування. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 97-111.
 79. Раданович Н. Можливості загальнодозвільного типу правового регулювання у забезпеченні реалізації прав людини (теоретичний аналіз юридичних інструментів). *Право України*. 2015. № 2. С. 52-63.
 80. Романюк Є. О. Основні властивості права в контексті природно-правового та позитивістського праворозуміння: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
 81. Руднева О. Міжнародні стандарти прав людини та принцип верховенства права: до проблеми співвідношення правових явищ. *Юридична Україна*. 2012. № 4. С. 15-19.
 82. Русенко І. Я. Норма права в контекстах основних типів праворозуміння. *Наше право*. 2013. № 7. С. 196-201.
 83. Рябовол Л. Т. Праворозуміння як наукова проблема: деякі тенденції сучасного етапу дослідження. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 1. С. 17-22.
 84. Сатохіна Н. Герменевтичні смисли правової реальності. *Право України*.

2014. № 1. С. 136-147.
85. Сирих В. Методологія інтегративного праворозуміння. *Право України*. 2014. № 1. С. 113-119.
86. Скрипнюк О. В. Міжнародно-правова діяльність інституту держави і права: питання теорії і практики. *ScienceRise. Juridical Science*. 2019. № 2. С. 4-8.
87. Сліпченко С. О. Огляд теоретичних підходів до розуміння абсолютного права. *Право та інноваційне суспільство*. 2014. № 2. С. 67-76
88. Смілик А. С. Діалектика співвідношення понять «свобода» та «право». *Право і суспільство*. 2015. № 5-2, Ч. 2. С. 3-8.
89. Соловійов О. Застосування практики Страсбурзького Суду як джерела права в Україні: деякі проблемні аспекти. *Право України*. 2010. № 10. С. 207-214.
90. Стовба О. Динамічне праворозуміння: онтологія і методологія. *Право України*. 2014. № 1. С. 120-125.
91. Тимошина О. Методологічні підстави соціології права: Л. Петражицький vs. Є. Ерліх. *Право України*. 2014. № 1. С. 195-202.
92. Тимошина О. Стилї філософсько-правового мислення і типи право розуміння. *Право України*. 2011. № 8. С. 52-60.
93. Тихомиров О. Філософські та методологічні аспекти компаративного підходу до право розуміння. *Право України*. 2010. № 4. С. 110-105.
94. Тімуш І. Синтезоване праворозуміння: комунікативно-філософський аспект. *Юридична Україна*. 2011. № 1. С. 16-22.
95. Ткачова Н. Закономірність зростання прогресивної ролі права як загальносоціального феномена. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 5. С. 29-31.
96. Токарчук О. В. Теоретичні засади взаємодії держави і права в концепціях українських інтелектуалів у зарубіжжі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2016. Вип. 31. С. 73-78.
97. Толкачова Н. Звичаєве право України: особливості розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки*. 2010. Вип. 85. С. 105-113.
98. Уварова О. О. Принципи права як загальнотеоретична категорія. *Юрист України*. 2011. № 4. С. 5-10.
99. Филимонов В. Д. Гуманізм как принцип права. *Государство и право*. 2013. № 1. С. 102-108.
100. Фомін А. Альберт Дайсі про панування закону як верховенство права у вузькому сенсі. *Право України*. 2013. № 10. С. 170-177.
101. Хавронюк А. Загальні принципи права (досвід Європейського Союзу). *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 4. С. 106-110.
102. Хірсін А. В. Функціональний підхід до обґрунтування права. *Держава і*

- право. *Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 30-38.
103. Цвік М. Праворозуміння (значення повторюваності суспільних відносин для його дослідження). *Право України*. 2010. № 4. С. 22-28.
104. Чан Бін Лінь Принципи права Китайської Народної Республіки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 21 с.
105. Чеботарьов С. С. Концептуальні засади реалізації принципу гуманізму в праві. *Право і суспільство*. 2015. № 4, ч. 4. С. 43-48.
106. Шаганенко В. Сутнісні характеристики системи права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 69-74.
107. Шаравара І. І. Співвідношення правосвідомості, моралі і права в системі соціальних норм. *Право і суспільство*. 2015. № 5, ч. 3. С. 43-48.
108. Шафиров В. Человекоцентристский подход к пониманию права. *Право України*. 2010. № 4. С. 43-48.
109. Шелестов К. О. Домінуюче праворозуміння у функціонуванні правових систем: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2010. 22 с.
110. Шемшученко Ю. С. Національні тенденції та міжнародний досвід сучасного праворозуміння: моногр. Київ: Юридична думка, 2013. 478 с.
111. Шилінгов В. Поділ права на приватне та публічне як фундаментальна засада правової системи демократичного суспільства. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 48-51.
112. Ющик О. Про класифікації та види права. *Право України*. 2014. № 5. С. 41-51.
113. Ющик О. Про необхідність пізнання сутності та визначення поняття права. *Право України*. 2010. № 4. С. 106-113.

ТЕМА 9. ФОРМИ ПРАВА

I. Словникова робота:

джерело права, форма права, джерело права в матеріальному аспекті, джерело права в інституційному аспекті, джерело права в юридичному аспекті, джерело права ідеологічному аспекті, зміст джерела права, внутрішня і зовнішня форма права, загальносоціальні джерела права, юридичні джерела права, нормативно-правовий акт, ознаки нормативно-правового акта, суб'єкти прийняття нормативно-правового акта, структура нормативно-правового акта, преамбула, стаття нормативно-правового акта, розділ нормативно-правового акта, система нормативно-правових актів, нормативно-правові акти загальної дії, нормативно-правові акти спеціальної дії, нормативно-правові акти виняткової дії, ординарні закони, індивідуальні акти, закони прийняті в результаті референдуму, закони прийняті вищим законодавчим органом держави, законодавчий акт, конституція, постійні закони, тимчасові закони, надзвичайні закони, конституційні закони, звичайні закони, кодифіковані закони, тематичні закони, спеціальні закони, комплексні закони, приватні закони, публічні закони, реформуючі закони, імплементаційні закони, ратифікаційні закони, базові закони, підзаконні акти, інтерпретаційні акти, постанова, указ, розпорядження, наказ, розпорядження, рішення, положення, інструкція, правила, порядок, перелік, нормативно-правові акти загальної дії, нормативно-правові акти спеціальної дії, нормативно-правові акти виняткової дії, пряма дія нормативно-правових актів, зворотна дія нормативно-правових актів, переживаюча дія нормативно-правових актів, правовий прецедент, ознаки правового прецеденту, судова практика, звичай, правовий звичай, ознаки правового звичаю, нормативно-правовий договір, ознаки нормативно-правового договору, міжнародно-правові акти, загальні принципи права, правова доктрина, загальні принципи права, релігійно-правовий текст (релігійно-правова норма).

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. Діяльність публічних органів та інститутів як суб'єктів формування і встановлення права – це джерела права:

- а) у матеріальному значенні;
- б) в ідеологічному значенні;
- в) в інституційному значенні;
- г) у формальному значенні;
- д) у пізнавальному значенні.

2. Вид джерел права, що містять норми, які мають обов'язкову юридичну силу для суддів та інших правозастосовних органів:

- а) обов'язкові джерела права;
- б) основоположні джерела права;
- в) вторинні джерела права;
- г) первинні джерела права;
- д) переконливі джерела права.

3. У науковій літературі поняття «джерела права» використовується у розумінні:

- а) «джерела пізнання права»;
- б) «джерела мислення права»;
- в) «джерела розуміння права»;
- г) «джерела використання права»;
- д) «джерела філософії права».

4. Вид джерел права, що мають додаткову юридичну аргументацію, не можуть виступати достатньою підставою для ухвалення рішень у конкретних справах:

- а) обов'язкові джерела права;
- б) основоположні джерела права;
- в) вторинні джерела права;
- г) первинні джерела права;
- д) переконливі джерела права.

5. Правова і політична свідомість суб'єктів нормотворчості; ідеї, концепції, теорії, покладені в основу правових норм – це джерела права:

- а) в ідеологічному розумінні;
- б) у формальному розумінні;
- в) у матеріальному розумінні;
- г) в інституційному розумінні;
- д) в абстрактному розумінні.
- д) процесуальне право.

6. У романо-германській правовій сім'ї первинними джерелами права вважаються:

- а) нормативно-правові акти та судова практика;
- б) нормативно-правові договори та правовий звичай;
- в) правова доктрина та судова практика;
- г) нормативно-правовий договір та нормативно-правові акти;
- д) нормативно-правовий акт та правовий звичай.

7. У формальному розумінні «джерела права» – це:

- а) діяльність публічних органів та інститутів як суб'єктів формування і встановлення права;
- б) економічні, соціальні, політичні та інші умови, що спричиняють або об'єктивно зумовлюють виникнення правових норм;
- в) правова та політична свідомість суб'єктів нормотворчості; ідеї, концепції, теорії, покладені у підставу правових норм;
- г) акти уповноважених суб'єктів права, що є формою вираження і закріплення правових норм і принципів, на основі яких виникають, змінюються чи припиняються правові відносини;
- д) правова і політична свідомість суб'єктів нормотворчості; ідеї, концепції, теорії, покладені в основу правових норм.

8. Письмовий юридичний акт суб'єктів договірного правотворення, що містить норму чи принцип права – це:

- а) правовий звичай;
- б) нормативно-правовий акт;
- в) нормативно-правовий прецедент;
- г) нормативно-правовий договір;
- д) міжнародний договір.

9. Визнана у конкретному суспільстві офіційний спосіб зовнішнього виразу та закріплення норм права, посилення на яку підтверджують їхнє існування – це:

- а) принципи права;
- б) форма права;
- в) методи права;
- г) функції права;
- д) цілі права.

10. Санкціонування державою правових звичаїв як джерел права відбувається шляхом:

- а) визнання адміністративною та судовою практикою;
- б) оприлюднення в засобах масової інформації;
- в) референдуму;
- г) фактичного їх застосування;
- д) опублікування в офіційних виданнях.

11. В юридичному розумінні «джерела права» – це:

- а) результат правостановлюючої діяльності законодавця;
- б) спеціальний спосіб зовнішньої і внутрішньої організації правил поведінки;
- в) трансформація фактичних норм, що склалися в суспільстві;

- г) спосіб організації всіх сфер життєдіяльності індивідів;
- д) спосіб захисту держави від неслухняності громадян.

12. Нормативно-правовий договір – це:

- а) санкціоноване державою правило поведінки, яке утвердилось в суспільстві у результаті багаторазового повторення впродовж тривалого часу і яке стало традицією, тобто правило, яке передавалось від покоління до покоління до того часу, поки не потрапило в орбіту державних інтересів;
- б) норми міжнародного співтовариства, які поширюються на територію держави після їх відповідної ратифікації;
- в) письмовий документ компетентного суб'єкта права, в якому закріплюються правила поведінки загального характеру, що забезпечуються державою
- г) двостороння або багатостороння угода, яка встановлює, змінює або скасовує норми права;
- д) письмове або усне рішення судового або адміністративного органу, яке стало нормою, еталоном, зразком при розгляді всіх подібних справ у майбутньому.

13. Вид джерел права, що містять норми, які підлягають застосуванню у нормативно-регламентованих ситуаціях, до яких у першу чергу звертається правозастосувач:

- а) загальні джерела права;
- б) основоположні джерела права;
- в) основні джерела права;
- г) первинні джерела права;
- д) спеціальні джерела права.

14. Видом нормативно-правового договору як джерела права є:

- а) договір купівлі-продажу;
- б) договір оренди;
- в) міжнародно-правова угода;
- г) спадковий договір;
- д) шлюбний договір.

15. Економічними, соціальними, політичними та іншими умовами, що спричиняють або об'єктивно зумовлюють виникнення правових норм є:

- а) джерела права в абстрактному розумінні;
- б) джерела права в ідеологічному розумінні;
- в) джерела права у матеріальному розумінні;
- г) джерела права в юридичному розумінні;
- д) джерела права в інституційному розумінні.

Варіант 2

1. Договори з нормативним змістом на відміну від індивідуально-правових договорів завжди містять:

- а) загальні правила поведінки і не мають персоніфікованого характеру;
- б) загальні правила поведінки і персоніфікований характер;
- в) обов'язковий характер для виконання рішень;
- г) правила персоніфікованого характеру;
- д) правила поведінки і мають персоніфікований характер.

2. За юридичною силою джерела права класифікують на:

- а) обов'язкові та переконливі;
- б) загальні та спеціальні;
- в) основні та допоміжні
- г) основні та спеціальні;
- д) загальні та вторинні.

3. Ознакою джерела права є те, що воно:

- а) містить індивідуальний припис;
- б) фіксує волевиявлення правотворчого суб'єкта;
- в) має визначені межі дії;
- г) має персоніфікований характер;
- д) виникає, змінюється чи припиняється відповідно до норм права.

4. Позитивним прецедентом виступає:

- а) попереднє рішення, зміст якого без будь-яких значних змін імплементований у рішення стосовно нової справи;
- б) рішення сформульоване судом, в якому внаслідок зміни конкретно-історичних умов переглядаються підходи, які доцільно застосовувати при прийнятті рішення по суті справи, що розглядається;
- в) рішення, видані Кабінетом Міністрів України, в яких застосовувалися раніше сформульовані положення;
- г) судові рішення вищих судових установ;
- д) правовий прецедент.

5. Угода між державами та іншими суб'єктами міжнародного права з питань, що становлять для них спільний інтерес, яка регулює їх відносини шляхом утворення взаємних прав і обов'язків – це:

- а) внутрішньодержавний договір;
- б) міжнародний договір;
- в) конституційний договір;
- г) адміністративний договір;
- д) колективний договір.

6. Принцип, на якому ґрунтується доктрина прецеденту, і відповідно до якого суди при вирішенні справ зв'язані прецедентами і не можуть переглядати їх за своїм розсудом – це:

- а) ratio decidendi;
- б) obiter dictum;
- в) stare decisis;
- г) corpus delicti;
- д) jus gentium.

7. Основним джерелом права у країнах англо-американської правової сім'ї є:

- а) судовий прецедент;
- б) нормативний договір;
- в) міжнародно-правовий акт;
- г) правовий звичай;
- д) нормативно-правовий акт.

8. У правовій системі України до переконливих джерел права належать:

- а) нормативно-правові акти та судова практика;
- б) нормативно-правові договори та правовий звичай;
- в) правова доктрина та судова практика;
- г) нормативно-правовий договір та нормативно-правові акти;
- д) нормативно-правовий акт та правовий звичай.

9. Видом правового прецеденту за суб'єктом правотворення є:

- а) політичний прецедент;
- б) судовий прецедент;
- в) соціальний прецедент;
- г) конституційний прецедент;
- д) територіальний прецедент.

10. Особливо важливе місце правова доктрина посідає у:

- а) релігійній правовій сім'ї;
- б) сім'ї загального права;
- в) сім'ї континентального права;
- г) сім'ї соціалістичного права;
- д) традиційній правовій сім'ї.

11. Юридичний прецедент – це:

а) санкціоноване державою правило поведінки, що затвердилось в суспільстві у результаті багаторазового повторення впродовж тривалого часу і, що стало традицією, тобто правило, що передавалось від покоління до покоління до того часу, поки не набуло значення на державному рівні;

- б) правило поведінки загального характеру, що встановлюється за взаємною домовленістю кількох суб'єктів і забезпечується державою;
- в) письмове або усне рішення судового або адміністративного органу, яке стало нормою, еталоном, зразком при розгляді подібних справ у майбутньому;
- г) норми міжнародного співтовариства, які поширюються на територію держави після їх відповідної ратифікації;
- д) письмовий документ компетентного суб'єкта права, в якому закріплюються правила поведінки загального характеру, що забезпечуються державою.

12. Найвищу юридичну силу в правовій системі Української держави має:

- а) Конституція України;
- б) міжнародний договір;
- в) кодифікований законодавчий акт;
- г) постанова Верховної Ради України;
- д) закон України.

13. Мотивувальна частина прецедентного судового рішення, що містить викладення допоміжних міркувань щодо справи – це:

- а) ratio decidendi;
- б) obiter dictum;
- в) stare decisis;
- г) corpus delicti;
- д) jus gentium.

14. Нормативно-правовий акт, прийнятий органом законодавчої влади держави або безпосередньо народом, який регулює найважливіші суспільні відносини, виражає волю та інтереси більшості населення, має вищу юридичну силу щодо інших нормативно-правових актів, особливий порядок прийняття, охороняється та гарантується державою – це:

- а) підзаконний нормативно-правовий акт;
- б) закон;
- в) акт застосування права;
- г) правотлумачний акт;
- д) міжнародний договір.

15. Вид законів за юридичною формою виразу:

- а) рішення міської ради;
- б) розпорядження сільського голови;
- в) кодекс;
- г) рішення обласної ради;
- д) ухвала громадських організацій.

Варіант 3

1. Рішенням по конкретній справі, що є обов'язковим для судів тієї ж чи нижчої інстанції при вирішенні аналогічних справ або виступає зразком тлумачення закону є:

- а) міжнародний договір;
- б) правовий звичай;
- в) судовий прецедент;
- г) нормативно-правовий акт;
- д) нормативний договір.

2. Першою історичною формою права вважається:

- а) юридичний прецедент;
- б) нормативний договір;
- в) міжнародно-правовий акт;
- г) правовий звичай;
- д) нормативний акт.

3. Сукупність ідей, поглядів, теорій, уявлень про необхідні суспільству права, що втілюються в правових приписах – це:

- а) нормативно-правовий договір;
- б) міжнародно-правовий акт;
- в) правова доктрина;
- г) правовий звичай;
- д) правовий прецедент.

4. Законодавство – це:

а) сукупність правових норм, предметом регулювання яких є певна сфера суспільних відносин, що потребує юридично однорідних прийомів впливу;

б) сукупність нормативно-правових актів вищих органів державної влади і управління: закони і постанови парламенту, укази президента, постанови уряду;

в) сукупність правових норм, предметом регулювання яких є різні види суспільних відносин, що потребують різноманітних засобів впливу;

г) система норм, принципів, встановлених або визнаних державою в якості регулятора суспільних відносин;

д) сукупність законів, звичаїв та судових прецедентів.

5. Офіційний акт-документ, ухвалений уповноваженим суб'єктом у встановленому порядку та у визначеній формі, який регулює суспільні відносини – це:

- а) закон;

- б) нормативний акт;
- в) постанова;
- г) нормативно-правовий акт;
- д) указ.

6. Санкціоноване державою правило поведінки, яке утвердилось в суспільстві у результаті багаторазового повторення впродовж тривалого часу – це:

- а) нормативний договір;
- б) правовий звичай;
- в) міжнародно-правовий акт;
- г) нормативний акт;
- д) юридичний прецедент.

7. Вид джерел права, що містять норми, до яких звертаються у разі відсутності відповідних правил поведінки у первинних джерелах права:

- а) додаткові джерела права;
- б) основоположні джерела права;
- в) допоміжні джерела права;
- г) вторинні джерела права;
- д) спеціальні джерела права.

8. В Україні основним джерелом права є:

- а) нормативно-правовий договір;
- б) судовий прецедент;
- в) правовий звичай;
- г) нормативно-правовий акт;
- д) правова доктрина.

9. Нормативні акти, затверджені законами, в яких узагальнюються і систематизуються норми права, що регулюють певну групу суспільних відносин – це:

- а) конституційні закони;
- б) звичайні закони;
- в) надзвичайні закони;
- г) кодифіковані закони;
- д) допоміжні закони.

10. За характером регулювання закони поділяються на:

- а) загальні і соціальні закони;
- б) органічні і виключні закони;
- в) конституційні, адміністративні, цивільні, кримінальні і процесуальні закони;

- г) закони прийняті в результаті референдуму і закони прийняті вищим законодавчим органом держави;
- д) конституційні і поточні закони.

11. Ознака нормативно-правового договору, що відрізняє його від нормативно-правового акта:

- а) встановлює, змінює чи скасовує норму права;
- б) укладається і набуває чинності згідно зі встановленою процедурою;
- в) є актом свідомої цілеспрямованої поведінки суб'єктів права;
- г) укладається внаслідок вільного волевиявлення сторін є результатом їх узгодженої волі;
- д) виконання договірних зобов'язань гарантується державою.

12. За суб'єктами прийняття закони класифікують на:

- а) конституційні і поточні;
- б) органічні і виключні;
- в) загальні і соціальні;
- г) конституційні, адміністративні, цивільні, кримінальні і процесуальні;
- д) прийняті в результаті референдуму і прийняті вищим законодавчим органом держави.

13. Кодексом як різновидом закону є:

- а) Кодекс професійної етики та поведінки працівника прокуратури;
- б) Кодекс суддівської етики;
- в) Етичний кодекс ученого України;
- г) Етичний кодекс лікаря України;
- д) Кодекс цивільного захисту України;

14. Правовий звичай як джерело права є найбільш поширеним в сім'ї:

- а) традиційного та релігійного права;
- б) романо-германського та англо-американського права;
- в) романо-германського та традиційного права;
- г) англо-американського та традиційного права;
- д) англо-американського та релігійного права.

15. За юридичною силою закони класифікуються на:

- а) конституційні та поточні;
- б) органічні та виключні;
- в) загальні та соціальні;
- г) конституційні, адміністративні, цивільні та кримінальні;
- д) закони прийняті в результаті референдуму та закони прийняті вищим законодавчим органом держави.

III. Тематика рефератів

- «Вимоги до підзаконного нормативно-правового акта як офіційного документа».
- «Джерела права: теоретико-методологічні засади».
- «Динаміка джерел права в умовах глобалізації».
- «Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан та перспективи».
- «Екстериторіальна дія нормативно-правового акта: позитивні та проблемні аспекти».
- «Кодифікаційні акти в правовій системі України: поняття, ознаки, властивості».
- «Місце правової доктрини в сучасній системі джерел (форм) права України».
- «Нормативно-правові акти та критерії їх законності».
- «Особливості дії міжнародних, загальнодержавних та місцевих нормативно-правових актів».
- «Особливості механізму взаємодії джерел міжнародного та національного права».
- «Особливості функціонування нормативно-правових актів за колом осіб».
- «Правова доктрина: філософсько-правовий підхід».
- «Правовий прецедент в системі джерел права: теоретико-правовий аспект».
- «Прецедентний характер рішень Європейського суду з прав людини в правовій системі України».
- «Проблеми введення судового прецеденту у правову систему України».
- «Рецепція джерел права».
- «Співвідношення законів, прийнятих Верховною Радою та всеукраїнським референдумом».
- «Співвідношення понять судового прецеденту та судової практики».
- «Теоретико-правові засади системи нормативно-правових актів України».
- «Юридична природа законів та підзаконних актів».

IV. Скласти схеми

- ✓ Види нормативних актів.
- ✓ Загальні принципи права в системі джерел права: національний та міжнародний аспект.
- ✓ Класифікація законів та їх характеристика.
- ✓ Межі чинності нормативно-правових актів у часі, просторі та за колом осіб.
- ✓ Особливості джерел загального права.
- ✓ Підзаконні нормативно-правові акти: поняття, види.

- ✓ Поняття та види джерел (форм) права. Співвідношення форми і джерела права.
- ✓ Правова доктрина: поняття та особливості.
- ✓ Релігійно-правовий текст: поняття, ознаки та особливості.
- ✓ Різновиди форм (джерел права) та їх загальна характеристика.
- ✓ Розуміння поняття «нормативно-правовий договір» у національному, європейському і міжнародному праві: спільні і відмінні риси.
- ✓ Системні зв'язки джерел права: генетичні, структурні, функціональні.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Ділова гра «Мозковий штурм». Сформувати дві групи «спеціалістів»: одна – генерує ідеї й оцінки, друга – аналізує і обґрунтовано критикує запропоновані ідеї, модератор (викладач) скеровує цей діалог-дискусію.

Тема гри: Нормативне врегулювання референдумів в Україні.

Правила гри: висунення різних незвичних, оригінальних ідей та їхня фіксація; відсутність будь-якої критики; рівні можливості учасників щодо їхнього обговорення тощо. У межах гри одна група надає обґрунтовану оцінку сучасному стану нормативного врегулювання тематики гри, та пропонує власне бачення вирішення/модернізації ситуації. Інша група – надає конструктивну оцінку та пропонує інший варіант вирішення проблеми. В ході гри не можна користуватись нормативними або науковими джерелами інформації. Ідеї мають відповідати вимогам академічної доброчесності.

Практичне завдання №2

Юридична вікторина. Проведення інтерактиву спрямоване на покращення засвоєння вивченого матеріалу ЗВО, а також на мотивування до поглибленого вивчення теми семінарського заняття. Вікторина складається з декількох кроків, розрахованих на сорок хвилин (40 хв.). Кожна правильна відповідь – 1 бал, допомога іншій команді – 0,5 балів.

Методичне забезпечення: зелені картки для відповіді, таблички з тематичними завданнями.

ЗВО поділяються на дві команди, кожна з яких обирає спікера.

Крок №1. Юридична компетентність (перевірка теоретичних знань студентів шляхом проведення блищопитування):

1. Надайте визначення терміну «нормативно-правовий акт».
2. Назвіть суб'єктів, уповноважених приймати нормативно-правові акти.
3. Назвіть види нормативно-правових актів.
4. Визначте види законів за юридичною силою.
5. Визначте види підзаконних нормативно-правових актів за

зовнішньою формою.

6. Вкажіть момент набуття та втрати чинності нормативно-правовим актом.

7. Здійсніть класифікацію дії нормативно-правових актів залежно від обсягу дії.

8. Вкажіть на відмінності територіальної та екстериторіальної дії нормативно-правових актів.

Крок №2. «Правова підказка». Спікер з кожної команди тягне картку, яка містить 5 термінів. ЗВО протягом двох хвилин повинен пояснити 5 термінів команді, не називаючи їх.

Команда 1: нормативно-правовий акт, органічний закон, розпорядження, переживаюча дія нормативно-правових актів.

Команда 2: кодифікація, конституційні закони, зупинення дії нормативного акта, безперервність дії нормативно-правових актів.

Крок №3: «Коректор». Кожна команда отримує картки з текстом, в якому необхідно знайти помилки та виправити їх.

Команда 1:

Прийняття нових нормативних актів, внесення до них змін і доповнень, скасування застарілих нормативних рішень об'єктивно обумовлюють упорядкування всього комплексу діючих нормативних актів, їх збільшення, приведення у певну систему, видання різного роду збірників законодавства. Систематизація законодавства – це діяльність щодо приведення нормативно-правових актів в єдину, упорядковану систему компетентними суб'єктами нормотворчості.

Однією з форм систематизації нормативно-правових актів є інкорпорація, яка полягає у підготовці і прийнятті укрупнених актів на базі об'єднання норм розрізаних актів, виданих з одного питання. У процесі інкорпорації множинні нормативні акти у тому самому питанні поєднуються в один укрупнений акт. Такий акт затверджується правотворчим органом як нове, самостійне джерело права, а колишні розрізані акти визнаються такими, що втратили юридичну силу¹.

Команда 2:

Прийняття нових нормативних актів, внесення до них змін і доповнень, скасування застарілих нормативних рішень об'єктивно обумовлюють упорядкування всього комплексу діючих нормативних актів, їх збільшення, приведення у певну систему, видання різного роду збірників законодавства. Систематизація законодавства – це діяльність щодо приведення нормативно-правових актів у єдину, упорядковану систему компетентними суб'єктами нормотворчості.

¹ Система законодавства. Нормативно-правові акти та їх систематизація : методичний посібник. Головне територіальне управління юстиції у Рівненській області. Рівне. 2017. URL: https://rivnejust.gov.ua/media/files_for_pages/СИСТЕМА_ЗАКОНОДАВСТВА_НПА_ТА_ЇХ_СИСТЕМАТИЗАЦІЯ.pdf

Консолідація, як одна з форм систематизації нормативно-правових актів, передбачає поєднання різного роду збірників у певному порядку (хронологічному, алфавітному, системно-предметному). Консолідація залежно від характеру розташування матеріалу може бути поділена на: офіційну, напівофіційну, неофіційну. Важливо, що неофіційні збірники законодавства також є джерелом права.

Практичне завдання №3

Ситуаційне завдання. На основі опрацьованої літератури здійснити правовий аргументований аналіз ситуації.

З метою запобігання поширенню на території України COVID-19 та з урахуванням рішення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, Кабінет Міністрів України постановив запровадження карантину на території України.

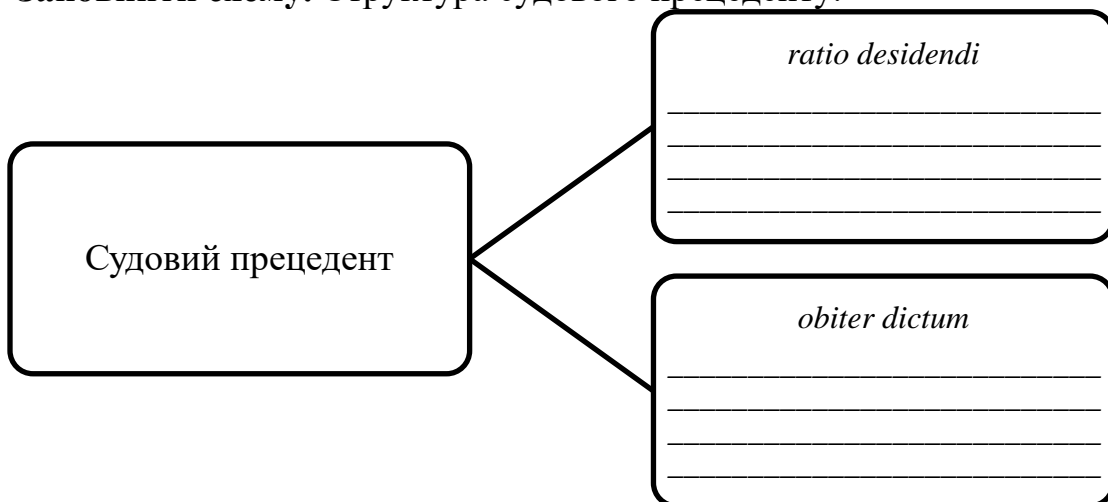
У зв'язку з цим, рішенням Дніпровського міського голови, запроваджено дії, направлені на попередження на території міста захворюваності, зокрема дистанційну форму організації роботи підприємств, установ, організацій.

З метою дотримання вимог зазначених нормативно-правових актів, працівники обласної клінічної лікарні ім. І.І. Мечникова залишили робочі місця та почали працювати дистанційно.

Проаналізуйте ситуацію. Чи є порушення з боку працівників обласної клінічної лікарні? Яким чином зазначені нормативно-правові акти діють у просторі та за колом осіб?

Практичне завдання №4

Заповнити схему. Структура судового прецеденту.

Практичне завдання №5

Заповнити порівняльну таблицю. На основі опрацьованої літератури порівняти зазначені джерела права, самостійно обравши критерії порівняння.

Критерії порівняння	Нормативно-правовий акт	Правовий прецедент	Правовий звичай	Нормативно-правовий договір
1.				
2.				
3.				
4.				

Практичне завдання №6

Заповнити таблицю. Види джерел права та їх система. Зробіть класифікацію джерел права в правовій доктрині та практиці України за запропонованими критеріями:

№ з/п	Критерій класифікації	Види (приклади)	
1.	за сферою походження	внутрішньодержавні:	міжнародно-правові:
2.	за юридичною значущістю	основні:	додаткові:
3.	за історичними та функціональними показниками	первинні:	вторинні:
4.	за способами фіксації	письмові:	усні:
5.	за способами надання юридичної значущості та їх наслідками	обов'язкові:	переконливі:

Практичне завдання №7

Заповніть таблицю. На основі опрацьованих джерел здійснити співвідношення закону та підзаконних нормативно-правових актів України за різними критеріями.

№	Критерій розмежування	Закон	Підзаконний нормативно-правовий акт
1.	За юридичною силою		
2.	За суб'єктом нормотворчості		
3.	За сферою регулювання		
4.	За процедурою ухвалення		
5.	За дією у часі		
6.	За дією у просторі та за колом осіб		

Практичне завдання №8

Заповніть таблицю. Визначити види підзаконних нормативно-правових актів у відповідності з суб'єктами нормотворчості.

№	Назва суб'єкта	Назва підзаконних НПА
1.	<i>нормативно-правові акти Верховної Ради України</i>	
2.	<i>нормативно-правові акти Президента України</i>	
3.	<i>нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України</i>	
4.	<i>нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади</i>	
5.	<i>нормативно-правові акти органів місцевої виконавчої влади</i>	
6.	<i>нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування</i>	
7.	<i>локальні нормативно-правові акти</i>	

Практичне завдання №9

Заповнити таблицю. Дія нормативно-правових актів за юридичною силою (колонка праворуч):

1.	Кодифіковані та звичайні (поточні) закони	
2.	Постанови Верховної Ради	
3.	Укази Президента України	
4.	Рішення органів місцевого самоврядування – місцевих рад, їх виконавчих органів	
5.	Конституція, конституційні закони	
6.	Локальні акти – акти адміністрацій підприємств, установ, організацій	
7.	Постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим	
8.	Накази міністерств, інших центральних органів виконавчої влади	
9.	Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дана Верховною Радою України	
10.	Рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим.	
11.	Акти інших державних органів і їх посадових осіб у випадках, передбачених законодавством	
12.	Постанови Кабінету Міністрів України	

Практичне завдання №10

Заповнити таблицю. На основі опрацьованої літератури здійснити розмежування таких понять як «повторність дії нормативно-правових актів», «послідовність дії нормативно-правових актів», «перервність дії нормативно-правових актів», «безперервність дії нормативно-правових актів», «одночасність дії нормативно-правових актів» за самостійно обраними критеріями.

№	Критерій оцінювання	повторність дії нормативно-правових актів	послідовність дії нормативно-правових актів	перервність дії нормативно-правових актів	безперервність дії нормативно-правових актів	одночасність дії нормативно-правових актів

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160).
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
- ❖ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
- ❖ Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс законів про працю від 10 грудня 1971 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1971. № 50. Ст. 375.
- ❖ Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента від 10 червня 1997 року (зі змінами і допов.). *Урядовий кур'єр*. 1997. № 107-108.
- ❖ Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади: затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 року № 731 (зі змінами і

- допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-n#Text>
- ❖ Про Єдиний державний реєстр нормативних актів: Указ Президента України від 27 червня 1996 року № 468/96 (зі змінами і допов.). *Урядовий кур'єр*. 1996.
 - ❖ Порядок ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ними: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2001 року № 376 (зі змінами і допов.). *Урядовий кур'єр*. № 78.

Спеціалізована література:

1. Kuzmenko N. Legal effects of unlawful local government acts. *Leges si Viata*. 2017. № 8, ч. 2. С. 81-86.
2. Андрусів Л. М. Теоретико-правові засади системи нормативно-правових актів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 128-131.
3. Андрусів Л. М. Техніко-юридичні та методологічні засади оприлюднення нормативно-правових актів: моногр. Київ: Кушнір Г. М., 2020. 444 с.
4. Бариська Я. О., Попович Т. П. Джерела права у зарубіжній правовій доктрині. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 15-17.
5. Барчук А. О. Надзвичайні закони як предмет наукового пізнання: підходи до розуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 35 (2.1). С. 16-19.
6. Берназюк І. М. До питання класифікації стратегічних актів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 5. С. 27-31.
7. Білоус О. Ю. Конвенції міжнародної організації праці як джерела трудового права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 20 с.
8. Бірюкова А. Поняття і сутність локальних нормативно-правових актів у системі джерел трудового права. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 6. С. 75-78.
9. Богачова Л. Л. Вимоги до підзаконного нормативно-правового акта як офіційного документа. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. Вип. 29 (1). С. 16-19.
10. Богачова Л. Л. Нормативно-правовий акт як джерело національного та європейського права. *Альманах міжнародного права*. 2016. Вип. 14. С. 4-13.
11. Борщевський І. В. Правовий звичай як джерело сучасного права в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 5. С. 3-6.
12. Буряк Я. Я. Нормативно-правові акти місцевих державних адміністрацій в Україні: загальнотеоретична характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 16 с.
13. Васянович О. А. Правовий звичай у правових системах сучасності: моногр. Київ: КНЕУ, 2014. 183 с.
14. Гетьман Є. Підзаконний нормативно-правовий акт: поняття, ознаки, функції, види. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014.

- № 2. С. 92-100.
15. Головач А. Й. Сутність та особливості джерел права Європейського Союзу. *Право і суспільство*. 2015. № 4, ч. 2. С. 12-16.
 16. Гримич М. К. Судові акти як джерело адміністративного процесуального права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Тернопіль, 2017. 20 с.
 17. Гримич М. К. Щодо системи джерел адміністративного процесуального права України. *Форум права*. 2016. № 5. С. 30-34.
 18. Гринюк Р., Багрій О. До питання про доцільність визнання презумпції конституційності нормативно-правових актів у контексті забезпечення верховенства Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 92-102.
 19. Губанов О. О. Правова доктрина як джерело права в межах романо-германської, англосаксонської та релігійно-традиційної правової сім'ї: порівняльна характеристика. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С. 9-14.
 20. Губар К. А. Деякі аспекти розуміння поняття «правова доктрина». *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 28-32.
 21. Дергільова О. Г. Правові акти: поняття, класифікація та соціальне призначення. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 3-8.
 22. Деревінський В. Ф. Питання національної консолідації в нормативно-правових актах України. *Гілея*. 2018. Вип. 139 (3). С. 89-92.
 23. Джуринський, О. В. Джерела господарського права України: моногр. Київ: Ліра-К, 2016. 198 с.
 24. Дуда Х. І. Судовий прецедент як джерело процесуального права України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право*. 2014. Вип. 197 (2). С. 176-181.
 25. Дупай Я. М. Деякі аспекти темпоральної дії нормативно-правових актів. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 3. С. 40-44.
 26. Дутка Г. І. Конституційні закони в системі законодавства України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1. С. 18-22.
 27. Забзалюк Д. Є. Політико-правова доктрина: теоретико-історичний аналіз. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2018. Вип. 3. С. 27-36.
 28. Заворотченко Т. М. Забезпечення політичних прав і свобод громадян міжнародно-правовими актами: теоретико-правовий дискурс. *Альманах міжнародного права*. 2014. Вип. 5. С. 18-26.
 29. Заплотинська Ю. І. Класифікація нормативно-правових актів уряду за юридичною силою. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 27 (1). С. 19-22.
 30. Заплотинська Ю. І. Підзаконний характер як необхідна властивість урядових нормативно-правових актів. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2014. Вип. 60. С. 28-34.

31. Заросило Н. В. Підстави для класифікації нормативно-правових актів. *Наука і правоохорона*. 2014. № 1. С. 36-40.
32. Ігонін В. К. Джерела митного права України: моногр. Одеса: Астропринт, 2014. 171 с.
33. Ільков В. В. Властивості джерел права в адміністративному судочинстві. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 182-184
34. Ільков В. В. Джерела права в адміністративному судочинстві України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Дніпро, 2017. 36 с.
35. Ільков В. В. Джерела права в адміністративному судочинстві: сучасні підходи до розуміння в науці адміністративного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 1. С. 87-89.
36. Ільков В. В. Методи дослідження джерел права в адміністративному судочинстві. *Форум права*. 2017. № 1. С. 60-63.
37. Ільницький М. Адміністративно-правове регулювання оприлюднення нормативно-правових актів і забезпечення доступу до них в електронній формі за законодавством України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 1. С. 98-103.
38. Кампо В. Система джерел права в актах органу конституційної юстиції: проблеми теорії. *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 2. С. 62-79.
39. Капінус Р. Ю. Акти глав держав як джерела адміністративного права: моногр. Київ: Юридична думка, 2016. 179 с.
40. Кармаліта М. В. Правова доктрина – джерело (форма) права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 21 с.
41. Кириченко В. М. Вплив міжнародно-правових актів з прав людини на Конституцію України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 128-131.
42. Кінаш Н. Б. Міжнародно-правові акти про принципи громадянства та їх дія на тимчасово окупованій території України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 393-404.
43. Кіндюк Б. В. Нормативно-правовий акт як джерело природоохоронного права. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 145. С. 23-35.
44. Клочков В. Проблеми визначення правових понять у законах та нормативно-правових актах. *Юридична Україна*. 2014. № 1. С. 63-71.
45. Ковальчук В. Конституційно-правова доктрина народного суверенітету: історія становлення та сучасна інтерпретація. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2018. Вип. 18. С. 154-164.
46. Козуліна С. Ієрархія нормативно-правових актів: сучасний стан та актуальні питання. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. Вип. 2. С. 48-52.
47. Коломоець Т. Джерела адміністративного права: проблемні питання доктринального визначання, класифікації та системного аналізу. *Право*

- України. 2017. № 6. С. 72-79.
48. Корж І. Ф. Національна інтегрована система нормативно-правових актів: реальність і можливості. *Інформація і право*. 2019. № 2. С. 9-16.
 49. Корольова Ю. В. Соціально-політичні та теоретико-правові аспекти системності джерел права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
 50. Корунчак Л. А. Генеза та еволюція джерел права: синергетичний підхід: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 19 с.
 51. Корчевна Л. О. Судова практика як джерело західного права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. Вип. 6 (1). С. 44-47.
 52. Косович В. М. Загальнотеоретичні аспекти удосконалення нормативно-правових актів України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Львів, 2015. 38 с.
 53. Косович В. М. Кодифікаційна техніка як засіб удосконалення нормативно-правових актів України. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2013. № 8. С. 40-50.
 54. Косович В. М. Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти: моногр. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. 566 с.
 55. Косович В. Напрямок дії нормативно-правових актів України у часі: теоретичні та практичні аспекти, необхідність вдосконалення. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2013. Вип. 58. С. 11-26.
 56. Кравчук К. Г. Акти Конституційного Суду України та їх правотворчий характер. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 51-54.
 57. Крижановський А. Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан та перспективи. *Право України*. 2013. № 9. С. 229-242.
 58. Кудрявцев І. О. Класифікація підзаконних нормативно-правових актів. *Правова держава*. 2017. № 25. С. 7-13.
 59. Кудрявцев І. О. Наукові підходи до поняття підзаконного нормативно-правового акта в окремих сферах та галузях права. *Lex portus*. 2017. № 2. С. 110-119.
 60. Кудрявцев І. О. Поняття та ознаки підзаконних нормативно-правових актів. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 16-22.
 61. Курдюк Г. П. Законодавство: підходи к пониманию. *Общество и право*. 2013. № 1. С. 30-35.
 62. Курило В., Панталієнко П. Судовий прецедент у правовій системі України: окремі аспекти практики реалізації. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5, ч. 1. С. 100-104.
 63. Куценко І. В. Підзаконні нормативно-правові акти в системі джерел права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 16 с.
 64. Куценко І. В. Сучасний стан та перспективи розвитку підзаконних актів в

- Україні. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Вип. 38. С. 116-123.
65. Кушинська Л. А. Перетворення звичаю нормативного характеру на правовий звичай. Теоретичний аспект. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2014. Вип. 24. С. 157-162.
 66. Лазнюк Н. В. Види нормативно-правових актів. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 13. С. 95-102.
 67. Левчишина О. Л. Адміністративний договір в Україні: поняття, ознаки, зарубіжний досвід і пропозиції щодо вдосконалення. *Право і суспільство*. 2015. № 5-2 (2). С. 117-121.
 68. Легин Л. Нормативно-правовой акт как юридический документ: технико-юридическая характеристика. *Leges si Viata*. 2016. № 4, ч. 3. С. 35-38.
 69. Легін Л. М. Нормативно-правовий акт: поняття та система ознак. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 21-26.
 70. Ленгер Я. І. Пріоритет нормативно-правового акту як спосіб розв'язання колізії. *Держава та регіони*. 2017. № 1. С. 19-24.
 71. Лившиц Ю. Конституционность нормативного акта. *Право України*. 1994. № 11-12. С. 36-37.
 72. Литвин І. І. Нормативно-правові акти, що регулюють адміністративні правовідносини у сфері надання освітніх послуг. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 1. С. 156-159.
 73. Макєєва К. Ю. Міжнародно-правовий звичай як одна з форм регулювання взаємовідносин між суб'єктами. *Управління розвитком*. 2014. № 6. С. 82-84.
 74. Максимов С. Правова доктрина: філософсько-правовий підхід. *Право України*. 2013. № 9. С. 34-54.
 75. Мартовицька О. В. Проблемні питання національного законодавства та міжнародних правових актів щодо права на юридичну допомогу. *Митна справа*. 2013. № 4 (2). С. 16-19.
 76. Марцеляк О. Правова природа актів Конституційного Суду України та їх роль у розвитку науки конституційного права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 118-122.
 77. Марченко А. А. Прецедентний характер рішень Європейського суду з прав людини в правовій системі України. *Митна справа*. 2013. № 6. С. 23-28.
 78. Марчук І. Ю. Звід законів України: за і проти. *Наше право*. 2014. № 1. С. 17-21.
 79. Мельник А. Доповнюючі джерела українського права. *Юридична Україна*. 2013. № 11. С. 30-36.
 80. Могілевський Л. Роль вищих органів державної влади у сфері видання нормативно-правових актів підзаконного характеру. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 145-151.
 81. Наумова К. І. Нормативно-правові акти місцевого самоврядування: поняття та види. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 26. С. 63-66.

82. Нелін О. Правовий звичай як джерело Українського права (IX – XIX ст.): становлення і розвиток. *Юридична Україна*. 2014. № 5. С. 4-8.
83. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові засади впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів: зарубіжний та український досвід: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2015. 40 с.
84. Нестерович В. Ф. Петенційна форма впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів у США. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 3. С. 96-102.
85. Оніщенко Н. Деякі дискусійні питання визначення категорії «джерело права» у сучасній юридичній науці. *Право України*. 2013. № 5. С. 245-252.
86. Оніщенко Н. М. Нормативно-правовий акт у фокусі праводержавозмін. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2019. № 12. С. 24-28.
87. Оніщенко Н. Співвідношення внутрішньодержавного і міжнародного права: наукові реалії сьогодення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 1 (80). С. 29-36.
88. Пархоменко Н. Концептуальні основи теорії джерел права. *Право України*. 2017. № 6. С. 9-16.
89. Патlachук О. В. Природоохоронні доктрини в системі джерел права: моногр. Одеса: Фенікс, 2018. 147 с.
90. Петрученко К. І. Нормативно-правові акти місцевого самоврядування як джерело права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 18 с.
91. Писаренко Н. Б. Межі судового контролю щодо дискреційних адміністративних актів: практика Європейського суду з прав людини та українські реалії. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1 (88). С. 109-119.
92. Плавич В. П. Феномен нормотворчості та його співвідношення із суміжними категоріями: правотворчість, законотворчість, правотворчий та законотворчий процеси. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 11-16.
93. Поляков А. О. Порівняльна характеристика правових актів Європейського Союзу вторинного характеру. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 23-25.
94. Полянський Є. Ю. Кримінально-правова доктрина США: моногр. Одеса: Юридична література. 2014. 299 с.
95. Радь О. І. Нормативні акти судової влади як джерела трудового права України: моногр. Львів: Вид-во Т. Сороки, 2017. 174 с.
96. Решота В. В. Функції джерел адміністративного права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 1. С. 103-106.
97. Рибікова Г. В. Правова експертиза нормативно-правових актів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 19 с.
98. Риндюк В. І. «Система законодавства» та «система нормативно-правових актів»: до питання визначення та співвідношення понять. *Вісник Національного технічного університету України «Київський*

- політехнічний інститут». Серія: Політологія. Соціологія. Право. 2019. № 1. С. 102-107.
99. Рой О. В. Поняття нормативно-правового акта як предмета публічно-правового спору. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 121-125.
100. Савенко В. В. Експлікація теоретико-пізнавальної природи закону як основи права. *Право і суспільство*. 2015. № 3 (3). С. 56-60.
101. Саннікова М. В. Декларація та акти декларативно-рекомендаційного характеру в системі джерел права: моногр. Харків: Друкарня Мадрид, 2014. 154 с.
102. Северінова О. Б. Правова доктрина та її застосування в сучасних умовах європейської міждержавної інтеграції. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 4. С. 32-38.
103. Семеніхін І. В. Правова доктрина: поняття, ознаки, структура. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 132. С. 26-36.
104. Сердюк І. А. Вживання термінів «правовий акт» і «юридичний акт» у сучасній юридичній науці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С. 24-27.
105. Сердюк І. А. Поняття та особливості нормативно-правового акта. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. Вип. 2. С. 44-51.
106. Сидоренко А. Ю. До питання про кодифікацію як спосіб систематизації відомчих нормативних актів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 2. С. 16-22.
107. Сіваш О. М. Односторонні акти держав в сучасному міжнародному праві. *Форум права*. 2016. № 5. С. 174-179.
108. Скрипнюк О. Правові акти Конституційного Суду України як джерела сучасного конституційного права України. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 404-410.
109. Скрипнюк О., Батанов О. Актуальні проблеми теорії джерел конституційного права України (аксіологічні, гносеологічні та онтологічні аспекти). *Право України*. 2017. № 6. С. 39-52.
110. Стрілець О. М. Місце та роль правових звичаїв у сфері приватноправового регулювання. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 51-57.
111. Темлюк М. Введення в дію конституційних законів: проблемні питання. *Право України*. 2012. № 8. С. 132-138.
112. Темлюк М. Ефективність дії закону та умови її забезпечення: окремі питання теорії. *Юридична Україна*. 2013. № 12. С. 32-41.
113. Тимченко Г. В. Ефективність законодавства як форми права. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2013. № 4. С. 36-42.
114. Токарська А. Сучасна правова доктрина громадянства: проблеми та

- перспективи розвитку. *Право України*. 2018. № 4. С. 147-164.
115. Толстенко В. Л. Методологічні основи аналізу форми держави й розвитку сучасної теорії держави та права. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. № 1. С. 24-35.
116. Толстенко В. Л. Поняття форми держави як предмет дослідження сучасної теорії держави і права. *Юридична Україна*. 2013. № 9. С. 8-15.
117. Тополевський Р. Система джерел права України: сучасний стан і перспективи розвитку. *Право України*. 2017. № 6. С. 27-33.
118. Форманюк В. В. Локальні нормативно-правові акти: моногр. Херсон: Грінь Д. С., 2014. 183 с.
119. Форманюк В. В. Поняття та види локальних нормативно-правових актів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 18 с.
120. Форманюк В. Судова практика як специфічне джерело права. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 24-27.
121. Хомюк Н.С. Сучасна система джерел права України: загальнотеоретичні аспекти: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 217 с.
122. Цимбалістий Т. О. Правова природа актів органу конституційної юстиції. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 59-61.
123. Цувіна Т. А. Зворотна дія нормативно-правових актів у часі та право на справедливий судовий розгляд у цивільних справах в контексті принципу верховенства права. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 172-176.
124. Цюприк В. І. Правовий звичай як джерело права в сучасній системі права: теоретико-правовий аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 1. С. 306-310.
125. Чабан О. М. Форми права, що регулюють міжнародні приватні відносини. *Наше право*. 2015. № 6. С. 176-181.
126. Шалінська І. В. Акти «м'якого права» у системі джерел права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 20 с.
127. Шварцева М. І. Здійснення моніторингу національного законодавства України з боку парламентської асамблеї Ради Європи. *Право і суспільство*. 2015. № 5-2, ч. 3. С. 45-51.
128. Шевчук С. Забезпечення єдності судової практики в умовах існування спеціалізованої юрисдикції. *Право України*. 2013. № 9. С. 306-324.
129. Шишкін В. Конституційні основи правового реагування органів державної влади на акти воєнної агресії. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 214-222.
130. Щирба М. Ю. Темпоральна дія нормативно-правових актів України: теоретико-прикладні аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 20 с.
131. Явтушенко О. В. Теоретико-правовий аналіз похідних джерел мусульманського (ісламського) права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 20-23.

ТЕМА 10. ПРАВОТВОРЧІСТЬ. НОРМОТВОРЧЕ ТЕХНІКА. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

І. Словникова робота:

правотворчість, нормотворчість, законотворчість, функції правотворчості, функція первинного регулювання суспільних відносин, функція упорядкування нормативно-правового матеріалу, функція заповнення прогалін у праві, функція відновлення правового матеріалу, законодавча діяльність пар-ламенту, принципи правотворчості, принцип законності, принцип науковості, принцип демократизму, принцип гласності, принцип системності й уз-годженості, принцип наступності, принцип професіоналізму, принцип плану-вання, принцип своєчасності правотворчості, принцип використання право-вого досвіду, принцип гуманізму, конституційна правотворчість, законодавча правотворчість, підзаконна правотворчість, акт правотворчості, правотворчий процес, стадія правотворчого процесу, правотворча ініціатива, передпроектна стадія правотворчого процесу, проектна стадія правотворчого процесу, засвідчувальна стадія правотворчого процесу, інформаційна стадія правотворчого процесу, безпосередня правотворчість держави, судова правотворчість, нормотворча техніка, нормопроектувальна техніка, нормотворчий процес, нормотворча ініціатива, нормотворче планування, нормотворча термінологія, нормотворча помилка, законодавча техніка, законодавча технологія, принципи законотворення, засоби законодавчої техніки, юридичний термін, номінативна функція юридичних термінів, змістова функція юридичних термінів, спеціально-неюридичні терміни, спеціально-юридичні терміни, термінологічна однозначність, систематизація норма-тивноправових актів, облік нормативно-правового матеріалу, інкорпорація, офіційна інкорпорація, неофіційна інкорпорація, консолідація, ознаки консолідації, кодифікація, ознаки кодифікації, галузева кодифікація, спеціальна кодифікація, звід законів, юридична техніка, правотворча техніка, правотворча термінологія.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. Функція, яка передбачає часткове або повне усунення пропусків у правовому регулюванні певних відносин шляхом формулювання тих правил поведінки, яких бракує – це:

- а) функція первинного регулювання суспільних відносин;
- б) функція заповнення прогалін у праві;
- в) функція оновлення правового матеріалу;
- г) функція кодифікації нормативно-правового матеріалу;
- д) функція гармонізації законодавчих актів.

2. За функціональним призначенням правотворчість класифікують на:

- а) поточну, систематизаційну;
- б) непрямую, пряму;
- в) установчу, регулятивну;
- г) загальну, спеціальну;
- д) регулятивну, охорону.

3. Тривалий процес, який включає виникнення потреб суспільства у врегулюванні певних відносин і актів поведінки, їх усвідомлення, формулювання і юридичне оформлення у вигляді правових норм – це:

- а) правоутворення;
- б) правозастосування;
- в) формування права;
- г) правотворчість;
- д) законотворчість.

4. Єдиним суб'єктом законотворчої діяльності в Україні є:

- а) Кабінет Міністрів України;
- б) Верховна Рада України;
- в) Президент України;
- г) Конституційний Суд України;
- д) Верховний Суд.

5. Формування нормативно-правових актів на основі загальнолюдських цінностей, міжнародних стандартів прав людини, створення умов і механізмів їх втілення в життя суспільства і держави передбачає такий принцип нормотворчості, як:

- а) толерантність;
- б) демократизм;
- в) гласність;
- г) оперативність;
- д) гуманізм.
- д) процесуальне право.

6. Правотворча діяльність, пов'язана з підготовкою і прийняттям підзаконних нормативно-правових актів:

- а) санкціонована правотворчість;
- б) спільна правотворчість;
- в) делегована правотворчість;
- г) спеціальна правотворчість;
- д) підзаконна правотворчість.

7. Промульгація як стадія нормотворчості – це:

- а) стадія підготування проекту нормативно-правового акта;
- б) стадія прийняття нормативно-правового акта;
- в) стадія повернення проекту для доопрацювання;
- г) стадія відхилення проекту нормативно-правового акта;
- д) стадія офіційного оприлюднення нормативно-правового акта.

8. Засобом усунення прогалин у законодавстві є:

- а) аналогія права;
- б) правотворча діяльність;
- в) інтерпретаційна діяльність;
- г) правозастосовна діяльність;
- д) аналогія законодавства.

9. Напрями діяльності зі встановлення, зміни або скасування правових норм і розвитку системи законодавства – це:

- а) методи правотворчості;
- б) принципи правотворчості;
- в) функції правотворчості;
- г) правила правотворчості;
- д) норми правотворчості.

10. Суб'єктами законодавчої ініціативи в Україні є:

- а) депутати Верховної Ради України, Президент України, громадські організації;
- б) громадяни України та органи публічної влади;
- в) Прем'єр-міністр України, народні депутати, Національний Банк України, Конституційний Суд України, Президент України;
- г) депутати Верховної Ради України, Президент України;
- д) Президент України, народні депутати, Кабінет Міністрів України.

11. Днем оприлюднення закону за ординарним способом набуття чинності закону є:

- а) відповідний день оголошення його через радіо;
- б) відповідне число оголошення його через телебачення;
- в) відповідна година, виходу газети чи журналу;
- г) конкретна дата і час, якими датовані відповідні газета чи журнал;
- д) календарне число, яким датовані відповідні газета чи журнал.

12. Основною конституційно-правовою формою ухвалення законів в Україні є:

- а) діяльність урядової влади;
- б) законодавча діяльність парламенту;
- в) нормотворчість;

- г) правотворчість;
- д) нормотворчий процес.

13. *Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України офіційно оприлюднюються:*

- а) протягом 15 днів після їх підписання;
- б) протягом 15 днів після їх державної реєстрації;
- в) протягом 15 днів після їх підписання;
- г) протягом 15 днів після їх державної реєстрації;
- д) протягом 15 днів після їх підписання Президентом України.

14. *Систематизація нормативно-правового матеріалу як функція нормотворчості полягає у:*

- а) впорядкуванні, обліку, об'єднанні, доповненні нормативно-правових актів;
- б) формуванні нормативно-правових актів на основі загальнолюдських цінностей, міжнародних стандартів прав людини, створенні умов і механізмів їх втілення в життя суспільства і держави;
- в) здійсненні відповідно до потреб суспільного розвитку внесенням змін і доповнень до приписів нормативно-правових актів; санкціонуванні вже існуючих норм;
- г) заповненні повного чи часткового пропуску в чинних нормативних актах необхідних юридичних норм шляхом формулювання норм, яких бракує;
- д) створенні і ухваленні нових правових норм, що відбуваються в тих випадках, коли суспільні відносини раніше не регулювалися і виникла необхідність в цьому вперше.

15. *Стадією законодавчого процесу є:*

- а) офіційне оприлюднення закону;
- б) встановлення юридичних обставин справи;
- в) встановлення фактичних обставин справи;
- г) юридичне діяння;
- д) процесуальне зрушення.

Варіант 2

1. *Офіційним оприлюдненням нормативно-правового акта є:*

- а) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних та юридичних осіб шляхом опублікування в офіційних друкованих виданнях, інформаційного повідомлення у друкованих засобах масової інформації, оголошення через телебачення і радіо та в інший спосіб, визначений законодавством;

б) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;

в) розміщення прийнятого (виданого) нормативно-правового акта в офіційному друкованому виданні;

г) юридичний факт (або момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу;

д) доведення нормативно-правового акта до відома фізичних та юридичних осіб шляхом оголошення через телебачення і радіо.

2. Принцип нормотворчості, який передбачає вираження в законі волі народу, врахування прав більшості при дотриманні прав меншості – це:

а) толерантність;

б) демократизм;

в) гласність;

г) правова законність;

д) гуманізм.

3. Офіційне оприлюднення нормативно-правових актів здійснюється:

а) після включення їх до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів із зазначенням присвоєного їм реєстраційного коду;

б) після їх прийняття у Верховній Раді України;

в) після їх неофіційного оприлюднення;

г) після їх підписання Президентом України;

д) після голосування у Верховній Раді України.

4. Згідно чинного законодавства офіційними друкованими виданнями в Україні є:

а) «Офіційний вісник України», газета «Урядовий кур'єр», газета «Голос України», «Відомості Верховної Ради України», інформаційний бюлетень «Офіційний вісник Президента України»;

б) «Офіційний вісник України», газета «Урядовий кур'єр», юридичний журнал «Право України»;

в) юридичний журнал «Право України», «Офіційний вісник України», інформаційний бюлетень «Офіційний вісник Президента України»;

г) «Офіційний вісник України», газета «Урядовий кур'єр», газета «Голос Української держави»;

д) «Відомості Верховної Ради України», інформаційний бюлетень «Офіційний вісник Президента України», «Відомості Кабінету Міністрів України».

5. Керівні, основоположні ідеї, що обумовлюють єдність та загальну спрямованість правотворчої діяльності – це:

- а) методи правотворчості;
- б) принципи правотворчості;
- в) функції правотворчості;
- г) правила правотворчості;
- д) норми правотворчості.

6. Регламентована діяльність компетентних державних органів з розробки, прийняття та оприлюднення нормативно-правових актів вищої юридичної сили – це:

- а) законотворчий процес;
- б) правотворчий процес;
- в) систематизація нормативно-правових актів;
- г) законний процес;
- д) юридичний процес.

7. Офіційне друковане видання – це:

а) періодичне друковане видання, в якому здійснюється офіційне оприлюднення документів держави чи певної установи (законів, рішень, офіційних оголошень, об'яв тощо);

б) українська газета, офіційний друкований орган Верховної Ради України;

в) друковане видання (нормативний бюлетень) Верховної Ради України, в якому здійснюється офіційне опублікування законів України, постанов Верховної Ради України, інших офіційних актів парламенту, а також змін в адміністративно-територіальному поділі України;

г) український інформаційний бюлетень, офіційне друковане видання, у якому публікуються державною мовою всі поточні нормативно-правові акти, що надійшли до Міністерства юстиції та включені до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів;

д) щоденне друковане видання центральних органів виконавчої влади України.

8. Діяльність органів виконавчої влади, міністерств, комітетів, відомств щодо створення вторинних підзаконних нормативно-правових актів, які видаються у межах компетенції того чи іншого органу, та містять похідні норми права, що розкривають і конкретизують первинні норми права, приймаються на їх основі та спрямовані на їх виконання – це:

- а) інтерпретаційна діяльність;
- б) відомча нормотворчість;
- в) спеціальна правотворчість;
- г) нормотворча техніка;
- д) нормопроектувальна техніка.

9. За юридичною силою актів правотворчість класифікують на:

- а) законотворчість, підзаконну нормотворчість;
- б) непряму нормотворчість, безпосередню нормотворчість;
- в) основну правотворчість, спеціальну правотворчість;
- г) парламентську правотворчість, урядову правотворчість;
- д) загальну правотворчість, локальну правотворчість.

10. Нормотворчість вищих органів державної влади відноситься до:

- а) відомчої нормотворчості;
- б) локальної нормотворчості;
- в) загальної нормотворчості;
- г) місцевої нормотворчості;
- д) безпосередньої нормотворчості.

11. Офіційним опублікуванням нормативно-правового акта є:

- а) поширення дії нормативно-правового акта на ті правові наслідки, які хоча і впливають із юридичних фактів, що виникли під час чинності попереднього нормативно-правового акта, проте настають вже після моменту набрання чинності новим нормативно-правовим актом;
- б) розміщення прийнятого (виданого) нормативно-правового акта в офіційному друкованому виданні;
- в) юридичний факт (момент), починаючи з якого нормативно-правовий акт отримує юридичну силу;
- г) дія нормативно-правового акта, при якій нормативно-правовий акт вважається існуючим на момент виникнення правовідносин;
- д) поширення приписів нового нормативно-правового акта, який впливає лише на юридичні факти і правовідносини, які виникли після набуття ним чинності.

12. Створення нового, вдосконаленого, об'єднаного загальним предметом правового регулювання, нормативно-правового акта на основі старих нормативних актів шляхом часткової або значної зміни їхнього змісту – це:

- а) інкорпорація;
- б) консолідація;
- в) звід законів;
- г) облік нормативно-правових актів;
- д) кодифікація.

13. *Нормотворча діяльність уповноважених органів держави, яка здійснюється за дорученням вищого представницького органу державної влади – це:*

- а) законотворчість;
- б) непряма нормотворчість;
- в) делегована нормотворчість;
- г) спеціальна нормотворчість;
- д) локальна нормотворчість.

14. *Технічна обробка нормативно-правового акта без зміни змісту здійснюється при такому способі систематизації нормативно-правового матеріалу, як:*

- а) облік;
- б) інкорпорація;
- в) консолідація;
- г) кодифікація;
- д) звід законів.

15. *Включення пропозиції про підготовку проекту нормативно-правового акту обумовлено стадією:*

- а) попереднього розгляду проекту нормативно-правового акта;
- б) опублікування й оприлюднення нормативно-правового акта;
- в) громадського обговорення проекту нормативно-правового акта;
- г) підготовки змісту проекту нормативно-правового акта;
- д) передпроектною стадією.

Варіант 3

1. *Універсальною формою систематизації законодавства, що включає всі види систематизації, є:*

- а) облік;
- б) звід законів;
- в) кодифікація;
- г) консолідація;
- д) інкорпорація.

2. *До основних кодифікаційних актів в Україні відносять:*

- а) закон;
- б) положення;
- в) правила;
- г) звіт;
- д) основи законодавства.

3. Додержання ієрархії нормативно-правових актів при їх складанні та прийнятті їх законним шляхом відповідно до конституційно закріпленого процесу нормотворчості – це:

- а) оперативність;
- б) гуманізм;
- в) толерантність;
- г) законність;
- д) науковість і професійність.

4. Різновидом інкорпорації нормативних актів за способом розміщення матеріалів є:

- а) офіційна інкорпорація;
- б) об'єктна інкорпорація;
- в) систематична інкорпорація;
- г) неофіційна інкорпорація;
- д) часткова інкорпорація.

5. Нормотворчість, що здійснюється, як правило, у рамках державних та недержавних організацій, громадських та територіальних об'єднань, що відповідно до чинного законодавства та в межах своєї компетенції приймають нормативно-правові акти для врегулювання внутрішніх правовідносин – це:

- а) делегована нормотворчість;
- б) спеціальна нормотворчість;
- в) санкціонована нормотворчість;
- г) локальна нормотворчість;
- д) громадська нормотворчість.

6. Основними способами викладу юридичних норм у тексті закону є:

- а) усний та письмовий;
- б) вузький та загальний;
- в) абстрактний та казуїстичний;
- г) вербальний та не вербальний;
- д) імперативний та диспозитивний.

7. Визнання, утвердження актів, ухвалених громадськими організаціями – це:

- а) делегована нормотворчість;
- б) спеціальна нормотворчість;
- в) санкціонована нормотворчість;
- г) місцева нормотворчість;
- д) громадська нормотворчість.

8. Видами форм обліку нормативно-правового матеріалу є:

- а) повний та неповний;
- б) загальний, галузевий та міжгалузевий;
- в) загальний та комплексний;
- г) комплексний та міжгалузевий;
- д) журнальний, картковий та електронний.

9. За обсягом кодифікацію нормативно-правових актів класифікують на:

- а) загальну, локальну, спеціальну;
- б) загальну, локальну, міжгалузеву;
- в) основну, додаткову, галузеву;
- г) міжгалузеву, галузеву, додаткову;
- д) загальну, галузеву, міжгалузеву.

10. Система правил і нематеріальних засобів вираження змісту нормативного правового акта, використання яких забезпечує повноту, стислість, точність, чіткість, ясність і несуперечність нормативних правових актів та системні зв'язки між ними – це:

- а) нормотворча техніка;
- б) правотворча техніка;
- в) правозастосовна техніка;
- г) правореалізаційна техніка;
- д) правотлумачна техніка.

11. Вищою формою систематизації законодавства є:

- а) облік;
- б) інтерпретація;
- в) кодифікація;
- г) консолідація;
- д) інкорпорація.

12. Найбільш загальні закономірності здійснення юридичної діяльності, в процесі якої складаються юридичні документи – це:

- а) предмет юридичної техніки;
- б) методи юридичної техніки;
- в) принципи юридичної техніки;
- г) функції юридичної техніки;
- д) зміст юридичної техніки.

13. Різновидом інкорпорації нормативних актів за способом розміщення матеріалів є:

- а) суб'єктна інкорпорація;
- б) об'єктна інкорпорація;

- в) офіційна інкорпорація;
- г) неофіційна інкорпорація;
- д) часткова інкорпорація.

14. *Офіційними друкованими виданнями для оприлюднення актів Президента України є:*

- а) «Офіційний вісник України»;
- б) «Офіційний вісник України», газета «Урядовий кур'єр»;
- в) «Офіційний вісник України», газета «Урядовий кур'єр», «Офіційний вісник Президента України»;
- г) «Офіційний вісник України», газета «Урядовий кур'єр», газета «Голос України», «Офіційний вісник Президента України»;
- д) газета «Урядовий кур'єр», «Офіційний вісник Президента України».

15. *Форма систематизації законодавства, за якої здійснюється письмове чи автоматизоване фіксування виданих нормативно-правових актів – це:*

- а) облік;
- б) звід законів;
- в) кодифікація;
- г) консолідація;
- д) інкорпорація.

III. Тематика рефератів

- «Загальна характеристика форм законодавчої техніки».
- «Законодавчий процес Верховної Ради України та його етапи».
- «Національна та міжнародна правотворчість: зміст та напрями вдосконалення».
- «Нормотворча діяльність органів виконавчої влади в Україні: проблеми реалізації та шляхи вдосконалення».
- «Нормотворча термінологія, правові дефініції, юридичні конструкції: загальні положення».
- «Правотворення, правотворчість та законотворчість: проблема співвідношення».
- «Пряма правотворчість як вид правотворчості в сучасній Україні».
- «Систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики».
- «Тенденції розвитку та вдосконалення правотворчості в Україні».

IV. Скласти схеми

- ✓ Види систематизації нормативно-правових актів.
- ✓ Методи і стадії правотворчого процесу.
- ✓ Нормотворча техніка: поняття, елементи, види.
- ✓ Особливості окремих видів законодавчої техніки.
- ✓ Поняття законодавчої техніки. Співвідношення законодавчої техніки та

- ✓ законодавчої технології.
- ✓ Поняття інкорпорації та правила її проведення.
- ✓ Поняття та ознаки правотворчості. Функції та принципи правотворчості.
- ✓ Поняття, ознаки та принципи правотворчості.
- ✓ Система засобів нормотворчої техніки.
- ✓ Систематизація нормативно-правових актів: поняття, сутність та призначення.
- ✓ Суб'єкти правотворчості.
- ✓ Функції правотворчості.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Робота в малих групах. Час – 15 хв. ЗВО поділяться на групи по 4-5 Здобувачів. Кожна група отримує від викладача на картці назву принципу правотворчості (*принцип законності, принцип науковості, принцип демократизму, принцип гласності, принцип системності й узгодженості, принцип наступності, принцип професіоналізму, принцип планування тощо*). Протягом 5 хв. ЗВО радяться в середині малої групи щодо презентації свого принципу правотворчості.

Завдання: за 2 хв. презентувати принцип правотворчості, описуючи, але не називаючи його. Інші здобувачі вищої освіти мають здогадатися, про який принципу правотворчості йдеться та назвати його. Викладач може корегувати відповіді здобувачів вищої освіти у разі потреби.

Практичне завдання №2

Мікрофон. Час – 10 хв. Наприкінці заняття викладач має надати кожному здобувачу вищої освіти можливість коротко і швидко висловити свою думку чи позицію на тему: «Тенденції розвитку та вдосконалення правотворчості в Україні». Висловлює думку чи позицію тільки здобувач вищої освіти, який отримав «уявний» мікрофон.

Практичне завдання №3

Заповніть таблицю. На основі опрацьованої літератури заповнити таблицю, використовуючи критерії порівняння за власним бажанням.

№	Критерій порівняння	Нормотворчість	Правотворчість	Законотворчість
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

Практичне завдання №4

Заповнити таблицю. Систематизація нормативно-правових актів. До кожного визначення підберіть правильне поняття і позначте його порядковий номер:

1.	Систематизація нормативно-	Припускає створення зведених кодифікованих актів для основних галузей законодавства
2.	Кодифікація	Спосіб (форма) систематизації, що полягає в об'єднанні декількох нормативно-правових актів, що діють в одній і тій же сфері суспільних відносин, у єдиний нормативно-правовий акт, як правило, без зміни змісту. Виражається в підготовці і прийнятті укрупнених актів на базі об'єднання норм розрізнених актів, виданих з одного питання
3.	Інкорпорація	Діяльність з упорядкування й удосконалення законодавчих й інших нормативно-правових актів, зведення їх в єдину внутрішню погоджену систему
4.	Консолідація	Спосіб (форма) систематизації законодавства, що полягає в зовнішньому упорядкуванні уже наявних нормативних актів без зміни змісту норм, що містяться в них. Результатом є збірники, де нормативні акти розташовуються в хронологічному чи алфавітному порядку за предметною ознакою, з урахуванням юридичної сили поєднаних актів
5.	Загальна кодифікація	Спосіб (форма) систематизації, у якій упорядкування нормативно-правових актів проводиться за предметною ознакою: за галузями права, їх інститутами. Сферами державної діяльності
6.	Галузева кодифікація	Передбачає об'єднання правових норм конкретного інституту або підгалузі права визначеної галузі
7.	Міжгалузева (комплексна) кодифікація	Спосіб (форма) систематизації, згідно з якою упорядкування нормативно-правових актів здійснюється за часом їх опублікування і вступу в дію
8.	Спеціальна кодифікація	Спосіб (форма) систематизації законодавчих актів, що полягає в їх удосконалюванні шляхом зміни змісту (переробки й узгодження) юридичних норм, пов'язаних загальним предметом правового регулювання, і об'єднання в новий єдиний нормативно-правовий акт

9.	Хронологічна інкорпорація		Передбачає об'єднання правових норм визначеної галузі права в суворо встановленому порядку. Займає провідне місце серед інших видів, тому що розподіляє нормативний матеріал за предметом і методом правового регулювання
10.	Систематична інкорпорація		Передбачає об'єднання правових норм не за галузями права, а за принципом регулювання значної сфери суспільних відносин у сфері державної діяльності чи галузі господарства, соціально-культурного будівництва

Практичне завдання №5

Заповнити таблицю. Розподілити у відповідні колонки загальні та спеціальні принципи правотворчості.

№	Принципи правотворчості	Загальні принципи	Спеціальні принципи
1.	врахування місцевого досвіду		
2.	демократизм		
3.	старанність підготовки нормативно-правових актів		
4.	професіоналізм		
5.	гуманізм		
6.	поєднання динамізму та стабільності		
7.	оперативність		
8.	гласність		
9.	науковість		
10.	законність		
11.	техніко-юридична досконалість		
12.	системність		
13.	плановість		

Практичне завдання №6

Заповнити таблицю. Стадії законодавчого процесу та їх етапи:

1.		Законодавча ініціатива —
2.	Проектна стадія	1) ухвалення...
		2) доручення
		3)
		4)
3.		
4.		Санкціонування (підписання) закону главою держави (Президентом) в установлені Конституцією строки (в Україні – днів)
5.		1)
		2) включення закону до...
		3)

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160).
- ❖ Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента від 10 червня 1997 року (зі змінами і допов.). *Урядовий кур'єр*. 1997. № 107-108.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
- ❖ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
- ❖ Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.

- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс законів про працю від 10 грудня 1971 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1971. № 50. Ст. 375.

Спеціалізована література:

1. Kolodkina A., Lazarenko V., Ponomarev O. State financial control: problems and solutions. *Sciences of Europe*. 2016. № 9, ч. 3. С. 25-28.
2. Kroytor V. Combining of the free exercise of material and procedural rights by the parties to legal proceedings with procedural activity of the court as a principle of civil judicial proceedings: concept and maintenance. *Sciences of Europe*. 2016. № 10, ч. 1. С. 60-67.
3. Timoshenko A., Zinchenko O. The legal nature of settlement agreement in the civil and arbitration procedure. *Sciences of Europe*. 2016. № 10, ч. 1. С. 57-60.
4. Бахновська І. П. Основоположні принципи права як інтегруючий елемент правової системи України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2011. 19 с.
5. Берназюк Я. О. Конституційні основи правотворчості президента України: моногр. Київ: Гельветика, 2013. 511 с.
6. Берназюк Я. О. Особливості урядового контролю за нормотворчою діяльністю Президента України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 41-48.
7. Берназюк Я. О. Поняття та ознаки стадій нормотворчого процесу підготовки проектів актів Президента України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 7. С. 32-37.
8. Берназюк Я. О. Правотворча діяльність Президента України в аспекті дотримання принципів нормотворчості та забезпечення їх виконання іншими суб'єктами владних повноважень. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 4. С. 27-32.
9. Берназюк Я. О. Правотворчість Президента України крізь призму особливостей деяких видів його актів. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 59. С. 71-78.
10. Блажівська О. Є. Теоретико-правовий аналіз поняття та змісту кодифікації як форми систематизації законодавства. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 6. С. 5-11.
11. Бовсуновська І. Г. Конституційний Суд України як суб'єкт правотворчості. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С.

- 104-108.
12. Богачов С. В. Законотворчість: необхідність термінологічного вдосконалення. *Наше право*. 2014. № 1. С. 10-12.
 13. Бойко Г. І. Юридична конструкція як особлива процедура правотворчості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 27 (1). С. 15-18.
 14. Буряк Я. Я. Правотворчість місцевих державних адміністрацій. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 6. С. 31-38.
 15. Ващенко А. М. Правотворча діяльність органів і посадових осіб держави та місцевого самоврядування: проблеми і перспективи наукового пізнання. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 134-138.
 16. Ганзенко О. О. Система засобів нормотворчої техніки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 4 (1). С. 7-11.
 17. Гетьман Є. А. Кодифікація законодавства України: загальна характеристика, особливості, види: моногр. Харків: Право, 2012. 192 с.
 18. Гетьман Є. А. Консолідація як форма систематизації законодавства України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 3. С. 21-28.
 19. Гетьман Є. А. Нормотворчий процес органів виконавчої влади та його стадії. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 27. С. 173-181.
 20. Гетьман Є. А. Основні види кодифікації законодавства України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 14-22.
 21. Гетьман Є. А. Порядок реалізації Кабінетом Міністрів України нормотворчої діяльності. *Публічне право*. 2014. № 1. С. 42-46.
 22. Гетьман Є. А. Предмет, об'єкт та суб'єкти кодифікації законодавства України. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 3. С. 28-35.
 23. Гетьман Є. А. Функції нормотворчої діяльності органів виконавчої влади. *Митна справа*. 2013. № 5 (2.2). С. 86-94.
 24. Головач Г. О. Сучасна правотворчість: особливості і розвиток в умовах трансформації соціуму. *Правова держава*. 2017. № 25. С. 230-235.
 25. Горбань М. Ю. Судова правотворча конкретизація: загальнотеоретичні питання. *Митна справа*. 2015. № 2 (2.2). С. 3-7.
 26. Грималюк П. О. Делегована правотворчість: теоретико-прикладні засади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
 27. Гринюк Р., Багрій О. До питання про доцільність визнання презумпції конституційності нормативно-правових актів у контексті забезпечення верховенства Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 92-102.
 28. Гусаров С. М. Законотворчість і законодавчий процес в Україні: моногр. Харків: Золота миля, 2014. 412 с.

29. Гусаров С. М. Поняття та сутність правотворчості в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 38-46.
30. Дашковська О. Р. Принципи нормотворчої діяльності: загальна характеристика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: *Право*. 2015. Вип. 35 (2.1). С. 29-32.
31. Дейнека К. О. Сутність кодифікації в правовій системі України. *Держава і право*. Серія: *Юридичні науки*. 2017. Вип. 75. С. 30-42.
32. Делія Ю. В. Окремі питання методології дослідження проблем правотворчості суб'єктів місцевого самоврядування в Україні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. Число 3. С. 27-34.
33. Делія Ю. В. Толерантність як принцип муніципальної правотворчості в Україні. *Форум права*. 2012. № 1. С. 234-240.
34. Деревінський В. Ф. Питання національної консолідації в нормативно-правових актах України. *Гілея*. 2018. Вип. 139 (3). С. 89-92.
35. Добош З. Конституційний контроль Верховного Суду США: види правотворчості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2019. Вип. 22. С. 34-40.
36. Добробог Л. М. Інкорпорація та консолідація законодавства як форми його систематизації. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. Т. 14. С. 365-370.
37. Дубина Н. А. Законотворчість як правова категорія. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 6-11.
38. Задосенко О. Кодифікація як форма систематизації: деякі принципові особливості. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: *Юридичні науки*. 2012. Вип. 91. С. 69-72.
39. Заморська Л. І. Примусовість та соціальна нормативність як передумови формування нормативності права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 57. С. 440-447.
40. Звонков Є. Є. Генеза та роль принципу справедливості в правотворчості сьогодення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2017. № 11. С. 48-51.
41. Зеленко І. П. Дискусійні питання судової правотворчості на черговому етапі судової реформи. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: *Право*. 2020. Вип. 8. С. 9-13.
42. Капінус Р. Ю. Поняття системи нормативно-правових актів та інших актів Президента України. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. Серія: *Право та державне управління*. 2013. № 1. С. 94-103.
43. Каращук К. Л. Поняття та проблема кодифікації законодавства України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 124-131.
44. Кельман М. Методологія дослідження правотворчості у правовій державі.

- Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки.* 2017. № 861. С. 130-136.
45. Ковальський В. Формування інформаційного права як комплексної галузі та перспективи кодифікації інформаційного законодавства. *Юридична Україна.* 2012. № 5. С. 102-104.
 46. Коломоєць Т. О., Астахов Д. С. Кодифікація адміністративно-процедурного законодавства України: моногр. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 230 с.
 47. Коломоєць Т. О., Грищак С. В. Адаптація інформаційного законодавства України до вимог ЄС як складова сучасного вітчизняного правотворчого процесу: моногр. Дніпропетровськ: НГУ, 2013. 163 с.
 48. Кононенко В. П. Правотворчість судової практики. *Публічне право.* 2014. № 2. С. 226-233.
 49. Косович В. Принципи права, принципи правотворчості та принципи у нормативно-правових актах. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична.* 2016. Вип. 63. С. 3-9.
 50. Кравчук К. Г. Правовий статус Конституційного Суду України та його місце в системі суб'єктів судової правотворчості. *Альманах права.* 2017. Вип. 8. С. 332-336.
 51. Кравчук К. Г. Судова правотворчість у діяльності Конституційного суду України: методологічні аспекти дослідження. *Право і суспільство.* 2017. № 1 (2). С. 17-21.
 52. Кузнецова Н. Цивільний кодекс України: визнані здобутки кодифікації. *Право України.* 2014. № 2. С. 9-24.
 53. Куненко І. Проблеми правового регулювання внесення змін до Конституції України. *Підприємництво, господарство і право.* 2014. № 2. С. 90-93.
 54. Купрій В. М. Методологія дослідження процесу конституційної правотворчості (законодавчого конституційного процесу). *Конституційно-правові академічні студії.* 2017. Вип. 2. С. 37-50.
 55. Курусь Т. В. Основні напрями систематизації результатів нормотворчої діяльності органів державної влади. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки.* 2014. № 2. С. 27-34.
 56. Курусь Т. В. Правові засади нормотворчої діяльності органів державної влади. *Юрист України.* 2013. № 4. С. 11-17.
 57. Левченков О. І. Правотворчість в Україні: проблеми й перспективи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.* 2014. Вип. 3-4. С. 13-21.
 58. Ленгер Я. І. Пріоритет нормативно-правового акту як спосіб розв'язання колізії. *Держава та регіони.* 2017. № 1. С. 19-24.
 59. Лепех Ю. Питання про співвідношення понять «правотворчість» та «нормотворчість». *Вісник національного університету «Львівська політехніка».* 2016. № 855. С. 225-231.

60. Ліпкан В. А. Систематизація інформаційного законодавства України: моногр. Київ: О. С. Ліпкан, 2012. 303 с.
61. Ліпкан В. А., Дімчогло М. І. Консолідація інформаційного законодавства України: моногр. Київ: О. С. Ліпкан, 2014. 415 с.
62. Ліпський Д. В. Судова правотворчість в адміністративному судочинстві України. *Наше право*. 2013. № 11. С. 36-40.
63. Лозинська І. В. Правотворчість у правовій державі: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2012. 175 с.
64. Мазуренко А., Колесник С. Правотворческая форма антикоррупционной политики в условиях децентрализации государственной власти. *Sciences of Europe*. 2016. № 2, ч. 2. С. 131-133.
65. Мандюк О. О. Введення в дію індивідуальних адміністративних актів. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 27. С. 151-156.
66. Марочкін І. Є. Проблеми судової правотворчості в забезпеченні принципу верховенства права. *Проблеми законності*. 2012. Вип. 119. С. 224-237.
67. Марцеляк О. Правова природа актів Конституційного Суду України та їх роль у розвитку науки конституційного права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 118-121.
68. Мовчан В. В. До проблемних питань проявів судової влади у сферах правотворчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 4. С. 16-23.
69. Мусієвський В. Є. Правотворчість судової влади: перспективи впровадження в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 8. С. 25-29.
70. Навора Ю. Роль верхньої палати в законодавчому процесі в двопалатних парламентах. *Юридична Україна*. 2012. № 2. С. 32-36.
71. Невмержицька Н. О. Уніфікація як спосіб удосконалення законодавств. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 4. С. 63-70.
72. Нестерович В. Ф. Петенційна форма впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів у США. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 3. С. 96-102.
73. Нестерович В. Ф. Поняття народної правотворчої ініціативи: наукові підходи та законодавча практика. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 11. С. 137-143.
74. Нечипоренко А. О. Нормотворчість в Україні: поняття, види, напрямки удосконалення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 21 с.
75. Нижник Н. Секторальний правовий моніторинг у теорії законотворчості: постановка питання. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 1 (80). С. 45-52.
76. Ничка Ю. В. Межі національної та міжнародної правотворчості: загальнотеоретичні аспекти (на матеріалах європейської практики): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 16 с.
77. Ничка Ю. Підзаконна правотворчість: загальнотеоретична

- характеристика. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 61. С. 45-49.
78. Нігреєв О. О. Правотворчість у міжнародному праві: до питання про визначення. *Альманах міжнародного права*. 2014. Вип. 4. С. 35-42.
79. Нігреєва О. О. Міжнародна звичаєва правотворчість: окремі аспекти. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 123-128.
80. Нігреєва О. О. Про принципи міжнародної правотворчості. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство*. 2013. Т. 18. Вип. 2. С. 86-96.
81. Нігреєва О. Правотворчість у контексті джерел міжнародного права. *Юридичний вісник*. 2014. № 5. С. 157-162.
82. Нікітіна К. В. Правотворча діяльність інститутів Європейського Союзу: актуальні питання теорії та практики. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 2. С. 1-4.
83. Оверчук О. М. Актуальне питання щодо теоретико-правових підходів розуміння правотворчості. *Альманах права*. 2019. Вип. 10. С. 208-212.
84. Оніщенко Н. М. Сутність і зміст сучасної правотворчості у теоретико-методологічній та філософській інтерпретації. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2017. Вип. 77. С. 366-368.
85. Параниця С. П. Суть нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 8. С. 65-71.
86. Пархоменко Н. М. Сучасний погляд на проблеми правотворчості. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 578-579.
87. Петришина М. Нормотворчий процес в органах місцевого самоврядування в країнах Прибалтики. *Юридична Україна*. 2012. № 6. С. 19-23.
88. Петришина М. О. Становлення та розвиток інституту правового моніторингу в Україні: проблеми та перспективи. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 25-32.
89. Плавич В. П. Сучасна правотворчість: проблеми теорії і методології: [моногр. дослідж.]. Одеса: Астропринт, 2013. 274 с.
90. Плавич В. П. Феномен нормотворчості та його співвідношення із суміжними категоріями: правотворчість, законність, правотворчий та законотворчий процеси. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 11-16.
91. Плавич В. П. Філософсько-правове дослідження сучасної правотворчості. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2016. Вип. 1. С. 181-188.
92. Погорелова З. О. Природа нормотворчої діяльності української держави. *Правова держава*. 2019. № 36. С. 19-25.
93. Погребняк С. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1 (72). С. 44-56.

94. Пономаренко Л. В. Пряма правотворчість народу в системі демократичних інновацій. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2014. Спеціальний випуск. С. 479-487.
95. Попович Т. П. Підзаконна правотворчість: теоретико-правові аспекти. *Приватне та публічне право*. 2018. № 2. С. 12-16.
96. Радейко Р. І. Особливості формалізації права як стадії правотворчого процесу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2014. № 801. С. 81-85.
97. Рибалкін А. О. Нормотворчість органів внутрішніх справ (аспекти загальної теорії): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 18 с.
98. Риндюк В. І. «Система законодавства» та «система нормативно-правових актів»: до питання визначення та співвідношення понять. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Політологія. Соціологія. Право*. 2019. № 1. С. 102-107.
99. Риндюк В. І. Правотворчі помилки: поняття, види, способи їх попередження, виявлення та виправлення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 8. С. 21-27.
100. Роговенко О. В. Зіставлення понять нормотворчості та правотворчості органів місцевої влади. *Приватне та публічне право*. 2018. № 1. С. 9-14.
101. Росік Т. В. Судова практика конституційного суду України ті її роль у правотворчості України. *Право і суспільство*. 2015. № 3 (3). С. 50-55.
102. Рябченко Т. О. Офіційне оприлюднення правових актів всеукраїнського референдуму як стадія референтного правотворчого процесу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2011. Вип. 14. С. 167-174.
103. Рябченко Т. О. Поняття та стадії референтного правотворчого процесу в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2013. Вип. 22. С. 235-243.
104. Рябченко Т. О. Форми безпосередньої участі громадян у правотворчості. *Правові горизонти*. 2016. № 1. С. 7-15.
105. Савіщенко В. М. Поняття та мета систематизації нормативно-правових актів у сфері освіти та науки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 192-199.
106. Сердюк В. О. Роль судової правотворчості в процесі здійснення судової реформи в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2017. Т. 28 (67). № 1. С. 73-78.
107. Сердюк І. А. Методологічний аналіз інтерпретацій поняття «правотворчість». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 69-78.
108. Сидоренко А. Ю. До питання про кодифікацію як спосіб систематизації

- відомчих нормативних актів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. Вип. 27. С. 54-58.
109. Славова Н. О. Антропоцентризм як принцип правотворчості. *Правничий часопис Донецького університету*. 2013. № 1. С. 134-142.
110. Славова Н. О. Генезис поглядів на правотворчість у працях мислителів античності. *Європейські перспективи*. 2013. № 1. С. 18-22.
111. Слинько С. С. Нормотворчість як складова правотворчої діяльності органів внутрішніх справ України: загальнотеоретичний аспект. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2013. № 1082. Вип. 16. С. 17-20.
112. Слинько С. С. Правотворча політика держави в сучасних умовах активізації правотворчої діяльності. *Університетські наукові записки*. 2012. № 4. С. 79-83.
113. Соломанюк О. Я. Методологія теоретико-правових питань судової правотворчості в Україні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2017. Т. 14. № 1. С. 169-176.
114. Соляр С. Систематизація законодавства України у сфері об'єднання громадян. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1. С. 35-45.
115. Стасюк О. Л. Система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації правозахисної функції в Україні. *Держава та регіони*. 2017. № 3. С. 53-57.
116. Стецик Н. В. Технологія судової правотворчості: загальнотеоретична характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 16 с.
117. Теплюк М. О. Правотворчість як діяльність, пов'язана з правом. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 12. С. 90-97.
118. Теремцова Н. В. Соціологія права: питання правотворчого процесу в Україні; проблема та шляхи подолання. *Наше право*. 2013. № 6. С. 13-18.
119. Тиха А. П. Актуальні питання законодавчого регулювання нормотворчої діяльності в Україні на сучасному етапі. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 7. С. 43-48.
120. Удовика Л. Г. Глобалізація як чинник трансформації правотворчості в Україні. *Вісник Запорізького Національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2013. № 1 (2). С. 51-57.
121. Ульяновська О. В. Види суб'єктів адміністративної відповідальності як засобу забезпечення конституційного права на судовий захист. *Держава та регіони*. 2017. № 1. С. 95-100.
122. Філик Н. В. Особливості правотворення в діяльності судових органів. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2012. № 4. С. 40-44.
123. Чабур С. В. Види правотворчості за суб'єктним критерієм. *Правова держава*. 2017. № 25. С. 32-38.
124. Чабур С. В. Правотворчий процес і правотворчі процедури. *Lex portus*. 2017. № 2. С. 120-129.

125. Чабур С. В. Принципи правотворчості. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Вип. 2. С. 64-74.
126. Чаплюк О. Методологічні засади взаємодії національної та міжнародної правотворчості. *Юридична Україна*. 2011. № 4. С. 21-26.
127. Чепульченко Т. О. Верховенство права як основоположний принцип сучасного правотворення. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 3. С. 185-188.
128. Шатіло В. Нормотворча діяльність глави держави у контексті реалізації державної влади. *Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Юридичні науки. 2012. Вип. 92. С. 104-109.
129. Шевчук І. Основні види правотворчих помилок у законодавстві України: деякі теоретичні аспекти. *Вісник Львівського університету*. Серія: Юридична. 2014. Вип. 59. С. 35-42.
130. Юрах В. М. Про перспективу кодифікації законодавства стосовно фінансування виборчого процесу. *Держава і право*. Юридичні і політичні науки. 2013. Вип. 62. С. 108-114.
131. Янишина І. Правотворчі помилки: загальнотеоретичні аспекти. *Вісник Львівського університету*. Серія: Юридична. 2013. Вип. 58. С. 34-40.
132. Яценко Р. Ю. Правотворчість в умовах перехідного суспільства: теоретико-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 18 с.

ТЕМА 11. СИСТЕМА ПРАВА І СИСТЕМА ЗАКОНОДАВСТВА

І. Словникова робота:

система права, законодавство, система законодавства, система юридичних наук, правова система, структура системи права, норми права, технічні норми, корпоративні норми, державний примус, соціальні норми, техніко-юридичні норми, норми моралі, корпоративні норми, класичні норми, за-гальні норми права, спеціалізовані норми права, імперативні норми, диспозитивні норми, заохочувальні норми, рекомендаційні норми, матеріальні норми, процесуальні норми, регулятивні норми, охоронні норми, дозвільні норми, заборонні норми, норма-розпорядження, уповноважувальні норми права, абсолютно визначені і відносно визначені норми права, норми приватного та публічного права, постійні норми права, тимчасові норми права, структура норми права, гіпотеза, позитивна гіпотеза, негативна гіпотеза, змішана гіпотеза, абсолютно-визначена гіпотеза, відносно-визначена гіпотеза, проста гіпотеза, складна гіпотеза, альтернативна гіпотеза, диспозиція, абсолютно-визначена диспозиція, відносно-визначена диспозиція, безальтернативна диспозиція, проста, описова, відсильна, банкетна, змішана диспозиція, альтернативна диспозиція, абстрактна, конкретна диспозиція, санкція, абсолютно-визначена санкція, відносно-визначена санкція, альтернативна санкція, складна санкція, проста санкція, норми-засади, норми-завдання, норми-принципи, колізійні норми, оперативні норми, норми-дефініції, норми-строки, норми-презумпції, норми-преюдиції, норми-фікції, нормативний припис, способи (прийоми) викладу норм права в статтях нормативно-правових актів, прямий спосіб викладу норм права в статтях нормативно-правових актів, відсильний спосіб викладу норм права в статтях нормативно-правових актів, бланкетний спосіб викладу норм права в статтях нормативно-правових актів, інститути права, підгалузі права, галузі права, регулятивні інститути, охоронні інститути, галузеві інститути, комплексні інститути, інститут матеріального права, інститут процесуального права, предмет правового регулювання, метод правового регулювання, імперативний метод, диспозитивний метод, дозвіл, заборона, владне зобов'язання, заохочення, структура системи законодавства, інститут законодавства, галузь законодавства, публічне право, приватне право, публічно-правові відносини, ознаки публічного права, ознаки приватного права, суб'єктами приватного права, суб'єкт публічного права, базова галузь права, профілюючі галузі права, спеціальні галузі права, комплексні галузі права, галузь матеріального права, галузь процесуального права, конституційне право, адміністративне право, цивільне право, кримінальне право, трудове право, кримінально-виконавче право, міжгалузевий інститут права, субінститут права, національне право, інститут законодавства, міжнародне право, мораль, звичай, релігія.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. *Ознака, яка характеризує поділ системи права на відносно самостійні елементи та наявність між ними певних рівнів ієрархії – це:*

- а) органічна єдність та узгодженість;
- б) стабільність та динамізм;
- в) структурна різноманітність;
- г) диференціація та структурна ієрархічність;
- д) об'єктивна зумовленість.

2. *Підсистема права, що регулює відносини у сфері індивідуальних інтересів юридично рівних суб'єктів за допомогою переважно диспозитивного методу регулювання – це:*

- а) процесуальне право;
- б) приватне право;
- в) публічне право;
- г) матеріальне право;
- д) індивідуальне право.

3. *Ознака системи права, відповідно до якої право ґрунтується на єдиних основоположних і загальних принципах і спрямоване на виконання єдиних функцій – це:*

- а) єдність;
- б) узгодженість;
- в) диференціація;
- г) стабільність та динамізм;
- д) координація.

4. *До галузей публічного права належить:*

- а) цивільне право;
- б) сімейне право;
- в) господарське право;
- г) авторське право;
- д) конституційне право.

5. *Ознака, яка характеризує здатність системи права ефективно регулювати відносини в умовах соціального розвитку і водночас постійно змінюватися під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників – це:*

- а) суб'єктивна зумовленість;
- б) структурне одноманіття;

- в) диференціація;
- г) стабільність та динамізм;
- д) координація.

6. Для підсистеми приватного права характерним є:

- а) диспозитивний метод правового регулювання;
- б) імперативний метод правового регулювання;
- в) рекомендаційний метод правового регулювання;
- г) метод заохочення метод правового регулювання;
- д) дискреційний метод правового регулювання.

7. Ознака системи права, яка полягає у наявності субординаційних і координаційних зв'язків між її структурними утвореннями, в неможливості їх дії ізольовано одне від одного, в доповненні і конкретизації загальних норм спеціальними – це:

- а) суб'єктивна зумовленість;
- б) узгодженість;
- в) диференціація;
- г) стабільність та динамізм;
- д) координація.

8. Однією з основних ознак приватного права є:

- а) перевага диспозитивних норм, розрахованих на самовідповідальність за своїми обов'язками і діями;
- б) спрямованість на задоволення публічних інтересів;
- в) однобічне волевиявлення;
- г) перевага обов'язкової форми регулювання;
- д) ієрархічність відносин між суб'єктами права.

9. Ознака, відповідно до якої система права існує у зв'язку з особливостями економічного та соціально-політичного розвитку; не створюється за розсудом людей – це:

- а) стабільність і динамізм;
- б) органічна єдність і узгодженість;
- в) об'єктивна зумовленість;
- г) структурна різноманітність;
- д) диференціація і структурна ієрархічність.

10. Підсистема права, норми якої встановлюють послідовність дій, необхідних для реалізації прав і обов'язків – це:

- а) матеріальне право;
- б) публічне право;
- в) процесуальне право;

- г) приватне право;
- д) цивільне право.

11. *Ознака, відповідно до якої формування системи права відбувається під впливом волі законодавця, правових доктрин, усвідомлених та сприйнятих суспільством ідей щодо справедливого регулювання відносин – це:*

- а) узгодженість;
- б) диференціація;
- в) стабільність та динамізм;
- г) координація;
- д) суб'єктивність.

12. *Галуззю приватного права є:*

- а) конституційне право;
- б) фінансове право;
- в) цивільне право;
- г) міжнародне гуманітарне право;
- д) кримінальне право.

13. *Об'єктивно зумовлена внутрішня організація права певного суспільства, яка полягає в єдності і погодженості усіх юридичних норм та диференціації їх за галузями, підгалузями та інститутами – це:*

- а) система права;
- б) політична система;
- в) правова система;
- г) система законодавства;
- д) правова сім'я.

14. *Правове регулювання – це:*

- а) здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони і розвитку;
- б) сукупність суспільних відносин, урегульованих правом;
- в) система всіх державно-правових (юридичних) засобів, за допомогою яких держава здійснює владний вплив на суспільні відносини;
- г) система юридичних норм, які регулюють певну сферу суспільних відносин специфічним методом правового регулювання;
- д) сукупність засобів, прийомів, за допомогою яких право впливає на однорідні суспільні відносини.

15. *Характерною ознакою публічного права є:*

- а) забезпечення приватних інтересів;
- б) перевага диспозитивного методу регулювання;

- в) юридична рівність сторін;
- г) задоволення загального (публічного, державного) інтересу;
- д) волевиявлення різних суб'єктів.

Варіант 2

1. Матеріальним, об'єктивним критерієм розподілу і згрупування норм права за його структурними частинами виступає:

- а) принцип права;
- б) метод правового регулювання;
- в) предмет правового регулювання;
- г) система законодавства;
- д) форма права.

2. Елементами системи права є:

- а) галузі права, норми права, галузі законодавства;
- б) інститути права, підгалузі права, норми права, галузі законодавства;
- в) норми права, інститути права, підгалузі права, галузі права;
- г) норми права, інститути права, підгалузі права, галузі законодавства, спеціальне законодавство;
- д) суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона.

3. Підсистема права, норми якої визначають певну модель поведінки шляхом встановлення прав та обов'язків суб'єктів права – це:

- а) матеріальне право;
- б) публічне право;
- в) процесуальне право;
- г) приватне право;
- д) цивільне право.

4. До головних (первинних) методів правового регулювання належать:

- а) загальний та спеціальний;
- б) диспозитивний та імперативний;
- в) самостійний та безпосередній;
- г) зовнішній та внутрішній;
- д) первинний та вторинний.

5. Основним суб'єктом публічного права виступає:

- а) фізична особа;
- б) юридична особа;
- в) громадська організація;
- г) суб'єкт владних повноважень;
- д) політична партія.

6. Основними суб'єктами приватного права виступають:

- а) фізичні та юридичні особи;
- б) благодійні організації;
- в) громадські організації;
- г) суб'єкти владних повноважень;
- д) політичні партії.

7. Метод правового регулювання характеризується специфічними ознаками:

а) вони є найбільш важливими, значущими для суспільства (тобто зберігають його розвиток, безпеку людини та ін.);

б) мають однорідний, типовий вираз (наприклад, коли відносини певного роду мають майновий чи управлінський характер);

в) придатні для регулювання нормами права (на відміну від тих відносин, що регулюються іншими засобами регулювання нормами моралі, звичаями тощо і не потребують державно-правового втручання);

г) визначають особливості порядку, нормативних підстав та юридичних фактів, необхідних для виникнення і реалізації учасниками суспільних відносин відповідних юридичних наслідків – їх суб'єктивних прав, обов'язків або юридичної відповідальності;

д) мають певний зовнішній прояв і придатні для контролю з боку інститутів суспільства і держави.

8. Для підсистеми публічного права характерним є:

- а) диспозитивний метод правового регулювання;
- б) імперативний метод правового регулювання;
- в) рекомендаційний метод правового регулювання;
- г) метод заохочення метод правового регулювання;
- д) дискреційний метод правового регулювання.

9. Система правових норм, що охороняють від злочинних зазіхань права і свободи людини і громадянина, конституційний лад, усі види власності, устанавлюють міру кримінальної відповідальності за їх вчинення – це:

- а) адміністративне право;
- б) кримінальне право;
- в) цивільне право;
- г) міжнародне право;
- д) кримінально-виконавче право.

10. Метод правового регулювання, що побудований на засадах влади та підпорядкування, який припускає заборони, обов'язки, покарання – це:

- а) рекомендаційний метод правового регулювання;
- б) диспозитивний метод правового регулювання;
- в) імперативний метод правового регулювання;

- г) метод заохочення;
- д) дискреційний метод правового регулювання.

11. До основних ознак публічного права належить:

- а) спрямованість на задоволення приватних інтересів;
- б) вільне волевиявлення усіх сторін;
- в) перевага директивно-обов'язкових норм, розрахованих на пряме застосування санкцій;
- г) диспозитивний метод регулювання;
- д) юридична рівність між суб'єктами права.

12. Сукупність правових норм, що регулюють правове положення особи, основи організації суспільного і державного ладу, системи органів держави і місцевого самоврядування, механізми здійснення державної влади – це:

- а) адміністративне право;
- б) конституційне право;
- в) цивільне право;
- г) кримінальне право;
- д) кримінально-виконавче право.

13. Трудове право – це:

а) система правових норм, що охороняють від злочинних зазіхань права і свободи людини і громадянина, конституційний лад, усі види власності, установлюють міру кримінальної відповідальності за їх вчинення;

б) система юридичних норм, що регулюють відносини, засновані на угоді між працівником і роботодавцем про особисте виконання працівником за оплату роботи з певної спеціальності, кваліфікації або посади, а також відносини, безпосередньо пов'язані з трудовими;

в) система правових норм, що регулюють майнові і пов'язані з ними особисті немайнові відносини й особисті права та охороняють особисті права суб'єктів права шляхом створення умов для оцінки і відшкодування заподіяної шкоди в майновому еквіваленті;

г) сукупність правових норм, що регулюють правове положення особи, основи організації суспільного і державного ладу, системи органів держави і місцевого самоврядування, механізми здійснення державної влади;

д) система юридичних норм, що регулюють правовідносини, які складаються під час здійснення адміністративного судочинства в результаті оскарження в суді будь-яких рішень, дій чи бездіяльності представників влади.

14. Імперативний метод правового регулювання властивий:

- а) цивільному праву;
- б) сімейному праву;
- в) кримінальному праву;
- г) авторському праву;
- д) комерційному праву.

15. Сучасна правова система України виключає існування такої галузі права:

- а) конституційно-процесуальне право;
- б) цивільно-процесуальне право;
- в) сімейно-процесуальне право;
- г) кримінально-процесуальне право;
- д) адміністративно-деліктне права.

Варіант 3

1. Система правових норм і принципів, що регулюють публічні відносини між державами, або приватноправові відносини між громадянами різних країн і їх об'єднаннями – це:

- а) трудове право;
- б) міжнародне право;
- в) господарське право;
- г) адміністративне право;
- д) державне право.

2. Основним критерієм для розподілу системи права за галузями є:

- а) правова регламентованість;
- б) предмет і метод правового регулювання;
- в) характер джерел права;
- г) специфіка врегульованих суспільних відносин;
- д) характер типу права.

3. Елементом системи права є:

- а) підгалузь права;
- б) суб'єктивне право;
- в) об'єктивне право;
- г) правова сім'я;
- д) обов'язок.

4. Метод правового регулювання, який надає суб'єктам відому альтернативну можливість вибору варіантів поведінки в межах закону – це:

- а) рекомендаційний метод правового регулювання;
- б) диспозитивний метод правового регулювання;
- в) імперативний метод правового регулювання;
- г) альтернативний метод правового регулювання;
- д) метод заохочення.

5. Поділ права на приватне та публічне характерний для:

- а) романо-германської правової сім'ї;

- б) англо-американської правової сім'ї;
- в) релігійної правової сім'ї;
- г) традиційної правової сім'ї;
- д) соціалістичної правової сім'ї.

6. Сукупність засобів та способів правового впливу на суспільні відносини – це:

- а) спосіб правового регулювання;
- б) диспозитивний метод правового регулювання;
- в) імперативний метод правового регулювання;
- г) метод правового регулювання;
- д) засіб правового регулювання.

7. Система правил поведінки загального характеру, що складаються у відносинах між людьми в певному суспільстві у зв'язку з виявом їх волі і забезпечуються різними засобами соціального впливу – це:

- а) технічні норми;
- б) мораль;
- в) соціальні норми;
- г) норми-звичаї;
- д) корпоративні норми.

8. Характерною рисою галузі права є положення про те, що галузь права:

- а) не охоплює певну якісно однорідну сферу суспільних відносин;
- б) має відносно самостійну сукупність юридичних норм-диспозицій, що визначають умови їх реалізації, та своєрідних санкцій;
- в) включає один інститут права;
- г) володіє лише різними режимами правового регулювання, які забезпечується ефективність дії як галузі в цілому;
- д) відокремлена сукупність норм права, які регулюють певні якісно однорідні суспільні відносини.

9. Ознакою інституту галузі права є:

- а) врегулювання всієї сукупності суспільних відносин;
- б) нормативна залежність;
- в) суб'єктивна зумовленість;
- г) відособленість від інших інститутів права;
- д) динамічність.

10. Система юридичних норм, що регулюють судочинство у справах про захист порушених і оспорюваних прав, свобод і законних інтересів громадян, організацій та інших суб'єктів цивільних, трудових та інших правовідносин – це:

- а) цивільне право;
- б) цивільно-процесуальне право;

- в) адміністративне право;
- г) адміністративно-процесуальне право;
- д) кримінально-процесуальне право.

11. Сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі виконавчо-розпорядчої діяльності органів держави – це:

- а) державне право;
- б) цивільне право;
- в) адміністративне право;
- г) кримінальне право;
- д) міжнародне право.

12. Формально визначене, встановлене або офіційно визнане державою і забезпечене її примусовою силою правило поведінки загального характеру, спрямоване на врегулювання суспільних відносин – це:

- а) санкція;
- б) норма права;
- в) диспозиція;
- г) гіпотеза;
- д) норма-фікція.

13. Вплив норм моралі на діяльність, пов'язану з реалізацією права полягає у тому, що:

- а) норми права оцінюються державою, яка їх реалізує, із погляду моралі;
- б) норми права тлумачаться суспільством, яке здійснює правозастосовну діяльність;
- в) норми права оцінюються громадянином, який їх реалізує із погляду моралі;
- г) норми права прямо вказані в законодавстві;
- д) норми права можуть бути скасовані у зв'язку з невідповідністю із законодавством.

14. Різновид соціальної норми, що закріплює правило (стандарт) правомірної поведінки:

- а) норма права;
- б) норми моралі;
- в) корпоративні норми;
- г) норми-звичаї;
- д) норми-традиції.

15. Ознакою технічних норм є:

- а) соціальна визначеність;
- б) зумовленість законами природи і техніки;
- в) соціологічний характер;
- г) виразність заходів суспільного забезпечення;
- д) винятковість використання.

III. Тематика рефератів

- «Загальна характеристика основних галузей права».
- «Загальні та специфічні ознаки норм права».
- «Категорія «структура норми права» як основа його нормативності».
- «Конституція України в ієрархічній структурі законодавства».
- «Норма права як основна ланка реалізації права».
- «Норми права і принципи права: природа, особливості, співвідношення».
- «Основні види структурної організації законодавства».
- «Санкції в праві як елемент правового регулювання та охорони суспільних відносин».
- «Система законодавства: загальнотеоретична характеристика».
- «Система права та правова система: особливості взаємозв'язку та взаємовпливу».
- «Система права та система законодавства: співвідношення та перспективи розвитку».
- «Системно-структурний підхід під час вивчення окремих галузей права».
- «Стабільність як умова ефективності законодавства України».
- «Чинники формування та розвитку системи законодавства».
- «Нормативність права як соціальна цінність».

IV. Скласти схеми

- ✓ Загальна характеристика галузей та інститутів права.
- ✓ Загальні ознаки системи права та їх характеристика.
- ✓ Класифікація галузей права.
- ✓ Основні галузі права: загальна характеристика.
- ✓ Принципи формування системи права.
- ✓ Система права: поняття, ознаки та її структурні елементи.
- ✓ Спеціалізовані норми права: природа та особливості.
- ✓ Співвідношення норм міжнародного і національного права.
- ✓ Спільні та відмінні риси системи права та системи законодавства.
- ✓ Способи викладення норм права у приписах статей нормативно-правових актів залежно від повноти.
- ✓ Способи викладення норм права у приписах статей нормативно-правових актів залежно від рівня узагальнення.
- ✓ Структура норми права.
- ✓ Структура системи права.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Гра передбачає оволодіння словниковим запасом з вивченої теми «Система права і система законодавства».

Grabamminute – гра, в якій здобувачу вищої освіти надається 1 хвилина, для

представлення терміну, написаного на інтерактивній картці. Учасник має надати найбільше інформації про даний предмет/термін, його значення, використання, тощо. При цьому активну роль грає решта групи, яка має вгадати слово. Учасники з однієї групи можуть змінюватись протягом всієї гри. Перемогу отримує та група, яка вгадає більшу кількість термінів, при цьому не можна використовувати корінь слова або однокорінні слова.

Особливості гри: покращується навички швидкого реагування, критичного мислення.

Терміни для інтерактивних карток: *система права, законодавство, система законодавства, правова система, норми права, інститути права, підгалузі права, галузі права, конституційне право, адміністративне право, цивільне право, кримінальне право, трудове право, кримінально-виконавче право.*

Практичне завдання №2

Гра передбачає оволодіння інформацією з вивченої теми «Система права і система законодавства».

Істинне/хибне – гра, в якій здобувачі вищої освіти розподіляються на 2-3 команди, викладач зачитує інформацію з теми, наприклад «Адміністративне право є інститутом права». Командам надається 1 хвилина для обговорення інформації. Відповідає та команда, яка першою підняла руку, бал зараховується лише за правильну відповідь. Перемагає та команда, яка набрала найбільшу кількість балів.

Гру доцільно проводити наприкінці останнього заняття з теми для актуалізації вивченої інформації та перевірки засвоєних студентами знань.

Практичне завдання №3

Заповнити таблицю. Види норм права.

За функціями			
<i>регулятивні</i>			
За способом правового регулювання			
		<i>заборонні</i>	
За методом правового регулювання			
		<i>диспозитивні</i>	
За обсягом			
		<i>виключні</i>	
За підсистемами права			
		<i>норми приватного права</i>	
За належністю до матеріального і процесуального права			
<i>норми матеріального права</i>			
За часом дії			
		<i>тимчасові</i>	

Практичне завдання №4

Перераховані ознаки публічного і приватного права необхідно розподілити у відповідні колонки таблиці.

№	Ознаки	Ознаки публічного права	Ознаки приватного права
1.	Характеризується однобічним виявленням волі суб'єктів права		
2.	Орієнтується на задоволення приватних інтересів		
3.	Допускає широке використання договірної форми регулювання		
4.	Регулює відносин між державними органами або між державою і приватними особами (між нерівними суб'єктами)		
5.	Властивий диспозитивний метод правового регулювання (координаційні способи впливу)		
6.	Характеризується перевагою директивнообов'язкових норм, котрі розраховані на пряме застосування санкцій, пов'язані із обмеженнями використання ресурсів		
7.	Орієнтується на задоволення загальних інтересів		
8.	Немайнові відносини		
9.	Регулює відносини приватних осіб між собою (між рівними суб'єктами)		
10.	Характеризується вільним виявленням волі усіх сторін		
11.	Містить норми, звернені до суб'єктивного права, що гарантуються державою (судовий захист тощо)		
12.	Відносини рівносторонні, їхні суб'єкти – юридично рівні		

13.	Властивий імперативний метод правового регулювання (субординаційні способи впливу)		
14.	Майновий характер відносини між суб'єктами;		
15.	Характеризується переваженням диспозитивних норм, що розраховані на самовідповідальність за своїми обов'язками та діями;		
16.	Ієрархічні відносини між юридично підпорядкованими суб'єктами		
17.	Містить норми загальні й безособові, що мають нормативно-орієнтувальний вплив		

Практичне завдання №5

Заповнити таблицю. Розподіліть наведені нижче види спеціалізованих норм права.

Спеціалізовані норми права		
Відправні норми	Інші спеціалізовані норми	
	системо-зберігаючі	системо-утворюючі
-	-	-
-	-	-
-		-
		-
		-
		-

Норми-засади; колізійні норми; норм-принципи; норми-дефініції; норми-стоки; норми-презумпції; норми-завдання; норми-преюдиції; оперативні норми; норми-фікції; норми-конструкції.

Практичне завдання №6

Заповнити таблицю. Структура норми права. Види гіпотез, диспозицій, санкцій.

Структура норми права				
<i>частина норми права, яка вказує на життєві обставини, за наявності або відсутності яких реалізується правило поведінки, передбачене диспозицією</i>		<i>частина норми права, яка вказує на правило поведінки, яке повинні виконувати учасники правовідносин</i>		<i>частина норми права, яка встановлює наслідки на випадок порушення правила, визначеного в диспозиції</i>
Види гіпотез				
за ступенем визначеності				
		<i>відносно визначена</i>		
за наявністю або відсутністю життєвих обставин				
<i>позитивна</i>				
за кількістю життєвих обставин				
<i>проста</i>				
		<i>безальтернативна</i>		
Види диспозицій				
за способом викладення				
		<i>складна</i>		
<i>описує всі істотні ознаки правовідносин</i>		<i>відсилає для ознайомлення з правилом поведінки до іншої норми даного нормативного акта</i>	<i>відсилає до інструкцій, правил та технічних норм</i>	<i>поєднує всі вказані способи викладення правила поведінки</i>
за ступенем визначеності				
<i>абсолютно визначена</i>				
за кількістю варіантів поведінки				
		<i>безальтернативна</i>		
Види санкцій				
за галузевою належністю				
<i>конституційно-правова</i>		<i>кримінально-правова</i>		
за кількістю несприятливих наслідків				
<i>проста</i>				

Практичне завдання №7
Необхідно заповнити пропуски у таблиці
«Відмінності між системою права та системою законодавства»

Система права	Система законодавства
Характеризує _____	Характеризує _____
Відображає _____	Відображає _____
Має _____ структуру	Має як _____, так і _____ структуру
Первинним елементом є _____	Первинним елементом є _____
Має _____, зумовлений станом розвитку суспільних відносин	Має _____, є результатом діяльності суб'єкта нормотворчості
Є _____ щодо системи законодавства	Є _____ щодо системи права

Практичне завдання №8
Необхідно заповнити пропуски у таблиці
«Відмінності між приватним та публічним правом»

Приватне право	Публічне право
Його галузі регулюють _____ відносини між _____ суб'єктами	Його галузі регулюють відносини між _____, юридично _____ суб'єктами
Його норми спрямовані на регулювання відносин, в яких суб'єкти _____ задовольняють _____ інтерес	Його норми спрямовані на регулювання відносин, в яких суб'єкти _____ задовольняють _____ інтерес
особливий суб'єктний склад (основним учасником приватноправових відносин є _____)	має особливості суб'єктного складу (основним учасником публічно-правових відносин завжди виступає _____, а додатковим – _____)

<p>суб'єкти _____ здійснюють волевиявлення (приватноправові відносини можуть регулюватися і відповідні права та обов'язки їх сторін можуть встановлюватися декількома суб'єктами за їх власною ініціативою. При цьому застосовується договірна форма встановлення суб'єктивних прав і обов'язків)</p>	<p>його суб'єкти здійснюють волевиявлення _____ (публічно-правові відносини може регулювати, а відповідні права і обов'язки їх суб'єктів здатна встановлювати лише держава)</p>
<p>використовується _____ метод правового регулювання (децентралізований), що означає координаційні способи впливу, придатні для регулювання горизонтальних відносин між юридично рівними особами</p>	<p>застосовується _____ метод правового регулювання – метод субординації, централізований, придатний для регулювання вертикальних, _____ владних субординаційних відносин</p>
<p>До приватного права відносять галузі: _____</p>	<p>До публічного права відносять галузі: _____</p>

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160).
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-

- 12, № 13. Ст. 88.
- ❖ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
 - ❖ Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
 - ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
 - ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
 - ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
 - ❖ Кодекс законів про працю від 10 грудня 1971 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1971. № 50. Ст. 375.
 - ❖ Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.

Спеціалізована література:

1. Lukyanova H. Complementary-holistic concept of law-understanding in the system of legal knowledge. *Legea si Viata*. 2017. № 2, ч. 2. P. 70-73.
2. Turcan O. Deontologia functionarului public: de la norma morala spre conduita profesionala. *Legea si Viata*. 2016. № 2. ч. 1. P. 13-18.
3. Алексеев С. О. Норми міжнародного права у правовій системі України: теоретичні підходи до визначення правового статусу. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 2. С. 89-105.
4. Аль-Брайчат С. Система права как предмет компаративистского исследования. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. Вип. 5. С. 37-40.
5. Андріюк В. В. Співвідношення публічного та приватного права: динамічний аспект. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2015. Вип. 39. С. 3-14.
6. Андрущакевич Ю. В. Конкретизація правових норм (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
7. Антонюк Л. О. Місце міжнародного приватного права в правовій системі та його співвідношення з міжнародним публічним правом. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 72. С. 161-170.
8. Апаров А. М. Адміністративно-процесуальне право: формування концепції галузі права. *Право та державне управління*. 2013. № 3. С. 27-30.
9. Бабюк А. М. Поняття нормативності права. *Університетські наукові*

- записки. 2014. № 4. С. 15-21.
10. Басай О. В. Система засад цивільного законодавства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 67. С. 375-381.
 11. Белов Д. М. Окремі особливості структури правової норми, що закріплює основи конституційного ладу. *Форум права*. 2012. № 2. С. 53-58.
 12. Битяк Ю., Бойко І., Писаренко Н. Система адміністративного права. *Право України*. 2017. № 12. С. 173-183.
 13. Бицюра Л. В. Гармонізація законодавства у процесі конструювання національної правової системи: загальнотеоретичний вимір. *Право і суспільство*. 2015. № 3 (2). С. 3-8.
 14. Галюк Р. Г. Співвідношення системи права та системи законодавства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 129-134.
 15. Ганзенко О. О. Нетипові норми права в механізмі правового регулювання: проблеми теорії і практики застосування. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2013. № 1 (2). С. 17-23.
 16. Гетьман Є. Консолідація як форма систематизації законодавства України. *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 3. С. 21-28.
 17. Годованик Є. В. Ефективність конституційно-правових норм: теоретико-методологічні аспекти: моногр. Одеса: Фенікс, 2019. 355 с.
 18. Гольцова О. Нетипові соціальні регулятори як специфічні норми в системі соціального регулювання. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 46-52.
 19. Городовенко В. Деякі питання нормативного закріплення принципів права. *Юридична Україна*. 2012. № 6. С. 11-18.
 20. Дашковська О. Р. Системність законодавства як його конститутивна ознака. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. Вип. 6-2 (1). С. 34-37.
 21. Дашковська Т. М. Співвідношення правових норм і юридичного процесу у деяких правових системах світу: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2016. 19 с.
 22. Дерябкіна К. Міжнародне та національне право: спільне та особливе. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 3-4. С. 299-305.
 23. Добробог Л. М. Підгалузь права і комплексна галузь права як елементи системи права: проблемні аспекти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 11 (1). С. 27-29.
 24. Добробог Л. М. Публічне і приватне право: проблеми розмежування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 91-98.
 25. Добробог Л. М. Систематизація законодавства як іманентність процесу утворення галузі права. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 3. С. 5-9.

26. Довженко Є. В. Парадигма сучасного українського законодавства. *Наше право*. 2014. № 8. С. 13-19.
27. Дронів Б. М. Розвиток методології дослідження приватного і публічного права. *Форум права*. 2016. № 3. С. 61-65.
28. Дуднік Р. М. Співвідношення галузі права та галузі законодавства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 32. Т. 1. С. 11-16.
29. Євграфова Є. Інший погляд на дослідження структури і системи права. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 52-64.
30. Жигалкін І. П. Трудове право України як складова національної системи права. *Право та інновації*. 2016. № 1. С. 89-95.
31. Жукевич І. В. Проблеми визначення поняття «процесуальне право» у правовій науці України. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2015. № 12. С. 47-53.
32. Заворотченко Т. М. Міжнародне і національне право: проблеми співвідношення. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2013. № 4. С. 10-14.
33. Заморська Л. І. Дія та дійсність нормативності права (за Г. Кельзенем). *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012. Т. 11. С. 282-288.
34. Заморська Л. І. Конституційно-правова норма як вираз нормативності конституційного права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. Вип. 6-1 (1). С. 108-111.
35. Заморська Л. І. Нормативність права як соціальна цінність. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2012. Вип. 3. С. 21-30.
36. Заморська Л. І. Нормативність права як соціальний регулятор суспільних відносин. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 68. С. 37-43.
37. Заморська Л. І. Системний підхід до нормативності сучасного права: гносеологічний підхід. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 5. С. 128-131.
38. Іванський А. Й. Фінансово-правові санкції: моногр. Київ: КМУ, 2013. 485 с.
39. Іванченко О. П. Систематизація законодавства: особливості сучасного етапу розвитку. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 11. С. 39-46.
40. Калетник О. М. До питання про вплив права на мораль (теоретико-правовий аспект). *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 58-64.
41. Каращук К. Поняття та проблеми кодифікації законодавства України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 124-131.
42. Козенко Ю. О. Норма права та її реалізація – модель і матерія правової поведінки. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія:*

- Юридична*. 2015. Вип. 2. С. 33-42.
43. Козюбра М. І. Конституційне право: галузь права чи особлива базова підсистема – стрижень національної системи права. *Наукові записки НаУКМА. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 3. С. 70-76.
 44. Комар П. А. Поняття та система конституційного законодавства України: підходи, проблеми, напрями вирішення. *Правничий часопис Донецького університету*. 2016. № 1-2. С. 3-10.
 45. Костюк Н. П. Застосування норм права органами виконавчої влади в Україні: питання теорії і практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 20 с.
 46. Кравченко М. Г. Генезис розуміння правової системи в радянській, пострадянській і вітчизняній юридичних науках. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 15 (1). С. 16-18.
 47. Кузнєцова Н. Розвиток громадянського суспільства та сучасне приватне право України. *Приватне право*. 2013. № 1. С. 51-64.
 48. Кузнєцова Н. С. Сучасне приватне право України: вектори європейського розвитку. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3. С. 49-55.
 49. Левицька Н. О. Міжгалузеві нормативно-правові інститути: деякі теоретичні питання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 14 (1). С. 22-24.
 50. Левицька Н. О. Публічні та приватні нормативно-правові інститути: теоретичні аспекти. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2012. Вип. 2. С. 130-137.
 51. Лежнёва Т. М. Санкції в трудовому праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 20 с.
 52. Лук'янов Д. В. Права людини в релігійних правових системах. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 30-34.
 53. Лук'янов Д. В. Правова система: поняття та різноманітність у сучасному світі. *Право України*. 2019. № 3. С. 158-176.
 54. Лук'янов Д. Правова система як предмет порівняльно-правових досліджень: характеристика за теорією систем. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 2 (81). С. 27-35.
 55. Майданик Р. Цивільне право як сфера приватного права України. *Приватне право*. 2013. № 1. С. 65-80.
 56. Миколенко О. І. Поділ національного права на публічне і приватне право та його теоретичне і практичне значення. *Правова держава*. 2016. № 23. С. 58-64.
 57. Могілевський Л. В. Сутність поняття «норма права». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 1. С. 14-18.
 58. Мороз Е. Н. Правовая норма как ценность: дис. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 2013. 198 с.

59. Мураховська Т. Є. Проблематика структури норм права у зв'язку з системою права. *Форум права*. 2012. № 4. С. 670-674.
60. Нелін О. До питання про формально-догматичний і становий поділ норм права Київської Русі. *Юридична Україна*. 2012. № 2. С. 4-8.
61. Нижник Н. Р. Доктрина поділу влади та її втілення у нормах українського права. *Альманах права*. 2016. Вип. 7. С. 52-56.
62. Олейников С. М. До аналізу чинників системи законодавства. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право*. 2015. Вип. 2. С. 17-25.
63. Олійник А. Ю. Регулювання основних свобод людини і громадянина нормами міжнародного права в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 12. С. 37-43.
64. Оніщенко Н. М. До питання про авторитет діючого законодавства (теоретичні засади, практичні передумови, перспективі зміцнення). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 1. С. 27-32.
65. Павлюк А. Правова реальність як нормативно-ціннісна та/або метанормативна система. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 2. vydání. С. 107-120.
66. Пархоменко Н. Взаємодія міжнародного, європейського та національного права: теоретичні засади. *Право України*. 2014. № 5. С. 52-61.
67. Петренко О. А. Заборони та санкції у трудовому праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 18 с.
68. Петришин О. В., Погребняк С. П. Система права: загальнотеоретична характеристика. *Право України*. 2017. № 5. С. 9-17.
69. Петров Д. Е. Дифференциация системы права / под ред. И. Н. Сенякина. Саратов: Изд-во ФГБОУ ВПО «Саратовская государственная юридическая академия», 2014. 160 с.
70. Погребняк С. Принципи права: доктринальні питання. *Право України*. 2013. № 9. С. 217-228.
71. Подорожна Т. С. Конституція як структурний елемент правової системи в матеріальному та формальному значеннях. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. Т. 14. С. 355-364.
72. Полонка І. А. Нормативність права: загальнотеоретичний аналіз: моногр. Чернівці: Місто, 2014. 217 с.
73. Полонка І. Норма права як основа його нормативності. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 8. С. 128-131.
74. Попович Н. В. Поняття «законодавство»: традиційні підходи і новації. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 2 (89). С. 177-187.
75. Пушкіна О. Особисті права людини в конституційному законодавстві України. *Юридична Україна*. 2013. № 5. С. 17-25.
76. Риндюк В. І. «Система законодавства» та «система нормативно-правових актів»: до питання визначення та співвідношення понять. *Вісник*

- Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Політологія. Соціологія. Право. 2019. № 1. С. 102-107.
77. Рогач О. Я. Сучасні підходи до системи права і законодавства ЗУНР Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. *Право*. 2016. № 1. С. 135-172.
 78. Русенко І. Я. Норма права в контекстах основних типів праворозуміння. *Наше право*. 2013. № 7. С. 196-201.
 79. Catan A. Conceptul modern al relațiilor dintre personalitate și stat în contextul normelor de drept. *Legea și Viata*. 2016. № 4, ч. 1. Р. 28-35.
 80. Сапарова А. О. Про значення поняття «національне право» у світлі проблеми правових запозичень. *Правова держава*. 2016. Вип. 27. С. 449-454.
 81. Седляр Ю. О. Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія і практика: моногр. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 410 с.
 82. Селезньов В. Є. Уніфікація норм права з прав людини в умовах європейської інтеграції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2014. 20 с.
 83. Селіванов О. Ухвали Конституційного Суду України та їх юрисдикційне призначення. *Право України*. 2015. № 4. С. 157-163.
 84. Семініхін І. В. Правова доктрина в релігійних системах (на прикладі мусульманського права). *Форум права*. 2013. № 3. С. 552-266.
 85. Сердюк І. А. Норма права, правова норма і юридична норма: співвідношення понять. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. Вип. 1. С. 129-135.
 86. Сидоренко О. О. Процесуальні норми права: поняття, особливості, різновиди: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2012. 204 с.
 87. Сидоренко О. О. Процесуальні норми права: поняття, особливості, різновиди: моногр. Харків: Право, 2014. 190 с.
 88. Скрипнюк О. В. Конституційне право України: до питання про систему та структурну будову галузі. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. Число 3. С. 27-32.
 89. Слинько Д. В. Проблеми виокремлення галузей процесуального права України: загальнотеоретичний аналіз. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2017. Вип. 23. С. 18-21.
 90. Соляр С. Систематизація законодавства України у сфері об'єднання громадян. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1 (68). С. 35-45.
 91. Степаненко К. В. Правова система України: вітчизняна правова традиція та проблеми трансформації. *Проблеми законності*. 2018. № 140. С. 26-34.
 92. Степаненко К. В. Правова система як категорія загальної теорії права: дискусійні питання. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування*. 2017. С. 121-123.

93. Степанкова Н. М. Норма права як першооснова права в механізмі право реалізації. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2012. Вип. 2 (1). С. 71-82.
94. Стецик Н. В. Норма права та нормативно-правовий припис: загальнотеоретичні аспекти. *Публічне право*. 2016. № 4. С. 212-219.
95. Суходубова І. В. Стабільність і динамізм законодавства: загальна характеристика понять та сутність взаємозв'язку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 130-137.
96. Суходубова І. В. Стабільність і динамізм законодавства: поняття, співвідношення, засоби забезпечення: моногр. Харків: Право, 2016. 198 с.
97. Суходубова І. Гармонійне співвідношення стабільності і динамізму законодавства як умова його якості та ефективності. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 329-336.
98. Теплюк М. Чинність і дія норм права в теорії «чистого правознавства» Г. Кельзена. *Юридична Україна*. 2012. № 3. С. 4-8.
99. Тихонович Л. А. Взаємодія норм права і норм моралі в регулюванні трудових відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
100. Тімченко С. В. Моделі інституту адміністративної юстиції в загальноєвропейських системах права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спеціальний випуск, ч. 2. С. 155-157.
101. Ткаченко В. І. Щодо поняття та вмісту юридичних категорій «правова система» та «система права». *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. Вип. 1. С. 36-42.
102. Тополевський Р. Система джерел права України: сучасний стан і перспективи розвитку. *Право України*. 2017. № 6. С. 27-33.
103. Топоркова М. М. Особливості системи законодавства щодо регулювання відносин з постачання природного газу побутовому споживачу. *Вісник Маріупольського державного університету*. *Право*. 2015. Вип. 9-10. С. 113-122.
104. Уварова О. О. Матеріальне і процесуальне право: питання функціонального співвідношення. *Юрист України*. 2012. № 4. С. 19-24.
105. Федоренко В. Л. Система конституційного права: поняття, структура, взаємозв'язок зі системою конституційного законодавства. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. Вип. 1. С. 27-36.
106. Федоренко В. Система конституційного права України: поняття, генезис і структура. *Право України*. 2017. № 5. С. 18-26.
107. Харитонов Є. О. Конценти «правова система», «право» та «приватне право» у контексті угоди про асоціацію України з ЄС. *Вісник Південного*

- регіонального центру Національної академії правових наук. 2015. № 5. С. 79-86.
108. Харитонов Є. О. Приватне право як концепт: постановка питання. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 68-77.
109. Хомюк Н. Система джерел права: деякі теоретичні аспекти. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2013. Вип. 58. С. 27-33.
110. Целлер Е. Питання структурної незалежності та судового діалогу в системах конфліктуючих норм. *Право України*. 2016. № 2. С. 17-24.
111. Чабан О. М. Міжнародне приватне право як галузь права України. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 1. С. 308-316.
112. Шаганенко В. П. Сутнісні характеристики системи права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 69-74.
113. Шаптала Н. Контроль конституційних норм в Україні: ціннісні досягнення й шляхи вдосконалення. *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 5. С. 92-99.
114. Шаравара І. І. Співвідношення правосвідомості, моралі і права в системі соціальних норм. *Право і суспільство*. 2015. № 5 (3). С. 43-48.
115. Шилінгов В. С. Поділ права на приватне та публічне як фундаментальна засада правової системи демократичного суспільства. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 48-51.
116. Шутак І. Юридична техніка конструювання норми права. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 2. С. 39-44.

ТЕМА 12. ПРАВОВІДНОСИНИ

I. Словникова робота:

правовідносини, соціальні відносини, політичні відносини, моральні відносини, економічні відносини, релігійні відносини, правові відносини, передумови виникнення, зміни і припинення правовідносин, матеріальні передумови виникнення правовідносин, спеціальні (юридичні) передумови виникнення правовідносин, соціальне призначення правовідносин, загальнорегулятивні відносини, регулятивні відносини, охоронні відносини, абсолютні правовідносини, відносні правовідносини, активні правовідносини, пасивні правовідносини, прості правовідносини, складні правовідносини, матеріальні правовідносини, процесуальні правовідносини, односторонні правовідносини, двосторонні правовідносини, договірні (диспозитивні) правовідносини, імперативні правовідносини, довготривалі правовідносини, короткотривалі правовідносини, комплексні правовідносини, конституційно-правові відносини, адміністративно-правові відносини, цивільно-правові відносини, фінансові відносини, трудові відносини, кримінально-процесуальні відносини, договірні відносини, управлінські відносини, склад правовідносин, суб'єкт правовідносин, індивідуальний суб'єкт правовідносин, людина, фізичні особи, посадові особи, апатриди, біпатриди, колективний суб'єкт правовідносин, державні органи, партії, спортивні організації, колективи підприємств, організації, соціальні організації, соціальні спільності, правосуб'єктність, соціальна сторона правосуб'єктності, юридична сторона правосуб'єктності, правоздатність, загальна правоздатність, галузева правоздатність, спеціальна правоздатність, дієздатність, часткова дієздатність, неповна дієздатність, повна дієздатність, обмежена дієздатність, недієздатність, правочиноздатність, деліктоздатність, компетенція, правовий статус особи, законний інтерес, загальний правовий статус, спеціальний правовий статус, індивідуальний правовий статус, об'єкт правовідносин, моністична теорія об'єкта правовідносин, плюралістична теорія об'єкта правовідносин, зміст право-відносин, юридичний зміст правовідносин, суб'єктивне право, правомочність, юридичний обов'язок, фактичний зміст правовідносин, юридичний факт, матеріальна складова юридичного факту, нормативна складова юридичного факту, основна функція юридичних фактів, додаткова функція юридичних фактів, юридичні події, абсолютні події, відносні події, унікальні події, періодичні події, персональні події, колективні події, масові події, зворотні події, незворотні події, юридичні дії, юридичні вчинки, одноразові юридичні дії, правомірні дії, правомірна поведінка, добровільна поведінка, маргінальна поведінка, юридичні акти, поступки, неправомірні дії, злочини, проступки, прості юридичні факти, складні юридичні факти позитивні юридичні факти, негативні юридичні факти, правовстановлюючі факти, правозмінюючі факти, правоприпиняючі факти, фактичний склад, правова презумпція, правова фікція, правова аксіома, правова преюдиція.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. Елементами правовідносин є:

- а) юридичний факт, суб'єкти, юридичні права, об'єкт;
- б) деліктоздатність, суб'єкти, юридичний зміст, об'єкт;
- в) юридичний факт, суб'єкти, правоздатність, об'єкт;
- г) юридичний факт, суб'єкти, юридичний зміст, об'єкт;
- д) юридичний факт, юридичний зміст, об'єкт, правомочність.

2. Вид і міра можливої поведінки суб'єкта, що забезпечується (охороняється, захищається) з боку держави – це:

- а) правосуб'єктність;
- б) суб'єктивне право;
- в) юридичний обов'язок;
- г) юридичний факт;
- д) об'єктивне право.

3. Людина, яка має стійкий правовий зв'язок з конкретною державою – це:

- а) особистість;
- б) громадянин;
- в) фізична особа;
- г) індивід;
- д) особа.

4. Суб'єктивні права у конкретних правовідносинах реалізуються через:

- а) правомочність уповноважених осіб;
- б) виконання юридичних обов'язків, використання суб'єктивних прав, дотримання заборон;
- в) конкретні правовідношення;
- г) використання чи невикористання своїх суб'єктивних прав;
- д) дотримання прав.

5. Юридичний зміст правовідносин – це:

- а) вид і міра можливої поведінки суб'єкта, що забезпечується (охороняється, захищається) з боку держави;
- б) можливість певної поведінки уповноваженого суб'єкта та необхідність відповідних дій або необхідність утримання від заборонених дій зобов'язаного суб'єкта;
- в) суб'єктивні права та юридичні обов'язки;

- г) необхідність утримання від заборонених дій зобов'язаного суб'єкта;
- д) реальна поведінка суб'єктів.

6. До юридичних можливостей змісту суб'єктивного права не належить:

- а) можливість користуватися певним соціальним благом;
- б) можливість вимагати належної поведінки від зобов'язаного суб'єкта;
- в) можливість самого носія суб'єктивного права діяти певним чином;
- г) можливість мати суб'єктивні права та юридичні обов'язки;
- д) можливість звернутися до компетентних суб'єктів для охорони чи захисту суб'єктивного права і примусового забезпечення юридичного обов'язку.

7. Зміст правовідносин має двоякий характер, тому він розподіляється на:

- а) теоретичний і фактичний зміст;
- б) юридичний і практичний зміст;
- в) юридичний і фактичний зміст;
- г) фактичний і практичний зміст;
- д) теоретичний і практичний зміст.

8. Простий юридичний дозвіл, що закріплений в законі або впливає з його змісту та виражається в можливостях суб'єкта права користуватися конкретним соціальним благом – це:

- а) законний інтерес;
- б) суб'єктивне право;
- в) юридичний обов'язок;
- г) юридичне право;
- д) особисте право.

9. Учасниками правовідносин є:

- а) конкретні суб'єкти права, які пов'язані між собою суб'єктивними правами та юридичними обов'язками, які закріплені у правових нормах;
- б) учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків);
- в) орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства;
- г) юридичні і фізичні особи, резиденти та нерезиденти, а також держава в особі Кабінету Міністрів України або уповноважених ним органів;
- д) посадові особи органів місцевого самоврядування, територіальні громади.

10. Носія суб'єктивного права називають:

- а) правомочним суб'єктом;
- б) правозобов'язаним суб'єктом;
- в) державним службовцем;
- г) посадовою особою;
- д) дієздатним суб'єктом.

11. Врегульовані нормами права суспільні відносини, учасники яких мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки – це:

- а) правосуб'єктність;
- б) правовідносини;
- в) соціальні відносини;
- г) правомочність;
- д) правоздатність.

12. Спільною ознакою законного інтересу і суб'єктивного права є:

- а) накладання правової заборони;
- б) індивідуально визначений характер, оскільки в законодавстві є вказівка діяти певним чином;
- в) високий ступінь матеріальної забезпеченості;
- г) відсутність державного гарантування;
- д) імперативний характер.

13. Біосоціальна істота, продукт і суб'єкт суспільних відносин – це:

- а) істота;
- б) індивід;
- в) особа;
- г) фізична особа;
- д) людина.

14. З фактів неправомірної поведінки суб'єкта виникають:

- а) регулятивні правовідносини;
- б) охоронні правовідносини;
- в) змішані правовідносини;
- г) абсолютні правовідносини;
- д) неабсолютні правовідносини.

15. За волевиявленням сторін правовідносини поділяються на:

- а) короткотривалі і довготривалі;
- б) матеріальні і процесуальні;
- в) абсолютні і відносні;
- г) договірні, управлінські і комплексні;
- д) односторонні, двосторонні і багатосторонні.

Варіант 2

1. За галузевою ознакою правовідносини поділяють на:

- а) матеріальні та процесуальні;
- б) конституційні, цивільні, адміністративні;
- в) договірні та управлінські;
- г) адміністративні та процесуальні;
- д) односторонні та багатосторонні.

2. Фактичний зміст правовідносин – це:

- а) можливість певної поведінки уповноваженого суб'єкта;
- б) необхідність утримання від заборонених дій зобов'язаного суб'єкта;
- в) вид і міра можливої поведінки суб'єкта, що забезпечується (охороняється, захищається) з боку держави;
- г) реальна поведінка суб'єктів;
- д) суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

3. Складова частина змісту суб'єктивного права, що являє собою конкретну юридичну можливість, яка надається правосуб'єктній особі, з метою задоволення її інтересів – це:

- а) правосуб'єктність;
- б) дієздатність;
- в) деліктоздатність;
- г) правомочність;
- д) правоздатність.

4. До ознак законного інтересу належить:

- а) відповідність принципу «дозволено все, що прямо передбачено законом»;
- б) спрямованість на задоволення потреб, що суперечать суспільним відносинам;
- в) можливість суб'єкта користуватися конкретним соціальним благом;
- г) заборона звертатися по захист до компетентних органів держави чи до громадських організацій;
- д) має інший обов'язок, який би забезпечував виконання попереднього.

5. Класифікація правовідносин за субординацією у правовому регулюванні передбачає їх поділ на:

- а) активні, пасивні і змішані;
- б) односторонні, двосторонні і багатосторонні;
- в) абсолютні і відносні;
- г) матеріальні і процесуальні;
- д) договірні, управлінські і комплексні.

6. *Зміст суб'єктивного права виражається через правомочність:*

- а) здійснювати певні дії або утриматися від них;
- б) реагувати на законні вимоги правомочної сторони їх виконанням;
- в) вимагати відповідної поведінки від правозобов'язаної особи;
- г) нести юридичну відповідальність;
- д) не заважати правомочній стороні користуватися благом, яке вона отримала по праву.

7. *До об'єктів правовідносин не належать:*

- а) матеріальні блага;
- б) духовні блага;
- в) особисті немайнові блага;
- г) фізичні та юридичні особи;
- д) послуги виробничого та невиробничого характеру.

8. *Правовідносини, в яких забезпечується одностороннє волевиявлення правомочної сторони – це:*

- а) правовідносини в підсистемі приватного права;
- б) правовідносини в підсистемі публічного права;
- в) комплексні правовідносини;
- г) складні правовідносини;
- д) прості правовідносини.

9. *До структурних елементів правовідносин належать:*

- а) гіпотеза, диспозиція, санкція;
- б) кодифікація, інкорпорація, консолідація;
- в) суб'єкт, об'єкт, зміст;
- г) суб'єктивна сторона, об'єкт;
- д) суб'єкт, об'єктивна сторона.

10. *Види правовідносин за поділом прав і обов'язків між суб'єктами поділяють на:*

- а) короткотривалі та довготривалі правовідносини;
- б) абсолютні та відносні правовідносини;
- в) односторонні, двосторонні та багатосторонні правовідносини;
- г) активні, пасивні та змішані правовідносини;
- д) матеріальні та процесуальні правовідносини.

11. *До соціальних організацій як виду суб'єктів правовідносин належать:*

- а) індивіди, організації або спільності, які на підставі юридичних норм можуть бути учасниками правовідносин;

б) громадяни, іноземці, особи із подвійним громадянством, особи без громадянства;

в) держава, органи держави, громадські об'єднання, трудові колективи, органи місцевого самоврядування, юридичні особи;

г) народ, нація, населення, територіальні громади;

д) представники влади, особи, які виконують організаторсько-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки.

12. Правовідносини, що виникають із фактів правомірної поведінки суб'єкта можна поділити на:

а) регулятивні правовідносини;

б) охоронні правовідносини;

в) змішані правовідносини;

г) абсолютні правовідносини;

д) неабсолютні правовідносини.

13. Правомочність включає такі елементи:

а) суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона;

б) правоздатності, дієздатності та деліктоздатності;

в) можливість звертатися до компетентних державних органів про застосування державного примусу в разі невиконання контрагентом своїх обов'язків; право на особисті дії уповноваженої особи; можливість вимагати певну поведінку від зобов'язаної особи, тобто право на сторонні дії;

г) диспозиції, санкції, гіпотези;

д) законного інтересу, дієздатності та деліктоздатності.

14. Правоздатність, дієздатність та деліктоздатність у сукупності складають:

а) правосуб'єктність;

б) юридичний факт;

в) юридичний обов'язок;

г) суб'єктивне право;

д) об'єктивне право.

15. Галузева правоздатність – це:

а) здатність, що пов'язана з певними особливостями суб'єкта або така, що потребує спеціальних знань і навичок,

б) здатність особи чи організації набувати права в тій чи іншій галузі права;

в) здатність особи своїми діями набувати та самостійно здійснювати суб'єктивні права і виконувати юридичні обов'язки;

г) правоздатність, яка виникає за загальним правилом з 16 років;

д) правоздатність юридичних осіб.

Варіант 3

1. *Забезпечена законом можливість особи вимагати від іншої особи вчинити ті чи інші дії або утриматися від них – це:*

- а) законний інтерес;
- б) правомочність на власні дії;
- в) правомочність на чужі дії;
- г) правомочність;
- д) правомочність наказу.

2. *Носієм прав та свобод людини є:*

- а) усі громадяни певної держави;
- б) усі дієдатні особи;
- в) усі фізичні особи світу;
- г) усі живі істоти;
- д) усі осудні особи.

3. *Посадові особи як вид суб'єктів правовідносин – це:*

- а) представники влади, особи, які виконують організаторсько-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки;
- б) народ, нація, населення, територіальні громади;
- в) громадяни, іноземці, особи із подвійним громадянством, особи без громадянства;
- г) держава, органи держави, громадські об'єднання, трудові колективи, органи місцевого самоврядування, юридичні особи;
- д) індивіди, організації або спільності, які на підставі юридичних норм можуть бути учасниками правовідносин.

4. *Суб'єкт правовідносин, у якого деліктоздатність виникає з досягненням певного віку – це:*

- а) фізична особа;
- б) підприємство;
- в) установа;
- г) неурядова організація;
- д) соціальна спільність.

5. *Індивідуальними суб'єктами правовідносин є:*

- а) державні органи;
- б) підприємства, установи, організації;
- в) посадові особи, тобто представники державної влади, які виконують організаторсько-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки;
- г) громадські об'єднання (політичні партії, профспілкові організації,

релігійні організації тощо);

д) особи без громадянства (апатриди) та особи, які мають подвійне громадянство (біпатриди).

б. Видами правовідносин за ступенем визначеності суб'єктів є:

- а) матеріальні, процесуальні правовідносини;
- б) між юридичною особою – суб'єктом приватного права, державним органом і між державними органами;
- в) абсолютні, відносні правовідносини;
- г) договірні, управлінські, комплексні правовідносини;
- д) короткотривалі, довготривалі правовідносини.

7. Фізичні особи набувають правоздатності:

- а) з моменту народження;
- б) з моменту отримання паспорта;
- в) з 16 років;
- г) з 18 років;
- д) з 14 років.

8. Правосуб'єкність юридичної особи обумовлена:

- а) досягненням певного віку;
- б) реєстрацією шлюбу;
- в) укладенням трудового договору;
- г) реєстрацією та одержанням свідоцтва про державну реєстрацію;
- д) формуванням статутних документів.

9. Правовідносини за строком дії класифікують на:

- а) матеріальні і процесуальні правовідносини;
- б) короткотривалі і довготривалі правовідносини ;
- в) односторонні, двосторонні і багатосторонні правовідносини;
- г) активні, пасивні і змішані правовідносини;
- д) абсолютні і відносні правовідносини.

10. Юридичний факт, виникнення і розвиток якого не залежать від волі суб'єктів права має назву:

- а) дія;
- б) подія;
- в) акт;
- г) наказ;
- д) форс-мажор.

11. Сукупність прав та обов'язків суб'єкта правовідносин, фактичне володіння якими може наступити лише за відомих умов юридичних фактів – це:

- а) загальна правосуб'єктність;
- б) спеціальна правосуб'єктність;
- в) галузева правосуб'єктність;
- г) міжгалузева правосуб'єктність;
- д) індивідуальна правосуб'єктність.

12. Юридичною особою є:

- а) працівник державного нотаріату;
- б) підприємство;
- в) особа, яка має вищу юридичну освіту;
- г) особа, яка працює в правоохоронних органах;
- д) особа, яка досягла повноліття.

13. Юридичний факт, що є подією:

- а) рішення суду;
- б) підпал, що призвів до загибелі чужого майна;
- в) стихійне лихо, що призвело до загибелі застрахованого майна;
- г) укладання договору;
- д) правопорушення.

14. Юридичний обов'язок – це:

- а) вид і міра необхідної поведінки, яка встановлена законом;
- б) фактичний склад суспільних відносин, який опосередковується нормами права;
- в) суб'єктивні права сторін;
- г) гарантована правом і законом міра можливої або дозволеної поведінки особи, яка належить суб'єкту незалежно від того, перебуває він у правових відносинах з іншими суб'єктами чи ні;
- д) надання особі певних правових можливостей.

15. Особа, яка може виступати суб'єктом правовідносин в широкому розумінні – це:

- а) громадянин України;
- б) офіційно уповноважена особа, наділена відповідною компетенцією;
- в) фізична особа;
- г) особа, наділена правосуб'єктністю;
- д) правоздатна особа.

III. Тематика рефератів

- «Діалектична єдність природи моральних і правових відносин».
- «Загальна характеристика складових елементів правовідносин».
- «Матеріальні та юридичні передумови виникнення правовідносин».
- «Межі здійснення правосуб'єктності юридичними особами України».
- «Моністична та плюралістична теорії об'єкта правовідносин».
- «Поняття і ознаки публічних правовідносин».
- «Поняття та особливості юридичних фактів у конституційному праві України».
- «Пояснення сторін, третіх осіб та їх представників як юридичні факти».
- «Правовий статус біженців в Україні».
- «Правовий статус особи: поняття, структура та види».
- «Правовідносини як елемент правової системи України».
- «Правосуб'єктність фізичних осіб як суб'єктів правовідносин».
- «Правосуб'єктність: поняття та загальна характеристика».
- «Роль юридичних фікцій у регулюванні правовідносин».
- «Фактори, які впливають на обсяг дієздатності».
- «Фізичні особи як суб'єкти правових відносин».
- «Юридичні особи як суб'єкти правовідносин».

IV. Скласти схеми

- ✓ Види об'єктів правовідносин.
- ✓ Види правових відносин.
- ✓ Класифікація суб'єктів правовідносин.
- ✓ Правовідносини: поняття, ознаки та класифікація.
- ✓ Правосуб'єктність: поняття, елементи та їх характеристика. Правовий статус особи.
- ✓ Правосуб'єктність: характеристика елементів.
- ✓ Структура правовідносин.
- ✓ Структура правовідносин: характеристика елементів.
- ✓ Суб'єкти правовідносин: поняття та види. Об'єкти правовідносин: поняття, ознаки та види.
- ✓ Фактичний (юридичний) склад: ознаки та види.
- ✓ Характерні ознаки правовідносин.
- ✓ Юридичний зміст правовідносин: характеристика елементів.
- ✓ Юридичні факти та їх класифікація.
- ✓ Юридичні факти: поняття та ознаки.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Ділова гра «Правнича компетентність. Склад правовідносин».

Перший етап. Робота в малих групах. ЗВО поділяються на команди. Кожна з команд обирає спікера та секретаря, який фіксує результати роботи групи, під час подальшої дискусії фіксує контраргументи інших груп. Учасники знайомляться з питаннями, на які мають відповісти. За кожну точну, розгорнуту відповідь студенти отримують 2 бали, якщо відповідь неповна – 1 бал. У випадку, коли група немає відповіді на питання – воно передається групі опонентів.

Команда 1:

1. Надайте визначення поняття «суб'єкт правовідносин».
2. Розкрийте фактичний зміст правовідносин.
3. В чому виражається соціальна сторона правосуб'єктності?
4. Укажіть фактори, від яких залежить рівень дієздатності.
5. Надайте визначення поняття «деліктоздатність».
6. Зазначте, які елементи входять до структури правового статусу.
7. Зазначте складові елементи юридичного обов'язку.
8. Назвіть функції юридичних функцій.
9. Назвіть види юридичних фактів за формою прояву.
10. Надайте характеристику юридичної фікції.

Команда 2:

1. Надайте визначення поняття «об'єкт правовідносин».
2. Розкрийте юридичний зміст правовідносин.
3. Надайте визначення поняття «правосуб'єктність».
4. Зазначте види правоздатності.
5. Надайте визначення поняття «правовий статус».
6. Зазначте види об'єктів правовідносин.
7. Зазначте, у чому полягає нормативна складова юридичного факту.
8. Назвіть критерії класифікації юридичних фактів.
9. Назвіть види юридичних фактів за складом.
10. Надайте характеристику правової аксіоми.

Команда 3:

1. Надайте визначення поняття «зміст правовідносин».
2. Зазначте види суб'єктів правовідносин.
3. У чому полягає юридична сторона правосуб'єктності?
4. Укажіть рівні дієздатності.
5. Надайте визначення поняття «законний інтерес».
6. Розкрийте структуру суб'єктивного права.
7. Назвіть ознаки юридичного факту.
8. Назвіть види юридичних фактів за вольовою ознакою.

9. Надайте класифікацію юридичних презумпцій.

10. Надайте характеристику правової преюдиція.

Другий етап. Мозковий штурм. Кожна група витягує ситуацію для обговорення. Після цього надається п'ять хвилин для підготовки до відповіді. Розгорнута відповідь з наведенням прикладів оцінюється у 2 бали, неповна відповідь в 1 бал.

Команда 1: Співвідношення понять «об'єкт правовідносин» та «об'єкт права».

Команда 2: Співвідношення правової презумпції та фікції.

Команда 3: Особливості вступу до правовідносин окремих категорій фізичних (громадян України, іноземців, осіб без громадянства).

Третій етап. «Коректор». У наданих твердженнях знайти помилки та виправити їх. Якщо група знайшла усі помилки – отримує 2 бали, якщо ні – 1 бал або незалік відповідно до кількості коректних виправлень.

Команда 1: Юридичні факти-події за спрямуванням волі на юридичні наслідки поділяються на: позитивні та негативні. Позитивні юридичні факти – це обставини, з відсутністю яких норми права пов'язують певні правові наслідки. Негативні юридичні факти – це обставини, з наявністю яких норми права пов'язують певні наслідки.

Команда 2: Правові презумпції за ступенем обов'язковості поділяють на: матеріально-правові та процесуально-правові. Матеріально-правові – презумпції, які прямо закріплені в юридичних нормах і тому безумовно обов'язкові для усіх. Процесуально-правові – діють у межах однієї галузі права (наприклад, цивільно-правова відповідальність власника джерела підвищеної небезпеки, який завдав шкоди особі або її майну).

Команда 3: Правовідносини за рівнем індивідуалізації суб'єктів поділяються на: прості, для виникнення яких досить волевиявлення лише уповноваженої сторони (наприклад, накладення адміністративного стягнення), та складні, для виникнення яких необхідне волевиявлення (згода) як уповноваженої, так і зобов'язаної сторони.

Практичне завдання №2

Заповнити таблицю. Структура правовідносин. До кожного визначення підберіть правильне поняття і позначте його порядковий номер:

1.	Правовідносини	Основні елементи правовідносин (суб'єкти) і доцільний спосіб зв'язку між ними на підставі суб'єктивних юридичних прав, обов'язків, повноважень і відповідальності з приводу соціального блага або забезпечення будь-яких інтересів
----	----------------	--

2.	Структура правовідносин	Врегульовані нормами права, вольові суспільні відносини, що виражаються в конкретному зв'язку між правомочними і зобов'язаними суб'єктами (носіями суб'єктивних юридичних прав, обов'язків, повноважень і відповідальності) і забезпечуються державою
3.	Суб'єктний склад правовідносин	Те, з приводу чого виникає і здійснюється діяльність його суб'єктів
4.	Об'єкт правовідносин	Сукупність осіб, які беруть участь у правовідносинах (якнайменше дві – правомочний і зобов'язаний)
5.	Зміст правовідносин	Життєва обставина, з якою норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин. Є підставою виникнення, зміни і припинення правовідносин
6.	Юридичний факт	Суб'єктивні права, обов'язки, повноваження, відповідальність суб'єктів правовідносин
7.	Матеріальні передумови правовідносин	Здатність особи нести юридичну відповідальність за вчинене нею правопорушення
8.	Юридичні передумови правовідносин	Реальні дії, пов'язані з використанням і здійсненням суб'єктивних юридичних прав і суб'єктивних юридичних обов'язків
9.	Правоздатність	Передбачена нормами права здатність (можливість) бути учасниками правовідносин
10.	Деліктоздатність	Суб'єктивне юридичне право, повноваження, суб'єктивний юридичний обов'язок, юридична відповідальність
11.	Правосуб'єктність фізичних осіб	Передбачена нормами права здатність (можливість) індивіда мати суб'єктивні юридичні права і виконувати суб'єктивні юридичні
12.	Дії	Включають факти, що належать до тієї ж самої галузі законодавства
13.	Події	Включають факти, що належать до різних галузей законодавства
14.	Простий фактичний склад	Вольова поведінка суб'єктів права, з якою пов'язані виникнення, зміна та припинення правовідносин
15.	Складний фактичний склад	Юридичні факти, що виникають, змінюються і припиняються поза волею людей

Практичне завдання №3

Заповнити таблицю. Об'єкти правовідносин. До кожного визначення підберіть правильне поняття і позначте його порядковий номер:

1.	Матеріальні блага		Матеріальні і нематеріальні блага, з приводу яких суб'єкти вступають у правовідносини, здійснюють свої суб'єктивні права і юридичні обов'язки
2.	Продукти духовної та інтелектуальної творчості		Предмети матеріального світу: речі (рухомі і нерухомі), цінності, майно та ін.
3.	Об'єкти правовідносин		Твори мистецтва, літератури, науки, техніки, живопису, кіно, інформація, комп'ютерні програми та інші результати інтелектуальної діяльності, що захищаються законом
4.	Позитивні дії		Здійснення юридично недозволеної діяльності – нелегальне транспортування наркотичних засобів та ін.
5.	Особисті нематеріальні блага		Виконана робота, ратифікований міжнародний договір, прийнятий правозастосовний акт та ін.
6.	Результати дій (поведінки) суб'єктів		Життя, здоров'я, честь, гідність, ділова репутація, ім'я, освіта, свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості та ін.
7.	Негативні дії		Послуги виробничого і невиробничого характеру: виконання роботи, обумовленої договором або контрактом

Практичне завдання №4

Заповнити таблицю. На основі опрацьованої літератури, заповнити таблицю, обов'язково навести приклади до кожного виду юридичних фактів.

№	Критерій класифікації	Вид юридичного факту	Приклад
1.	За вольовим критерієм:	1.	
		2.	
		2.1.	
		2.2.	
		2.3.	

Практикум з ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

		2.4.		
		2.5.		
2.	За відношенням до права:	1.		
		1.1.		
		1.2.		
		1.3.		
		1.4.		
		1.5.		
		1.6.		
		2.		
		2.1.		
		2.2.		
		2.3.		
		2.4.		
		2.5.		
		2.6.		
		3.	За складом:	1.
2.				
4.	За формою прояву:	1.		
		2.		

Практичне завдання №5

Заповнити таблицю. На основі опрацьованої літератури заповнити таблицю, обов'язково надаючи практичні приклади:

№	Критерій класифікації	Юридичний зміст правовідносин			
		Суб'єктивне право		Юридичний обов'язок	
			Приклад		Приклад
1.	Структурні елементи:	1.		1.	
		2.		2.	
		3.		3.	
		4.		4.	
2.	Види:	1.		1.	
		2.		2.	
		3.		3.	
		4.		4.	
		5.		5.	

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160).
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
- ❖ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
- ❖ Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.

- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс законів про працю від 10 грудня 1971 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1971. № 50. Ст. 375.

Спеціалізована література:

1. Андропова В. А. Юридичні факти як підстави виникнення індивідуальних трудових правовідносин. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 56. С. 268-275.
2. Андрушко О. В. Правова категорія «зловживання правом» у кримінальному судочинстві. *Право і суспільство*. 2016. № 5 (2). С. 169-174.
3. Анікіна Г. В. Смерть фізичної особи як юридичний факт. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4. С. 166-170.
4. Аргунова А. М. Трудові правовідносини у сфері державної служби. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 27. С. 99-104.
5. Артикуленко О. В. Співвідношення понять «правоздатність» та «дієздатність» у правосуб'єктності юридичної особи. *Європейські перспективи*. 2018. № 3. С. 131-136.
6. Афанасьєва М. Зловживання правом на правотворчість. *Юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 26-34.
7. Баб'юк М. П. Вищі навчальні заклади як учасники цивільних правовідносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 17 с.
8. Бабич І. Г. Значення принципу добросовісності при визначенні зловживання правом. *Часопис цивілістики*. 2018. Вип. 28. С. 24-27.
9. Базилевський С. Зловживання процесуальними правами в адміністративному процесі. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 2. С. 70-81.
10. Базилевський С. Зловживання процесуальними правами. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 5. С. 13-23.
11. Березан Г. В. Господарські правовідносини в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 19 с.
12. Бичкова С. С. Цивільна процесуальна правоздатність фізичних та юридичних осіб, які беруть участь у справах позовного провадження. *Юридична наука*. 2011. № 2. С. 66-72.
13. Бородкін М. В. Юридичні факти як підстави виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук.

- Одеса, 2018. 20 с.
14. Братель О. Процесуальні юридичні факти в контексті неправомірних дій (бездіяльності) учасників цивільних процесуальних правовідносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 4-14.
 15. Бригадир І. В. Правовідносини в сфері екологічного управління як частина предмету правового регулювання екологічного права. *Форум права*. 2013. № 4. С. 31-35.
 16. Бровченко Н. В. Фактори розвитку юридичних фактів у конституційному праві України. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право*. 2012. Вип. 2. С. 23-34.
 17. Бровченко Н. В. Функції юридичних фактів у конституційному праві України: поняття, ознаки, критерії класифікації та види. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право*. 2011. Вип. 1. С. 44-54.
 18. Бровченко Н. М. Видова диференціація юридичних фактів-подій у конституційному праві України. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2013. № 2 (1). С. 23-30.
 19. Василенко В. М. Митні правовідносини в Україні: поняття, ознаки та структура. *Право і Безпека*. 2013. № 3. С. 27-31.
 20. Васильєва В. В. Закон та договір у системі юридичних фактів. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2014. Вип. 34. С. 125-135.
 21. Вільчак Я. М. Особливості договірної правоздатності міжнародних економічних організацій (на прикладі системи ООН): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 187 с.
 22. Віхров О. П. Організаційно-господарські правовідносини у сфері реєстрації та припинення інститутів спільного інвестування. *Форум права*. 2011. № 2. С. 133-138.
 23. Вонсович Х. І. Сімейні правовідносини, що виникають в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012. Вип. 1. С. 60-68.
 24. Головченко В., Головченко О. Теоретико-прикладні аспекти правоздатності та суб'єктивних прав особи. *Право України*. 2009. № 5. С. 82-87.
 25. Гордєєв В. В. Пояснення сторін, третіх осіб та їх представників як юридичні факти. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. Вип. 2. С. 166-168.
 26. Гордєєв В. В. Правова природа юридичного факту. *Держава і право*. Вип. 51. С. 732-737.
 27. Гордєєв В. Критерії класифікації юридичних фактів. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 396-403.
 28. Гресик Ю. В. До питання про правовідносини, які існують при вирішенні колективних трудових спорів. *Університетські наукові записки*. 2011.

- № 2. С. 211-215.
29. Гудима Д. Деякі новели в інтерпретації поняття «суб'єкт права»: абсурдні чи перспективні? *Право України*. 2009. № 2. С. 82-87.
 30. Данилюк Ю. В. Теоретичні засади конституційних правовідносин в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 19 с.
 31. Данилюк Ю. В. Юридичні факти як підстави виникнення індивідуальних трудових відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2008. 19 с.
 32. Делінський О. А. Міжнародна правосуб'єктність: концептуальні підходи до визначення та розуміння. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 62. С. 496-504.
 33. Дмитрук І. М. Правові відносини між учасниками бюджетного процесу на місцевому рівні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 191 с.
 34. Задорожня Г. В. Правосуб'єктність глави держави: конституційно-правовий аспект. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 7. С. 49-57.
 35. Захарова О. С. Суб'єктний склад цивільних процесуальних правовідносин. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. Число 3. С. 21-26.
 36. Зозуляк О. І. Реалізація цивільної правосуб'єктності юридичних осіб у договірній формі: моногр. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2013. 216 с.
 37. Коваль О. А. Класифікація юридичних фактів: наукова фікція і реальність. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 45. С. 158-161.
 38. Ковальська В. С. Підстави зміни та припинення сімейних правовідносин: моногр. Хмельницький: Мельник А. А., 2014. 259 с.
 39. Ковальська В. С. Юридичний факт як підстава зміни та припинення сімейних правовідносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 22 с.
 40. Козловська Л. В. Нормативні передумови розмежування регулятивних та охоронних правовідносин. *Публічне право*. 2015. № 1. С. 225-232.
 41. Козьяков І. Говоруха О. Реалізація процесуальних прав чи зловживання ними: проблеми диференціації. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 4. С. 36-42.
 42. Коструба А. В. Поняття юридичних фактів та їх ознаки в цивільному праві України. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 1. С. 168-172.
 43. Костюк В. Л. Проблемні визначення правосуб'єктності у загальній теорії права. *Держава і право*. 2009. Вип. 44. С. 14-19.
 44. Кравцов І. В. Правовідносини як ключовий елемент соціологічної концепції праворозуміння. *Наукові записки НаУКМА. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 2. С. 39-43.
 45. Кравченко А. П. Правовідносини в сучасній Україні в аспекті антропологічного виміру права. *Філософські обрії*. 2013. Вип. 30. С. 165-172.

46. Кравчук В. Поняття конституційної правосуб'єктності. *Історико-правовий часопис. Серія: Конституційне, адміністративне та фінансове право.* 2013. № 2. С. 71-74.
47. Кузнець О. М. Суб'єкти зловживання правами у цивільному та виконавчому процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
48. Кукоба О. О., Піддубний О. Ю. Адміністративно-процесуальні провадження з вирішення спорів у виборчих правовідносинах: моногр. Київ: Ірідіум, 2017. 183 с.
49. Куракін О. М. Категорія правовідносин в системі нормативного регулювання. *Право і суспільство.* 2013. № 2. С. 8-15.
50. Курило М. П. Щодо визначення об'єкта правовідносин у різних галузях процесуального права. *Форум права.* 2013. № 2. С. 266-271.
51. Кучмієнко О. В. Зловживання правом у корпоративних правовідносинах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 19 с.
52. Кушерець Д. В. Охоронні правовідносини у сфері договірної права: теоретичні питання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* 2014. Вип. 10-1 (1). С. 201-203.
53. Левада О. В. Правові обмеження як засоби попередження зловживання правом (теоретико-правовий аспект). *Вісник Національної академії правових наук України.* 2017. № 1. С. 192-200.
54. Лятіна О. І. Поняття правовідносин у контексті законницької та юридичної доктрини. *Часопис Київського університету права.* 2013. № 4. С. 403-406.
55. Макаренко О. Л. Правосуб'єктність: проблеми і перспективи наукового пізнання. *Часопис Київського університету права.* 2018. № 2. С. 48-51.
56. Макух О. В. Фінансові правовідносини: теорія, сучасний стан і тенденції розвитку: моногр. Харків: Право, 2016. 301 с.
57. Матвійчук А. О. Правовідносини з приводу особистого немайнового права на сприятливе навколишнє природне середовище: суб'єктний склад. *Юридична наука.* 2013. № 3. С. 59-67.
58. Мілетич О. О. Зловживання правом: теоретико-прикладний аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 18 с.
59. Мількова К. В. Особливості змісту охоронних правовідносин. *Вісник Академії адвокатури України.* 2009. Число 1. С. 32-36.
60. Мількова К. В. Теоретичні питання класифікації охоронних правовідносин. *Вісник Академії адвокатури України.* 2008. Число 3. С. 17-23.
61. Міхно О. Публічні та приватні правовідносини: сутність і критерії їх розмежування. *Підприємництво, господарство і право.* 2013. № 9. С. 12-15.
62. Мовчан Т. Політичні відносини в сучасному українському суспільстві: культурно-етнічний аспект. *Українознавчий альманах.* 2011. Вип. 5. С. 76-79.
63. Муза О. В. Теоретичні проблеми адміністративно-процесуальних правовідносин в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2016. 36 с.

64. Музика-Стефанчук О. А. Бюджетні правовідносини у сучасній науці фінансового права. *Форум права*. 2011. № 1. С. 694-699.
65. Надьо В. В. Суб'єктивний обов'язок як елемент змісту цивільних правовідносин: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2018. 39 с.
66. Надьон В. В. Аналіз поділу цивільних правовідносин на абсолютні та відносні. *Проблеми законності*. 2013. Вип. 122. С. 56-64.
67. Надьон В. В. Суб'єктивний обов'язок як елемент змісту цивільних правовідносин: моногр. Харків: Право, 2017. 391 с.
68. Нечипорук Ю. Суб'єктний та об'єктний склад інформаційних правовідносин. *Юридична Україна*. 2012. № 6. С. 39-44.
69. Нечитайло Т. О. Поняття цивільної правосуб'єктності та її елементів. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2015. Вип. 39. С. 166-174.
70. Онищенко Г. В. Довічні правовідносини з іноземним елементом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
71. Павлишин Ю. П. Правосуб'єктність як основа адміністративно-правового статусу громадян України. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2019. Вип. 25. С. 246-247.
72. Парасюк В. М. Цивільна правоздатність та дієздатність фізичної особи. *Митна справа*. 2014. № 2 (2.2). С. 139-144.
73. Паскар А. Л. Цивільно-процесуальні правовідносини: структурно-функціональний аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 21 с.
74. Пленюк М. Д. Поняття та ознаки юридичних фактів у доктрині зобов'язального права. *Приватне право і підприємство*. 2017. Вип. 17. С. 121-126.
75. Полянський Т. Т. Зловживання правом: загальнотеоретична характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 16 с.
76. Пундор Ю. О. Про визначення змісту категорії «правосуб'єктність» у теорії права та галузевих теоріях цивільного й господарського права (порівняльно-правовий аспект). *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 60-62.
77. Рогач О. Я. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2011. 34 с.
78. Рошканюк В. М. Процедурні та процесуальні правовідносини у праві соціального забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 25. С. 107-110.
79. Савенко В. Правовідносини як форма відображення юридичної природи суспільних відносин в державі. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2015. Vol. 2. Iss. 2. С. 148-152.
80. Самілик Л. О. Співвідношення понять «суб'єкт права», «особа», «суб'єкт правовідносин», «учасник відносин». *Право і суспільство*. 2016. № 1. С. 9-93.
81. Сафончик О. І. Шлюбні правовідносини в Україні: проблеми теорії і

- практики: моногр. Одеса: Фенікс, 2018. 378 с.
82. Сидоренко А. С. Зловживання правом суб'єктами трудових правовідносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2012. 19 с.
 83. Сімутіна Я. В. Роль юридичних фактів у механізмі правового регулювання трудових відносин. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 61. С. 201-207.
 84. Січевлюк В. А. Загальна, універсальна, спеціальна та виключна правосуб'єктність: теоретичні аспекти та прикладні вияви. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2019. Вип. 85. С. 4-15.
 85. Стрельбицький М., Стрельбицька Л. Адміністративно-правові та цивільно-правові юридичні факти в новому соціально-історичному вимірі. *Історико-правовий часопис*. 2013. № 1. С. 64-69.
 86. Стріжкова А. В. GRID-технології як об'єкт інноваційних правовідносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
 87. Сулейманова С. Про цивільну правоздатність фізичної особи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки*. 2013. Вип. 95. С. 44-47.
 88. Талдикін О. В. Правосуб'єктність фізичних осіб: окремі аспекти. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 55-60.
 89. Тарасов О. В. Персонативний юридичний факт: теоретико-методологічний та міжнародно-правовий вимір. *Проблеми законності*. 2014. Вип. 126. С. 208-213.
 90. Тарахонич Т. І. Юридичні факти та їх місце в структурі механізму правового регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 36-39.
 91. Токарев В. Від суб'єкта права до правового суб'єкту. *Право України*. 2014. № 1. С. 182-186.
 92. Форманюк В. І. Вік як умова правосуб'єктності особи. *Часопис цивілістики*. 2013. Вип. 14. С. 55-58.
 93. Харитонов Є. О. Деякі питання класифікації юридичних фактів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 42. С. 73-81.
 94. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Регулятивні правовідносини: приватно-правовий та публічно-правовий виміри: моногр. Одеса: Гельветика, 2018. 404 с.
 95. Харитонova О. І. Співвідношення категорій «правовідносини інтелектуальної власності» та «регулятивні, організаційні, охоронні цивільні правовідносини». *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 65. С. 115-125.
 96. Христова Г. Позитивні зобов'язання. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2 (69). С. 17-29.
 97. Цибульська О. Ю. Правовідносини, що виникають внаслідок покладення на спадкоємця обов'язку вчинити дії для суспільно корисної мети.

- Актуальні проблеми держави і права.* 2011. Вип. 59. С. 313-320.
98. Цимбрівський Т. С. Доктринальні підходи до дослідження правосуб'єктності у міжнародному праві. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична.* 2012. № 2 (1). С. 91-100.
99. Чанишева А. Р. Речові та зобов'язальні іпотечні цивільні правовідносини. *Актуальні проблеми держави і права.* 2010. Вип. 53. С. 475-481.
100. Чернадчук В.Д. Бюджетні правовідносини в Україні: теорія, практика та перспективи розвитку: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2010. 35 с.
101. Черних Є. Проблеми понятійних ознак суб'єктивного права. *Публічне право.* 2014. № 4 (16). С. 213-220.
102. Шапенко Л. О. Детермінація юридичних фактів та їх сутнісна характеристика. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право.* 2017. № 2. С. 65-70.
103. Штефан А. Об'єкт і зміст цивільних процесуальних правовідносин. *Вісник Національної академії прокуратури України.* 2017. № 3. С. 64-69.
104. Штефан А. Процесуальний юридичний факт і його ознаки. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України.* 2017. № 1. С. 54-60.
105. Шуба Б. В. Корпоративні правовідносини як особливий вид господарських правовідносин. *Форум права.* 2013. № 2. С. 618-622.
106. Шумило М. М. Позитивізація вчення про правовідносини на етапі сталінського легізму. *Держава і право. Юридичні і політичні науки.* 2014. Вип. 65. С. 27-33.
107. Шумило М. М. Розвиток вчення про правовідносини в сучасній українській юридичній науці. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2014. № 3. С. 13-17.
108. Шумило М. М. Становлення вчення про правовідносини: дореволюційний етап. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство.* 2014. Т. 19. Вип. 1. С. 29-36.
109. Явор О. А. Види юридичних фактів: аналіз сімейного законодавства України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки.* 2014. Вип. 6-2. Т. 2. С. 85-88.
110. Явор О. А. Подія як юридичний факт у сімейному праві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2015. Вип. 31. Т. 2. С. 31-35.
111. Яковлєв О. А. Припинення трудових правовідносин з незалежних від волі їх сторін підстав: актуальні проблеми теорії та практики: моногр. Харків: Право, 2017. 200 с.
112. Якушев І. Правосуб'єктність в теорії трудового права України. *Право України.* 2008. № 3. С. 36-40.

ТЕМА 13. ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

I. Словникова робота:

тлумачення норм права, об'єкт тлумачення, суб'єкт тлумачення, з'ясування, роз'яснення, тлумачення актів індивідуального правового регулювання, тлумачення актів загального правового регулювання, офіційне тлумачення, нормативне тлумачення, казуальне тлумачення, аутентичне тлумачення, легальне тлумачення, відомче тлумачення, систематизоване тлумачення, несистематизоване, неофіційне тлумачення, доктринальне тлумачення, професійне тлумачення, побутове тлумачення, тлумачення за обсягом, буквальне тлумачення, розширювальне тлумачення, обмежувальне тлумачення, граматичний спосіб тлумачення, логічний спосіб тлумачення, логічні перетворення, виведення норм із норм, висновки «a fortiori», висновки із понять, висновки за аналогією, висновки від протилежного, способи тлумачення, види тлумачення, системний спосіб тлумачення, історико-політичний спосіб тлумачення, телеологічне тлумачення, спеціально-юридичне тлумачення, герменевтичне тлумачення, пізнавальна функція тлумачення, конкретизуюча функція тлумачення, регламентуюча функція тлумачення, правозабезпечувальна функція тлумачення, сигналізаційна функція тлумачення, інтерпретаційно-правові акти.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. *Закони і підзаконні акти, нормативні договори, проекти нормативних актів, правозастосовні акти та інші джерела права – це:*

- а) об'єкти тлумачення;
- б) суб'єкти тлумачення;
- в) суб'єктивна сторона тлумачення;
- г) предмет тлумачення;
- д) наслідки тлумачення.

2. *Функція тлумачення норм права, що впливає з самого змісту, сутності тлумачення, під час якого суб'єкти пізнають право, зміст правових приписів:*

- а) пізнавальна;
- б) інформаційна;
- в) правоконтролююча;
- г) правозабезпечуюча;
- д) конкретизуюча.

3. Тлумачення норм права охоплює процеси:

- а) з'ясування та реалізацію;
- б) реалізацію та роз'яснення;
- в) усвідомлення та роз'яснення;
- г) буквальність та адекватність;
- д) реалізацію та дотримання.

4. З'ясування змісту того, що правотворчий орган сформулював, а не те, що мав на меті відобразити, видаючи правову норму є:

- а) об'єктами тлумачення;
- б) завданням тлумачення;
- в) суб'єктами тлумачення;
- г) наслідками тлумачення;
- д) процесом тлумачення.

5. Тлумачення норм права «для себе» – це:

- а) тлумачення-роз'яснення;
- б) тлумачення-з'ясування;
- в) тлумачення-пояснення;
- г) офіційне тлумачення;
- д) форма інтерпретації.

6. Елементами тлумачення норм права є:

- а) суб'єкт, об'єкт, предмет та мета тлумачення;
- б) суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона та об'єктивна сторона тлумачення;
- в) суб'єкт, об'єкт та завдання тлумачення;
- г) суб'єкт, об'єкт та способи тлумачення;
- д) суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона та способи тлумачення.

7. Функцією тлумачення норм права є:

- а) пізнавальна;
- б) інформаційна;
- в) правоконтролююча;
- г) правозабезпечуюча;
- д) конкретизуюча.

8. Інтелектуальна діяльність, спрямована на визначення змісту принципів і норми, закладених у правових текстах з метою їх правильного застосування і реалізації – це:

- а) використання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) тлумачення норм права;
- г) застосування норм права;
- д) дотримання норм права.

9. Чинником, що впливає на процес тлумачення норм права, є:

- а) ухвала суду;
- б) норми-звичаї;
- в) традиції юридичної практики;
- г) судовий прецедент;
- д) спосіб тлумачення.

10. Предметом тлумачення норм права є:

- а) зміст (смісл) тексту юридичного акта в цілому або його частини (статті, пункту, абзацу);
- б) акт тлумачення норм права;
- в) норма права;
- г) роз'яснення норм права;
- д) нормативно-правовий акт.

11. Громадяни й організації, а також органи держави і посадові особи, які застосовують право, повинні керуватися не тільки юридичними нормами, а й актами їх офіційного тлумачення – це приклад:

- а) пізнавальної функції тлумачення норм права;
- б) сигналізаційної функції тлумачення норм права;
- в) правоконтролюючої функції тлумачення норм права;
- г) регламентуючої функції тлумачення норм права;
- д) конкретизуючої функції тлумачення норм права.

12. Тлумачення, яке здійснюється спеціально уповноваженим компетентним у цій галузі органом державної влади – це:

- а) обов'язкове;
- б) офіційне;
- в) нормативне;
- г) законодавче;
- д) неофіційне.

13. Усвідомлення правових норм – це:

- а) інтерпретація змісту правової норми для інших осіб;
- б) внутрішній інтелектуальний процес суб'єкта зі встановлення змісту правової норми, що не виходить поза межі його свідомості;
- в) дійсний зміст правової норми, що розуміється у повній відповідності з її текстуальним виразом;
- г) роз'яснення змісту норми права на основі встановлення її системних зв'язків;
- д) встановлення сутності правової норми.

14. До призначень тлумачення норм права належить:

- а) з'ясування змісту правила поведінки, що міститься у нормі права;
- б) аналіз чинного законодавства;
- в) визначення протиріч між правовими нормами і суспільними відносинами;
- г) врегулювання колізій норм права;
- д) вплив на режим законності.

15. Казуальне тлумачення – це:

- а) таке тлумачення, коли норма права роз'яснюється по конкретній справі, тобто уточнюються суб'єктивні права і обов'язки та інші юридичні факти і обставини в рамках конкретних правовідносин;
- б) таке роз'яснення норм права, яке дається неофіційними суб'єктами, воно немає загальнообов'язкового характеру для суб'єктів суспільних відносин, так як не забезпечується державним примусом;
- в) спеціальна діяльність офіційних і неофіційних суб'єктів суспільних відносин, спрямована на з'ясування і роз'яснення змісту і значення нормативно-правових актів, понятя і може бути виражена в інтерпретаційних актах;
- г) відносно тривалий процес формування юридичних норм, що починається з визнання державою певних суспільних відносин, усвідомлення необхідності їхнього правового регулювання, формального закріплення і державного захисту юридичних приписів;
- д) з'ясування значення норми через встановлення її системних зв'язків з іншими нормами.

Варіант 2

1. Характерна ознака тлумачення норм права:

- а) не може діяти разом з тим нормативно-правовим актом, у якому міститься норма права, що тлумачиться;
- б) приймається лише правотворчими або спеціально уповноваженими суб'єктами;
- в) не залежить від норми права, що тлумачиться;
- г) не має юридичної сили;
- д) має силу громадської думки.

2. Суб'єктом офіційного тлумачення можуть бути:

- а) лише глава держави;
- б) неурядові правозахисні організації;
- в) неурядові організації та органи державної влади;
- г) лише Конституційний Суд України;
- д) усі державні органи;

3. Тлумачення норм права «для інших» – це:

- а) тлумачення-роз'яснення;
- б) тлумачення-з'ясування;
- в) тлумачення-пояснення;
- г) офіційне тлумачення;
- д) неофіційне тлумачення.

4. Залежно від суб'єктів тлумачення норм права може бути:

- а) обов'язковим та необов'язковим;
- б) офіційним та неофіційним;
- в) соціальним та юридичним;
- г) законодавчим та добровільним;
- д) філологічним та системним.

5. Суб'єкти офіційного тлумачення визначаються:

- а) законом;
- б) суспільством;
- в) президентом;
- г) урядом;
- д) залежно від рівня нормативно-правового акта.

6. Тлумачення нормативних актів дозволяє виявити їх недоліки технічного й юридичного характеру – це:

- а) пізнавальна функція;
- б) регламентуюча функція;
- в) сигналізаційна функція;
- г) правоконтролююча функція;
- д) конкретизуюча функція.

7. Терміни «тлумачення» та «інтерпретація» співвідносяться наступним чином:

- а) вони є протилежними;
- б) вони співвідносяться як форма та зміст;
- в) «тлумачення» є формою «інтерпретації»;
- г) вони є тотожними;
- д) термін «інтерпретація» є похідним від терміну «тлумачення».

8. Підстави, що викликають необхідність тлумачення:

- а) обов'язкове тлумачення встановлено міжнародними нормами;
- б) невідповідність юридичних норм фактичним умовам життя;
- в) бажання суб'єкта тлумачення;
- г) така вимога санкціонована державою;
- д) пояснюється природою правових норм.

9. Автентичне тлумачення належить до:

- а) казуального тлумачення;
- б) неофіційного тлумачення;
- в) нормативного тлумачення;
- г) офіційного тлумачення;
- д) історико-політичне тлумачення.

10. Нормативне тлумачення – це:

- а) конкретне, обов'язкове тільки для конкретної справи, вирішенням якої зазвичай займаються суб'єкти правозастосовної діяльності;
- б) загальне, формально обов'язкове для певної категорії справ, виражене в інтерпретаційних нормах-аргументах на користь переконуючого розуміння правової норми;
- в) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст вужчий за текстуальне вираження; «дух» закону вужчий за його «букву»;
- г) роз'яснення, за якого дійсний зміст норми права відповідає буквальному текстовому вираженню, тобто «дух» і «буква» закону збігаються;
- д) роз'яснення норм права, за якого їх дійсний зміст ширший за буквальний текст, «дух» закону ширший за його «букву».

11. Повноваженнями щодо офіційного тлумачення Конституції України наділено:

- а) Президента України;
- б) Верховний Суд;
- в) Конституційний Суд України;
- г) Міністерство юстиції України;
- д) Верховну Раду України.

12. Надання визначеності юридичним правам і обов'язкам суб'єктів, які окреслені правовим текстом шляхом формування судової доктрини – це:

- а) результат тлумачення;
- б) мета тлумачення;
- в) завдання тлумачення;
- г) предмет тлумачення;
- д) об'єкт тлумачення.

13. Тлумачення норми права органом, що її видав, є:

- а) автентичним;
- б) неофіційним;
- в) делегованим;
- г) індивідуальним;
- д) доктринальним.

14. *Обставинами, що виключають необхідність тлумачення правових норм, є:*

а) досконалість юридичної техніки, ясна, точна, зрозуміла мова юридичного акту, однозначність, чіткість формулювань;

б) наявність в юридичних текстах спеціальних юридичних термінів та оціночних категорій;

в) вживання термінів, які є більш вузькими чи більш широкими, ніж правове поняття, що вони виражають, або вживання слів-синонімів на позначення одного поняття;

г) вживання висловів, які вимагають з'ясування можливих варіантів поведінки, що ними передбачаються;

д) недосконалість юридичної техніки, відсутність ясної, точної, зрозумілої мови юридичного акту, двозначність, розпливчатість формулювань.

15. *Інтерпретація змісту правової норми для інших осіб, виражене назовні вербально або письмово, доступно для інших осіб – це:*

а) усвідомлення;

б) з'ясування;

в) буквальне тлумачення;

г) роз'яснення;

д) офіційне тлумачення.

Варіант 3

1. *У процесі тлумачення нормативно-правових актів встановлюється:*

а) значення нормативних приписів, основна мета, ціль і соціальна направленість, місце в системі правового регулювання;

б) порядок застосування міжнародних актів;

в) коло суспільних відносин, що підпадають під дію норм права;

г) історію створення норм права та їх функції для суспільства;

д) зміна умов, поява нових фактів впливають на застосування норми права.

2. *Офіційне тлумачення Конституції України Конституційним Судом України – це:*

а) логічне тлумачення;

б) делеговане тлумачення;

в) цільове тлумачення;

г) казуальне тлумачення;

д) автентичне тлумачення.

3. Казуальне тлумачення поділяється на:

- а) автентичне та судове;
- б) адміністративне та аутентичне;
- в) судове та адміністративне;
- г) легальне та судове;
- д) адміністративне та легальне.

4. Легальне тлумачення норми може бути:

- а) автентичним та казуальним;
- б) відомчим та міжвідомчим;
- в) централізованим та децентралізованим;
- г) офіційним та неофіційним;
- д) казуальним та міжвідомчим.

5. Роз'яснення змісту і мети правових норм, яке виходить від осіб, що не мають на те офіційних повноважень, а відтак, не володіє юридично-обов'язковою силою, – це:

- а) делеговане тлумачення;
- б) легальне тлумачення;
- в) неофіційне тлумачення;
- г) офіційне тлумачення;
- д) казуальне тлумачення.

6. Тлумачення положень указу Президента України, що зафіксовано у спеціальному акті Президента – це:

- а) автентичне тлумачення;
- б) неофіційне тлумачення;
- в) делеговане тлумачення;
- г) неофіційне тлумачення;
- д) професійне тлумачення.

7. Тлумачення норм права, що здійснюється представниками інших професій, досвідченими у питаннях права – це:

- а) професійне тлумачення;
- б) доктринальне тлумачення;
- в) буденне тлумачення;
- г) службове тлумачення;
- д) легальне тлумачення.

8. Казуальне офіційне тлумачення пов'язане з:

- а) конкретним випадком;
- б) актом тлумачення;
- в) правилом поведінки;

- г) конкретною поведінкою;
- д) змістом норми права.

9. Тлумачення, що знаходить своє закріплення у рішенні чи вироку суду з конкретної справи:

- а) адміністративне тлумачення;
- б) судове тлумачення;
- в) буденне тлумачення;
- г) доктринальне тлумачення;
- д) казуальне тлумачення.

10. Президент України має право здійснювати:

- а) неофіційне тлумачення;
- б) критичне тлумачення;
- в) парадоксальне тлумачення;
- г) казуальне тлумачення;
- д) офіційне тлумачення.

11. Прикладом наукового тлумачення норм права є:

- а) опублікована стаття практикуючого фахівця у сфері права щодо практичних аспектів функціонування окремого правового явища;
- б) окрема думка судді Конституційного Суду України;
- в) укази Президента України;
- г) науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України;
- д) роз'яснення, яке здійснюється тим органом, що видав норму, котра підлягає тлумаченню.

12. Прикладом авторського тлумачення норм права є:

- а) опублікована стаття практикуючого фахівця в галузі права щодо практичних аспектів функціонування окремого правового явища;
- б) висновок Конституційного Суду України;
- в) указ Президента України про роз'яснення деяких положень його попереднього указу;
- г) науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України;
- д) роз'яснення положень норми права керівником.

13. Тлумачення, яке охоплює з'ясування окремих слів і термінів:

- а) систематичне;
- б) граматичне;
- в) офіційне;
- г) логічне;
- д) доктринальне.

14. Роз'яснення змісту нормативно-правих приписів пересічним громадянином – це:

- а) доктринальне тлумачення;
- б) побутове тлумачення;
- в) казуальне тлумачення;
- г) цільове тлумачення;
- д) легальне тлумачення.

15. Видами неофіційного тлумачення норм права є:

- а) доктринальне, професійне та буденне;
- б) доктринальне, професійне та судове;
- в) аутентичне та судове;
- г) доктринальне, професійне та легальне;
- д) професійне, легальне та судове.

III. Тематика рефератів

- «Акти офіційного тлумачення норм права: загальні положення».
- «Діяльність Конституційного Суду України щодо тлумачення Конституції України: теоретичний аспект».
- «Загальнотеоретичні аспекти тлумачення конституцій та законів органами конституційної юстиції».
- «Значення тлумачення в правотворчій та правозастосовній діяльності».
- «Особливості статичного і динамічного підходів до тлумачення правових актів».
- «Особливості тлумачення Конституцій та законів».
- «Особливості тлумачення міжнародних договорів».
- «Офіційне і неофіційне тлумачення: загальна характеристика».
- «Поняття і необхідність тлумачення права».
- «Принципи офіційного тлумачення Конституції та законів України: перспектива конституціоналізації».
- «Судове тлумачення і принцип верховенства права».
- «Тлумачення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: способи та суб'єкти тлумачення».
- «Тлумачення міжнародно-правових норм: теорія та практика».
- «Тлумачення норм права: наукове та практичне значення».

IV. Скласти схеми

- ✓ Класифікація інтерпретаційно-правових актів.
- ✓ Офіційне та неофіційне тлумачення. Їх різновиди та загальна характеристика. Види тлумачення норм права за обсягом їх правового змісту.
- ✓ Поняття та ознаки інтерпретаційних актів.

- ✓ Способи тлумачення норм права.
- ✓ Статичний та динамічний підходи в тлумаченні права.
- ✓ Тлумачення норм права: поняття та ознаки.
- ✓ Функції тлумачення та їх характеристика.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Робота в групах. З'ясуйте особливості тлумачення норми міжнародного права, які потребують встановлення їх дійсного змісту. *Яким чином здійснюється тлумачення норм міжнародного права, і хто виступає суб'єктом тлумачення?*

Ознайомтесь з положеннями Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року. *В чому полягає сутність «загального правила тлумачення» та «додаткових засобів тлумачення»? Про які способи тлумачення йдеться у Конвенції?*

Практичне завдання №2

Робота в групах. Норми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є одним і різновидів норм права. Це обумовлює можливість використання «традиційних» способів тлумачення (історичного, системного, лінгвістичного, логічного тощо), за умови що вони не суперечать природі міжнародно-правового договору. Європейський суд з прав людини наділений повноваженнями у застосуванні та тлумаченні Конвенції використовує нові підходи до тлумачення конвенційних норм, що дозволяє застосовувати їх ефективно як «живий інструмент».

Працюючи в групах, спробуйте пояснити сутність принципів автономного тлумачення понять, ефективного тлумачення, еволюційного тлумачення, розсуду держави, європейського консенсусу, розкриваючи їх переваги та можливі недоліки. Чи відоме Вам застосування даних способів в судовій практиці України?

Практичне завдання №3

Заповнити таблицю. Офіційне і неофіційне тлумачення. До кожного поняття підберіть правильне визначення і позначте його порядковий номер:

1.	Тлумачення норм права		Роз'яснення змісту і мети правових норм, яке походить від осіб, що не мають на те офіційних повноважень, а відтак, не володіє юридично обов'язковою силою
2.	Нормативне тлумачення		Роз'яснення змісту і мети правових норм, яке сформульоване у спеціальному акті уповноваженим органом або посадовою особою в межах її компетенції, та має юридично обов'язкову силу для всіх, хто застосовує норми, що роз'яснюються
3.	Побутове тлумачення		Розумова інтелектуальна діяльність суб'єкта, пов'язана зі встановленням точного значення змісту норм права
4.	Професійне тлумачення		Науково обґрунтоване тлумачення вчених, науково-дослідних закладів у статтях, монографіях, наукових коментарях, усних або письмових обговореннях проектів нормативних актів; воно не має обов'язкової сили, але суттєво впливає на правотворчу та правозастосовну діяльність.
5.	Автентичне тлумачення		Здійснюється судовими органами при розгляді конкретних справ і знаходить своє вираження у вироках або рішеннях у цих справах
6.	Казуальне (індивідуальне) тлумачення		Зміст норми тлумачиться компетентним органом, який її не встановлював, але уповноважений законом її тлумачити постійно чи одноразово
7.	Легальне (делеговане) тлумачення		Зміст норми тлумачиться тим органом, що її встановив, тобто автором норми. Суб'єктами такого тлумачення можуть бути всі правотворчі органи
9.	Доктринальне тлумачення		Тлумачення юристами-практиками з метою його використання у правозастосовній діяльності (наприклад, тлумачення, здійснюване прокурором і адвокатом у судовому процесі). Воно не є обов'язковим
11.	Неофіційне тлумачення		Тлумачення норм права будь-якими суб'єктами права на основі життєвого досвіду. Воно виражає правові почуття, емоції, уявлення, що діють у сфері психіки громадян у зв'язку з використанням прав і виконанням обов'язків; відношення до права в цілому і конкретного нормативно-правового акта зокрема

Практичне завдання №4

Заповнити таблицю. Види тлумачення норми права.

<i>Види тлумачення норми права</i>	
- роз'яснення, яке здійснюється спеціально уповноваженим компетентним в цій галузі органом, державним службовцем чи посадовою особою, результати якого набувають спеціальної юридичної форми та офіційного значення	- роз'яснення змісту норм права, яке здійснюється будь-яким суб'єктом, при якому результат тлумачення не має обов'язкової юридичної сили.
<i>Залежно від того, на яке коло осіб розраховане:</i>	<i>За суб'єктами тлумачення:</i>
	казуальне (індивідуальне)
<i>Залежно від суб'єктів тлумачення:</i>	
автентичне	доктринальне

Практичне завдання №5

Заповнити таблицю. Види тлумачення норм права за обсягом. До кожного поняття підберіть правильне визначення і позначте його порядковий номер:

1.	Буквальне (адекватне) тлумачення	Роз'яснення, при якому дійсний зміст (значення) норми права вужчий за її текстуальний вираз; «дух» закону вужчий за його «літери»
2.	Розширювальне тлумачення	Роз'яснення, при якому дійсний зміст (значення) норми права відповідає буквальному тексту, тобто «літері» закону. «Дух» і «літера» закону збігаються
3.	Обмежувальне тлумачення	Роз'яснення, при якому дійсний зміст (значення) норми права ширший за її буквальний текст; «дух» закону ширший за його «літери»

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
- ❖ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
- ❖ Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
- ❖ Регламент Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року. *Вісник Конституційного суду України*. 2018. № 2. Стор. 14.

Спеціалізована література:

1. Балинська О. М. Методологічні засади герменевтики та прагматизму у процесі тлумачення норм права. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2017. Вип. 2. С. 3-12.

2. Білозьоров Є. В. Казуальне тлумачення норм права: теоретичні та практичні аспекти розуміння. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2015. Вип. 27. С. 207-215.
3. Бірюк Л. Науково-експертний висновок як засіб застосування доктринального тлумачення у рішеннях Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 1. С. 33-39.
4. Ватаманюк В. Судове тлумачення і принцип верховенства права. *Українське право*. 2006. № 1 (19). С. 248-259.
5. Волвенко П. В. Діяльність Конституційного Суду України щодо тлумачення Конституції України: теоретичний аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 226 с.
6. Галуцько В. В. Професійно-правове тлумачення права. *Форум права*. 2011. № 2. С. 151-154.
7. Гончаров В. Американська оригіналістична теорія тлумачення юридичних норм і сучасність. *Право України*. 2010. № 1. С. 142-147.
8. Гончаров В. В. Офіційне тлумачення юридичних норм як засіб встановлення і трансформації їх змісту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2012. 16 с.
9. Гончаров В. Методологія тлумачення юридичних норм у світлі граматики. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 1. С. 257-264.
10. Горбатюк В. Л. Багатоаспектна процедура тлумачення правових норм. *Інформація і право*. 2016. № 1 (16). С. 79-84.
11. Грищук О. В., Заболотна Н. Я. Юридична техніка творення та тлумачення нормативно-правових договорів: теоретико-правовий вимір: моногр. Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. і права, 2017. 213 с.
12. Дашковська О. Інтерпретаційні акти органів судової влади (на прикладі актів конституційного судочинства). *Загальні проблеми правової науки*. 2011. № 2 (65). С. 26-34.
13. Дружиніна-Сендецька Т. В. Тлумачення у праві: особливості герменевтичного підходу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 19 с.
14. Дудаш Т. Вплив праворозуміння органів конституційної юрисдикції на їх правотлумачну діяльність (Німеччина, США, Україна). *Право України*. 2010. № 4. С. 199-205.
15. Євграфова Є. Доктринальне тлумачення норм права (законів): природа і здійснення. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 2. С. 40-51.
16. Заболотна Н. Я. Принципи тлумачення нормативно-правового договору: поняття, види та значення. *Наше право*. 2014. № 1. С. 35-40.

17. Зубенко А. В. Акти тлумачення норм права у світлі концепцій праворозуміння. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2011. Вип. 16. С. 63-69.
18. Зубенко А. В. Інтерпретаційна техніка актів тлумачення норм права. *Форум права*. 2012. № 4. С. 395-398.
19. Зубенко А. В. Щодо питання віднесення інтерпретаційних актів до джерел права. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2010. Вип. 10. С. 107-111.
20. Івановська А. М. Офіційне тлумачення Конституції і законів України як повноваження Конституційного Суду України. *Університетські наукові записки*. 2013. № 4. С. 19-35.
21. Іванчук Н. В. Історико-правові засади становлення та розвитку тлумачення норм права в юридичній науці. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 1. С. 132-134.
22. Кадикало О. І. Офіційне тлумачення норм Конституції і законів конституційними судами (на прикладі України та країн СНД): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 197 с.
23. Кампо В., Нікітіна І. Принципи офіційного тлумачення Конституції та законів України: перспектива конституціоналізації. *Право України*. 2012. № 9. С. 310-315.
24. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права: моногр. Харків: Право, 2008. 296 с.
25. Капліна О. В. Проблеми єдності термінологічного наукового інструментарію при означенні способів тлумачення норм права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 63. С. 26-34.
26. Капліна О. В. Телеологічне (цільове) тлумачення норм кримінально-процесуального права. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 4. С. 170-182.
27. Карабань В. Я. Тлумачення актів цивільного законодавства України: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. 193 с.
28. Каращук К. Деякі аспекти тлумачення норм права. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2008. № 4. С. 118-123.
29. Киця О. С. Методологічна основа дослідження юридичної техніки актів судового тлумачення. *Право і суспільство*. 2014. № 3. С. 22-29.
30. Киця О. С. Юридико-технічні інструменти побудови актів судового тлумачення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 72. С. 97-103.
31. Коломоець Т. О., Костенко О. І. Тлумачення актів адміністративного законодавства: моногр. Запоріжжя: ЗНУ, 2011. 200 с.
32. Корейба І. В. Офіційне тлумачення – Повноваження Конституційного Суду України. *Право і Безпека*. 2009. № 5. С. 14-20.

33. Косович В. М. Нормативна регламентація тлумачення нормативно-правових актів України як передумова для їх удосконалення. *Наше право*. 2013. № 11. С. 5-13.
34. Костенко О. І. Тлумачення актів адміністративного законодавства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2011. 16 с.
35. Костюк О. М. Реалізація права на нормативне тлумачення судовими органами влади України. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2016. Вип. 74. С. 26-38.
36. Костюк О. М. Теоретико-правові засади нормативного тлумачення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2017. 16 с.
37. Косцова І. П. Герменевтичний метод тлумачення норм права: історична та юридична дивергенція. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. № 827. С. 153-158.
38. Косцова І. П. Системне тлумачення норм права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2017. 20 с.
39. Косцова І. П. Системний метод тлумачення норм права: теоретичні засади використання. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2016. № 1. С. 22-26.
40. Косцова І. П. Функції системного тлумачення норм права. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: *Юридичні науки*. 2016. Вип. 1 (1). С. 28-31.
41. Котенко М. В. Системний спосіб тлумачення та його використання в судовій практиці України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
42. Коханюк Т. С. Системне тлумачення кримінального закону: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 18 с.
43. Коханюк Т. С. Системне тлумачення кримінального закону: моногр. Львів: ЛьвДУВС, 2015. 263 с.
44. Кретьова І. Ю. Тлумачення права: доктрини, розвинуті Європейським судом з прав людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.
45. Кривицький Ю. Історичний спосіб тлумачення норм права: загальнотеоретичний аспект. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 32-36.
46. Кривошия І. Тлумачення норм права на основі філософських поглядів Іммануїла Канта. *Юридична Україна*. 2015. № 6. С. 4-10.
47. Лепіш Н. Я. Наукове розуміння тлумачення норм права. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія: *Юридична*. 2015. Вип. 4. С. 12-24.
48. Лепіш Н. Я. Роль інтерпретаційних актів у правовій діяльності та регулюванні суспільних відносин. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 22-25.

49. Лепіш Н. Я. Структура актів тлумачення норм права. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 307-313.
50. Лепіш Н. Я. Функції актів тлумачення норм права. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2013. Вип. 2. С. 486-493.
51. Ляшенко Р. Д. Казуальне судове тлумачення: поняття та принципи. *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 492-498.
52. Малента В. С. Доктринальне тлумачення норм права. *Юридична Україна*. 2008. № 12. С. 30-36.
53. Малента В. С. Історичні аспекти становлення тлумачення норм права. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. Вип. 1. С. 18-21.
54. Малента В. С. Неофіційне тлумачення норм права: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 246 с.
55. Малишев Б. В. Телеологічний спосіб тлумачення норм права: загальнотеоретичні аспекти. *Адвокат*. 2011. № 10. С. 7-14.
56. Матат Ю. І. Роль юридичного тлумачення норм права в механізмі подолання прогалин у законодавстві. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 116. С. 3-9.
57. Молибога М. П. Класифікація тлумачення норм права. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2010. Вип. 50. С. 76-83.
58. Молибога М. П. Тлумачення норм права: сутнісні характеристики. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 42-46.
59. Мочерад А. Сутність та ознаки інтерпретаційних правових актів. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. С. 9-12.
60. Музика-Стефанчук О. А., Мазниця А. А. Сучасні проблеми тлумачення норм фінансового права України: моногр. Кам'янець-Подільський: Друкарня Рута, 2014. 231 с.
61. Нікітіна І. О. Особливості застосування історичного тлумачення актів законодавства в практиці Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 5. С. 97-103.
62. Опотяк С. З. Основні правила тлумачення норм права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 11. С. 115-119.
63. Опотяк С. З. Про тенденцію телеологічного (цільового) тлумачення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 11. С. 100-107.
64. Опотяк С. З. Роль тлумачення правових норм в удосконаленні законодавства України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 1 (1). С. 46-52.
65. Палешник С. І. Доктринальне тлумачення в судовій практиці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 29. Т. 1. С. 40-44.
66. Палешник С. І. Способи тлумачення норм права Європейським судом з

- прав людини. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 128. С. 237-245.
67. Палешник С. І. Судове тлумачення норм права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 28 (1). С. 34-37.
68. Палешник С. І. Тлумачення в судовій практиці: поняття, особливості, види: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 20 с.
69. Прийма С. В. Принципи тлумачення норм права: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 194 с.
70. Прийма С. В. Способи тлумачення норм права: загальнотеоретична характеристика. *Юрист України*. 2011. № 3 (16). С. 10-16.
71. Прийма С. Ознаки тлумачення норм права. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 3 (58). С. 239-248.
72. Прийма С. Принцип розумності тлумачення норм права. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 3 (70). С. 34-43.
73. Прийма С. Пропорційність як принцип тлумачення права. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4. С. 42-48.
74. Рабінович П. Офіційно-нормативне тлумачення законодавства як інструмент адаптації правового регулювання до соціальних змін. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 1. С. 112-115.
75. Савенко М. Д. Класифікація принципів тлумачення норм права. *Наукові записки НаУКМА. Серія: Юридичні науки*. 2014. Т. 155. С. 9-13.
76. Садовський М. М. Загальна характеристика універсальних принципів доктринального тлумачення права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 5. Т. 1. С. 44-46.
77. Садовський М. М. Окремі теоретичні питання тлумачення норм права. *Право та державне управління*. 2014. № 4. С. 4-8.
78. Садовський М. М. Теоретико-правові засади доктринального тлумачення права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2017. 20 с.
79. Самсін І. Л. Тлумачення актів законодавства України про оподаткування: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2009. 224 с.
80. Сендецька Т. В. Тлумачення та застосування інтерпретаційно-правових актів на прикладі судових органів України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-2. С. 58-63.
81. Сердюк І. А. Методологічний аналіз інтерпретацій поняття «тлумачення норм права». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 35-43.
82. Спасибо-Фатеева І. Доктринальне тлумачення. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 1. С. 35-38.
83. Тимофеев О. О. Тлумачення податково-правових норм: моногр. Харків: Право, 2013. 214 с.

84. Тихий В. Правова природа, повноваження, рішення та висновки Конституційного Суду України. *Право України*. 2010. № 6. С. 26-33.
85. Тодика Ю. М. Тлумачення Конституції і законів України: моногр. Харків: Факт, 2003. 328 с.
86. Топчій В. В. Офіційне тлумачення конституційних норм щодо прав людини у парадигмі юридичної герменевтики. *Публічне право*. 2016. № 1. С. 276-283.
87. Хиля М. Дослідження проблеми тлумачення нормативно-правових актів у працях дореволюційних учених. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4. С. 277-283.
88. Шутак І. Д. Юридична техніка тлумачення норм права. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2015. № 11. С. 18-24.
89. Юхимюк О. М. Функції правозастосовного тлумачення норм права. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2011. № 4. С. 91-95.
90. Яворська В. Г. Поняття змісту актів судового тлумачення, спрямованих на забезпечення єдності у застосуванні судами України кримінального законодавства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2013. Вип. 4. С. 281-288.

ТЕМА 14. РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ ПРАВА

I. Словникова робота:

реалізація норм права, реалізація загальних установлень, додержання, виконання, використання, застосування права, форми реалізації норм права, способи реалізації норм права, підстави застосування норм права, форми застосування норм права, функції застосування норм права, стадії застосування норм права, встановлення фактичних обставин справи, встановлення юридичної основи справи, прийняття рішення та його документальне оформлення у правозастосовному акті, виконання ухваленого рішення уповноваженими органами, вимоги до застосування норм права, законність застосування норм права, обґрунтованість застосування норм права, доцільність застосування норм права, справедливість застосування норм права, акт застосування норм права, правозастосовний акт, прогалини у праві, аналогія закону, аналогія права, субсидіарне застосування норм права, міжгалузева аналогія, правозастосовна техніка, юридичні колізії, колізії в законодавстві, темпоральна (часова) колізія, ієрархічна (субординаційна) колізія, змістовна (сутнісна) колізія, усунення прогалин в законодавстві, подолання прогалин в законодавстві, юридична техніка, предмет юридичної техніки, ознаки юридичної техніки, юридичні конструкції, юридична термінологія, прийоми і правила юридичної техніки, правові аксіоми, правові фікції, правові презумпції.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. *Ознакою реалізації норм права є:*

- а) правомірність дій, тобто відповідність їх нормам права;
- б) соціальна небезпечність дій;
- в) протиправний характер діяльності;
- г) приватний характер дій;
- д) відсутність значимого результату діяльності.

2. *Суб'єктом правозастосування може виступати:*

- а) іноземець;
- б) громадянин України;
- в) суд;
- г) біпатрид;
- д) територіальна громада.

3. Реалізація права на вищу освіту – це:

- а) дотримання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) притримання норм права.

4. Реалізація норм права – це:

- а) застосування правових норм шляхом активної чи пасивної поведінки суб'єктів, що здійснюється ними за їх власним волевиявленням;
- б) втілення повноважних правових норм у діяльності суб'єктів права через виконання громадських обов'язків;
- в) втілення встановлених правових норм у діяльності суб'єктів права через виконання юридичних обов'язків, використання суб'єктивних прав, дотримання заборон;
- г) індивідуально-конкретний, державно-владний припис, винесений відповідним органом унаслідок вирішення юридичної справи;
- д) встановлення соціальних норм у діяльності суб'єктів права.

5. Правова форма діяльності уповноважених на те органів держави і посадових осіб, яка полягає у реалізації приписів норм права відносно конкретних життєвих випадків – це:

- а) дотримання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) реалізація норм права.

6. За визначеністю у часі форми реалізації норм класифікують на:

- а) негайні, строкові тривалі, безстрокові тривалі;
- б) загальні, спеціальні, додаткові;
- в) зворотні, незворотні;
- г) загальні, казуальні, специфічні;
- д) короткотривалі та довготривалі.

7. До підстав застосування норм права не належить:

- а) виникнення, зміна суб'єктивних прав та обов'язків, що передбачають державовладну діяльність відповідних органів;
- б) необхідність офіційного визнання певних юридичних фактів, офіційна реєстрація певних дій людей, найбільш важливих з точки зору суспільного інтересу;
- в) виникнення спору між суб'єктами правовідносин, внаслідок чого необхідно захистити порушені права або законні інтереси;

- г) скоєння правопорушення, що передбачає визначення для правопорушника, виду та міри юридичної відповідальності;
- д) самостійне врегулювання спору суб'єктами правовідносин.

8. Найбільшою ланкою в юридичному процесі, спрямованою на індивідуальне регулювання суспільних відносин є:

- а) дотримання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) реалізація норм права.

9. До вимог застосування норм права належить принцип:

- а) поміркованості;
- б) обґрунтованості;
- в) універсальності;
- г) строковості;
- д) послідовності.

10. Поняття «правозастосування» та «механізм правового регулювання суспільних відносин» співвідносяться таким чином:

- а) «правозастосування» є обов'язковою стадією «механізму правового регулювання суспільних відносин»;
- б) «правозастосування» виступає факультативною стадією «механізму правового регулювання суспільних відносин»;
- в) правозастосовна діяльність закладає нормативну основу правового регулювання суспільних відносин;
- г) «правозастосування» не входить до «механізму правового регулювання суспільних відносин»;
- д) «правозастосування» збігається зі змістом «механізму правового регулювання».

11. На думку переважної більшості науковців, процес правозастосування включає в себе:

- а) дві стадії;
- б) три стадії;
- в) чотири стадії;
- г) п'ять стадій;
- д) шість стадій.

12. Форма реалізації зобов'язальних правових норм, що полягає в активній поведінці суб'єктів – це:

- а) дотримання норм права;

- б) виконання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) реалізація норм права.

13. Змістом третьої стадії правозастосовного процесу є:

- а) вибір та аналіз правової норми;
- б) встановлення фактичних обставин справи;
- в) юридична кваліфікація;
- г) внесення змін та доповнень до приписів нормативно-правових фактів;
- д) прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі.

14. Пасивна поведінка суб'єкта, що полягає в утриманні від активних дій, заборонених юридичними нормами – це:

- а) дотримання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) реалізація норм права.

15. Застосування норм права є складним єдиним процесом, що складається з:

- а) принципів, норм та інститутів;
- б) приписів;
- в) функцій, мети і завдань;
- г) стадій;
- д) методів, прийомів і способів.

Варіант 2

1. Стадія правозастосовного процесу – це:

- а) сукупність дій посадової особи або державного органу, спрямовані на розв'язання певного завдання правозастосування;
- б) діяльність спеціально уповноважених суб'єктів, що спрямована на формування юридичних норм;
- в) сукупність взаємопов'язаних дій членів суспільства, встановлених процесуальними нормами, сутність яких полягає у з'ясуванні та роз'ясненні їх суті;
- г) дослідження, аналіз суспільних явищ і процесів, виявлення об'єктивної потреби у їх правовій регламентації;
- д) діяльність щодо впорядкування та удосконалення нормативно-правових актів, зведення їх в єдину внутрішньо-узгоджену систему.

2. До стадій застосування норм права не належить:

- а) встановлення фактичних обставин справи;
- б) юридична кваліфікація фактичних обставин справи;
- в) прийняття рішення у справі;
- г) офіційне оприлюднення нормативного акта;
- д) документальне оформлення ухваленого рішення по справі.

3. Подання громадянином обов'язкового податкового звіту – це:

- а) дотримання норм права;
- б) виконання норм права;
- в) використання норм права;
- г) застосування норм права;
- д) реалізація норм права.

4. Змістом першої стадії правозастосовного процесу є:

- а) вибір та аналіз правової норми;
- б) встановлення фактичних обставин справи;
- в) систематизація нормативно-правових актів;
- г) внесення змін та доповнень до приписів нормативно-правових фактів;
- д) прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі.

5. За змістом застосування норм права – це:

- а) процес, що має стадійний характер, сутність якого полягає у притягненні до юридичної відповідальності винних суб'єктів;
- б) створення і ухвалення нових правових норм, що відбувається у тих випадках, коли суспільні відносини раніше не регулювалися і виникла необхідність у цьому вперше;
- в) втілення встановлених правових норм у діяльність суб'єктів права через виконання юридичних обов'язків, використання суб'єктивних прав, дотримання заборон;
- г) заповнення повного чи часткового пропуску в чинних нормативних актах необхідних юридичних норм шляхом формулювання норм, яких бракує;
- д) єдиний процес, що складається із відокремлених і взаємопов'язаних дій – стадій, внаслідок яких уповноваженим суб'єктом виноситься рішення по справі.

6. Змістом другої стадії правозастосовного процесу є:

- а) вибір та аналіз правової норми;
- б) встановлення фактичних обставин справи;
- в) юридична кваліфікація;
- г) внесення змін та доповнень до приписів нормативно-правових фактів;
- д) прийняття уповноваженим суб'єктом рішення по справі.

7. Дії, спрямовані на досягнення правового результату:

- а) юридичний вчинок;
- б) юридична подія;
- в) юридичний акт;
- г) юридична діяльність;
- д) юридична умова.

8. Вибір оптимального шляху здійснення норми у конкретній життєвій ситуації передбачає:

- а) законність як принцип застосування норм права;
- б) справедливість як принцип застосування норм права;
- в) обґрунтованість як принцип застосування норм права;
- г) доцільність як принцип застосування норм права;
- д) гуманізм як принцип застосування норм права.

9. Форми реалізації норм права залежно від порядку реалізації класифікують на:

- а) примусові та добровільні;
- б) пасивні та активні;
- в) колективні та індивідуальні;
- г) загальні та казуальні;
- д) постійні та тимчасові.

10. До основних стадій правозастосовного процесу належать:

- а) встановлення фактичних обставин, юридична кваліфікація, винесення рішення;
- б) дослідження, аналіз суспільних явищ і процесів, виявлення об'єктивної потреби у їх правовій регламентації; визначення суб'єкта, уповноваженого прийняти правове рішення і виду правового акта; прийняття правового акта, його оформлення, підписання, опублікування і набрання ним юридичної сили;
- в) виконання, використання, дотримання та застосування норм права;
- г) порушення норм права, з'ясування обставин, винесення рішення, набрання чинності рішення, виконання рішення;
- д) виникнення спору про право, юридична кваліфікація, встановлення кола винних осіб.

11. До підстав застосування норм права належить, крім:

- а) необхідність безпосередньо, без допомоги владних структур реалізувати свої права;
- б) необхідність вирішити спір про право, коли сторони самі не можуть виробити узгоджене рішення про наявність або міру суб'єктивних прав і юридичних обов'язків;
- в) необхідність вдатися до примусових заходів, визначити міру

юридичної відповідальності у разі вчинення правопорушень, невиконання обов'язків;

г) необхідність офіційно встановити наявність чи відсутність юридичних фактів або конкретних документів;

д) необхідність здійснити виконавчо-розпорядчу діяльність органів держави і органів місцевого самоврядування – вирішення кадрових питань.

12. Владна діяльність державних органів і окремих недержавних інститутів з охорони норм права від будь-яких порушень, прав і свобод людини, законності і правопорядку – це:

а) оперативно-виконавча форма правозастосовної діяльності;

б) правозахисна форма правозастосовної діяльності;

в) правоохоронна форма правозастосовної діяльності;

г) правозабезпечувальна форма правозастосовної діяльності;

д) правотворча форма правозастосовної діяльності.

13. Для правозастосовного акту є характерним:

а) наявність норм права;

б) відсутність норм права;

в) у деяких випадках містить норму права, а в деяких ні;

г) містить одну з частин норм права;

д) правозастосовний акт тотожний поняттю норма права.

14. За функціональним критерієм правозастосовні акти класифікують на:

а) контролюючі і регулятивні;

б) регулюючі і контролюючі;

в) регулятивні і охоронні;

г) регулятивні і інтегративні;

д) охоронні і аксіологічні.

15. Породжують юридичні наслідки незалежно від спрямованості волі на їх настання:

а) юридичний вчинок;

б) юридична подія;

в) юридичний акт;

г) юридична діяльність;

д) юридична умова.

Варіант 3

1. *Різновидами актів застосування норм права за юридичними наслідками є:*

- а) забороняючі, зобов'язуючі;
- б) правозмінюючі, правоконстатуючі;
- в) знакові, усні;
- г) у просторі, за колом осіб;
- д) акти виконавчих органів влади, акти органів місцевого самоврядування.

2. *За ступенем складності колізії є:*

- а) негативні та доброякісні;
- б) негативні, прості та змішані;
- в) змішані, прості та складні;
- г) негативні та позитивні;
- д) прості та складні.

3. *Розпорядча діяльність державних органів з виконання приписів правових норм, зокрема, здійснення адміністративних послуг, з метою позитивного впливу на суспільні відносини – це:*

- а) оперативно-виконавча форма правозастосовної діяльності;
- б) правозахисна форма правозастосовної діяльності;
- в) правоохоронна форма правозастосовної діяльності;
- г) правозабезпечувальна форма правозастосовної діяльності;
- д) правотворча форма правозастосовної діяльності.

4. *За характером індивідуальних приписів акти застосування норм права класифікують на:*

- а) дозвільні, забороняючі і зобов'язуючі;
- б) правозмінні і правоконстатуючі;
- в) знакові і усні;
- г) у просторі і за колом осіб;
- д) акти виконавчих органів влади і акти органів місцевого самоврядування.

5. *Виділяють такі причини виникнення колізій:*

- а) об'єктивні та суб'єктивні;
- б) позитивні та негативні;
- в) відносні та абсолютні;
- г) споріднені та превентивні;
- д) просторові та часові.

6. *Складні колізії – це:*

- а) суперечності норм права, які мають складну природу виникнення;
- б) суперечності норм права, які мають складний механізм подолання та усунення;
- в) суперечності норм права, які містяться в двох чи більше нормативно-правових актах;
- г) суперечності норм, встановлення яких можливе лише за допомогою спеціальних аналітичних операцій;
- д) суперечності норм права, які характеризуються збігом декількох видів колізій.

7. *Видача свідоцтва про реєстрацію шлюбу; рішення про будівництво промислового об'єкта; нарахування та виплата пенсії належать до:*

- а) оперативно-виконавчої форми правозастосовної діяльності;
- б) правозахисної форми правозастосовної діяльності;
- в) правоохоронної форми правозастосовної діяльності;
- г) право забезпечу вальної форми правозастосовної діяльності;
- д) правотворчої форми правозастосовної діяльності.

8. *Розходження змісту двох або більше формально діючих нормативних актів, виданих з одного й того ж питання, тобто регулюють однакові правовідносини, але по-різному – це:*

- а) прогалина у законі;
- б) прогалина в праві;
- в) колізія норм права;
- г) колізійна норма;
- д) складна колізія.

9. *Класифікація актів застосування норм права за способом прийняття передбачає їх поділ на:*

- а) основні та допоміжні;
- б) уповноважуючі та забороняючі;
- в) рішення та накази;
- г) колегіальні та одноосібні;
- д) акти глави держави та акти контрольно-наглядових органів.

10. *Наявність якої колізії пов'язана з тим, що правовідносини виникають на момент чинності однієї правової норми, а припиняються вже на час чинності іншої, тобто «життя» правовідносин є довшим, ніж «життя» правової норми, яка спершу врегульовувала відповідні відносини – це:*

- а) темпоральні колізії;
- б) змістовні колізії;

- в) ієрархічні колізії;
- г) шкідливі колізії;
- д) явні колізії.

11. Діяльність судових органів щодо здійснення правосуддя належить до:

- а) оперативно-виконавчої форми правозастосовної діяльності;
- б) правозахисної форми правозастосовної діяльності;
- в) правоохоронної форми правозастосовної діяльності;
- г) правозабезпечувальної форми правозастосовної діяльності;
- д) правотворчої форми правозастосовної діяльності.

12. Колізії, що виникають внаслідок часткового збігу обсягів їх регулювання, обумовленого специфікою суспільних відносин – це:

- а) змістовні колізії;
- б) просторові колізії;
- в) прості колізії;
- г) негативні колізії;
- д) темпоральні колізії.

13. Введення в дію загальної норми пізніше від спеціальної тим самим державним органом є:

- а) збігом темпоральної і змістовної колізій;
- б) збігом ієрархічної і змістовної колізій;
- в) збігом ієрархічної і темпоральної колізій;
- г) збігом змістової, темпоральної, ієрархічної колізій;
- д) змістовою колізією.

14. Акти застосування норм права за формою зовнішнього вираження класифікують на:

- а) короткострокові та довгострокові;
- б) акти парламенту та акти глави держави;
- в) вироки та накази;
- г) захисні та охоронні;
- д) письмові та конклюдентні.

15. Причинами виникнення темпоральних колізій є:

- а) зміни в правовому регулюванні суспільних відносин, які пов'язані з динамікою розвитку самих суспільних відносин;
- б) ігнорування та порушення правил законодавчої техніки;
- в) порушення процедури прийняття нормативно-правових актів;
- г) помилки суб'єктів правоутворення;
- д) введення в дію в різний час двох і більше нормативних актів одного рівня з того ж самого питання, які мають розбіжності.

III. Тематика рефератів

- «Акти вищих судів системи судоустрою як засіб подолання прогалин у законодавстві».
- «Застосування норм права в субсидіарному порядку: основні вимоги та передумови».
- «Зміцнення законності у правозастосовному процесі».
- «Колізії в законодавстві та способи їх переборення».
- «Особливості застосування аналогії права при вирішенні юридичних справ».
- «Правомірна поведінка співробітників поліції як засіб реалізації норм права».
- «Правотворча і правозастосовна діяльність: їх діалектична єдність».
- «Прогалини у праві та шляхи їх подолання: питання теорії і практики».
- «Співвідношення темпорального та змістовного принципів вирішення правових колізій».
- «Справедливість як основа правозастосовної діяльності».

IV. Скласти схеми

- ✓ Акти правозастосування: поняття та види.
- ✓ Види актів застосування норм права.
- ✓ Застосування норм права: поняття, ознаки та види. Підстави, форми і функції застосування норм права.
- ✓ Реалізація норм права: поняття та ознаки. Форми реалізації норм права.
- ✓ Стадії застосування нормативних приписів. Акти правозастосування: поняття та види.
- ✓ Стадії застосування правових норм.
- ✓ Форми безпосередньої реалізації норм права.
- ✓ Форми правозастосування.
- ✓ Характеристика та класифікація правозастосовних помилок.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Робота в малих групах. Час – 15 хв. ЗВО поділяються на групи по 4-5 осіб. Кожна група отримує від викладача на картці назву вимоги до застосування норм права (*законність застосування норм права, обґрунтованість застосування норм права, доцільність застосування норм права, справедливість застосування норм права тощо*). Протягом 5 хв. студенти радяться в середині малої групи щодо презентації діяльності своєї вимоги до застосування норм права.

Завдання: за 2 хв. презентувати вид вимоги до застосування норм права,

описуючи, але не називаючи її. Інші здобувачі вищої освіти мають здогадатися, про який вид вимоги до застосування норм права йдеться та назвати її. Викладач може корегувати відповіді здобувачів вищої освіти у разі потреби.

Практичне завдання №2

Мікрофон. Час – 10 хв. Наприкінці заняття викладач має надати кожному здобувачу вищої освіти можливість коротко і швидко висловити свою думку чи позицію на тему: «Колізії в законодавстві та способи їх переборення». Висловлює думку чи позицію тільки здобувач вищої освіти, який отримав «уявний» мікрофон.

Практичне завдання №3

Заповнити таблицю. Види правозастосовних актів.

<i>Види правозастосовних актів</i>					
<i>За суб'єктом прийняття</i>					
акти глави держави			судові акти		
<i>За галузевою ознакою</i>					
	цивільно-правові				адміністративні
<i>За юридичною формою</i>					
ухвали		накази			
<i>За функціональним призначенням</i>					
	регулятивні				
<i>За характером юридичних наслідків</i>					
	правовідновлюючі				
<i>За формою зовнішнього виразу</i>					
	акти-документи (письмові)				

Практичне завдання №4

Заповнити таблицю. Прогалини в праві: види та засоби подолання.

Прогалини в праві	
<i>Залежно від часу виникнення</i>	
первісні	
<i>Залежно від можливості подолання</i>	
	непереборні
<i>Залежно від умислу законодавця</i>	
навмисні	
Подолання прогалин	
вирішення справи за наявності прогалини на основі норми права, що регулює найбільш подібні суспільні відносини	вирішення справи за наявності прогалини на основі загальних або галузевих принципів права

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. С. 16. Ст. 762.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2014. № 20. Ст. 619.

- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
- ❖ Про прокуратуру України: Закон України від 14 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
- ❖ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
- ❖ Щодо практики застосування норм права у випадку колізії: Лист Міністерства юстиції України від 26 грудня 2008 року. *Все про бухгалтерський облік*. 2009. № 23. Ст. 41.

Спеціалізована література:

1. Андрусів Л. М. Техніко-юридичні та методологічні засади оприлюднення нормативно-правових актів: моногр. Київ: Кушнір Г. М., 2020. 443 с.
2. Бармина О. Н. Злоупотребление правом как общеправовая категория: теоретико-правовой анализ: дис. ... канд. юрид. наук. Киев, 2014. 195 с.
3. Беззубов Д. О. До питання уніфікації застосування норм матеріального права при визнанні договорів недійсними. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2017. № 2. С. 135-139.
4. Беріша Ф. Взаємозв'язок між суспільством, державою та правом. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 2. vydání. С. 172-184.
5. Бобік В. П. Історико-правова характеристика розвитку презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини в кримінальному провадженні України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 43 (2). С. 154-157.
6. Бойко Г. І. Юридична конструкція як засіб юридичної техніки. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 73. С. 190-198.
7. Болокан І. В. Особливості структури адміністративно-правової норми та її вплив на реалізацію норми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 43 (2). С. 37-42.
8. Болокан І. В. Реалізація норм адміністративного права: проблемні питання теорії та практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Запоріжжя, 2017. 32 с.
9. Болокан І. В. Реалізація норм адміністративного права: системно-історичний підхід. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2017. № 2. С. 72-79.
10. Болокан І. В. Реалізація норм права як правова категорія. *Актуальні проблеми держави і права*. 2016. Вип. 77. С. 31-38.
11. Болокан І. В. Теорія реалізації норм адміністративного права: моногр. Запоріжжя: Гельветика, 2017. 559 с.

12. Болокан І. В. *Форми реалізації адміністративно-правових норм та їх види. Судова та слідча практика в Україні*. 2017. Вип. 3. С. 33-39.
13. Бриль К. І. *Правозастосовний акт як особливий вид індивідуальних правових актів: моногр.* Київ: Леся, 2012. 191 с.
14. Буханевич О. М. *Поняття та сутність процедури надання адміністративних послуг. Право і суспільство*. 2015. № 5, ч. 1. С. 126-131.
15. Войтенко І. *Презумпція правомірності дій та рішень контролюючих органів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2017. № 865. С. 184-189.
16. Галич Р. В. *Реалізація конституційного права працівника на захист: моногр.* Дніпропетровськ: Форест, 2015. 176 с.
17. Ганзенко О. О. *Нетипові норми права в механізмі правового регулювання: проблеми теорії і практики застосування. Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2013. № 1 (2). С. 17-23.
18. Городько П. П. *Особливості правозастосування окремих актів законодавства при зверненні до нотаріуса щодо засвідчення вірності копії (фотокопії) паспорта. Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 9. С. 47-49.
19. Гусев О. Ю. *Правові презумпції та оцінка достовірності електронних доказів у цивільному процесі. Правова держава*. 2019. № 35. С. 61-71.
20. Гуцин О. О. *Особливості застосування норм міжнародного гуманітарного права в операціях із підтримання миру та безпеки. Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 102-111.
21. Далявська Т. П. *Політико-правова колізія як підстава для визнання/невизнання нових держав/державоподібних утворень. Гілея*. 2015. Вип. 98. С. 375-377.
22. Донченко О. І. *Особливості правозастосування як форми реалізації норм права. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 11 (1). С. 40-42.
23. Дуліба Є. В. *Сутність та особливості застосування податкових норм як специфічної форми реалізації податкового права. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Юридичні науки*. 2018. № 3. С. 13-18.
24. Дутко А. О. *Класифікація юридичних конструкцій як засобів законотворчої техніки. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2014. № 810. С. 75-80.
25. Забарний М. М. *Аналогія закону та аналогія права як способи усунення прогалин у кримінальному процесуальному праві. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. Вип. 5. С. 106-110.
26. Завальнюк С. В. *Аналогія права за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 22 с.*
27. Завальнюк С. В. *Аналогія права як спосіб подолання прогалин в цивільному праві. Актуальні проблеми політики*. 2014. Вип. 52. С. 372-378.

28. Завальнюк С. В. Співвідношення аналогії права й аналогії закону у цивільному праві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 16 (2). С. 18-21.
29. Завальнюк С. Механізм застосування аналогії права. *Юридичний вісник*. 2014. № 2. С. 211-214.
30. Загурський О. Б. Застосування кримінальних процесуальних норм на стадії підготовчого провадження як важливий елемент судової діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 43 (2). С. 167-170.
31. Замула А. Ю. Застосування норм міжнародного права щодо заборони катування та їх імплементація в законодавство України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 73. С. 227-233.
32. Касапоглу С. О. Допустимість застосування норм кримінального процесуального права представниками громадянського суспільства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. Вип. 29 (2). С. 110-112.
33. Касапоглу С. О. Реалізація норм кримінального процесуального права: моногр. Дніпро: Біла К. О., 2018. 305 с.
34. Касапоглу С. О. Щодо поняття і структури реалізації норм кримінального процесуального права. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. Вип. 33. С. 176-185.
35. Касапоглу С. О. Щодо стадій реалізації норм кримінального процесуального права. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 4. С. 103-106.
36. Кельман М. С. Юридичні конструкції як елемент юридичної діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 390-395.
37. Кінаш Б. С. Теоретико-правові основи реалізації конституційно-правових норм: моногр. Івано-Франківськ: Прикарпат. юридич. ін-т ЛьвДУВС, 2011. 250 с.
38. Клім С. Критерії розмежування видів аналогії закону та субсидіарного застосування норм у цивільному праві України. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2013. Вип. 58. С. 198-202.
39. Клім С. І. Аналогія закону у цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2012. 20 с.
40. Клім С. І. Аналогія закону у цивільному праві України: моногр. Одеса: Фенікс, 2013. 214 с.
41. Клім С. І. Суб'єкти використання й застосування аналогії закону та форми її втілення у цивільному праві України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 61. С. 559-568.
42. Кліменко М. Посилення ролі Верховного Суду України у забезпеченні однакового застосування норм права судами кримінальної юрисдикції. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 4. С. 104-110.

43. Коваль В. М. Проблеми застосування норм матеріального права в господарському судочинстві: моногр. Одеса: Юридична література, 2011. 528 с.
44. Козенко Ю. О. Норма права та її реалізація – модель і матерія правової поведінки. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична.* 2015. Вип. 2. С. 33-42.
45. Корнієнко М. В. Принципи права в розв'язанні проблем конкуренції правових норм, юридичних фікцій і колізій. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2017. Вип. 1 (1). С. 7-11.
46. Косович В. М. Логічні засоби правозастосовної техніки. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право.* 2017. № 3. С. 10-17.
47. Косович В. М. Юридичні конструкції як засіб правозастосовної техніки. *Публічне право.* 2017. № 2. С. 260-270.
48. Косович В. Юридичний техніко-технологічний інструментарій та верховенство права (методологія дослідження). *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична.* 2018. Вип. 66. С. 14-26.
49. Коструба А. Аналогія права й аналогія закону як фактична фікція та спосіб «оздоровлення» механізму правоприпинення. *Підприємництво, господарство і право.* 2012. № 11. С. 6-9.
50. Костюк Н. П. Управлінський аспект процесу застосування норм права. *Правничий вісник Університету «КРОК».* 2017. Вип. 26. С. 92-96.
51. Кравець М. О. Поняття, сутність та місце юридичної кваліфікації у процесі правозастосування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2012. № 3. С. 110-115.
52. Кройтор В. А. Правові аксіоми в цивільному судочинстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* 2018. Вип. 32. С. 47-52.
53. Кройтор В. А. Усунення прогалин у цивільному праві за допомогою аналогії права, аналогії закону та міжгалузевої аналогії. *Форум права.* 2016. № 3. С. 159-166.
54. Кубко Є. Б. Виконання рішень ЄСПЛ: регресні позови, аналогія закону та аналогія права. *Правова держава.* 2018. Вип. 29. С. 35-44.
55. Кухарев О. Є. Застосування правових презумпцій у механізмі правового регулювання спадкових відносин. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2017. № 1. С. 140-151.
56. Кучеренко Д. С. Правничі поняття і термінологія у методології юридичної науки. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки.* 2017. № 2. С. 30-38.
57. Кучук А. М. Забезпечення реалізації норм права (національний і міжнародний аспекти): правовий дискурс. *Альманах міжнародного*

- права. 2015. Вип. 9. С. 14-20.
58. Лебеденко В. І. Юридична техніка: поняття, призначення, методологічні засади застосування. *Інформація і право*. 2014. № 2. С. 52-56.
59. Левківський Б. К. Застосування аналогії закону при захисті права дитини на належне виховання (на прикладі позбавлення батьківських прав). *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2013. Вип. 4. С. 146-154.
60. Легка О. В. Взаємозв'язок правозастосовної техніки з іншими видами юридичної техніки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 23-29.
61. Легка О. В. Реалізація норм права: теоретико-правові аспекти. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 30-33.
62. Ленгер Я. І. Класифікація колізій в муніципальному праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 42. С. 44-46.
63. Лешкович Т. Індивід як суб'єкт міжнародного публічного права. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 2. vydání. С. 7-14.
64. Ляшенко Н. Предмет рішень Європейського Суду з прав людини. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 3. vydání. С. 27-32.
65. Мандель Р. До розуміння принципів права. *Sciences of Europe*. 2016. № 4, ч. 2. С. 100-103.
66. Матат Ю. І. Застосування норм права в субсидіарному порядку: основні вимоги та передумови. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 378-384.
67. Матат Ю. І. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання в правозастосовній діяльності: моногр. Харків: Право, 2015. 174. с.
68. Матат Ю. І. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання в юридичній практиці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2013. 20 с.
69. Медведєв Ю. Л. Імплементация норм міжнародного права в право України: зміст та способи реалізації. *Публічне право*. 2014. № 1. С. 129-135.
70. Мовчан В. В. До проблемних питань проявів судової влади у сферах правотворчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 4. С. 16-23.
71. Москалюк О. В. Особливості застосування принципів права при подоланні змістових колізій. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 37-42.
72. Москалюк О. В. Подолання колізій між нормами права рівної юридичної сили: моногр. Київ: Дакор, 2013. 213 с.
73. Моткова О. Д. До питання застосування норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Публічне право*. 2017. № 3. С. 146-150.

74. Мотриниць С. І. Механізми реалізації норм парламентського регламенту. *Право і суспільство*. 2013. № 6.2. С. 38-42.
75. Невядовський В. О. Особливості реалізації адміністративно-правових норм у діяльності Національної поліції України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. Вип. 4. С. 170-176.
76. Нікольська О. Конкретизація норм Конституції України як необхідна передумова їх застосування. *Юридична Україна*. 2012. № 11. С. 29-36.
77. Обіход Т. В. Вступ України до Європейського Союзу в контексті реалізації норм господарського права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 14 (2). С. 16-18.
78. Онищук І. І. Моніторинг реалізації норм права та їх фінансового забезпечення. *Європейські перспективи*. 2014. № 8. С. 54-59.
79. Онищук І. І. Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах: моногр. Харків: Право, 2019. 224 с.
80. Павлюк А. Правова, реальність як нормативно-ціннісна та/або метанормативна система. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 2. vydání. С. 107-120.
81. Перепьолкін С. М. Внутрішньодержавний механізм реалізації норм міжнародного митного права: організаційно-правова (інституційна) складова. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Право*. 2013. № 2. С. 63-67.
82. Подорожна Т. Динаміка законодавчих дефініцій у процесі правозастосування: теоретичні аспекти. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 2. С. 3-6.
83. Решота В. Акти Президента України як джерела адміністративного права України у судовому правозастосуванні. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2017. Vol. 4, Iss. 3. С. 118-123.
84. Рубля О. Аналогія закону та аналогія права в цивільному процесі України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 58. С. 392-396.
85. Рябець К. А., Самойлов М. В. Колізія вітчизняного земельного законодавства в аспекті права власності на землю. *Юридична наука*. 2013. № 5. С. 40-46.
86. Садикова Я. М. Правові презумпції у справах про захист авторських прав. *Форум права*. 2015. № 3. С. 205-211.
87. Сердюк І. А. Акт безпосередньої реалізації норм права: поняття, особливості та види. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. Вип. 2. С. 22-29.
88. Сердюк І. А. Нормативно-правовий акт у співвідношенні з актом застосування та актом тлумачення норм права. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2010.

- Вип. 3. С. 152-159.
89. Серьогін С. В. Верховенство права в Україні: проблеми розуміння та застосування: моногр. Дніпропетровськ: Грані, 2014. 121 с.
 90. Серьогін С. В. Проблемні юридико-філологічні аспекти застосування понять «право» й «закон» в українській правовій доктрині та в контексті принципу верховенства права: моногр. Дніпропетровськ: Грані, 2012. 89 с.
 91. Сиротнікова Я. Є. Умовні та безумовні правові фікції в трудовому праві України. *Право та інноваційне суспільство*. 2018. № 2. С. 97-100.
 92. Смичок Є. М. Юридичні презумпції в податково-правовому регулюванні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.
 93. Соколов В. М. Застосування аналогії права та аналогії закону в адміністративному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
 94. Солоніна О. П. Правові презумпції у кримінально-процесуальному доказуванні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 16 с.
 95. Спасибо-Фатєєва І. Колізія загальних та спеціальних норм (на трьох прикладах судової практики). *Приватне право*. 2013. № 1. С. 166-175.
 96. Теличко О. А. Причини виникнення правових колізій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 6 (1). С. 39-42.
 97. Теремцова Н. В. Проблеми реалізації норм права щодо правомірної поведінки. *Альманах права*. 2016. Вип. 7. С. 245-247.
 98. Тищук Т. І. Конституційно-правовий аналіз форм реалізації рішень Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 1. С. 132-137.
 99. Тищук Т. І. Процедура реалізації рішень Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 5. С. 38-45.
 100. Ткачук О. С. Фікції у правових позиціях судів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 35 (2.1). С. 200-203.
 101. Ул'яновська О. Класифікація конструктивних фікцій як окремого виду правової фікції. *Віче*. 2011. № 6. С. 23-25.
 102. Ул'яновська О. Розмежування понять правової презумпції та правової фікції. Погляди провідних учених. *Віче*. 2011. № 10. С. 26-30.
 103. Фасій Б. В. Застосування норм законодавства Європейського Союзу та міжнародного права до сімейних відносин в Україні. *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 20. С. 171-175.
 104. Хряпченко В. Різомна модель системи права як прояв креативності в сучасній юриспруденції. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 3. vydání. С. 61-66.

105. Цвігун Д. П. Субсидіарне застосування норм цивільного права в суміжних галузях права. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 87-90.
106. Чернолуцький Р. В. Роль юридичної техніки в законопроектній діяльності. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 7. С. 118-129.
107. Чернолуцький Р. В. Принципи юридичної (законодавчої) техніки та їх роль і значення в законопроектній діяльності. *Молодий вчений*. 2014. № 8 (2). С. 83-88.
108. Шевченко А. Є. Реалізація конституційного права на мирні зібрання в Україні: моногр. Донецьк: Ноулідж, 2011. 138 с.
109. Шевченко Т. В. Прогалини в законодавстві, способи усунення і подолання. *Право і суспільство*. 2013. № 1. С. 23-26.
110. Шевченко Т. В. Юридична колізія: теоретико-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2013. № 3. С. 13-18.
111. Шутак І. Д. Правовий моніторинг нормотворення, реалізації та тлумачення норм права в контексті принципу верховенства права. *Альманах права*. 2019. Вип. 10. С. 87-94.
112. Шутак І. Д. Роль юридичної техніки в системно-структурному вдосконаленні правової системи України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 6. С. 16-21.
113. Шутак І. Д. Юридична техніка тлумачення норм права. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2015. № 11. С. 18-24.

ТЕМА 15. ПРАВОМІРНА ПОВЕДІНКА. ПРАВОПОРУШЕННЯ

I. Словникова робота:

правова поведінка, правомірна поведінка, зловживання правом, об'єктивно протиправна поведінка, неправомірна (протиправна) поведінка, соціально активна поведінка, юридична відповідальність, правоздатність, дієздатність, пасивна поведінка, добровільна поведінка, змушена поведінка, конформістська поведінка, маргінальна поведінка, звичайна поведінка, правопорушення, конституційний делікт, конституційний проступок, казус, склад правопорушення, об'єкт правопорушення, загальний об'єкт правопорушення, родовий об'єкт правопорушення, безпосередній об'єкт правопорушення, об'єктивна сторона правопорушення, суб'єкт правопорушення, суб'єктивна сторона правопорушення, посадова особа, зміст правопорушення, протиправність дій, провина, об'єктивна сторона злочину, суб'єктивна сторона злочину, умисел, необережність, протиправна самовпевненість, протиправна недбалість, кримінально-протиправна недбалість, мотив, мета, кримінальне правопорушення, класифікація кримінальних правопорушень, проступки, злочин, винні діяння, безвинні діяння, об'єктивно протиправне діяння, рецидив, конституційний проступок, конституційно-правова санкція, дисциплінарний проступок, адміністративний проступок, кримінально протиправна самовпевненість, принцип законності, принцип верховенства права, принцип недоторканості, принцип верховенства права, цивільні проступки, міжнародній проступок, воєнний злочин, міжнародне правопорушення, міжнародні злочини, недружній акт, причини правопорушень.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. З урахуванням змісту вчинку правова поведінка поділяється на:

- а) конституційну та цивільну;
- б) правомірну та протиправну;
- в) договірну та управлінську;
- г) відносну та уповноважену;
- д) імперативну та диспозитивну.

2. Поведінка у правовій сфері – це:

- а) діяння, що є соціально корисним, відповідає нормам права;
- б) діяння, що є соціально шкідливим, суперечить нормам права;

в) діяння, що суперечить нормам права, є соціально-шкідливим, але не містить складу правопорушення;

г) соціально-значуща, усвідомлена поведінка індивідуальних чи колективних суб'єктів, що передбачена нормами права та тягне за собою юридичні наслідки;

д) діяння, що формально перебуває в рамках норм права, але за своєю суттю є соціально-шкідливим.

3. Залежно від суб'єктів правомірну поведінку поділяють на:

- а) індивідуальну, групову;
- б) індивідуальну, групову, загальну;
- в) індивідуальну, колективну;
- г) особисту, колективну;
- д) особисту, загальну.

4. Правомірна поведінка включає два аспекти:

- а) інформаційний, поведінковий;
- б) інформаційний, застосовний;
- в) інформаційний, забезпечувальний;
- г) теоретичний, практичний;
- д) теоретичний, поведінковий.

5. Підконтрольність правової поведінки полягає у тому, що:

а) саме держава виступає гарантом правомірної поведінки і суб'єктом, здатним від імені суспільства привести в дію апарат примусу для притягнення до відповідальності за протиправну поведінку;

б) тільки конкретний свідомо вольовий вчинок суб'єкта права у сфері правового регулювання будь-яких відносин може оцінюватися з погляду права як правомірний чи неправомірний і викликати юридичні наслідки на підставі правових норм;

в) соціально шкідлива поведінка гальмує розвиток їх позитивного потенціалу, викликає негативні економічні, соціально-політичні, морально-психологічні та інші наслідки (адміністративні проступки, злочини, невиконання цивільно-правових зобов'язань тощо);

г) правова поведінка перебуває під контролем свідомості і волі особи;

д) межі поведінки, зазначені в нормах, вказують на діапазон можливостей та чітко визначені випадки впливу на поведінку юридичними засобами

6. Правомірна поведінка з погляду соціальної значущості передусім характеризується її:

- а) придатністю;
- б) корисністю;
- в) протиправністю;

- г) допустимістю;
- д) стійкістю.

7. *Пасивно-приспосувальною поведінкою особи, яка не відрізняється від поведінки інших, підпорядковується груповим стандартам і вимогам, піддається психологічному тиску і маніпуляціям є:*

- а) неоконформістська;
- б) конформістська;
- в) маргінальна;
- г) неомаргінальна;
- д) інтуїтивна.

8. *Динамічна ознака правомірної поведінки полягає:*

а) в активності суб'єктів, у здатності підтримувати конструктивні відносини у всіх сферах життя суспільства;

б) у тому, що правова поведінка перебуває під контролем свідомості і волі особи;

в) у тому, що тільки конкретний свідомо-вольовий вчинок (дія або бездіяльність) суб'єкта права у сфері правового регулювання будь-яких відносин може оцінюватися з точки зору права як правомірний чи неправомірний вчинок;

г) у наявності певних юридичних засобів регламентації правової поведінки, її зовнішніх (об'єктивних) і внутрішніх (суб'єктивних) властивостях, передбачених нормами права;

д) у механізмі правового регулювання, впливає на виникнення, зміну або припинення правовідносин, у яких здійснюються права й обов'язки, реалізуються заходи відповідальності.

9. *Правомірна поведінка – це:*

а) діяння, що суперечить нормам права, є соціально-шкідливим, але не містить складу правопорушення;

б) необхідна, бажана і допустима з точки зору інтересів громадянського суспільства поведінка індивідуальних чи колективних суб'єктів, яка полягає в дотриманні (виконанні, використанні) норм права, що охороняються і гарантуються державою);

в) діяння, що є соціально шкідливим та суперечить нормам права;

г) соціальна і правозначуща свідомо-вольова поведінка особи, що передбачена нормами права і спричиняє або може спричинити можливі юридичні наслідки;

д) діяння, що формально перебуває в рамках норм права, але за своєю суттю є соціально-шкідливим.

10. Різновидом правомірної поведінки, що закріплюється в диспозитивних нормах, як права суб'єкта, реалізується відповідно до його волі і забезпечується державою є:

- а) соціально-доцільна поведінка;
- б) соціально-неприпустима поведінка;
- в) соціально-бажана поведінка;
- г) соціально-припустима поведінка;
- д) соціально-належна поведінка.

11. Різновидом «проміжної» поведінки між правомірним і протиправним станами особи, що виражається в готовності до протиправних дій у разі послаблення нагляду за її поведінкою, але не стає антисоціальною, не призводить до правопорушення через страх юридичної відповідальності є:

- а) неомаргінальна;
- б) конформістська;
- в) маргінальна;
- г) неоконформістська;
- д) інтуїтивна.

12. Законослухняна поведінка, що виражається в повсякденній службовій, побутовій та іншій діяльності людини, яка відповідає приписам правових норм, не потребує додаткових витрат і зусиль – це:

- а) соціально доцільна поведінка;
- б) звична поведінка;
- в) бажана поведінка;
- г) принципова поведінка;
- д) активна поведінка.

13. До ознак правомірної поведінки не відноситься:

- а) відповідає вимогам правових норм, тобто особа діє правомірно, якщо вона точно дотримується правових приписів;
- б) має свідомо-вольовий характер, тобто проявляється як дія або бездіяльність;
- в) гарантується і охороняється державою, включаючи заходи державного примусу;
- г) є соціально корисною поведінкою, тобто вона є бажаною та об'єктивно необхідною для нормального функціонування і розвитку суспільства;
- д) має протиправний, неправомірний, характер, тобто суперечить нормам права, чиниться всупереч праву

14. Головна ознака соціально допустимої поведінки полягає в тому, що вона:

- а) як форма здійснення приватних інтересів не суперечить інтересам

інших суб'єктів;

б) може стимулюватися за допомогою рекомендаційних і заохочувальних норм, які впливають на формування правових мотивів і цілей свідомо вольової поведінки суб'єктів;

в) передбачає вчинення суб'єктом зовнішньо-правомірних дій, орієнтуючись не стільки на норму права, скільки на поведінку людей, які його оточують;

г) проявляється в суспільно корисній, схвалюваній суспільством і державою діяльності людини в правовій сфері;

д) є нейтральною поведінкою, яка не заподіює шкоди інтересам суспільства.

15. Особливий вид юридично значущої поведінки, яка полягає у соціально шкідливих вчинках суб'єкта права, у використанні недозволених конкретних форм у межах дозволеного законом загального типу поведінки, що суперечить цільовому призначенню права – це:

- а) зловживання правом;
- б) проступок;
- в) провина;
- г) правомірна поведінка;
- д) міжнародний злочин.

Варіант 2

1. За ступенем виявлення свідомості і волі правомірну поведінку класифікують на:

- а) активну та пасивну;
- б) добровільну та змушену;
- в) бажану та необхідну;
- г) припустиму та належну;
- д) припустиму та бажану.

2. До ознак поведінки у правовій сфері належить:

- а) не регулюється юридичними нормами;
- б) відсутнє зовнішнє вираження;
- в) відсутній вольовий характер;
- г) є соціально значущою;
- д) не спричиняє юридичні наслідки.

3. Види зловживання правом за правовою кваліфікацією поділяються на:

- а) правомірне, не правомірне;
- б) правомірне, протиправне;

- в) проступок, злочин;
- г) делікт, правопорушення;
- д) аморальне зловживання правом.

4. Вид поведінки, що виявляється у бездіяльності, навмисному невикористанні суб'єктом приналежних йому прав і обов'язків (наприклад, неучасть у виборах):

- а) активна (принципова);
- б) звичайна (звична);
- в) пасивна (конформістська);
- г) маргінальна;
- д) конституційний делікт.

5. Правопорушення – це:

а) соціальна і правозначуща свідомо-вольова поведінка особи (дія чи бездіяльність), що передбачена нормами права і спричиняє або може спричинити можливі юридичні наслідки;

б) дія чи бездіяльність, що формально перебуває в рамках норм права, але за суттю є соціально-шкідливою;

в) дія чи бездіяльність, що є соціально корисною, відповідає нормам права;

г) протиправне, винне, соціально шкідливе діяння (дія чи бездіяльність) деліктоздатної особи, що зумовлює юридично визначені негативні наслідки для правопорушника;

д) дія чи бездіяльність, що суперечить нормам права, є соціально-шкідливою, але не є наслідком настання юридичної відповідальності.

6. Зовнішній прояв правомірної поведінки виступає у вигляді соціально корисного чи необхідного діяння, що відповідає правовим приписам, або бездіяльності особи – це:

- а) принципи правомірної поведінки;
- б) зміст правомірної поведінки;
- в) об'єктивна сторона правомірної поведінки;
- г) сутність правомірної поведінки особи;
- д) суб'єктивна сторона правомірної поведінки.

7. Правопорушення виражається у формі:

- а) матеріального, формального складу;
- б) матеріального, процесуального складу;
- в) матеріального, нормативного складу;
- г) матеріального, юридичного складу;
- д) матеріального, буквального складу.

8. *Передумовою виникнення на практиці випадків зловживання правом є:*

- а) заподіяння шкоди (збитку) інтересам суспільства чи інтересам іншої особи;
- б) невиразність протиправної поведінки як юридичної ознаки правопорушення;
- в) наявність в особі суб'єктивного права;
- г) незнання закону;
- д) прогалини у законодавстві або недостатня чіткість правової регламентації тих чи інших суспільних відносин .

9. *Необхідна правомірна поведінка забезпечується відповідними юридичними засобами:*

- а) уповноважуваними та зобов'язальними нормами;
- б) рекомендаційними і заохочувальними нормами, які впливають на формування правових мотивів і цілей свідомо вольової поведінки суб'єктів;
- в) рекомендаційними та уповноважуваними правовими нормами, що створюють напрям для допустимої діяльності суб'єкта;
- г) імперативними зобов'язальними і заборонними правовими нормами, які вимагають безумовного здійснення таких приписів у формах виконання обов'язків і додержання юридичних заборон;
- д) заборонними правовими нормами, які встановлюють межі здійснення такої поведінки.

10. *Основними рисами правової поведінки є:*

- а) соціально корисний характер правової поведінки;
- б) здатність викликати юридичні наслідки;
- в) є результатом свідомої вольової діяльності людини;
- г) забезпечується можливістю застосування державного примусу;
- д) формується відповідно до розвитку громадянського суспільства.

11. *Прогалини у законодавстві, неясність правової регламентації є підставою:*

- а) наявності в особі суб'єктивних прав;
- б) правопорушень;
- в) правомірної поведінки;
- г) зловживання правом;
- д) настання юридичних наслідків.

12. *До біосоціальних теорій причин злочинності відносять:*

- а) теорія небезпечного стану, теорія З. Фрейда, спадкова теорія;
- б) теорія багатофакторності, теорія соціальної аномалії;
- в) теорія науково-технічної революції, теорія соціальної аномалії;
- г) теорія багатофакторності, теорія соціальної аномалії;

д) теорія соціальної аномалії, теорія багатofакторності, теорія науко-технічної революції.

13. Добровільна поведінка визначається як:

- а) поведінка, що контролюється свідомістю і волею особи;
- б) спирається на ціннісні і прагматичні мотиви у відповідності з правами та законними інтересами суб'єктів;
- в) визначається змістом її мотивів, суб'єктивною стороною вчинка;
- г) формується відповідно до динаміки розвитку громадянського суспільства і спирається на державні гарантії її здійснення;
- д) пов'язана із встановленими правилами поведінки.

14. Соціальними явищами різного рівня, що призводять до їх вчинення на масовому, груповому та індивідуальному рівнях у будь-якій відносно самостійній сфері суспільства, є:

- а) адміністративні проступки;
- б) масове явище;
- в) причини правопорушення;
- г) біологічна приреченість;
- д) диференціальна асоціація.

15. До ознак правопорушення належить:

- а) виражається в діях та операціях, опосередковане правом, є соціально перетворюючою діяльністю;
- б) є соціально шкідливим, має свідомо-вольовий характер;
- в) забезпечує формальну визначеність змісту нормативних правових актів і нормативних правових договорів;
- г) наявність юридичних та фактичних підстав;
- д) регулює найбільш соціально значущі, типові, сталі суспільні відносини, застосовується при створенні нормативних правових актів.

Варіант 3

1. Маргінальна поведінка характеризується:

- а) високим ступенем активності, відповідальності, правосвідомості, внутрішньою переконливістю суб'єктів права у необхідності виконувати вимоги правових норм;
- б) тим, що суб'єктам права притаманна готовність до протиправних дій у разі зниження нагляду і контролю за їх поведінкою, але переступити межу між правомірною та неправомірною поведінкою їм не дозволяє страх перед можливістю застосування юридичної відповідальності;
- в) тим, що необхідність виконання вимог правових норм у суб'єктів права

стала звичкою, яка не вимагає від них додаткових витрат і зусиль;

г) низьким ступенем соціальної активності суб'єктів права, їх пристосованістю до зовнішніх обставин, відсутністю власної позиції, прагнення не відрізнятися від інших суб'єктів, а робити так, як роблять інші;

д) поведінка індивіда або групи, яка не відповідає загальноприйнятим нормам, внаслідок чого відбувається порушення цих норм.

2. До складу правопорушення належить:

а) зміст правопорушення;

б) суб'єкт дії;

в) об'єкт правопорушення;

г) об'єктивація дій;

д) суб'єктивна сторона дій.

3. На відміну від добровільної вимушена правомірна поведінка характеризується як вибір варіанту поведінки, що:

а) відповідає приписам правових норм і збігається з внутрішнім переконанням особи;

б) формально відповідає приписам правових норм, але може розходитися з внутрішнім переконанням, звичками самої особи;

в) орієнтується не стільки на норму права, скільки на поведінку людей, які оточують особу;

г) полягає в низькому ступені соціальної активності особи;

д) виникає в результаті багаторазового повторення дій.

4. Правопорушення можливе лише тоді, коли воно вчинене:

а) правоздатною особою;

б) особою;

в) деліктоздатною особою;

г) відповідальною особою;

д) посадовою особою.

5. Настання суспільно шкідливих чи суспільно небезпечних наслідків є необхідною ознакою:

а) правопорушення з формальним складом;

б) правопорушення з матеріальним складом;

в) правопорушення з усіченим складом;

г) правопорушення з буквальним складом;

д) правопорушення з юридичним складом.

6. Численні форми контактів у невеликих соціальних групах, де панують антисоціальні настанови та цінності як причину злочинності розглядає:

- а) теорія багатofакторності;
- б) теорія науково-технічної революції;
- в) теорія диференціальної асоціації;
- г) теорія соціальної аномалії;
- д) спадкова теорія.

7. За особливостями ставлення суб'єкта до своєї поведінки видами правомірної поведінки є:

- а) конформістська, маргінальна, звична, соціально активна;
- б) добровільна, вимушена;
- в) необхідна, бажана, соціально допустима;
- г) корисна, цивілізована;
- д) правовстановлююча, правозмінююча, правоприпиняюча.

8. Сукупністю закріплених у законі об'єктивних і суб'єктивних ознак, за наявності яких, суспільно небезпечно винне протиправне діяння визнається конкретним правопорушенням, є:

- а) система правопорушення;
- б) склад правопорушення;
- в) структура правопорушення;
- г) зміст правопорушення;
- д) ознаки правопорушення.

9. У юридичній літературі теорії причин злочинності поділяють на дві групи:

- а) спадкові, соціологічні;
- б) перманентні, іманентні;
- в) соціальні, біосоціальні;
- г) соціологічні, антисоціологічні;
- д) соціологічні, біосоціальні.

10. Здатність суб'єкта самостійно усвідомлювати свій вчинок і його шкідливі результати, відповідати за свої протиправні дії і нести за них юридичну відповідальність – це:

- а) деліктоздатність;
- б) дієздатність;
- в) правоздатність;
- г) правосуб'єктність;
- д) осудність.

11. Система суспільних відносин, які функціонують та розвиваються на ґрунті загально визнаних у суспільстві цінностей, що регулюються та охороняються позитивним правом – це:

- а) родовий об'єкт;
- б) безпосередній об'єкт;
- в) загальний об'єкт;
- г) спеціальний суб'єкт;
- д) суб'єктивна сторона.

12. Зловживання правом – це:

- а) дія чи бездіяльність, що суперечить нормам права, є соціально-шкідливою, але не містить складу правопорушення;
- б) дія чи бездіяльність, що є соціально шкідливою, суперечить нормам права;
- в) соціальна і правозначуща свідомо-вольова поведінка особи, що передбачена нормами права і спричиняє або може спричинити можливі юридичні наслідки;
- г) дія чи бездіяльність, що формально перебуває в рамках норм права, але за суттю є соціально-шкідливою;
- д) дія чи бездіяльність, що є соціально корисною, відповідає нормам права.

13. Суть теорії зводиться до того, що злочинцями не народжуються, а навчаються в процесі багатогранних контактів особи в мікрогрупах в сім'ї, на вулиці, в профспілках – це:

- а) теорія соціальної дезорганізації (аномії);
- б) теорія багатофакторності;
- в) класова теорія;
- г) вчення про диференціальні асоціації (різні зв'язки);
- д) теорія науково-технічної революції.

14. Певне коло однорідних відносин, яким було завдано шкоду – це:

- а) безпосередній об'єкт;
- б) родовий об'єкт;
- в) об'єктивна сторона;
- г) суб'єктивна сторона;
- д) суб'єкт.

15. Співвідношення понять «мотив» і «мета» відбувається наступним чином:

- а) «мотив» і «мета» це тотожні категорії;
- б) «мотив» є більш ширшим поняттям ніж «мета»;
- в) «мотив» і «мета» не є тотожними, оскільки «мотив» показує, якими

чинниками керується особа, скоюючи правопорушення, а «мета» визначає спрямованість діяння правопорушника, його найближчий результат;

г) «мотив» і «мета» не є тотожними, оскільки «мотив» показує, який кінцевий результат бажає отримати правопорушник скоюючи правопорушення, а «мета» відображає фактори, якими він керується при здійсненні свого діяння;

д) «мета» визначає зміст поняття «мотив».

III. Скласти схеми

- ✓ Вина як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони правопорушень.
- ✓ Об'єктивно протиправне діяння, об'єктивно правомірна поведінка.
- ✓ Особливості формування інституту юридичної відповідальності в Україні.
- ✓ Поняття та основні види, мотиви правомірної поведінки.
- ✓ Поняття, види правомірної поведінки.
- ✓ Поняття, ознаки та види правової поведінки.
- ✓ Правопорушення: поняття, ознаки та види.
- ✓ Правопорядок і правомірна поведінка (особливості взаємозв'язку в правовій державі).
- ✓ Юридичний склад правопорушення як підстава правової оцінки вчиненого діяння.
- ✓ Юридичний склад правопорушення

IV. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Гра передбачає оволодіння інформацією з вивченої теми «Правомірна поведінка. Правопорушення».

Істинне/хибне – гра, в якій здобувачі вищої освіти розподіляються на 2-3 команди, викладач зачитує інформацію з теми, наприклад, «Правопорушення – це суспільно корисна правова поведінка особи (дія або бездіяльність), яка відповідає розпорядженням юридичних норм і охороняється державою». Командам надається 1 хвилина для обговорення інформації. Відповідає та команда, яка першою підняла руку, бал зараховується лише за правильну відповідь. Перемагає та команда, яка набрала найбільшу кількість балів.

Гру доцільно проводити наприкінці останнього заняття з теми для актуалізації вивченої інформації та перевірки засвоєних студентами знань.

Практичне завдання №2

1. До Соборного ВП постуило повідомлення від гр. Іванової А.С., яка мешкає за адресою: м. Дніпро, вул. Виборна, 77, кв. 23 про напад з метою заволодіння майном. Гр. Іванову А.С. було госпіталізовано з тілесними ушкодженнями до лікарні, про що також повідомив лікар швидкої допомоги м. Дніпра гр. Прокопенко П.П.

Гр. Шукюров Г.А. був затриманий за підозрою вчинення нападу з метою заволодіння чужим майном на гр. Іванову А.С.

Визначити юридичний склад правопорушення. Свою відповідь обґрунтувати.

2. Гр. Петров М.Р. перевищивши швидкість під час керування автомобілем, не встиг загальмувати й уникнути небажаних наслідків, вчинив наїзд на гр. Остапенко О.О., спричинивши їй тяжке тілесне ушкодження.

Визначити юридичний склад правопорушення. Свою відповідь обґрунтувати.

3. Охоронник Петриченко, працюючи на складі, повинен був перевіряти о 19.00 стан електричних приладів, що входило до його службових обов'язків. Але 24 квітня не став цього робити, тому що на передодні вивихнув ногу. На складі через коротке замикання дротів лінії електропередачі відбулася пожежа, що спричинила значний збиток.

Обґрунтувати чи відноситься дана ситуація до правопорушення. Визначити юридичний склад правопорушення.

4. Мешканець багатоповерхового будинку в стані алкогольного сп'яніння відкрив безладну стрілянину з балкону. І при цьому травмував двох перехожих.

Визначити юридичний склад правопорушення. Свою відповідь обґрунтувати.

5. Через сварку гр. Коваленко М.С. сказав гр. Симонову Р.О., що підпалить його квартиру. На наступний день гр. Симонов Р.О. звернувся з заявою про намір гр. Коваленка М.С.

Чи присутній в даному випадку склад правопорушення? Чому?

Практичне завдання №3

Заповнити таблицю. Правова і правомірна поведінка. До кожного визначення підберіть правильне поняття і позначте його порядковий номер:

1.	Правова поведінка	Суспільно корисна правова поведінка особи (дія або бездіяльність), яка відповідає приписам юридичних норм і охороняється державою
2.	Правомірна поведінка	Соціальна поведінка особи (дія або бездіяльність) свідомо вольового характеру, яка є врегульованою нормами права і спричиняє юридичні наслідки
3.	Належна правомірна поведінка	Закріплюється, як правило, у диспозитивних нормах як права суб'єкта, а не як його обов'язки, реалізується відповідно до його волі (інтересу) і забезпечується державою
4.	Можлива (соціально допустима) правомірна поведінка	Закріплюється в імперативних нормах як обов'язки та забезпечується, крім інших способів, державним примусом
5.	Активна правомірна поведінка	Вид правомірної поведінки, який виявляється в бездіяльності, умисному невикористанні суб'єктом належних йому прав і обов'язків: неучасті у виборах тощо
6.	Звичайна правомірна поведінка	Вид поведінки, який характеризується «проміжним» (прикордонним) між правомірним і протиправним станом особи
7.	Пасивна правомірна поведінка	Вид правомірної поведінки, який полягає в цілеспрямованій діяльності громадян, посадових осіб, пов'язаній з реалізацією своїх прав, обов'язків, компетенції в межах правових норм і пов'язаний з додатковими витратами часу, енергії, а іноді й матеріальних коштів
8.	Маргінальна поведінка	Вид законослухняної поведінки, що являє собою повсякденну службову, побутову та іншу діяльність людини, яка відповідає розпорядженням правових норм, стала звичкою і не потребує додаткових витрат і зусиль

9.	Правопорушення	Особливий вид правової поведінки, який полягає у використанні громадянами своїх прав у недозволені способи, що суперечать призначенню права, внаслідок чого завдаються збитки (школа) суспільству, державі, окремій особі
10	Зловживання правом	Передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення

Практичне завдання №4

Заповнити таблицю. Склад правопорушення:

1.	Ознаки правопорушення	1)
		2)
		3)
		4)
		5)
		6)
2.	Склад правопорушення	1)
		2)
		3)
		4)
3.	Форма вини	1)
		2)
		3)
		4)
4.	Об'єктивна сторона правопорушення	1)
		2)
		3)
5.	Суб'єктивна сторона правопорушення	1)
		2)
		3)

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
- ❖ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
- ❖ Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс законів про працю від 10 грудня 1971 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1971. № 50. Ст. 375.

Спеціалізована література:

1. Барабаш О. О. Правомірна поведінка: інтерпретації зарубіжних науковців. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1. С. 3-6.
2. Барабаш О. О. Правопорушення як вид правової поведінки людини. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 1 (1). С. 8-11.
3. Барабаш О. О. Правосвідомість, правопорядок та законність як чинники правомірної поведінки. *Форум права*. 2018. № 3. С. 6-12.
4. Бериславська О. М. Адміністративна відповідальність у сфері інформаційно-правової політики держави. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 2. С. 91-96.
5. Беляков К. І. Проблеми формування поняттєво-термінологічної системи інформаційного права: інформаційні правопорушення. *Публічне право*. 2017. № 2. С. 26-33.
6. Біла-Кисельова А. Від антидемократичних тенденцій до сучасної концепції прав людини в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1. С. 43-48.
7. Бобровник С. Структурна характеристика правового конфлікту. *Право*

- України. 2015. № 1. С. 93-98.
8. Бойчук А. Ю. Аксіологічний зміст принципів юридичної відповідальності за правопорушення проти навколишнього середовища: історичний аспект. *Lex portus*. 2018. № 2. С. 118-127.
 9. Болокан І. В. Правомірність поведінки як ознака використання адміністративно-правових норм. *Судова та слідча практика в Україні*. 2017. Вип. 4. С. 17-23.
 10. Бочарова Н. Права людини і права інтелектуальної власності: сучасні доктринні підходи. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 49-54.
 11. Брюшно О. В. Зловживання правом як особливий різновид поведінки. *Право і суспільство*. 2015. № 5, ч. 3. С. 9-13.
 12. Буроменська Н. Л. Поняття та ознаки принципу заборони зловживання правом. *Правова держава*. 2019. № 33. С. 29-35.
 13. Буряк Я. Я. Правова природа правоздатності юридичної особи. *Європейські перспективи*. 2018. № 2. С. 31-37.
 14. Василів С. С. Суб'єкти, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення: поняття та види. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 845. С. 40-45.
 15. Вереша Р. В. Казус у кримінальному праві: основні ознаки та необхідність законодавчої регламентації. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 4 С. 130-142.
 16. Воронова І. В. Правопорядок і правомірна поведінка (особливості взаємозв'язку в правовій державі). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2015. № 1151. С. 30-33.
 17. Ганьба О. Зловживання правом: аналіз наукових поглядів та авторське трактування окремих проблем. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1. С. 95-99.
 18. Гончарук С. Т. Відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Юридичні науки. 2018. № 4. С. 13-17.
 19. Гончарук С. Т. Юридичний аналіз адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2018. № 1. С. 60-66.
 20. Горбач М. І. Адміністративні обов'язки публічного суб'єкта права як елемента адміністративно-правового статусу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. С. 265-270.
 21. Горбова Н. А. Правомірна поведінка: підходи до визначення дефініцій, соціальна значимість та типологія. *Право і суспільство*. 2015. № 5, ч. 2. С. 35-39.
 22. Горбова Н. А. Юридична відповідальність у правомірній поведінці – самостійний елемент механізму правового регулювання. *Науковий вісник*

- Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 4, ч. 1. С. 21-24.*
23. Горкава В. В. Право на захист у провадженні у справах про адміністративні правопорушення та гарантії його реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2015. 20 с.
 24. Грабовий В. В. Юридична відповідальність за правопорушення проти власності в перші роки радянської влади в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Вип. 20. С. 17-20.*
 25. Грудницький В. Гармонізація національного законодавства про зловживання монопольним (домінуючим) становищем із правом Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право. 2017. № 4. С. 59-63.*
 26. Гуйван О. П. Сутнісні характеристики цивільно-правових санкцій за правопорушення в інформаційній сфері. *Часопис Київського університету права. 2017. № 4. С. 113-117.*
 27. Гуржій А. В. Об'єкт правопорушення як критерій структуризації адміністративно-деліктного законодавства. *Юридична наука. 2015. № 4. С. 14-19.*
 28. Діденко І. В. Співвідношення корупції та конфлікту інтересів як правопорушення, пов'язаного з корупцією. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2016. Вип. 4. С. 48-58.*
 29. Заборовський В. В. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 31(3). С. 115-118.*
 30. Заборовський В. В. Перевірка відомостей про дисциплінарний проступок адвоката як початкова стадія дисциплінарного провадження щодо адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 30, ч. 2. С. 173-178.*
 31. Задорожна Я. В. Знищення, пошкодження та псування як способи вчинення адміністративного проступку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 5, ч. 2. С. 124-127.*
 32. Зубрицька О. Адміністративна правоздатність як елемент правосуб'єктності індивідуальних суб'єктів адміністративного права. *Вісник Національної академії прокуратури України. 2015. № 3. С. 99-104.*
 33. Іванов І. Є. Адміністративно-правові засади провадження в справах про проступки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2019. 19 с.
 34. Іванов С. О. Зміст цивільної правоздатності непідприємницьких юридичних осіб. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2017. Вип. 1. С. 208-214.*
 35. Іванова Г. С. Дисциплінарний проступок як підстава відповідальності

- працівників прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
36. Каленіченко Л. І. Об'єктивно протиправне діяння як фактична підстава юридичної відповідальності (аналіз галузевого законодавства). *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. Вип. 4. С. 19-28.
 37. Каленіченко Л. І. Юридична відповідальність як динамічне правове явище. *Форум права*. 2017. № 3. С. 67-71.
 38. Капітаненко Н. П. Особливості юридичної відповідальності громадських об'єднань за правопорушення у сфері публічного управління та адміністрування. *Держава та регіони*. 2017. № 2. С. 68-73.
 39. Капля О. Співвідношення принципів законності та верховенства права в адміністративному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 127-130.
 40. Книш С. В. Юридична відповідальність за правопорушення у сфері охорони здоров'я в Україні. *Право і Безпека*. 2018. № 4. С. 43-49.
 41. Кобзева Т. А. Удосконалення адміністративного законодавства, яке визначає відповідальність за правопорушення у фінансовій сфері. *Наше право*. 2017. № 1. С. 172-177.
 42. Ковалів М. В. Правоохоронні (поліцейські) заходи реагування на правопорушення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2017. Вип. 4. С. 245-253.
 43. Ковтун О. М. Злочин та проступок (у контексті диференціації природоохоронних правопорушень). *Юридична Україна*. 2017. № 9-10. С. 92-94.
 44. Когутич І. І. Теорія і практика використання в розслідуванні злочинів фікцій: моногр. Львів; Тернопіль: Підручники і посібники, 2014. 393 с.
 45. Козаченко Ю. А. Адміністративна відповідальність у сфері забезпечення прав пацієнта: перспективи вдосконалення. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. Т. 1. С. 73-76.
 46. Козачук Н. О. Правові механізми протидії зловживанням правами на патенти, які необхідні для приватних стандартів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
 47. Колеснік Т. Склад дисциплінарного проступку як підстава притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 89-94.
 48. Колпаков В. К. Фактичні ознаки та юридичний склад адміністративного проступку: поняття та розмежування. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. № 3. С. 160-170.
 49. Комарницька І. І. Профілактика адміністративних правопорушень у сфері власності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 19 с.
 50. Комлик В. В. Склад правопорушення: теоретичні підходи та практичні виміри: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 18 с.

51. Корнєєв Ю. В. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 1. С. 13-17.
52. Котько К. І. Зловживання корпоративним правом та шляхи вирішення проблеми. *Молодий вчений*. 2018. № 4, ч. 1. С. 63-68.
53. Кравець М. О. Адміністративна відповідальність юридичних осіб. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4. С. 75-78.
54. Кравчук В. М. Зловживання правом громадського контролю за діяльністю органів публічної влади: теоретико-правовий аналіз. *Публічне право*. 2016. № 3. С. 224-232.
55. Крижова О. Принцип верховенства права у практиці Європейського суду з прав людини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2017. № 865. С. 544-549.
56. Кристева Н. Актуальні питання відповідальності в системі місцевих органів представницької влади. *Leges si Viata*. 2016. № 5. С. 55-58.
57. Кузнець О. М. Суб'єкти зловживання правами у цивільному та виконавчому процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
58. Куровська І. А. Принцип «верховенства права» як провідний принцип права Європейського Союзу та Ради Європи. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 3. С. 86-89.
59. Курочка М. І. Адміністративний примус, обумовлений необхідністю припинення правопорушення. *Форум права*. 2015. № 4. С. 133–136.
60. Кучма О. Л. Принципи законності й верховенства права: проблеми правозастосування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. Вип. 6, ч. 1. С. 150-152.
61. Кучма О. Правоспроможність фізичного об'єкта в правовідносинах соціального страхування і теорії права. *Leges si Viata*. 2016. № 4, ч. 2. С. 35-38.
62. Кучмієнко О. В. Зловживання правом у корпоративних правовідносинах: зарубіжний досвід в українських реаліях. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 205-211.
63. Кушнар'єв І. В. Політична корупція як система протиправних дій: варіативність проявів. *Політичне життя*. 2018. № 2. С. 50-54.
64. Лазебний А. М. Використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2016. 19 с.
65. Левада О. В. Правові обмеження як засоби попередження зловживання правом (теоретико-правовий аспект). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1. С. 192-200.
66. Лещух А. Р. Делікт у сфері здійснення державної влади та конституційно-процесуальна відповідальність: сутнісно-правові характеристики та взаємозв'язок. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. Вип. 1. С. 173-181.

67. Литвин І. І. Проблема визначення поняття «дисциплінарне правопорушення (проступок) державних службовців». *Держава та регіони. Серія: Право*. 2014. № 4. С. 108-113.
68. Лук'янець В. С. Зловживання домінуючим становищем за антимонопольним правом України та конкурентним правом ЄС: порівняльний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 43 (1). С. 169-171.
69. Луспенік Д. Д. Зловживання процесуальними правами: законодавча регламентація, способи виявлення та шляхи протидії. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2015. № 6. С. 150-171.
70. Луценко О. Є. Дисциплінарний проступок як підстава припинення трудових правовідносин із державними службовцями: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 19 с.
71. Луцький Р. П. Правомірна поведінка: виклики часу, запити громадянського суспільства. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2018. № 5. С. 49-50.
72. Ляшук Р. М. Юридичний склад адміністративного правопорушення «Порушення умов і правил здійснення міжнародних автомобільних перевезень вантажів». *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 5. С. 88-94.
73. Мельничук Н. Ю. Еволюція категорій правопорушення та адміністративна відповідальність. *Записки Львівського університету бізнесу та права*. 2014. № 12. С. 60-64.
74. Миронюк С. А. Особливості визначення цивільної правоздатності та дієздатності юридичних осіб. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 172-179.
75. Мирошніченко Н. А. Визначення проступку та злочину в кримінальному праві України. *Актуальні проблеми політики*. 2014. Вип. 51. С. 331-336.
76. Мілетич О. О. Зловживання правом: теоретико-прикладний аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 18 с.
77. Міловідова С. В. Попередження та протидія адміністративним правопорушенням в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
78. Мірошніченко Н. М. Щодо визначення поняття «кримінальне правопорушення». *Право і суспільство*. 2015. № 6, ч. 2. С. 153-157.
79. Моїсєєв М. С. Юридична відповідальність у структурі адміністративно-правового статусу державного бюро розслідувань України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 4. С. 157-165.
80. Муж В. В. Правова свідомість як мотив правомірної поведінки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2015. № 824. С. 278-282.
81. Мусиченко О. Зрозумілість і чіткість закону як складова частина

- принципу правової визначеності в практиці Європейського суду з прав людини. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 2. С. 149-154.
82. Осадчук С. Форми зловживання цивільним правом. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 4. С. 68-77.
83. Остапенко Л. О. Адміністративна відповідальність за правопорушення, вчинені в сфері охорони праці: моногр. Львів: Нац. ун-т «Львів політехніка», 2016. 223 с.
84. Падалка Р. О. Верховенство права як основоположний принцип права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
85. Пахомова І. А. Юридична відповідальність державних службовців за правопорушення у сфері обігу інформації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2016. Вип. 21. С. 85-89.
86. Пашутіна В. Ю. Зловживання корпоративними правами: цивільно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 18 с.
87. Петков С. В. До питання про розмежування злочинів і проступків: зміна парадигм. *Публічне право*. 2017. № 2. С. 129-137.
88. Пінчук П. А. Характеристика окремих заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6. С. 249-252.
89. Погрібний І. М. До проблеми кримінально-правового регулювання казусу: теоретичний аспект. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С. 180-185.
90. Полонка І. А. Особливості співвідношення правової поведінки та правопорушення: теоретико-методологічний аналіз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 14, ч. 1. С. 12-15.
91. Полонка І. А. Правомірна поведінка: теоретичний аналіз основних складників. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 2. С. 19-21.
92. Полонка І. Теоретико-оціночні пропозиції щодо класифікації правомірної поведінки (онтологія диференціації). *Право України*. 2016. № 6. С. 99-106.
93. Правдюк С. М. Інформаційні правопорушення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 17 с.
94. Романова А. Правомірна поведінка як умова самоствердження людини. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 91-95.
95. Русанова В. Б. Оскарження в суді постанов у справах про адміністративні правопорушення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.
96. Русанова В. Б. Право на оскарження в суді постанови у справі про адміністративне правопорушення (сутність, гарантії та порядок реалізації): моногр. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. 145 с.
97. Савенко В. В. Правова поведінка в умовах правової реальності сучасного соціуму. *Митна справа*. 2014. № 5. С. 139-143.

98. Савіцький Р. Є. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності: поняття та особливості застосування. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право.* 2015. Вип. 2. С. 157-166.
99. Сахно Д. С. Зловживання правом у податкових правовідносинах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2019. 20 с.
100. Свириденко Г. В. Правомірна поведінка та позитивна юридична відповідальність взаємовплив та взаємообумовленість. *Держава і право. Юридичні і політичні науки.* 2016. Вип. 71. С. 118-133.
101. Свириденко Г. В. Правомірна поведінка: вивчення та розгляд у нових реаліях. *Часопис Київського університету права.* 2015. № 1. С. 62-65.
102. Свириденко Г. В. Правомірна поведінка: питання сприйняття та реалізації. *Судова апеляція.* 2018. № 4. С. 6-17.
103. Свириденко Г. В. Правомірна поведінка: сучасний контекст: моногр. Київ: Юридична думка, 2018. 209 с.
104. Свириденко Г. В. Правомірна поведінка: теоретико-прикладні засади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
105. Свириденко Г. В. Сутнісні складові механізму формування правомірної поведінки. *Альманах права.* 2016. Вип. 7. С. 229-233.
106. Сенік П. Р. Проблеми дієздатності у правовідносинах і їх значення для оптимізації вирішення спорів (справ) в судовому та позасудовому порядку. *Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Юридичні науки.* 2019. Вип. 8. С. 199-209.
107. Сердюк І. А. Поняття, що відображають повну або часткову відсутність правових норм чи їх окремих елементів, необхідних для врегулювання поведінки право-дієздатних суб'єктів: питання термінологічної визначеності та змістовної наповненості. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2019. № 1. С. 40-44.
108. Середа В. В. Поняття, ознаки та склад дисциплінарного проступку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права.* 2014. № 12. С. 125-129.
109. Сидоренко А. С. Зловживання правом суб'єктами трудових правовідносин: теоретико-практичне дослідження: моногр. Харків: Право, 2014. 197 с.
110. Сисоєв Д. О. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми: історія криміналізації в Україні. *Наше право.* 2014. № 1. С. 89-95.
111. Сіренко Д. О. Становлення та розвиток інституту протидії адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, у національному законодавстві України. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2017. № 2. С. 91-95.
112. Теремцова Н. В. Проблеми реалізації норм права щодо правомірної

- поведінки. *Альманах права*. 2016. Вип. 7. С. 245-247.
113. Тихомиров Д. О. Зловживання правом як відхилення від правомірної поведінки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. - Вип. 38(1). С. 26-29.
114. Федотова Г. В. Кримінальний проступок: правова природа, сутність та шляхи упровадження: моногр. Вінниця: Нілан, 2016. 309 с.
115. Фесенко Є. В. Регламентация відповідальності за злочини та проступки за законодавством України (шляхи вирішення проблеми). *Юридична Україна*. 2017. № 9-10. С. 88-91.
116. Фесенко О. А. Адміністративна відповідальність у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 4. С. 100-104.
117. Чишко К. О. Адміністративно-правова кваліфікація правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки: моногр. Харків: У справі, 2017. 223 с.
118. Шестопалова Л. Юридична відповідальність у структурі права. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 2. С. 5-15.
119. Шоптенко С. С. Інформаційне забезпечення проваджень у справах про адміністративні правопорушення, що реалізуються правоохоронними органами. *Держава та регіони*. 2017. № 4. С. 48-53.
120. Шульга А. М. Мотивація правомірної поведінки особи як результат і проблема її правового виховання. *Право і Безпека*. 2017. № 3. С. 6-14.
121. Ямненко Т. М. Співвідношення поняття «зловживання правом» із суміжними правовими категоріями. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 5 (3). С. 96-100.

ТЕМА 16. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

I. Словникова робота:

юридична відповідальність, соціальна відповідальність, ознаки юридичної відповідальності, мета юридичної відповідальності, цілі юридичної відповідальності, принципи юридичної відповідальності, принцип справедливості, принцип гуманізму, принцип законності, принцип пропорційності, принцип обґрунтованості, принцип доцільності, принцип невідворотності, принцип відповідальності за вину, функції юридичної відповідальності, охоронна функція юридичної відповідальності, захисна функція юридичної відповідальності, виховна функція юридичної відповідальності, види юридичної відповідальності, суб'єкт юридичної відповідальності, засоби юридичної відповідальності, позитивна юридична відповідальність, ретроспективна юридична відповідальність, кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, цивільно-правова відповідальність, дисциплінарна відповідальність, матеріальна відповідальність, конституційно-правова відповідальність, процесуальна відповідальність, міжнародно-правова відповідальність, публічно-правова відповідальність, підстави юридичної відповідальності, підстави притягнення до юридичної відповідальності, підстави настання юридичної відповідальності, підстави виключення юридичної відповідальності, підстави звільнення від юридичної відповідальності, юридична підстава, фактична підстава, процесуальна підстава, неосудність, необхідна оборона, крайня необхідність, малозначність діяння, юридичний казус, фізичний або психічний примус.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. *Визначені правом несприятливі наслідки, що настають для конкретної особи у зв'язку з вчиненням нею правопорушення – це:*

- а) юридична відповідальність;
- б) кримінальна відповідальність;
- в) ретроспективна відповідальність;
- г) парламентська відповідальність;
- д) позитивна відповідальність.

2. Функцією юридичної відповідальності, яка спрямована на відновлення незаконно порушених прав є:

- а) виховна;
- б) правовідновлююча;
- в) штрафна;
- г) репресивна;
- д) організаційна.

3. Юридична відповідальність є різновидом:

- а) колективної відповідальності;
- б) соціальної відповідальності;
- в) політичної відповідальності;
- г) етичної відповідальності;
- д) громадянської відповідальності.

4. Форма закріплення принципів юридичної відповідальності може бути:

- а) тільки усною;
- б) прямою і опосередкованою;
- в) законною і незаконною;
- г) тільки конфіденційною;
- д) тільки опосередкованою.

5. Наявність можливостей безперешкодного здійснення суб'єктивних прав та досягнення правового результату правомірною поведінкою суб'єктів суспільних відносин є:

- а) принципами юридичної відповідальності;
- б) функціями юридичної відповідальності;
- в) метою юридичної відповідальності;
- г) причинами юридичної відповідальності;
- д) напрямками юридичної відповідальності.

6. До ознак юридичної відповідальності належить положення, окрім:

а) виникає із факту правопорушення як результату недодержання фізичними або юридичними особами встановлених законом заборон, невиконання ними визначених законом зобов'язань, завдання шкоди охоронюваним державою правам та свободам суб'єктів суспільних відносин і має характер охоронно-захисних правовідносин між державою і правопорушником;

б) виражається в обов'язку особи зазнавати конкретних виду і міри позбавлення благ психологічного, організаційного і майнового характеру за свою вину, тобто нести кару, яка є новим, додатковим, юридичним обов'язком, котрий не існував до правопорушення;

в) настає лише за вчинені правопорушення або такі, що вчиняються,

навіть без встановлення складу правопорушення, тобто є результатом винного протисупільного діяння;

г) здійснюється компетентним органом у суворій відповідності закону, а саме – санкціям норм права, якими встановлюються вид і міра позбавлення благ;

д) реалізується у відповідних процесуальних формах у процесі правозастосовної діяльності з дотриманням певного процедурно-процесуального порядку і форм, установлених законом.

7. Юридична відповідальність настає за суспільно шкідливі, юридично заборонені, винні діяння, вчинені деліктоздатною особою – це:

- а) принцип своєчасності юридичної відповідальності;
- б) принцип законності юридичної відповідальності;
- в) принцип невідворотності юридичної відповідальності;
- г) принцип справедливості юридичної відповідальності;
- д) принцип обґрунтованості юридичної відповідальності.

8. Цілі юридичної відповідальності будь-якого рівня конкретизуються в:

- а) принципах юридичної відповідальності;
- б) функціях юридичної відповідальності;
- в) підставах юридичної відповідальності;
- г) меті юридичної відповідальності;
- д) специфіці юридичної відповідальності.

9. Застосування в особливому процесуальному порядку до особи, яка вчинила правопорушення, засобів державного примусу, передбачених санкцією правової норми – це:

- а) юридична відповідальність;
- б) кримінальна відповідальність;
- в) парламентська відповідальність;
- г) ретроспективна відповідальність;
- д) позитивна відповідальність.

10. Незаперечні вимоги, що пред'являються до діяльності компетентних органів щодо застосування санкцій правових норм до правопорушників з метою забезпечення правопорядку – це:

- а) принципи юридичної відповідальності;
- б) функції юридичної відповідальності;
- в) мета юридичної відповідальності;
- г) причини юридичної відповідальності;
- д) напрями юридичної відповідальності.

11. Пом'якшення відповідальності і відмова від застосування заходів відповідальності при наявності можливості досягти її цілей іншим шляхом вимагає:

- а) принцип своєчасності;
- б) принцип законності;
- в) принцип доцільності;
- г) принцип справедливості;
- д) принцип обґрунтованості.

12. У юридичній науці виділяють два аспекти юридичної відповідальності:

- а) негативний, правозахисний;
- б) негативний, правоохоронний;
- в) перспективний, ретроспективний;
- г) ретроспективний, негативний;
- д) позитивний, перспективний.

13. Принцип законності юридичної відповідальності полягає у:

а) встановленні самого факту здійснення правопорушником протиправного діяння як об'єктивної істини; встановленні інших правозначущих фактів, пов'язаних з висновками про факт правопорушення і суб'єкта правопорушення;

б) тому, що юридична відповідальність настає: за наявності складу правопорушення; за фізичні діяння – дію чи бездіяльність за суспільно шкідливі і, як правило, винні діяння, вчинені деліктоздатною особою; за юридично заборонені діяння, тобто за діяння, що суперечать природі права і букві закону; за власні діяння правопорушника; відповідно до процесуальних норм; за рішенням компетентних органів, котрі визначені законом;

в) можливості залучення правопорушника до відповідальності протягом строку давності, тобто періоду, не занадто віддаленого від факту вчинення правопорушення;

г) встановленні самого факту здійснення правопорушником протиправного діяння, як об'єктивної істини; встановленні інших правозначущих фактів, пов'язаних з висновками про факт правопорушення і суб'єкта правопорушення. Принцип «презумпції невинуватості» потребує, щоб вина особи, котра притягується до відповідальності, була доведена і визначена у правозастосовному акті;

д) кримінальне покарання не встановлюється за проступки; при встановленні засобів покарання і стягнення не повинна принижуватися людська гідність; зворотної сили не має закон, що встановлює чи підсилює відповідальність, але не пом'якшує її (принцип відповідності покарання тяжкості вчиненого злочину); лише одне покарання встановлюється за одне правопорушення (принцип, що став аксіомою).

14. Невідворотність юридичної відповідальності полягає у:

а) встановленні самого факту здійснення правопорушником протиправного діяння як об'єктивної істини; встановленні інших правозначущих фактів, пов'язаних з висновками про факт правопорушення і суб'єкта правопорушення;

б) відповідності обраного засобу впливу на правопорушника меті юридичної відповідальності, що вимагає індивідуалізації державно-примусових заходів залежно від ваги правопорушення і властивостей правопорушника як особи, котра підлягає відповідальності; пом'якшення відповідальності і навіть відмовлення від застосування засобів відповідальності за наявності можливості досягти її цілей іншим шляхом;

в) неминучості настання відповідальності правопорушника; оперативності застосування засобів відповідальності за вчинені правопорушення; ефективності заходів, застосовуваних до правопорушників;

г) можливості залучення правопорушника до відповідальності протягом строку давності, тобто періоду, не занадто віддаленого від факту вчинення правопорушення;

д) кримінальне покарання не встановлюється за проступки; при встановленні засобів покарання і стягнення не повинна принижуватися людська гідність; зворотної сили не має закон, що встановлює чи підсилює відповідальність, але не пом'якшує її, лише одне покарання встановлюється за одне правопорушення.

15. Юридична відповідальність у позитивному значенні є:

а) конкретними, індивідуалізованими правовими відносинами, котрі виникають на підставі правопорушення;

б) закономірним наслідком порушення формально визначених юридичних правил чи оснований на них індивідуальних приписів;

в) визначені правом несприятливі наслідки, що настають для конкретної особи у зв'язку з вчиненням нею правопорушення;

г) абсолютним відношенням, яке являє собою добросовісне виконання своїх обов'язків перед громадським суспільством, правовою державою, колективом людей і окремою особою;

д) фактом застосування права уповноваженим суб'єктом мотивованого рішення про притягнення особи до відповідальності.

Варіант 2

1. Правопорушення повинно за будь-яких умов тягти за собою відповідальність правопорушника відповідно до:

- а) принципу невідворотності;
- б) принципу справедливості;
- в) принципу доцільності;
- г) принципу своєчасності;
- д) принципу обґрунтованості.

2. До індивідуальних (для конкретного правопорушника) цілей юридичної відповідальності належать:

- а) захист, гарантування, запобігання;
- б) відновлення, компенсація, покарання, превенція;
- в) запобігання, захист;
- г) гарантування, запобігання;
- д) захист, гарантування.

3. Встановлення самого факту здійснення правопорушником протиправного діяння як об'єктивної істини; встановленні інших правозначущих фактів, пов'язаних з висновками про факт правопорушення і суб'єкта правопорушення передбачає:

- а) принцип своєчасності;
- б) принцип законності;
- в) принцип доцільності;
- г) принцип справедливості;
- д) принцип обґрунтованості.

4. До дисциплінарної відповідальності не відноситься:

- а) трудова відповідальність;
- б) навчальна відповідальність;
- в) державна відповідальність;
- г) військова відповідальність;
- д) соціальна відповідальність.

5. Конкретна (щодо правопорушника) мета юридичної відповідальності полягає у:

а) охороні існуючого ладу та суспільного порядку (забезпеченні порушеного публічного інтересу);

б) державному примушуванні особи поводитись у будь-яких правових ситуаціях відповідно до встановленого законом правового порядку шляхом покарання винного, визначення правових наслідків для нього;

в) відшкодуванні (компенсація) шкоди, завданої винними діями працівника власнику майна (роботодавцю);

г) спрямуванні на відновлення незаконно порушених прав;

д) спрямуванні на сприйняття усіма громадянами цінності права, виховання поважливого ставлення до нього з боку суспільства, зростання правової активності з метою запобігання правопорушенням.

6. Поняття конституційної відповідальності по відношенню до поняття відповідальність за порушення норм конституційного права є:

а) ширшим;

б) вужчим;

в) тотожнім;

г) аналогічним;

д) змістовнішим.

7. Осуд суспільством вчинків особи, що не відповідають загальноприйнятим уявленням про добро і зло передбачає:

а) моральна відповідальність;

б) міжнародна відповідальність;

в) політична відповідальність;

г) економічна відповідальність;

д) юридична відповідальність.

8. Різновид юридичної відповідальності, котрий передбачає накладення на винних фізичних (юридичних) осіб стягнень, що створюють для цих осіб (колективів) несприятливі наслідки особистого, майнового, морального та іншого характеру:

а) кримінальна відповідальність;

б) адміністративна відповідальність;

в) дисциплінарна відповідальність;

г) цивільно-правова відповідальність;

д) матеріальна відповідальність.

9. Формування у суб'єктів потреби правомірної поведінки передбачає:

а) відновлювальна функція юридичної відповідальності;

б) загальнопревентивна функція юридичної відповідальності;

в) спеціальнопревентивна функція юридичної відповідальності;

г) правозахисна функція юридичної відповідальності ;

д) правовиховна функція юридичної відповідальності.

10. Правозастосовний акт у межах трудової відповідальності:

а) вирок;

б) постанова;

- в) припис;
- г) наказ;
- д) положення.

11. *Різновид юридичної відповідальності, що має складний політико-правовий характер – це:*

- а) кримінальна відповідальність;
- б) адміністративна відповідальність;
- в) цивільно-правова відповідальність;
- г) конституційно-правова відповідальність;
- д) матеріальна відповідальність.

12. *Суб'єктами адміністративних правопорушень є винні фізичні особи, які не підпорядковані по службі органам державного управління, які досягли:*

- а) 18-річного віку;
- б) 21-річного віку;
- в) 14-річного віку;
- г) 16-річного віку;
- д) 15-річного віку.

13. *До видів мети юридичної відповідальності не слід відносити:*

- а) вплив на свідомість правопорушника;
- б) моральну перебудову особи;
- в) загальну превенцію правопорушення;
- г) формування у людини, яка порушила норми права, установки на неправомірну поведінку надалі;
- д) покарання правопорушника.

14. *Наслідком запізнення працівника на роботу є:*

- а) цивільна відповідальність;
- б) професійна відповідальність;
- в) адміністративна відповідальність;
- г) дисциплінарна відповідальність;
- д) моральна відповідальність.

15. *За відсутністю вини іноді можлива:*

- а) кримінальна відповідальність;
- б) адміністративна відповідальність;
- в) цивільно-правова відповідальність;
- г) професійна відповідальність;
- д) нормативна відповідальність.

Варіант 3

1. *Принцип доцільності юридичної відповідальності полягає у:*

а) тому, що юридична відповідальність настає за наявності складу правопорушення; за фізичні діяння – дію чи бездіяльність (а не за думки, світогляд, особистісні властивості); за суспільно шкідливі і, як правило, винні діяння, вчинені деліктоздатною особою; за юридично заборонені діяння, тобто за діяння, що суперечать природі права і букві закону; за власні діяння правопорушника; відповідно до процесуальних норм; за рішенням компетентних органів, котрі визначені законом;

б) встановленні самого факту здійснення правопорушником протиправного діяння як об'єктивної істини; встановленні інших правозначущих фактів, пов'язаних з висновками про факт правопорушення і суб'єкта правопорушення;

в) відповідності обраного засобу впливу на правопорушника меті юридичної відповідальності, що вимагає: індивідуалізації державно-примусових заходів залежно від ваги правопорушення і властивостей правопорушника як особи, котра підлягає відповідальності; пом'якшення відповідальності і навіть відмовлення від застосування засобів відповідальності за наявності можливості досягти її цілей іншим шляхом;

г) неминучості настання відповідальності правопорушника; оперативності застосування засобів відповідальності за вчинені правопорушення; ефективності заходів, застосовуваних до правопорушників;

д) можливості залучення правопорушника до відповідальності протягом строку давності, тобто періоду, не занадто віддаленого від факту вчинення правопорушення.

2. *Юридичною оцінкою всієї сукупності фактичних обставин справи шляхом віднесення конкретного випадку до сфери дії певних юридичних норм є:*

а) правозакріплення;

б) встановлення фактичних обставин справи;

в) тлумачення норм права;

г) правоутворення;

д) юридична кваліфікація.

3. *Наявність правової норми, що забороняє певні діяння особи і передбачає вид і міру покарання за порушення норми – це:*

а) фактична підстава юридичної відповідальності;

б) юридична підстава юридичної відповідальності;

в) процесуальна підстава юридичної відповідальності;

г) універсальна підстава юридичної відповідальності;

д) матеріальна підстава юридичної відповідальності.

4. Видом юридичної відповідальності не є:

- а) адміністративна відповідальність;
- б) кримінальна відповідальність;
- в) службова відповідальність;
- г) дисциплінарна відповідальність;
- д) матеріальна відповідальність.

5. Сукупністю обставин, за наявності яких юридична відповідальність стає можливою і належною є:

- а) підстави юридичної відповідальності;
- б) види юридичної відповідальності;
- в) функції юридичної відповідальності;
- г) принципи юридичної відповідальності;
- д) цілі юридичної відповідальності.

6. Форма юридичної відповідальності, котра передбачає накладення таких форм стягнення, як неустойка, штраф, пеня і відшкодування збитків:

- а) цивільно-правова відповідальність;
- б) кримінальна відповідальність;
- в) матеріальна відповідальність;
- г) адміністративна відповідальність;
- д) дисциплінарна відповідальність.

7. Обставиною, що виключає юридичну відповідальність за скоєне правопорушення є:

- а) незнання відповідної норми права;
- б) іноземне громадянство;
- в) стан сп'яніння;
- г) необхідна оборона;
- д) скоєння правопорушення вперше.

8. Притягувати до відповідальності мають право:

- а) тільки суб'єкти підприємницької діяльності;
- б) тільки уповноважені суб'єкти, які повинні додержуватися вимог матеріальних охоронних і процесуальних норм, детально зафіксованих у законах;
- в) тільки уповноважені суб'єкти, які не повинні додержуватися вимог матеріальних охоронних і процесуальних норм;
- г) тільки суб'єкти цивільних правовідносин;
- д) політичні посадовці.

9. Фактичною підставою юридичної відповідальності є:

- а) форми втілення людської свідомості;
- б) наявність складу реально вчиненого правопорушення, щодо якого вся необхідна сукупність передбачених законом елементів є доведеною і за вчинення якого в законі передбачено конкретні санкції;
- в) наміри, переконання, думки, вподобання, схильності, які самі по собі, без їх зовнішнього прояву в конкретних вчинках (діях чи бездіяльності) не можуть контролюватися державою, а відтак, знаходиться під регулюючим впливом закону взагалі, якими б негативними вони не були;
- г) відсутність будь-якого елементу складу правопорушення, що унеможлиблює юридичну відповідальність за об'єктивно існуючий, реальний вчинок;
- д) відсутність складу реально вчиненого правопорушення.

10. До обставин, що виключають юридичну відповідальність не належить:

- а) неосудність;
- б) похилий вік;
- в) необхідна оборона;
- г) крайня необхідність;
- д) уявна оборона.

11. Різновид ретроспективної юридичної відповідальності за майнову шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації внаслідок порушених суб'єктом покладених на нього трудових обов'язків:

- а) конституційно-правова відповідальність;
- б) матеріальна відповідальність;
- в) адміністративна відповідальність;
- г) кримінальна відповідальність;
- д) цивільно-правова відповідальність.

12. За змістом санкції норми, що застосовуються за вчинене правопорушення, відповідальність поділяють на:

- а) правовідновлюючу та штрафну;
- б) правоприминаючу та відновлюючу;
- в) каральну та необмежену;
- г) штрафну та подовжуючу;
- д) правоновоючу та правоприминаючу.

13. Юридична відповідальність можлива тільки тоді, якщо існують:

- а) підстави для її виникнення і якщо при цьому відсутні підстави, що її виключають;
- б) обов'язкові ознаки відповідальності;

- в) державний примус і примусове поновлення;
- г) цілі та функції відповідальності;
- д) принципи та методи відповідальності.

14. Особливістю якого виду юридичної відповідальності є те, що вона може застосовуватися за умов, коли норми права взагалі не порушуються:

- а) кримінальної відповідальності;
- б) конституційної відповідальності;
- в) цивільно-правової відповідальності;
- г) адміністративної відповідальності;
- д) матеріальної відповідальності.

15. Підстави для звільнення від юридичної відповідальності найчастіше передбачаються у таких видах законодавства, як:

- а) адміністративному, трудовому, конституційному;
- б) кримінальному, адміністративному, трудовому;
- в) конституційному, кримінальному, адміністративному;
- г) адміністративному, кримінальному, цивільному;
- д) конституційному, цивільному, трудовому.

III. Тематика рефератів

- «Конституційно-правова відповідальність в Україні».
- «Маргінальна поведінка: загальнотеоретична характеристика».
- «Міжнародні правопорушення: поняття та різновиди».
- «Негативна (ретроспективна) юридична відповідальність та її підстави».
- «Підстави притягнення і звільнення від юридичної відповідальності».
- «Підходи до розуміння відповідальності державних службовців».
- «Позитивна юридична відповідальність».
- «Примуси надзвичайного та профілактичного характеру».
- «Юридична відповідальність держави як чинник гуманізації правової системи у сфері забезпечення прав і свобод людини».
- «Юридична відповідальність за вчинення насильства в сім'ї відносно дитини».
- «Юридична відповідальність Національної поліції України».
- «Юридична відповідальність працівника як елемент його трудово-правового статусу».
- «Юридична відповідальність у структурі адміністративно-правового статусу державного бюро розслідувань України».
- «Юридична відповідальність: сучасні погляди».

IV. Скласти схеми

- ✓ Види юридичної відповідальності.
- ✓ Класифікація видів юридичної відповідальності.

- ✓ Особливості формування інституту юридичної відповідальності в Україні.
- ✓ Підстави притягнення і звільнення від юридичної відповідальності.
- ✓ Підстави притягнення та звільнення від юридичної відповідальності.
- ✓ Позитивна юридична відповідальність як наукова та методологічна категорія.
- ✓ Принципи юридичної відповідальності.
- ✓ Функції юридичної відповідальності.
- ✓ Юридична відповідальність: поняття та ознаки.
- ✓ Принципи юридичної відповідальності.
- ✓ Мета і функції юридичної відповідальності.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Обговорення в малих групах.

Здобувачі вищої освіти поділяються на декілька команд. Викладач оголошує питання для обговорення. Обговорення має бути відносно коротким – приблизно 3-5 хвилин.

Кожна із груп має продемонструвати результати обговорення питання малою кількістю слухачів, а викладач – підвести підсумки обговорення, зробити висновки, знайти спільний знаменник.

Питання для обговорення:

Чи є підставою звільнення від кримінальної відповідальності норма права, передбачена ст. 46 КК України у зв'язку з примиренням винного з потерпілим?

У якому випадку примирення винного з потерпілим не можливе?

Якщо внаслідок вчинення кримінального правопорушення потерпілому заподіяна смерть, то ніхто інший не може висловити його волю під час вирішення питань, пов'язаних з відшкодуванням шкоди у вигляді смерті як підстави для звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 46 КК України.

Заподіяна кримінальним правопорушенням шкода у розумінні ст. 46 КК України має бути такою, що за своїм характером піддається відшкодуванню (усуненню). Смерть є наслідком, що має незворотний характер. Таким чином, шкода у вигляді смерті відшкодуванню або усуненню в розумінні ст. 46 КК України не підлягає.

У випадку заподіяння кримінальним правопорушенням шкоди у вигляді смерті потерпілого звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК України) не можливе.

Чи є підставою звільнення від кримінальної відповідальності щире каяття особи, яке свідчить про її бажання спокутувати провину перед

колективом та виправити свою поведінку?

За якої умови буде діяти ця обставина?

Звільнення від кримінальної відповідальності за ст.47 КК України можливе лише за клопотанням колективу, членом якого є особа, про передачу її на поруки. Воно має бути оформлене протоколом загальних зборів колективу, який долучається до справи.

Передача особи на поруки є правом чи обов'язком суду?

Виходячи з наведених положень закону, питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності з передачею її на поруки є правом, а не обов'язком суду і є виправданим лише тоді, коли суд дійде висновку про те, що виправлення конкретної особи, яка вчинила злочин, є можливим без фактичного застосування до неї передбачених законом України про кримінальну відповідальність заходів примусу.

За яких обставин особа звільняється від кримінальної відповідальності за вчинення злочину невеликої тяжкості, за який передбачено покарання у виді обмеження або позбавлення волі?

Системний аналіз чинного законодавства та вимоги п. 2 ч. 1 ст. 49 КК України свідчать про те, що за вчинення злочину невеликої тяжкості, за який передбачено покарання у виді обмеження або позбавлення волі, особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею цього злочину і до дня набрання вироком законної сили минуло три роки.

Разом із тим, згідно з ч. 2 ст. 49 КК України перебіг давності зупиняється, якщо особа, що вчинила злочин, ухилилася від досудового слідства або суду. У цих випадках перебіг давності відновлюється з дня з'явлення особи із зізнанням або її затримання.

Отже, закон, який регулює питання звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України), пов'язує зупинення строків давності не з постановами про зупинення слідства, а лише з умисними діями особи, спрямованими на ухилення від слідства.

Зупинення досудового розслідування у зв'язку з розшуком підозрюваного саме по собі ще не може свідчити про ухилення останнього від слідства. Для застосування положень ч. 2 ст. 49 КК України, у такому випадку обов'язково має бути підтверджено факт ухилення підозрюваного від слідства.

Практичне завдання №2

Заповнити таблицю. Юридична відповідальність. До кожного визначення підберіть правильне поняття і позначте його порядковий номер:

1.	Зловживання правом		Державно-владний вплив відповідальних державних органів і службових осіб на поведінку людей
2.	Позитивний (перспективний) аспект юридичної відповідальності		Настає за правопорушення і передбачає покарання
3.	Негативний (ретроспективний) аспект юридичної відповідальності		Настає за виконання корисних для суспільства та держави варіантів поведінки на рівні, що перевищує загальні вимоги (морально свідоме ставлення до виконання обов'язків). Передбачає заохочення
4.	Державний примус		Особливий вид правової поведінки, який полягає у використанні громадянами своїх прав у недозволені способи, що суперечать призначенню права, внаслідок чого завдаються збитки (школа) суспільству, державі, окремій особі
5.	Підстави юридичної відповідальності		Комплексне (принцип, метод, режим) соціально-правове явище, що характеризує організацію і функціонування суспільства й держави на правових засадах
6.	Фактична підстава		Наявність норми права, яка забороняє таку поведінку і встановлює відповідні санкції (за її допомогою відбувається визначення складу правопорушення)
7.	Нормативна підстава		Факт здійснення соціально небезпечної поведінки (правопорушення)
8.	Законність		Сукупність обставин, наявність яких робить юридичну відповідальність можливою та примусовою. Відсутність сукупності таких обставин виключає її

Практичне завдання №3

Заповнити таблицю. Юридична відповідальність:

1.	Принципи юридичної відповідальності	1)
		2)
		3)
		4)
		5)
		6)
2.	Функції юридичної відповідальності	1) 3)
		2) 4)
3.	Види юридичної відповідальності в залежності від галузевої структури права	1)
		2)
		3)
		4)
		5)
		6)
4.	Види юридичної відповідальності в залежності від її функцій	1)
		2)
5.	У чому полягає двох-аспектне розуміння юридичної відповідальності	1)
		2)
6.	Ознаки юридичної відповідальності	1)
		2)
		3)
		4)
		5)
7.	Підстави юридичної відповідальності	1)
		2)
		3)
		4)
8.	Стадії юридичної відповідальності	1)
		2)
		3)
		4)

Практичне завдання №4

Заповнити таблицю. Види юридичної відповідальності:

	Вид юридичної відповідальності	Суб'єкти притягнення	Заходи відповідальності	Правозастосовний акт
1.	Конституційна	Парламент, Конституційний Суд		
2.	Адміністративна		Попередження, штраф,...	
3.	Цивільно-правова			Рішення
4.	Дисциплінарна			
5.	Матеріальна			
6.	Кримінальна			

Практичне завдання №5

1. Колесник таємно проник до будинку Несторової і викрав телевізор. Судом Колесник був визнаний неосудним.

Чи є підстави для притягнення особи до кримінальної відповідальності?

2. Дем'яненко разом з Ісаєвим скоїли вбивство Титаренко. Протягом 15 років вони ухилялися від правоохоронних органів. Нових правопорушень протягом цього часу не скоїли.

Чи вичерпала себе кримінальна відповідальність?

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі

- змiнами i допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
- ❖ Господарський кодекс України вiд 16 сiчня 2003 року (зi змiнами i допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
 - ❖ Господарський процесуальний кодекс України вiд 6 листопада 1991 року (зi змiнами i допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
 - ❖ Сiмейний кодекс України вiд 10 сiчня 2002 року (зi змiнами i допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
 - ❖ Кодекс України про адмiнiстративнi правопорушення вiд 7 грудня 1984 року (зi змiнами i допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
 - ❖ Кодекс адмiнiстративного судочинства України вiд 6 липня 2005 року (зi змiнами i допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
 - ❖ Кодекс законiв про працю вiд 10 грудня 1971 року (зi змiнами i допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 1971. № 50. Ст. 375.

Спеціалізована література:

1. Андрейчук Т. В. Дисциплінарна відповідальність як гарантія реалізації трудових прав та обов'язків судьями. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 28. С. 52-60.
2. Андрушко О. В. Юридична відповідальність за правопорушення в кримінальному процесі: правова природа, атрибутивні ознаки та елементи. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 19. С. 123-131.
3. Батанова Н. М. Конституційно-правова відповідальність політичних партій у світлі міжнародного досвіду. *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С. 198-205.
4. Батанова Н. М. Конституційно-правова відповідальність у контексті взаємодії держави та громадянського суспільства. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 102-106.
5. Батанова Н. М. Принципи конституційно-правової відповідальності: понятійна та видова характеристика. *Правова держава*. 2016. Вип. 27. С. 211-218.
6. Бойчук А. Ю. Аксіологічний зміст принципів юридичної відповідальності за правопорушення проти навколишнього середовища: історичний аспект. *Lex portus*. 2018. № 2. С. 118-127.
7. Бойчук А. Ю. Аксіологічний зміст функцій юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. *Правова держава*. 2018. № 30. С. 14-17.
8. Болсунова О. М. Принципи та правові процедури юридичної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.

9. Бориславська О. Верховенство конституції чи верховенство права: деякі питання відновлення дії окремих положень Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 6. С. 48-57.
10. Васецький В. Ю. Юридична відповідальність держави як чинник гуманізації правової системи у сфері забезпечення прав і свобод людини. *Правова держава*. 2018. Вип. 29. С. 96-102.
11. Віхрова В. С. Адміністративна відповідальність фізичних та юридичних осіб країн Європейського Союзу в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 16 с.
12. Волошина Л. О. Теоретичні та організаційно-правові засади юридичної відповідальності адвокатів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2017. 20 с.
13. Воронятніков О. О. Юридична відповідальність Державної міграційної служби України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. Вип. 34. С. 43-46.
14. Ганьба Б. П. Юридична відповідальність військовослужбовців у сфері охорони й захисту державного кордону України: поняття, становлення та специфічні риси. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 1. С. 116-119.
15. Гецько В. В. Конституційно-правова відповідальність народних депутатів України та депутатів місцевих рад: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2015. 19 с.
16. Гецько В. В. Правові позиції Конституційного Суду України з питань конституційно-правової відповідальності депутатів. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 67-72.
17. Годованець Ю. С. Юридична відповідальність за трудовим правом: сучасний підхід до розуміння. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2016. Вип. 2. С. 112-123.
18. Гончаренко В. С. Дисциплінарна відповідальність адвоката іноземної держави в Україні. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. Т. 8, № 1. С. 82-84.
19. Горбатюк Я. В. Види та підстави юридичної відповідальності за зловживання монопольним (домінуючим) становищем на товарному ринку. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2017. № 3. С. 114-119.
20. Горбова Н. А. Юридична відповідальність у правомірній поведінці – самостійний елемент механізму правового регулювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 4, ч. 1. С. 21-24.
21. Грабовий В. В. Юридична відповідальність за правопорушення проти власності в перші роки радянської влади в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*.

2016. Вип. 20. С. 17-20.
22. Губанов О. О. Принципи юридичної відповідальності публічних службовців у країнах ЄС. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 5. С. 65-68.
 23. Дідик Н. Публічні службовці: поняття та адміністративна відповідальність. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2019. Вип. 21. С. 130-135.
 24. Єзеров А. Конфлікти у конституційно-правовій сфері: проблема найменування та визначення. *Право України*. 2011. № 5. С. 187-195.
 25. Жаровська І. М. Інститут відповідальності державної влади в умовах розвиненого громадянського суспільства. *Право і суспільство*. 2015. № 4, ч. 3. С. 15-18.
 26. Жукорська Я. М. Сучасна концепція міжнародно-правової відповідальності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 3. С. 36-40.
 27. Заборовський В. В. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: *Право*. 2015. Вип. 31 (3). С. 115-118.
 28. Задніпряна М. Ю. Гармонізація принципів юридичної відповідальності України та Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
 29. Зелена І. В. Функції юридичної відповідальності в приватному праві: окремі питання. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 3. С. 90-94.
 30. Зозуля О. І. Особливості конституційно-правової відповідальності комітетів Верховної Ради України, їх керівництва та членів. *Форум права*. 2019. № 3. С. 39-47.
 31. Каленіченко Л. І. Загальнотеоретична характеристика підстав звільнення від юридичної відповідальності. *Право і Безпека*. 2017. № 3. С. 26-32.
 32. Каленіченко Л. І. Підходи щодо розуміння необхідних підстав юридичної відповідальності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: *Право*. 2016. Вип. 22. С. 39-42.
 33. Каленіченко Л. І. Поняття та види принципів юридичної відповідальності. *Право і Безпека*. 2017. № 1. С. 24-31.
 34. Каленіченко Л. І. Процесуальна складова юридичної відповідальності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 11-18.
 35. Каленіченко Л. І. Юридична відповідальність як динамічне правове явище. *Форум права*. 2017. № 3. С. 67-71.
 36. Каленіченко Л. І. Юридична відповідальність як явище об'єктивного права. *Право і Безпека*. 2016. № 2. С. 31-37.
 37. Каленіченко О. Ф. Конституційний процес як основа державного

- будівництва. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 1. С. 44-49.
38. Камінський І. І. Юридичні підстави міжнародно-правової відповідальності держав за акти неправомірного застосування інформаційно-психологічної сили. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 1, ч. 2. С. 168-172.
39. Кампо В. Методологія досліджень конституційної юстиції в Україні: науковий огляд. *Право України*. 2014. № 6. С. 158-170.
40. Капітаненко Н. П. Особливості юридичної відповідальності громадських об'єднань за правопорушення у сфері публічного управління та адміністрування. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2017. № 2. С. 68-73.
41. Касинюк І. В. Сучасні проблеми міжнародно-правового регулювання кримінальної відповідальності за злочин агресії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 38, ч. 2. С. 150-153.
42. Катрич А. В. Відповідальність як інститут господарсько-процесуального права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 43, ч. 1. С. 154-156.
43. Кикоть О. О. Господарсько-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
44. Книш В. В. Принципи конституційно-правової відповідальності суб'єктів державно-політичних відносин. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2013. № 8. С. 117-121.
45. Книш В. В. Теоретико-правове дослідження інституту конституційно-правової відповідальності в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Івано-Франківськ, 2018. 40 с.
46. Книш В. В. Теоретико-правовий аналіз законодавства України про конституційно-правову відповідальність. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право*. 2017. № 3. С. 61-71.
47. Ковальов Д. В. Конституційні засади корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 2. С. 60-69.
48. Козаченко Ю. А. Адміністративна відповідальність у сфері забезпечення прав пацієнта: перспективи вдосконалення. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. Т. 1. С. 73-76.
49. Козюренко Р. С. Заходи адміністративної відповідальності за вчинені правопорушення: поняття та класифікація. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 845. С. 94-98.
50. Колпаков В. Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі в системі принципів адміністративного судочинства. *Право України*. 2014.

- № 3. С. 47-56.
51. Колюх В. В. Політична відповідальність Конституційного Суду України. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Політологія. Соціологія. Право. 2016. № 3-4. С. 158-163.
 52. Коновеїчук Х. Б. Конституційно-правова відповідальність за порушення законодавства у сфері благодійної діяльності в Україні. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 159-164.
 53. Корнієнко А. А. Деякі аспекти співвідношення інституту звільнення від юридичної відповідальності та принципу невідворотності. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2013. № 2. С. 30-34.
 54. Корнієнко А. А. Невідворотність як принцип юридичної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2014. 20 с.
 55. Кравець М. О. Адміністративна відповідальність юридичних осіб. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4. С. 75-78.
 56. Кравець М. О. Порядок реалізації конституції в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 20-23.
 57. Кравчук В. Забезпечення права на доступ до адміністративного суду осіб, які перебувають під вартою або в місцях позбавлення волі. *Право України*. 2014. № 3. С. 57-63.
 58. Кривенко О., Сарнавський О. Адміністративна та кримінальна відповідальність за військові правопорушення: аналіз законодавчих змін. *Право України*. 2017. № 1. С. 109-115.
 59. Крисань Т. Розмежування державного (правового) примусу й юридичної гарантії. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 3. С. 24-27.
 60. Кузьменко В. В. Юридична відповідальність суддів за порушення законодавства про працю: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 18 с.
 61. Литвиненко В. І. Юридична відповідальність посадових осіб правоохоронних органів як суб'єктів протидії корупції в Україні. *Право та інновації*. 2015. № 4. С. 102-109.
 62. Липський Д. Касаційне оскарження в адміністративному судочинстві України: аналіз сучасних наукових досліджень. *Право України*. 2014. № 3. С. 64-74.
 63. Лосич С. В. Сучасні міжнародно-правові стандарти кримінальної відповідальності за посягання на територіальну цілісність держави. *Європейські перспективи*. 2016. Вип. 1. С. 81-86.
 64. Лосич Т. С. Сучасні міжнародно-правові стандарти кримінальної відповідальності за вчинення або погрозу вчинення насильства по відношенню до судді та інших представників системи юстиції. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 305-311.
 65. Луцюк П. С. Сучасна парадигма юридичної відповідальності у трудовому праві України: моногр. Харків: У справі, 2017. 500 с.

66. Макогонюк Ю. Ю. Юридична відповідальність за порушення права на доступ до публічної інформації в екологічній сфері. *Право і суспільство*. 2016. № 1, ч. 2. С. 80-87.
67. Маловацький О. Міжнародно-правова відповідальність держави за міжнародні неправомірні акти: актуальні теоретико-доктринальні підходи до визначення та розуміння. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2018. Vol. 5, Iss. 4. С. 25-46.
68. Матат А. В. Верховенство Конституції та захист прав людини як пріоритет діяльності Конституційного Суду України. *Форум права*. 2016. № 1. С. 186-194.
69. Мацелюх І. А. Співвідношення понять соціальної, юридичної та правової відповідальності у науковому дискурсі. *Публічне право*. 2017. № 1. С. 243-249.
70. Мельник М., Різник С. Про межі конституційної юрисдикції та пряму дію норм Конституції України при здійсненні правосуддя. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 149-159.
71. Мельник С. М. Типологія юридичної відповідальності за адміністративним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: Харків, 2015. 20 с.
72. Мисак О. І. Міжнародно-правова відповідальність – традиційний вид юридичної відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 41-43.
73. Мисак О. Міжнародно-правова відповідальність держав: окремі аспекти дослідження теорії і практики. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. № 9. С. 41-46.
74. Морозюк С. М. Зв'язок конституційно-правової норми та конституційних правовідносин у процесі реалізації Основного Закону. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 2. С. 15-19.
75. Морозюк С. М. Особливості дії індивідуальних принципів реалізації Конституції України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 43-46.
76. Муртіщева А. Загальна характеристика конституційних основ відповідальності уряду в країнах – членах ЄС. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 2 (81). С. 138-147.
77. Муртіщева А. О. Окремі питання персоналізації конституційно-правової відповідальності уряду в державах – членах Європейського Союзу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 32. С. 216-226.
78. Муртіщева А. О. Система санкцій конституційно-правової відповідальності уряду в державах – членах ЄС. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 33. С. 171-181.
79. Наливайко Л. Р. Види конституційно-правової відповідальності за її суб'єктами та підставами. *Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку*. 2002. С. 47-51.

80. Наливайко Л. Р. Місце конституційно-правової відповідальності в системі юридичної відповідальності. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2001. Вип. 11. С. 182-186.
81. Нелін О. І. Юридична відповідальність нотаріуса: теоретичний аспект і практичні виміри. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 89-96.
82. Нерсисян А. С. Теоретичні аспекти процесуальної відповідальності у кримінальній юстиції. *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 368-374
83. Овчаренко О. М. Юридична відповідальність судді: теоретико-прикладне дослідження: моногр. Харків: Право, 2014. 574 с.
84. Овчаренко О. М. Юридична відповідальність суддів: питання теорії і практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2016. 40 с.
85. Олійник А. Ю. Конституційні основи правопорядку у сфері господарювання. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 27. С. 48-54.
86. Оніщенко Н. М. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення: моногр. Донецьк: Кальміус, 2013. 423 с.
87. Оскірко А. О. Юридична відповідальність за порушення законодавства у сфері поведінки з побутовими відходами: моногр. Київ: Компринт, 2016. 212 с.
88. Остафійчук Л. А. Юридична відповідальність за неповагу до суду: автореф дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 24 с.
89. Панова Н. С. Дисциплінарна відповідальність державного службовця як інститут адміністративного права. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Т. 16. С. 342-353.
90. Паришкара В. В. Окремі аспекти оптимізації законодавства України в частині притягнення суддів до юридичної відповідальності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 11. С. 225-229.
91. Паришкара В. В. Юридична відповідальність суддів в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
92. Пасенюк О. Розмежування конституційної та адміністративної юрисдикції. *Право України*. 2016. № 2. С. 38-44.
93. Первомайський О. Цивільно-правова відповідальність держави Україна: конституційні засади. *Юридична Україна*. 2012. № 8. С. 62-68.
94. Петришина-Дюг Г. Г. Конституційно-правова відповідальність політичних партій: поняття, сутність та особливості. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2012. Вип. 57. С. 144-150.
95. Петрова І. Г. Адміністративна відповідальність юридичних осіб у сфері охорони та використання природних ресурсів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
96. Пилипишин П. Б. Конституційно-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд.

- юрид. наук. Київ, 2017. 21 с.
97. Писаренко Г. М. Юридична відповідальність в інформаційній сфері: окремі аспекти становлення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2016. Вип. 36, ч. 2. С. 55-58.
 98. Подковенко Т. О. Принципи юридичної відповідальності: загальнотеоретичний аспект. *Молодий вчений.* 2015. № 2, ч. 6. С. 830-833.
 99. Подорожній Є. Ю. Особливості ретроспективної юридичної відповідальності працівників правоохоронних органів за порушення норм трудового права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2014. Вип. 29 (2.3). С. 75-79.
 100. Подорожній Є. Ю. Особливості юридичної відповідальності у трудовому праві України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2016. 40 с.
 101. Подорожній Є. Ю. Принципи формування юридичної відповідальності в трудовому праві. *Право і суспільство.* 2016. № 2. С. 88-93.
 102. Полянський Т. Позитивістсько-правові критерії оцінки дотримання заборони зловживання правом. *Юридична Україна.* 2013. № 9. С. 16-22.
 103. Полянський Т. Природно-правові критерії оцінки дотримання заборони зловживання правом: їх зміст та взаємодія. *Юридична Україна.* 2013. № 8. С. 14-22.
 104. Попович Є. Дисциплінарна відповідальність працівників органів прокуратури України: правові проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник Національної академії прокуратури України.* 2012. № 3. С. 22-26.
 105. Проневич О. С. Дисциплінарна відповідальність прокурорів: доктринальне обґрунтування і легальне закріплення. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2015. Вип. 3. С. 213-222.
 106. Рижук І. В. Конституційно-правова модель відповідальності парламентаріїв: порівняльно-аналітичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 17 с.
 107. Розвадовський В. І. Особливості конституційно-правової відповідальності громадських організацій та політичних партій в Україні. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України.* 2017. Вип. 45. С. 118-130.
 108. Руднева О. Правова природа відповідальності органів місцевого самоврядування. *Бюлетень Міністерства юстиції України.* 2012. № 3. С. 81-86.
 109. Русецький А. А. Особливості притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Херсон, 2013. 20 с.
 110. Савранчук Л. Л. Відповідальність неповнолітніх за адміністративним законодавством: проблеми та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2017. № 6. С. 245-248.
 111. Савранчук С. Л. Юридична відповідальність працівників спеціалізованої антикорупційної прокуратури України. *Актуальні проблеми*

- правознавства*. 2017. Вип. 4. С. 128-132.
112. Селіванов О. А. Конституційний судовий контроль за актами органів державної влади України (науково-практичний аналіз): моногр. Київ: Парламентське вид-во, 2018. 182 с.
113. Сельська В. В. Субсидіарна юридична відповідальність в праві Європейського Союзу. *Lex portus*. 2017. № 2. С. 61-73.
114. Сердюк І. А. Методологічний аналіз сучасних інтерпретацій поняття «юридична відповідальність». *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 1. С. 30-35.
115. Сердюк Л. М. Конституційний принцип індивідуалізації юридичної відповідальності особи в аспекті теорії конституційно-правової відповідальності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 105-111.
116. Тихомиров О. О. Інформаційний делікт як підстава «інформаційної» юридичної відповідальності: відмітні ознаки. *Інформація і право*. 2019. № 1. С. 37-44.
117. Тімашов В. Юридична відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 38-42.
118. Тімуш І. С. Цивільно-правова відповідальність неповнолітніх після набуття ними повної цивільної дієздатності та батьків, позбавлених батьківських прав. *Юридична наука*. 2014. № 9. С. 29-34.

ТЕМА 17. ЗАКОННІСТЬ ТА ПРАВОПОРЯДОК

I. Словникова робота:

законність, конституційна законність, ознаки законності, формальна законність, правова законність, правова законність як принцип, правова законність як метод, правова законність як режим, структура законності, нормативний елемент законності, поведінковий елемент законності, контроль-но-наглядний елемент законності, відшкодувальний елемент законності, принцип верховенства закону, принцип єдності законності, принцип загальності законності, принцип рівності, принцип гарантованості основних прав і свобод людини, принцип взаємозв'язку законності і демократії, принцип доцільності, принцип невідворотності відповідальності, гарантії законності, загально-соціальні гарантії, економічні (матеріальні) гарантії законності, соціальні гарантії законності, політичні гарантії законності, ідеологічні гарантії законності, юридичні гарантії, парламентські гарантії законності, президентські гарантії законності, урядові гарантії законності, судові гарантії законності, контроль-но-наглядні гарантії законності, превентивні (запобіжні) гарантії законності, припиняючі гарантії законності, відновлюючі гарантії законності, каральні (штрафні) гарантії законності, засоби законності, вимоги законності, сутність законності, мета законності, правозаконність, правопорядок, зміст правового порядку, матеріальний зміст правопорядку, юридичний (державно-правовий) зміст правопорядку, структура правового порядку, елементи правопорядку, інституціональний елемент правопорядку, документально-актний елемент правопорядку, ідеологічний елемент правопорядку, функціонально-діяльнісний елемент правопорядку, комунікативний (інтегральний) елемент правопорядку, принципи правового порядку, функції правопорядку, стабілізаційна функція правопорядку, компромісна функція правопорядку, корекційна функція правопорядку, оцінно-орієнтувальна функція правопорядку, комунікативна функція правопорядку, виховна функція правопорядку, громадський порядок, громадська безпека.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. Законність включає:

- а) зовнішню і внутрішню ознаки;
- б) організаційну і неорганізаційну ознаки;
- в) об'єктивну і суб'єктивну ознаки;
- г) охоронну і організаційну ознаки;
- д) інституціональну і організаційну ознаки.

2. Ефективність законодавства та інших нормативних регуляторів вказують на:

- а) видання актів у передбаченій законом формі;
- б) доступність розумінні законів;
- в) законність як принцип;
- г) додержання процесуальних правил;
- д) зміст законності.

3. Законність як ознаку найкращої державної форми визначав:

- а) Платон;
- б) В. Гюго;
- в) Ж.-Ж. Руссо;
- г) Арістотель;
- д) І. Кант.

4. Обов'язок виконувати розпорядження законів та підзаконних правових актів державними органами, посадовими особами, громадянами і різними об'єднаннями – це:

- а) внутрішня ознака законності;
- б) організаційна ознака законності;
- в) зовнішня ознака законності;
- г) інституціональна ознака законності;
- д) нормативна ознака законності.

5. Забезпечення верховенства закону щодо інших правових актів є вимогою законності у:

- а) сфері реалізації права;
- б) сфері правотворчості;
- в) сфері реалізації права і держави;
- г) сфері реалізації суспільних відносин;
- д) сфері, яка стосується всіх видів діяльності будь-яких суб'єктів суспільних відносин.

6. Однакові вимоги до всіх суб'єктів, які перебувають у сфері дії законів – це:

- а) загальність правової законності;
- б) єдність правової законності;
- в) взаємозв'язок правової законності та доцільності;
- г) верховенство закону в системі нормативно-правових актів;
- д) рівність усіх перед законом.

7. *Вимогою правової законності до змісту нормотворчої діяльності є, крім:*

- а) відповідність змісту законів та підзаконних актів потребам життя;
- б) відповідність нормотворчої діяльності загальнолюдським цінностям;
- в) додержання внутрішньої єдності і погодженості правових норм;
- г) відсутність забезпечення стабільності правових актів;
- д) додержання ієрархічної субординації нормативних актів.

8. *Структура законності розкривається через:*

- а) інституційний та організаційний елементи;
- б) нормативний, організаційний, міжнародний та захисний елементи;
- в) нормативний, інституційний, міжнародний елементи;
- г) нормативний та організаційний елементи;
- д) нормативний, поведінковий, охоронний та захисний елементи.

9. *Співвідношення понять «принципи законності» та «вимоги законності» полягає у наступному:*

- а) вимоги законності діють у всіх сферах правового життя, а принципи законності пов'язані з окремими видами діяльності певних суб'єктів;
- б) принципи законності діють у всіх сферах правового життя, а вимоги законності пов'язані з окремими видами діяльності певних суб'єктів;
- в) вимоги законності є основними принципами законності;
- г) принципи законності мають мінливий характер;
- д) ці поняття тотожні.

10. *Внутрішня ознака законності характеризується:*

- а) обов'язком виконувати розпорядження законів і підзаконних правових актів державними органами, посадовими особами, громадянами і різними об'єднаннями;
- б) додержанням законів й створенням справедливості;
- в) диспозитивною формою поведінки суб'єктів законності;
- г) наявністю науково обґрунтованих і відповідних праву законів; якістю законів;
- д) обов'язком виконувати розпорядження законів і підзаконних правових актів державними органами.

11. *Елементом законності, який полягає у відповідності праву законів та інших підзаконних актів, нормативно-правових договорів та інших джерел права є:*

- а) наслідковий елемент;
- б) захисний елемент;
- в) охоронний елемент;
- г) нормативний елемент;
- д) поведінковий елемент.

12. Законність є одним із провідних:

- а) форм права;
- б) методів права;
- в) принципів права;
- г) статусів права;
- д) предметів права.

13. Попередження порушення правових норм, контроль та нагляд за точним й однаковим їх виконанням – це:

- а) нормативний елемент законності;
- б) поведінковий елемент законності;
- в) наслідковий елемент законності;
- г) охоронний елемент законності;
- д) захисний елемент законності.

14. Юридичними умовами втілення в життя принципів права, що мають нормативну форму та пов'язані з нормотворчою, правозастосовною та іншими правовими формами діяльності держави, є:

- а) гарантії законності;
- б) принципи законності;
- в) принципи правопорядку;
- г) вимоги законності;
- д) вимоги права.

15. Суспільно-політичний режим точного і неухильного здійснення законів та інших нормативних актів всіма суб'єктами суспільних відносин як у сфері правотворчості, так і в сфері реалізації правових норм – це:

- а) порядок;
- б) правопорядок;
- в) законність;
- г) формальність;
- д) правозаконність.

Варіант 2

1. Здійснення державного управління суспільством винятково правовими засобами розглядають законність, як:

- а) метод;
- б) режим;
- в) принцип;
- г) форма;
- д) підстава.

2. Серед спеціальних засобів юридичних гарантій можна виокремити:

- а) юридичні й правоохоронні засоби;
- б) приватні й матеріальні засоби;
- в) диспозитивні й імперативні засоби;
- г) юридичні й організаційні засоби;
- д) організаційні й пошукові засоби.

3. Стан правової організації суспільства, політичного життя, створений суб'єктами права у результаті дотримання Конституції України – це:

- а) верховенство правового закону;
- б) рівність усіх перед законом;
- в) конституційна законність;
- г) забезпечення належної реалізації прав і свобод;
- д) належне та ефективне застосування права.

4. Попередження порушення правових норм розкривається через:

- а) нормативний елемент структури законності;
- б) контроль за законністю;
- в) нормативний аспект законності;
- г) діяльність елемент структури законності;
- д) охоронний елемент структури законності.

5. Законність не може розвиватися та функціонувати без опори на досягнення у духовній сфері, оскільки загальносоціальна та правова культура являє собою морально-етична основа законності – це стверджує принцип законності:

- а) недопустимість протиставлення законності та доцільності;
- б) взаємозв'язок законності та культури;
- в) невідворотність покарання за скоєння правопорушення;
- г) єдність законності;
- д) гарантованість головних прав і свобод людини та громадянина.

6. За суб'єктами застосування парламентські гарантії законності належать до:

- а) організаційних гарантій законності;
- б) юридичних гарантій законності;
- в) неорганізаційних гарантій законності;
- г) організаційно-соціальних гарантій законності;
- д) загальносоціальних гарантій законності.

7. Принципом законності, який полягає у дотриманні принципу верховенства права при складанні та прийнятті закону або інших нормативних актів, є:

- а) рівність усіх перед законом;
- б) відповідність закону праву;
- в) взаємозв'язок правової законності та доцільності;
- г) верховенство закону в системі нормативно-правових актів;
- д) загальність правової законності.

8. Вимогою законності у сфері реалізації права є:

- а) наявність спеціальних механізмів, які забезпечують реалізацію права;
- б) якісне застосування права, з урахуванням усіх фактичних та юридичних обставин;
- в) відповідність змісту закону потребам життя; відповідність правотворчої діяльності загальнолюдським правовим принципам;
- г) правильне тлумачення правових норм;
- д) дидактика правових норм.

9. Гарантії законності класифікують на:

- а) економічні, юридичні та матеріальні;
- б) економічні, політичні та соціальні;
- в) загальносоціальні та спеціально-соціальні;
- г) спеціально-соціальні та організаційно-соціальні;
- д) ідеологічно-соціальні та юридично-соціальні.

10. Співвідношення понять «законність» та «правопорядок» можна виразити таким чином:

- а) законність є результатом правопорядку;
- б) правопорядок є результатом законності;
- в) правопорядок є однією з юридичних гарантій законності;
- г) законність є правопорядком у дії;
- д) законність є однією з юридичних гарантій правопорядку.

11. Провідним загальноприйнятим правилом імперативного характеру, яке виражається у незаперечних вимогах до державних органів, громадських організацій, посадових осіб, громадян діяти правомірно у сферах нормотворчості, реалізації права, інших правових форм діяльності є:

- а) законність як принцип;
- б) законність як режим;
- в) законність як режим і метод;
- г) законність як режим;
- д) законність як принцип і метод.

12. *Заходи організаційно-юридичного характеру, спрямовані на забезпечення режиму законності, боротьбу з правопорушеннями, захист прав громадян – це:*

- а) організаційні гарантії законності;
- б) юридичні гарантії законності;
- в) соціальні гарантії законності;
- г) загальносоціальні гарантії законності;
- д) ідеологічні гарантії законності.

13. *Основними напрямками формування і підтримання стабільного правового стану системи суспільних відносин є:*

- а) гарантії правопорядку;
- б) принципи правопорядку;
- в) функції правопорядку;
- г) завдання правопорядку;
- д) методи правопорядку.

14. *Спеціально-соціальні гарантії законності можна поділити на:*

- а) економічні та політичні;
- б) юридичні та організаційні;
- в) матеріальні та соціальні;
- г) економічні та політичні;
- д) організаційні та соціальні.

15. *Багатоаспектність законності як соціально-правового явища проявляється у тому, що законність може виступати як:*

- а) режим, метод, предмет;
- б) принцип, метод, режим;
- в) доктрина та режим;
- г) метод, форма, режим;
- д) принцип, гарантія, джерело.

Варіант 3

1. *Виховна функція правопорядку характеризується ознаками:*

- а) своєчасне коригування внутрішніх зв'язків і відносин усередині правопорядку на різних структурних рівнях його впорядкування;
- б) орієнтування на збереження правових цінностей і вироблення правомірних настанов;
- в) вплив на правосвідомість у напрямі формування поваги до права суб'єктів/учасників правовідносин, настанов на правомірну поведінку, стимулювання правової активності;

г) підтримання, координація і узгодження зовнішніх зв'язків із суспільним (громадським) порядком, з іншими сферами суспільства - економічною, політичною, соціально-культурною;

д) непохитність і протистояння зовнішнім впливам руйнівного характеру.

2. *Стан правової організації суспільно-політичного життя, за якого суспільні відносини, правова поведінка, правова діяльність, інша правова активність людини здійснюються відповідно до законів та інших джерел (форм) права – це:*

- а) законність як форма;
- б) законність як норма;
- в) законність як режим;
- г) законність як принцип;
- д) законність як метод.

3. *Підтримує динамічно-урівноважувальний стан усієї правової системи суспільства, рівновагу між інтересами громадянського суспільства та держави, особи і суспільства:*

- а) принцип правопорядку;
- б) метод правопорядку;
- в) зміст правопорядку;
- г) ознака правопорядку;
- д) основа правопорядку.

4. *Проведення різнобічних процедур правової регламентації з метою впливу на поведінку людей – це:*

- а) регламентаційна функція правового порядку;
- б) виховна функція правового порядку;
- в) компромісна функція правового порядку;
- г) інтегральна функція правового порядку;
- д) єдність правового порядку.

5. *Принцип законності правопорядку полягає у:*

а) підпорядкуванні нормативним положенням конституції та забезпечення її реалізації;

б) наявності цілісності і структурності як необхідних властивостей, що дозволяють злагоджено діяти всім елементам громадянського суспільства і правової системи держави;

в) створенні якісних законів та їх суворе додержання, законність – головна умова встановлення правопорядку;

г) точній співпідпорядкованості органів держави, посадових осіб, нормативних актів за юридичною силою, а також актів застосування норм права тощо, які забезпечують упорядкованість їх зв'язків;

д) високих моральних підвалинах, поважанні прав людини, її гідності і честі.

6. *Поняття «громадський порядок» і «правовий порядок» співвідносяться наступним чином:*

- а) поняття «правовий порядок» ширше за поняття «громадський порядок»;
- б) поняття «громадський порядок» ширше за поняття «правовий порядок»;
- в) поняття «громадський порядок» та «правовий порядок» є тотожними;
- г) поняття «громадський порядок» є елементом правового порядку;
- д) поняття «громадський порядок» та «правовий порядок» не є взаємопов'язаними.

7. *Система юридичних та матеріальних властивостей, ознак, процесів, що сприяють встановленню, забезпеченню та підтримці правомірної поведінки суб'єктів – це:*

- а) структура правопорядку;
- б) зміст правопорядку;
- в) принципи правопорядку;
- г) мета правопорядку;
- д) функції правопорядку.

8. *Демократизм конституційного ладу, високий рівень розвитку демократичних інститутів належать до:*

- а) політичних гарантій законності;
- б) економічних гарантій законності;
- в) соціальних гарантій законності;
- г) юридичних гарантій законності;
- д) ідеологічних гарантій законності.

9. *Систему правових засобів, якими здійснюється державне управління суспільством, згідно з якими функціонують органи держави та посадові особи розглядають:*

- а) законність як режим;
- б) правовий режим як метод;
- в) правовий режим як принцип;
- г) правовий режим як метод та режим;
- д) правопорядок як режим.

10. *Єдність і одночасно поділ системи громадських відносин, урегульованих правом відповідно до їх галузевого змісту – це:*

- а) принцип правопорядку;
- б) структура правопорядку;
- в) функція правопорядку;
- г) мета правопорядку;
- д) зміст правопорядку.

11. Видами принципів правопорядку за характером та значимістю є:

- а) загальносоціальні, загальноправові і спеціальносоціальні принципи;
- б) загальноправові і спеціальні принципи;
- в) загальні, загальноправові і галузеві принципи ;
- г) загальнодержавні, місцеві і локальні принципи;
- д) загальносоціальні, загальноправові і спеціальні принципи.

12. Зміст правопорядку включає такі аспекти як:

- а) матеріальний та процесуальний;
- б) нормативний та юридичний;
- в) матеріальний та практичний;
- г) матеріальний та юридичний;
- д) матеріальний та правовий.

13. Заснована на праві та законності організація суспільного життя, яка відображає якісний стан суспільних відносин на відповідному етапі розвитку суспільства та на вимозі дотримання чинних правових норм – це:

- а) формальність;
- б) законність;
- в) правопорядок;
- г) порядок;
- д) правопорушення.

14. Системою організаційних та правових засобів, що використовуються державою для забезпечення режиму законності та правового порядку є:

- а) гарантії законності;
- б) принципи законності;
- в) принципи правопорядку;
- г) вимоги законності;
- д) потреби законності.

15. Інтегральна функція правового порядку полягає у:

а) підтриманні, координації та узгодженні зовнішніх зв'язків із суспільним порядком та іншими сферами суспільного життя;

б) підтриманні злагоди в суспільстві, припиненні конфліктів, їх згладжування;

в) непохитності та протистоянні зовнішнім впливам руйнівного характеру, збереженні та розвитку власної якісної визначеності, відкритості впливу чинників, що його забезпечують;

г) своєчасному коригуванні внутрішніх зв'язків і відносин усередині правопорядку на різних структурних рівнях його впорядкування;

д) орієнтуванні на збереження правових цінностей і вироблення правомірних настанов.

III. Тематика рефератів

- «Верховенство права та законність як принципи права у розрізі практики Європейського суду з прав людини».
- «Взаємовплив і взаємозв'язок громадського порядку та правового порядку».
- «Громадянська правосвідомість як запорука правопорядку в державі».
- «Забезпечення правопорядку в сфері оборони держави».
- «Законність у процесі розвитку правової держави в Україні».
- «Законність як категорія міжнародного права».
- «Законність як фундаментальна засада прокурорської діяльності».
- «Міжнародні стандарти надання безоплатної правової допомоги та їх вплив на національний правопорядок».
- «Правові засоби забезпечення законності і правопорядку в Україні та їх систематизація».
- «Правосвідомість, правопорядок та законність як чинники правової поведінки».
- «Принципи законності в діяльності місцевого самоврядування».
- «Проблеми віднесення функції охорони правопорядку до функцій держави».
- «Профілактика правопорушень як спосіб встановлення та зміцнення правопорядку в суспільстві».

IV. Скласти схеми

- ✓ Гарантії законності: поняття та види.
- ✓ Законність як принцип соціально-політичного ладу, принцип життя цивілізованого суспільства.
- ✓ Законність як принцип, метод та режим.
- ✓ Правопорядок: поняття, ознаки, структура, та принципи.
- ✓ Принципи законності: поняття та характеристика.
- ✓ Принципи правопорядку: поняття та характеристика.
- ✓ Система вимог законності.
- ✓ Співвідношення понять «громадський порядок», «правопорядок» та «громадська безпека».
- ✓ Структура правового порядку: поняття та елементи.
- ✓ Функції правопорядку.

У. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Інтерактивна гра «Бумеранг». Час – 20 хв. Здобувачів вищої освіти необхідно поділити на малі підгрупи. Викладач озвучує ключове питання для обговорення *«Забезпечення законності та правопорядку в умовах реформування державних інституцій України»*. Кожна підгрупа здобувачів вищої освіти складає на аркуші 5 запитань із заданої теми, направляє їх «бумерангом» будь-якій підгрупі здобувачів вищої освіти та слухає відповідь. Якщо відповідь неповна/неточна «бумеранг» повертається до тієї підгрупи, яка його «відправила». Здобувачі вищої освіти, які надали повну/точну відповідь посилають «бумеранг» іншій підгрупі. Викладач оцінює як питання, так і відповіді. Наприкінці «бумерангу» викладач здійснює підрахунок кількості балів, які набрала кожна підгрупа.

Практичне завдання №2

Мікрофон. Час – 10 хв. Наприкінці заняття викладач має надати кожному здобувачу вищої освіти можливість коротко і швидко висловити свою думку чи позицію на тему: *«Роль і значення децентралізації повноважень органів публічної адміністрації у сфері забезпечення законності та правопорядку»*. Висловлює думку чи позицію тільки здобувач вищої освіти, який отримав «уявний» мікрофон.

Практичне завдання №3

Брейнстормінг «Мапа ідей». Час – 25 хв. Обладнання – маркери, ватман А-1, наліпки. Здобувачів вищої освіти необхідно поділити на підгрупи (6-8 осіб).

Тема для обговорення: Способи встановлення та зміцнення законності та правопорядку в суспільстві.

Етап 1. Формулювання ідей. Здобувачі вищої освіти на наліпках індивідуально формують до 10 речень (своїх думок) стосовно заданої викладачем теми.

Етап 2. Оцінка ідей. Здобувачі вищої освіти в межах підгрупи обмінюються власними думками, обговорюють їх зміст та за потреби формулюють нові.

Етап 3. Створення Мани ідей. На ватмані здобувачі вищої освіти мають накреслити чотири колонки та розподілити обрані ідеї відповідно до наступних блоків:

<p>(Назва) способу встановлення та зміцнення законності та правопорядку в суспільстві</p>	<p>Як досягти впровадження способів встановлення та зміцнення законності та правопорядку в суспільстві?</p>	<p>Які ризики діяльності, пов'язаної з впровадженням способів встановлення та зміцнення законності та правопорядку в суспільстві?</p>	<p>Які переваги впровадження способів встановлення та зміцнення законності та правопорядку в суспільстві?</p>
--	--	--	--

Етап 4. Презентація «Мани ідей». Представники від кожної підгрупи презентують спільне бачення способів встановлення та зміцнення законності та правопорядку в суспільстві.

Практичне завдання №4

Заповнити схему. Законність як принцип, метод та режим

Практичне завдання №5

Благо народу – вищий закон (*Цицерон*).

Коли множаться закони й укази, зростають розбої та грабежі (*Лао-Цзи*)

Численність законів у державі є те саме, що велика кількість лікарів: ознака хвороби і безсилля (*Вольтер*).

Погані закони в хороших руках виконавців – гарні; і найкращі закони в руках поганих виконавців – шкідливі (*Великий Фрідріх*).

Бережи порядок, і порядок збереже тебе (*Латинський вислів*).

Я не думаю, що в республіці можна знайти що-небудь більш негідне, ніж коли закон приймають і його не дотримуються, і вже тим більше, коли закону не дотримується сам його законодавець (*Н. Макіавеллі*).

Коли в державі панує не тільки закон, до закону починають відчувати меншу повагу (*К. Гельвецій*).

Кращі закони не допоможуть, якщо люди нікуди не годяться (В. Швобель).

Кожна розумна людина карає не тому, що був вчинено проступок, а для того, щоб він не скоювався надалі (Сенека).

З тих пір, як винайшли право, жодна людина не може почуватися захищеним від несправедливості (В. Швобель).

Проаналізуйте наведені вислови, ґрунтуючись на таких правових категоріях, як «законність» та «правопорядок».

Практичне завдання №6

Давньогрецький філософ Сократ запитав Крітона: «Чи має право особа втекти із в'язниці, якщо вона відбуває покарання, будучи несправедливо звинуваченою у скоєнні злочину? (Діалог Платона «Крітон»)

Надайте відповідь на поставлене питання у формі есе (у правовому аспекті), ґрунтуючись при цьому на таких правових категоріях, як «законність» та «правопорядок».

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.
- ❖ Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
- ❖ Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108.
- ❖ Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
- ❖ Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року.

- Голос України*. 2018. № 122.
- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
 - ❖ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
 - ❖ Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.

Спеціалізована література:

1. Арабаджи Н. Б. Цілісність правового порядку як основа для його цінності. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 51-55.
2. Атаманова Н. В. Правовий порядок Запорізької Січі: історико-теоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 19 с.
3. Баймуратов М. О. Міжнародний економічний правопорядок: актуальні питання правового регулювання: моногр. Суми: Університетська книга, 2011. 257 с.
4. Барабаш О. О. Правосвідомість, правопорядок та законність як чинники правомірної поведінки. *Форум права*. 2018. № 3. С. 6-12.
5. Боняк В. О. Органи охорони правопорядку України в сучасному вимірі: конституційно-правовий аспект: моногр. Дніпропетровськ: Ліра, 2015. 371 с.
6. Бородін Ю. Ю. Поняття, ознаки та властивості правопорядку. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2012. Вип. 2 (1). С. 211-221.
7. Бортник Н. Характеристика заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, що посягають на публічну безпеку та громадський порядок. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2019. Вип. 22. С. 138-146.
8. Брацук І. З. Імплементация права Європейського Союзу в національних правопорядках держав-членів: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 200 с.
9. Васін Є. Ю. Гарантії законності в правозастосовчій діяльності. *Право і суспільство*. 2012. № 4. С. 33-37.
10. Волинець В. В. Забезпечення верховенства права як умова функціонування сучасної правової держави. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 28-35.
11. Гайденок Д. В. Законність як категорія міжнародного права. *Правова держава*. 2018. № 29. С. 118-122.
12. Галинська К. Ю. Адміністративно-правове забезпечення інформаційного правопорядку в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 17 с.
13. Гарасимів Т. З., Галайко О. Р. Панування права та верховенство права:

- деякі аспекти співвідношення понять. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична.* 2012. Вип. 3. С. 468-478.
14. Гіда Є. О. Деонтологічні засади забезпечення прав і свобод людини та громадянина працівниками міліції у сфері правопорядку: моногр. Київ: О. С. Ліпкан, 2011. 416 с.
 15. Головін А. Вплив рішень Конституційного Суду України на правовий порядок у державі в аспекті захисту конституційних прав і свобод. *Вісник Конституційного Суду України.* 2013. № 3. С. 81-89.
 16. Голуб М. В. Охорона громадського порядку: регіональний аспект проблеми. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2012. Вип. 2 (57). С. 108-115.
 17. Графський В. Законність і справедливість як стадія ціннісні очікування та орієнтири в історії законодавства і законознавства. *Філософія права і загальна теорія права.* 2012. № 2. С. 139-147.
 18. Гришина Н. В. Законність та індивідуалізація як основоположні принципи адміністративної відповідальності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право.* 2016. Вип. 21. С. 70-72.
 19. Гудз Б. Д. Судовий контроль за законністю адміністративної діяльності органів виконавчої влад: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
 20. Дашутін І. В. Поняття та ознаки забезпечення законності у трудових відносинах *Публічне право.* 2018. № 1. С. 143-150.
 21. Дембіцька С. Л. Профілактика правопорушень як спосіб встановлення та зміцнення правопорядку в суспільстві. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2017. № 1. Т. 2. С. 107-110.
 22. Демьянчук Ю. Механізм функціонування режиму законності и правопорядка должностных лиц в условиях предотвращения и противодействия коррупции в Украине. *Leges si Viata.* 2017. № 3, ч. 2. С. 54-56.
 23. Денисов В. Н. Міжнародний правопорядок у світлі сучасних цивілізаційних викликів. *Правова держава.* 2015. Вип. 26. С. 391-400.
 24. Добкін М. М. Координаційні повноваження місцевих державних адміністрацій щодо забезпечення законності та правопорядку. *Форум права.* 2011. № 3. С. 232-236
 25. Долгий О. О. Законність: зміст поняття, гарантії її режиму, умови та засоби забезпечення (нарис з теорії права). *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки.* 2014. № 3. С. 17-27.
 26. Донченко О. Принципи законності в діяльності місцевого самоврядування. *Visegrad Journal on Human Rights.* 2016. № 2, ч. 2. С. 72-75.
 27. Доценко О. С. Юридичні гарантії законності у сфері запобігання

- організованій злочинності в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 231-242.
28. Європіна Л. Законність як фундаментальна засада прокурорської діяльності. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 24-29.
 29. Жупанова Е. Конституционные гарантии обеспечения прав, свобод и законных интересов личности в уголовном производстве. *Leges si Viata*. 2017. № 12, ч. 2. С. 58-62.
 30. Завадяк О. П. Структура механізму адміністративно-правового забезпечення законності та дисципліни в органах виконавчої влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 1. С. 275-279.
 31. Зварич Р. В. Законність у правовому регулюванні суспільних відносин. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2013. Вип. 31. С. 3-12.
 32. Іващенко О. Р. Міжнародне право у національному правопорядку європейських держав та застосування міжнародного права національними судами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 21 с.
 33. Ігнатенко В. Щодо поняття «громадський порядок» в політико-правових ідеях часів стародавнього світу. *Наукові записки [Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Право. 2017. Вип. 2. С. 94-99.
 34. Капля О. М. Втілення принципу законності адміністративного судочинства в законодавстві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2017. Вип. 44, 2. С. 28-31.
 35. Капля О. Співвідношення принципів законності та верховенства права в адміністративному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 127-130.
 36. Карманюк О. П. Реалізація юридичних обов'язків та їх вплив на правовий порядок. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 62-65.
 37. Качинська М. О. Принципи систематизації законодавства про органи охорони правопорядку *Право і Безпека*. 2014. № 4. С. 51-54.
 38. Кміта О. В. Законність у процесі постання правової держави в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 19 с.
 39. Коваленко В. Концептуальні засади модернізації правоохоронної діяльності та вдосконалення системи органів охорони правопорядку в Україні. *Право України*. 2013. № 3-4. С. 356-364.
 40. Коваленко Т. О. Реалізація принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні: проблеми законодавчого забезпечення: моногр. Київ: Правова єдність: Алерта, 2017. 671 с.
 41. Ковалів М. В. Забезпечення охорони громадського порядку органами

- місцевої виконавчої влади та місцевого самоврядування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2017. Вип. 2. С. 194-201.
42. Козюбра М. Верховенство права і Україна. *Право України*. 2012. № 1-2. С. 30-63.
 43. Колотілова І. О. Законність та обґрунтованість рішень суду в цивільному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 19 с.
 44. Комісаров О. Створення і функціонування системи сил охорони правопорядку в розрізі забезпечення державної безпеки України. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2016. Вип. 38. С. 219-225.
 45. Костицький М. Про античні витоки розуміння права (правності) і закону (законності) та можливість їх урахування в сучасному конституційному судочинстві. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 139-148.
 46. Котляренко О. Військова служба правопорядку – суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 1. С. 116-121.
 47. Кошиков Д. О. Юридичні гарантії діяльності підрозділів поліції особливого призначення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 2. С. 95-99.
 48. Кравчук В. Загальна характеристика та критерії класифікації організаційно-правових гарантій діяльності суддів в Україні. *Історико-правовий часопис*. 2015. № 2. С. 65-70.
 49. Кравчук В. М. Загальносоціальні гарантії діяльності суддів в Україні: поняття та види. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. № 1, ч. 2. С. 22-30.
 50. Кравчук В. М. Організаційно-правові гарантії діяльності суддів в Україні: поняття та класифікація. *Публічне право*. 2015. № 1. С. 27-34.
 51. Кривов'яз О. В. Правопорядок: державні та недержавні форми забезпечення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
 52. Крижановська О. В. Інституційні засади правопорядку: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2018. 20 с.
 53. Крижановський А. Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан і перспективи. *Право України*. 2013. № 9. С. 229-242.
 54. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2013. 40 с.
 55. Курило С. Л. Теоретичні засади співвідношення правопорядку, громадського порядку та громадської безпеки. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. Вип. 1 (56). С. 107-113.

56. Лазутко В. І. Взаємодія органів внутрішніх справ України з іншими силами охорони правопорядку при здійсненні службово-бойової діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 16 с.
57. Лейба О. А. Законодавчі дефекти: характерні ознаки та відмежування від інших правових явищ. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 135. С. 225-233.
58. Ленівський Р. В. Законність і правопорядок в Україні: адміністративно-правові засоби забезпечення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 20 с.
59. Ленівський Р. В. Сутність адміністративно-правових засобів забезпечення законності і правопорядку в Україні та їх систематизація. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 2. С. 79-82.
60. Лоскутова М. Основні критерії визначення законності відповідно до практики Європейського суду з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 178-181.
61. Луспенник Д. Верховенство права – «новий» старий принцип цивільного судочинства: співвідношення із принципом законності. *Право України*. 2017. № 8. С. 9-20.
62. Макар В. Р. Формування єдиного європейського правопорядку: теоретико-правові підходи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 16 с.
63. Макаренко Л. О. Принцип верховенства права: проблеми розуміння та дії. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2012. Вип. 58. С. 9-18.
64. Малишев Б. В. Принцип верховенства права (теоретико-правовий аспект). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 8. С. 14-20.
65. Маліков В. В. Особливості визначення змісту поняття «громадський порядок». *Митна справа*. 2014. № 5 (2.1). С. 191-196.
66. Манжула А. А. Значення понять «громадський порядок», «правопорядок» та «громадська безпека». *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право*. 2014. Вип. 1. С. 8-13.
67. Манжула А. Засади кодифікації законодавства України про громадський порядок як складова правопорядку. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 3. С. 66-69.
68. Марушій О. А. Поняття законності та дисципліни в діяльності органів виконавчої влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 132-136.
69. Марушій О. А. Сутність законності у сфері державного управління та гарантії її дотримання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2015. № 824. С. 65-70.
70. Мацькевич М. М. Загальносоціальні гарантії конституційних культурних прав і свобод людини та громадянина в Україні: окремі аспекти. *Європейські перспективи*. 2014. № 9. С. 26-32.

71. Микитенко В. В. Забезпечення прав і свобод людини у службово-бойовій діяльності сил охорони правопорядку: моногр. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2014. 171 с.
72. Миронов А. М. Прокурорський нагляд за законністю закриття кримінального провадження. *Право і суспільство*. 2016. № 1 (2). С. 159-164.
73. Михайлов В. О. Законність та дисципліна як невід'ємна умова ефективності діяльності патрульної поліції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 79-84.
74. Михайлов В. О. Історико-правові аспекти становлення режиму законності і дисципліни в діяльності поліції України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 88-93.
75. Михайлов О. В. Запобігання вчиненню дітьми адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку. *Право та державне управління*. 2015. № 3. С. 42-45.
76. Мінченко О. В. Особливості сучасної інтерпретації категорії «законність». *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2012. Вип. 56. С. 45-49.
77. Москальчук К. Організаційні гарантії реалізації права доступу громадян України до служби в органах місцевого самоврядування. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 72-77.
78. Муравенко О. Ю. Особливості правової природи принципу законності. *Публічне право*. 2012. № 2. С. 380-385.
79. Налуцишин В. В. Соціальний контроль у забезпеченні правового порядку: філософсько-правова ідея та її сучасний розвиток: моногр. Хмельницький: [б. в.], 2018. 337 с.
80. Налуцишин В. Онтологические предпосылки социального порядка: философско-правовое измерение. *Leges si Viata*. 2018. № 1, ч. 1. С. 48-52.
81. Никитченко Н. В. Державний контроль як складова забезпечення господарського правопорядку: проблеми теорії і практики: моногр. Ірпінь: Нац. ун-т ДПС України, 2014. 342 с.
82. Нікітенко О. І. Правоохоронна діяльність щодо забезпечення внутрішньої безпеки держави. *Право і суспільство*. 2015. № 3. С. 98-101.
83. Овакімян М. А. Порушення принципу законності, що виникають під час винесення рішення судом касаційної інстанції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 30, ч. 2. С. 140-143.
84. Олійник А. Ю. Конституційні основи правопорядку у сфері господарювання. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 27 С. 48-54.

85. Орлов М. М. Формування системи взаємодії регіональних органів виконавчої влади у сфері охорони правопорядку (теоретико-методологічні засади): моногр. Харків: Магістр, 2012. 43 с.
86. Орозбаева А. Юридические гарантии законности в органах местного самоуправления. *IN SITU*. 2016. № 5. С. 29-31.
87. Отрош М. І. Місце і роль Католицької церкви у міжнародному правопорядку: моногр. Київ; Одеса: Фенікс, 2017. 594 с.
88. П'ятков П. В. Критерії розмежування компетенції суб'єктів забезпечення законності надання адміністративних послуг у галузі містобудування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 2. С. 109-113.
89. Пайда Ю. Ю. Юридичні гарантії як елемент механізму захисту прав людини. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 69-73.
90. Пилипенко Є. В. Потерпілий як обов'язкова ознака перешкоджання законній діяльності *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. Вип. 4. С. 92-101.
91. Плавич В. П. Використання міжнародного права у внутрішньому правопорядку України. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство*. 2016. Т. 21, Вип. 2. С. 85-95.
92. Плавич В. П. Системне застосування міжнародного права у внутрішньому (національному) правопорядку України. *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 425-434.
93. Подорожна Т. С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 534 с.
94. Полонка І. А. Онтологічно-теоретичні особливості взаємозв'язку категорій «правова поведінка» та «законність» *Право і суспільство*. 2015. № 5. С. 41-46.
95. Поляков С. Ю. Адміністративно-правові засади забезпечення законності та правопорядку у Збройних Силах України: моногр. Харків: Право, 2012. 255 с.
96. Пономарьов С. П. Правоохоронна діяльність у системі завдань Служби безпеки України. *Наше право*. 2015. № 4. С. 51-53.
97. Прокопенко О. Ю. Деліктологічна характеристика та профілактика адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2011. 180 с.
98. Рабінович П. Інтерпретація верховенства права: основні вітчизняні підходи та їх діалектична взаємодоповнюваність. *Право України*. 2013. № 1-2. С. 296-309.
99. Резнік Ю. С. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в міжнародному кримінальному праві. *Альманах міжнародного права*. 2018. Вип. 19. С. 83-90.

100. Руденко М. В. Поняття та система правоохоронних органів (органів правопорядку) у контексті нового закону «Про національну безпеку України»: питання правової визначеності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 1. С. 165-172.
101. Руденко М. В. Щодо визначення поняття «органи правопорядку». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2017. Вип. 23. С. 158-160.
102. Савенко Д. Л. Верховенство права і законність в організації та діяльності прокуратури України: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 20 с.
103. Сагун А. В. Поняття забезпечення законності в діяльності адміністративних судів України. *Форум права*. 2016. № 2. С. 180-185.
104. Скрипнюк О. В. Конституційна законність як базова складова забезпечення принципу законності в Україні. *Альманах права*. 2016. Вип. 7. С. 20-25.
105. Скрипнюк О. Політичні та організаційні фактори в системі гарантій принципу народного суверенітету в Україні. *Юридична Україна*. 2015. № 7-8. С. 22-28.
106. Сліденко А. В. До проблеми визначення законних інтересів платників податків під час застосування заходів податкового примусу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 29 (68). № 3. С. 90-96.
107. Слободенюк І. В. Принципи діяльності громадських формувань з охорони правопорядку. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 32. С. 280-289.
108. Словська І. Є. Суд присяжних: становлення і функціонування (зарубіжний досвід). *Право і суспільство*. 2015. № 5-2, ч. 1. С. 3-8.
109. Собакарь А. О. Забезпечення законності та дисципліни в службово-бойовій діяльності сил охорони правопорядку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 29-36.
110. Собакарь А. О. Сутність та значення законності в умовах формування правової української держави. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Право*. 2017. № 2. С. 103-112 .
111. Сокол М. Поняття та ознаки законного інтересу у трудовому праві. *Історико-правовий часопис*. 2018. № 2. С. 85-99.
112. Стулов О. О. Реалізація принципу законності при виконанні та відбуванні покарання у виді позбавлення волі на певний строк: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2011. 20 с.
113. Стулов О. О. Сучасні підходи до проблеми реалізації принципу

- законності у сфері виконання покарань. *Право та державне управління*. 2015. № 2. С. 58-64.
114. Циганов О. Г. Правоохоронна діяльність та правоохоронні органи: сучасні підходи до визначення сутності й змісту. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. Вип. 3. С. 314-323.
115. Чернега А. П. Законні інтереси як правова категорія. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 25. С. 65-70.
116. Чернетченко О. М. Законність як принцип адміністративної діяльності органів доходів і зборів у податковій сфері: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 21 с.
117. Чернетченко О. М. Щодо змісту контролю як гарантії законності адміністративної діяльності органів доходів і зборів. *Митна справа*. 2013. № 6 (2.2). С. 155-161.
118. Шапочка Т. І. Адміністративно-правові засади контролю та нагляду за законністю у сфері дозвільної діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 19 с.
119. Шонія Л. В. Економічний вимір правового порядку: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2014. 18 с.
120. Шпакович О. М. Вплив актів міжнародних організацій на внутрішні правопорядки держав-членів. Теорія і практика: моногр. Київ: Київський університет, 2011. 415 с.

ТЕМА 18. ПРАВОСВІДОМІСТЬ ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА. ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ

І. Словникова робота:

правосвідомість, суб'єкт правосвідомості, громадянське суспільство, особистість, когнітивна функція, правостворююча функція, правова психологія, правовий інфантилізм, правовий романтизм, правовий дилетантизм, правова демагогія, правовий нігілізм, правовий стимул, правове обмеження, режим законності і порядку, стан юридичної практики, правова психологія, правова ідеологія, буденна правосвідомість, професійна правосвідомість, наукова правосвідомість, індивідуальна правосвідомість, колективна правосвідомість, групова правосвідомість, суспільна правосвідомість, масова правосвідомість, емпірична правосвідомість, індивідуальна форма правосвідомості, групова форма правосвідомості, непрофесійна група правосвідомості, суспільна група правосвідомості, праворозуміння, деформація правосвідомості, правопорушення, правоутворення, правореалізація, правова культура, професійна культура юриста, культура правосвідомості, культура правової поведінки, культура юридичної практики, ціннісно-нормативна функція правової культури, правосоціальна функція правової культури, комунікативна функція правової культури, прогностична функція правової культури, пізнавальна функція правової культури, регулятивна функція правової культури, нормативно-аксеологічна функція правової культури, правова культура суспільства, правова культура особи, правова культура професійної групи, правова орієнтація, правова субкультура, правова контркультура, правовий всеобуч, правова агітація, самовиховання, правова поведінка, правова настанова, мотив правової поведінки, зміст правового виховання, система правового виховання, суб'єкт правового виховання, об'єкт правового виховання, загальні принципи правового виховання, спеціально-професійні принципи правового виховання, правова держава механізм правового виховання, форми правового виховання, методи правового виховання, способи правового виховання, засоби правового виховання. правова вихованість.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. Сукупність життєвих обставин, особистого правового досвіду й отриманої освіти, що характеризує ставлення людини до чинного чи бажаного права і правової системи на побутовому рівні – це:

а) професійна наукова (доктринальна) правова свідомість;

- б) професійна практична правова свідомість;
- в) непрофесійна компетентна правосвідомість;
- г) непрофесійна повсякденна правосвідомість;
- д) фактично-юридична правосвідомість.

2. Сукупність поглядів, почуттів, емоцій, ідей, теорій та концепцій, а також уявлень і настанов, які характеризують відношення особи, суспільної групи і суспільства в цілому до чинного чи бажаного права, а також до всього, що охоплюється правовим регулюванням – це:

- а) правосвідомість;
- б) політична свідомість;
- в) функції правосвідомості;
- г) правова психологія;
- д) правова ідеологія.

3. Правосвідомість учених, викладачів вищих навчальних закладів визначається як:

- а) наукова (теоретична) форма правосвідомості;
- б) практична форма правосвідомості;
- в) освітня форма правосвідомості;
- г) непрофесійна форма правосвідомості;
- д) професійна форма правосвідомості.

4. Функції правосвідомості – це:

- а) елементи правової системи, що перебувають у глибокій єдності з її іншими елементами: системою права, системою законодавства, юридичною практикою; визначають розвиненість правової культури;
- б) основні напрями оволодіння правовими знаннями та їх вплив на правові явища, правову систему в цілому;
- в) діяльнісна частина правосвідомості, готовність особи виявити активність у сфері пізнання і реалізації права, або в сфері ігнорування і порушення правових норм;
- г) сукупність почуттів і емоцій, що виражають ставлення індивіда, групи, суспільства до права, правових явищ і спричиняють готовність до певної правової поведінки;
- д) система правових принципів, ідей, теорій, концепцій, що відображають теоретичне осмислення правової реальності, усвідомлене проникнення в сутність правових явищ і спричиняють готовність до певної правової поведінки в результаті оцінки правових явищ.

5. Сукупність ідей та переконань, що здобувають юристи під час реалізації юридичних норм – це:

- а) професійна доктринальна правова свідомість;

- б) професійна практична правова свідомість;
- в) непрофесійна компетентна правосвідомість;
- г) непрофесійна повсякденна правосвідомість;
- д) фактично-юридична правосвідомість.

6. *За глибиною відображення правової дійсності правосвідомість може бути:*

- а) індивідуальна, групова та суспільна;
- б) індивідуальна, непрофесійна та професійна;
- в) масова, групова та суспільна;
- г) непрофесійна, професійна, наукова та практична;
- д) політична, економічна, правова та ін.

7. *Різновид правосвідомості, що формується на основі юридичної науки та визначає її розвиток шляхом розробки різних концепцій, теорій, принципів, ідей, учень – це:*

- а) професійна доктринальна правова свідомість;
- б) професійна практична правова свідомість;
- в) непрофесійна компетентна правосвідомість;
- г) непрофесійна повсякденна правосвідомість;
- д) фактично-юридична правосвідомість.

8. *До основних функцій правосвідомості належать:*

- а) евристична, аксіологічна, охоронна;
- б) емоційна, регулююча, когнітивна;
- в) когнітивна, правоутворююча, настановча;
- г) регулятивна, охоронна, виховна;
- д) аксіологічна, гносеологічна, регулятивна.

9. *Спеціалізовані правові знання, що використовуються в роботі професіоналами-юристами – це:*

- а) індивідуальна форма правосвідомості;
- б) групова форма правосвідомості;
- в) суспільна форма правосвідомості;
- г) непрофесійна форма правосвідомості;
- д) професійна форма правосвідомості.

10. *За формою відображення правової свідомості виокремлюють:*

- а) правові уявлення та правові погляди;
- б) правові установки та правові вказівки;
- в) правові установки та правові дії;
- г) правові явища та правові погляди;
- д) правові уявлення та правові дії.

11. Регулятивну функцію правосвідомості слід розуміти як:

- а) співвідношення поведінки людей з чинною в суспільстві системою правових розпоряджень;
- б) ціннісне ставлення до законодавства, співвіднесення правових норм зі своїми поглядами на правове, обов'язкове, необхідне;
- в) знання права, поінформованість про нормативні акти, зміст юридичних норм;
- г) спеціалізовані знання, що використовуються в роботі юристами;
- д) сукупність правових поглядів, почуттів, настроїв і переконань конкретного індивіда.

12. Життєві, поверхневі судження про право людини, яка стикається з правом у повсякденній трудовій, сімейній, суспільній та інших сферах життя – це:

- а) індивідуальна форма правосвідомості;
- б) групова форма правосвідомості;
- в) суспільна форма правосвідомості;
- г) непрофесійна форма правосвідомості;
- д) професійна форма правосвідомості.

13. Культура правової поведінки – це:

- а) ефективна діяльність законодавчих, судових, правозастосовних, правоохоронних органів;
- б) правова активність громадян, яка виражається в правомірній поведінці;
- в) високий рівень правосвідомості, що містить оцінку закону з позиції справедливості, прав людини;
- г) засвоєння правової спадщини минулого і сьогодення;
- д) забезпечення ефективного функціонування всіх елементів правової системи і створення непохитного правопорядку.

14. Пізнання правової дійсності та формування правових теорій, концепцій, ідей передбачає:

- а) когнітивна функція правосвідомості;
- б) аксіологічна функція правосвідомості;
- в) практична функція правосвідомості;
- г) доктринальна функція правосвідомості;
- д) правотворча функція правосвідомості.

15. Правосвідомість суддів, юрисконсультів, адвокатів, прокурорів та інших – це:

- а) наукова форма правосвідомості;
- б) практична форма правосвідомості;
- в) освітня форма правосвідомості;
- г) непрофесійна форма правосвідомості;
- д) професійна форма правосвідомості.

Варіант 2

1. Пізнавальна функція правової культури визначається як:

- а) ефективна діяльність законодавчих, судових, правозастосовних, правоохоронних органів;
- б) правова активність громадян, яка виражається в правомірній поведінці;
- в) засвоєння правової спадщини минулого і сьогодення – вітчизняної та іноземної;
- г) забезпечення ефективного функціонування всіх елементів правової системи і створення непохитного правопорядку;
- д) оцінка поведінки особи, рівня розвитку законодавства, стану законності і правопорядку відповідно до норм права держави і міжнародних стандартів.

2. Форма правосвідомості, яка виражає ставлення до права, правових явищ, їх оцінку з боку соціальних груп, формальних і неформальних колективів, відображає їх загальні інтереси і потреби, їх співвідношення з інтересами всього суспільства:

- а) індивідуальна форма правосвідомості;
- б) групова форма правосвідомості;
- в) суспільна форма правосвідомості;
- г) непрофесійна форма правосвідомості;
- д) професійна форма правосвідомості.

3. Нормативно-аксеологічна функція правової культури визначається як:

- а) ефективна діяльність законодавчих, судових, правозастосовних, правоохоронних органів;
- б) правова активність громадян, яка виражається в правомірній поведінці;
- в) засвоєння правової спадщини минулого і сьогодення;
- г) забезпечення ефективного функціонування всіх елементів правової системи і створення непохитного правопорядку;
- д) оцінка поведінки особи, рівня розвитку законодавства, стану законності і правопорядку відповідно до норм права держави і міжнародних стандартів.

4. За суб'єктами (носіями) правосвідомості розрізняють такі її форми:

- а) групову та суспільну;
- б) індивідуальну, непрофесійну та суспільну;
- в) індивідуальну, групову та суспільну;
- г) буденну, професійну та непрофесійну;
- д) політичну, економічну, правову та ін.

5. Культура правосвідомості – це:

- а) ефективна діяльність законодавчих, судових, правозастосовних, правоохоронних органів;
- б) правова активність громадян, яка виражається в правомірній поведінці;
- в) високий рівень правосвідомості, що містить оцінку закону з позиції справедливості, прав людини;
- г) засвоєння правової спадщини минулого і сьогодення;
- д) забезпечення ефективного функціонування всіх елементів правової системи і створення непохитного правопорядку.

6. Правова культура особи – це:

- а) основні напрями досягнення правових цінностей;
- б) засвоєння правової спадщини минулого і сьогодення;
- в) система цінностей створених у ході розвитку суспільства і накопичених людством;
- г) розкриття статичної та динамічної правової культури;
- д) зумовлений правовою культурою суспільства ступінь правової розвиненості, ціннісної інформаційно-правової освіченості особи, що дає їй змогу адекватно орієнтуватися у різних правових ситуаціях, дотримуватися правомірної поведінки.

7. Емоційна функція правосвідомості у своєму розумінні припускає:

- а) співвідношення поведінки людей з чинною в суспільстві системою правових розпоряджень;
- б) ціннісне ставлення до законодавства, співвіднесення правових норм зі своїми поглядами на правове, обов'язкове, необхідне;
- в) знання права, проінформованість про нормативні акти, зміст юридичних норм;
- г) спеціалізовані знання, що використовуються в роботі юристами;
- д) сукупність правових поглядів, почуттів, настроїв і переконань конкретного індивіда.

8. Функція правової культури, що може бути вивчена через призму формування правових якостей особи:

- а) правосоціальна функція;
- б) комунікативна функція;
- в) ціннісно-нормативна функція;
- г) праворегулятивна функція;
- д) пізнавально-реформаторська функція.

9. Ставлення до права та державно-правових явищ всього суспільства або етносу – це:

- а) індивідуальна правосвідомість;

- б) групова правосвідомість;
- в) соціальна правосвідомість;
- г) політична правосвідомість;
- д) суспільна правосвідомість.

10. Рівень свідомості і правової активності громадян виражається у:

а) стані фактичної впорядкованості суспільних відносин, урегульованих за допомогою правових засобів, змістом яких є сукупність правомірних дій суб'єкта права;

б) досконалості змісту і форми нормативно-правових актів, їх якості, продуманості, узгодженості, культурні юридичних текстів;

в) роботі правозастосовних, судових, правоохоронних та інших органів, що є показником правореалізуючої культури посадових осіб, їх професійного знання законодавства, чітко налагодженої роботи з розгляду правових питань і доведення їх до повного юридичного вирішення;

г) ступені засвоєння права громадянами, посадовими особами, спрямованості на додержання заборон, використання прав, виконання обов'язків;

д) знанні законодавства і можливостей юридичної науки.

11. Система цінностей, створених у ході розвитку суспільства і накопичених людством у галузі права – це:

- а) структурний аспект правової культури;
- б) функціональний аспект правової культури;
- в) аксіологічний аспект правової культури;
- г) поведінковий аспект правової культури;
- д) гносеологічний аспект правової культури.

12. Функція правової культури, що охоплює правотворчість і реалізацію права, забезпечує правомірну поведінку громадян, їх соціальну активність – це:

- а) прогностична функція;
- б) комунікативна функція;
- в) ціннісно-нормативна функція;
- г) праворегулятивна функція;
- д) пізнавально-реформаторська функція.

13. Сукупність правових поглядів, почуттів, настроїв і переконань конкретної особи – це:

- а) суспільна правосвідомість;
- б) групова правосвідомість;
- в) індивідуальна правосвідомість;
- г) політична правосвідомість;
- д) соціальна правосвідомість.

14. *Формування правової культури та правосвідомості шляхом стійкого цілеспрямованого впливу на людину – це:*

- а) правова культура;
- б) правова соціалізація;
- в) правова ресоціалізація;
- г) правове виховання;
- д) правова десоціалізація.

15. *Особливий вид психологічного сприйняття права та правових явищ, емоційна реакція, пов'язана з правовою дійсністю, правові переживання – це:*

- а) правові враження;
- б) правові погляди;
- в) правові звички;
- г) правові почуття;
- д) правові настрої.

Варіант 3

1. *Правова психологія – це:*

а) система правових принципів, ідей, теорій, концепцій, що відображають теоретичне осмислення правової реальності, усвідомлене проникнення в сутність правових явищ і спричиняють готовність до певної правової поведінки в результаті оцінки правових явищ;

б) діяльна частина правосвідомості, готовність особи виявити активність у сфері пізнання і реалізації права, або в сфері ігнорування і порушення правових норм;

в) сукупність правових почуттів, емоцій, оцінок, елементів настрою, що домінують у суспільстві, виявляються у суспільній думці;

г) основні напрями оволодіння правовими знаннями та їх вплив на правові явища, правову систему в цілому;

д) елемент правової системи, що перебуває у глибокій єдності з її іншими елементами: системою права, системою законодавства, юридичною практикою; визначає розвиненість правової культури.

2. *Функція правової культури, що пов'язана з теоретичною й організаторською діяльністю щодо формування правової держави і громадянського суспільства; створює правові і моральні гарантії таких загальнолюдських цінностей, як чесність і порядність, доброта і милосердя, моральний самоконтроль і сумлінність, людська гідність і свобода вибору – це:*

- а) прогностична функція;
- б) комунікативна функція;
- в) ціннісно-нормативна функція;

- г) праворегулятивна функція;
- д) пізнавально-реформаторська функція.

3. Головним елементом моделі правосвідомості є:

- а) правова освіченість;
- б) правова вихованість;
- в) правова культура;
- г) правові знання;
- д) правовий інфантилізм.

4. Рівень правотворчої діяльності і стан законодавства виражається у:

а) стані фактичної впорядкованості суспільних відносин, урегульованих за допомогою правових засобів, змістом яких є сукупність правомірних дій суб'єкта права;

б) досконалості змісту і форми нормативно-правових актів, їх якості, продуманості, узгодженості, культурі юридичних текстів;

в) роботі правозастосовних, судових, правоохоронних та інших органів, що є показником правореалізуючої культури посадових осіб, їх професійного знання законодавства, чітко налагодженої роботи з розгляду правових питань і доведення їх до повного юридичного вирішення;

г) ступені засвоєння права громадянами, посадовими особами, спрямованості на додержання заборон, використання прав, виконання обов'язків;

д) знанні законодавства і можливостей юридичної науки.

5. Уможливорює розкриття статичної і динамічної правової культури:

- а) структурно-функціональний аспект правової культури;
- б) функціональний аспект правової культури;
- в) аксіологічний аспект правової культури;
- г) поведінковий аспект правової культури;
- д) гносеологічний аспект правової культури.

6. Єдина загальнодержавна система вивчення законодавства, яка охоплює усі верстви населення, усіх державних службовців – це:

- а) правовий всеобуч;
- б) правовий нігілізм;
- в) правовий стимул;
- г) правове обмеження;
- д) правова вихованість.

7. Внутрішній духовно-правовий стан, у якому перебуває особа в момент прийняття рішення про те, як поводити себе у тих чи інших обставинах – це:

- а) зміст правового виховання;

- б) система правового виховання;
- в) механізм правового виховання;
- г) об'єкт правового виховання;
- д) правова вихованість.

8. *Процес цілеспрямованого і систематичного впливу та правосвідомість особи (групи) за допомогою сукупності (комплексу) право виховних заходів, певних способів і заходів, які має у своєму розпорядженні суспільство – це:*

- а) зміст правового виховання;
- б) система правового виховання;
- в) механізм правового виховання;
- г) об'єкт правового виховання;
- д) правова вихованість.

9. *Готовність до певної правової поведінки в результаті оцінки правових явищ, які здійснюють вплив на всі основні функції правосвідомості – це:*

- а) правова настанова;
- б) мотивована правова поведінка;
- в) правова ідеологія;
- г) психологічно-правовий стан;
- д) правова ідея особистості.

10. *Різновид деформації правосвідомості, що передбачає її обмеженість формальним прийняттям положень закону, інертним виконанням нормативних приписів – це:*

- а) правова освіченість;
- б) правова вихованість;
- в) правовий нігілізм;
- г) правовий догматизм;
- д) правовий інфантилізм.

11. *Правовий інфантилізм відображається у:*

- а) легковажному або свідомому справлянні такого впливу окремої особи або громадських організацій на свідомість людей, наслідком якого стає формування однобічного чи викривленого уявлення про правову дійсність;
- б) несформованості правових знань або їх недостатній глибині, однак при особистій переконаності в наявності належної юридичної підготовки;
- в) стані правосвідомості громадян, зокрема посадових осіб державного апарату, при якому відбувається переоцінка реальних можливостей форм права впливати на суспільні відносини і процеси;
- г) вільному поводженні із законом або оцінкою юридичної ситуації, що в цілому зумовлено легковажним ставленням до права;
- д) здобутих унаслідок одержання спеціальної юридичної освіти правових

знаннях, практичних навичках і вміннях, особистій майстерності, що пов'язані з конкретним юридичним фахом.

12. Функції правової культури – це:

- а) основні напрями осягнення правових цінностей – вітчизняних і світових;
- б) засвоєння правової спадщини минулого і сьогодення;
- в) система цінностей створених у ході розвитку суспільства і накопичених людством;
- г) розкриття статичної та динаміки правової культури;
- д) обумовлені правовою культурою суспільства ступінь і характер прогресивно-правового розвитку особи, які забезпечують її правомірну діяльність.

13. Режим законності і порядку полягає у:

- а) стані фактичної впорядкованості суспільних відносин, урегульованих за допомогою правових засобів, змістом яких є сукупність правомірних дій суб'єкта права;
- б) досконалості змісту і форми нормативно-правових актів, їх якості, продуманості, узгодженості, культурі юридичних текстів;
- в) роботі правозастосовних, судових, правоохоронних та інших органів, що є показником правореалізуючої культури посадових осіб, їх професійного знання законодавства, чітко налагодженої роботи з розгляду правових питань і доведення їх до повного юридичного вирішення;
- г) ступені засвоєння права громадянами, посадовими особами, спрямованості на додержання заборон, використання прав, виконання обов'язків;
- д) знанні законодавства і можливостей юридичної науки.

14. Здійснення правовиховного впливу судовими та правоохоронними органами:

- а) накопичення правових знань;
- б) формування правових переконань;
- в) юридична практика;
- г) накопичення правового досвіду;
- д) формування звичок правомірної поведінки.

15. Елементами системи правового виховання є:

- а) об'єкти, суб'єкти;
- б) об'єкти, суб'єкти, сукупність правових заходів;
- в) об'єкти, суб'єкти, об'єктивна і суб'єктивна сторона;
- г) об'єкти, суб'єкти, засоби і способи;
- д) об'єкти, суб'єкти, перспективи правового виховання.

III. Тематика рефератів

- «Взаємозв'язок правового нігілізму та правового ідеалізму як форм деформації правової свідомості».
- «Вплив правової культури та правової свідомості на формування права та громадянське суспільство».
- «Деформація правосвідомості і правової культури».
- «Мас-медіа як інструмент формування суспільної свідомості в умовах становлення державності України».
- «Правова культура в умовах розбудови незалежної України: поняття, структура».
- «Правова культура особи і шляхи її формування в Україні».
- «Правова культура: деякі сучасні підходи до її розуміння».
- «Правове виховання в сучасній Україні».
- «Правове виховання як основний чинник формування правової культури особи в умовах розбудови правової держави України».
- «Правове інформування в Україні».
- «Правосвідомість: поняття і роль у суспільному житті».
- «Шляхи подолання правового нігілізму».

IV. Скласти схеми

- ✓ Відмінність між правом і правосвідомістю.
- ✓ Етика та право: теоретичні аспекти співвідношення.
- ✓ Механізм реалізації правового виховання.
- ✓ Ознаки правосвідомості.
- ✓ Поняття та види деформації правосвідомості. Правовий нігілізм.
- ✓ Правова культура: поняття, ознаки, види, функції та шляхи формування. Правове виховання: поняття, сутність, ознаки, мета, завдання, принципи та функції.
- ✓ Правосвідомість: поняття, ознаки, структура та функції. Види правосвідомості.
- ✓ Форми правового виховання. Методи правового виховання.
- ✓ Форми та методи правового виховання. Механізм реалізації
- ✓ Функції та принципи правової культури.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Ділова гра «Мозковий штурм». Сформувати дві групи «спеціалістів»: одна – генерує ідеї й оцінки, друга – аналізує і обґрунтовано критикує запропоновані ідеї, модератор (викладач) скеровує цей діалог-дискусію.

Тема гри: «Вплив правової культури та правової свідомості на

формування права та громадянського суспільства».

Правила гри: висунення різних незвичних, оригінальних ідей та їхня фіксація; відсутність будь-якої критики; рівні можливості учасників щодо їхнього обговорення тощо. У межах гри одна група надає обґрунтовану оцінку сучасному стану нормативного врегулювання тематики гри, та пропонує власне бачення вирішення/модернізації ситуації. Інша група – надає конструктивну оцінку та пропонує інший варіант вирішення проблеми. Ідеї мають відповідати вимогам академічної доброчесності.

Практичне завдання №1

Заповнити таблицю. Види деформації правосвідомості:

Вид	Характеристика
Правовий інфантилізм	
Правовий ідеалізм	
Правовий дилетантизм	
Правова демагогія	
Правовий нігілізм	<i>(обов'язково зазначити найпоширеніші прояви)</i>

Практичне завдання №2

Заповнити таблицю. Відмінності між правом і правосвідомістю:

Право	Ознака	Правосвідомість
	<i>за формою існування</i>	
	<i>за рівнем та характером структури</i>	
	<i>за часом дії</i>	
	<i>за механізмом дії</i>	
	<i>за місцем в механізмі правового регулювання</i>	

Практичне завдання №3

Заповнити таблицю. Правове виховання:

1. Ознаки правового виховання	1)
	2)
	3)
	4)
	5)
2. Функції правового виховання	1)
	2)
3. Елементи системи правового виховання	1)
	2)
	3)
4. Способи правового виховання	1)
	2)
	3)
	4)
	5)
5. Функціональні елементи механізму правового виховання	1)
	2)
	3)
	4)
	5)
6. Функції правового всеобучу	1)
	2)
	3)
	4)
	5)
	6)

Практичне завдання №4

Заповнити таблицю. Типи правової культури:

1) залежно від типів правових систем, цивілізаційних та регіональних особливостей правової культури		
№	Вид	Характеристика
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
2) залежно від історичного типу держави і права (в рамках формаційного підходу		
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
3) Залежно від рівня і глибини пізнання правових явищ, їх використання в правовій поведінці (діяльності)		
1.		
2.		
3.		
4) залежно від складу суб'єктів (носіїв)		
1.		
2.		
3.		
4.		

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканості народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.
- ❖ Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві і утвердження здорового способу життя: Указ Президента від 15 березня 2002 року. *Офіційний вісник України*. 2002. № 12. Ст. 555.

Спеціалізована література:

1. Барабаш О. О. Правосвідомість, правопорядок та законність як чинники правомірної поведінки. *Форум права*. 2018. № 3. С. 6-12.
2. Барабаш О. Правосвідомість та її вплив на поведінку людини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 861. С. 68-72.
3. Безус Л. П. Розвиток української держави через правосвідомість суспільства. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія: Право. 2014. Вип. 2. С. 9-14.
4. Беріша Ф. Взаємозв'язок між суспільством, державою та правом. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 2. vydání.. С. 172-184.
5. Беріша Ф. Тлумачення права і соціальна практика. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 2. vydání. С. 88-101.
6. Бичков М. М. Правова свідомість і правова культура як фактори підвищення ефективності інститутів громадянського суспільства. *Гілея*. 2018. Вип. 138 (2). С. 134-138.
7. Богатирьова Н. Ю. Релігійність і кримінальна правосвідомість: філософсько-соціальні аспекти: автореф. дис. ... канд. філос. наук. Київ, 2013. 18 с.
8. Богініч О. Л. Правова ідеологія України в контексті сучасних викликів. *Правова держава*. 2016. Вип. 27. С. 98-104.
9. Бойчук Д. С. Правосвідомість та правова культура як передумова розширення чинного обсягу права людини на зброю в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2019. Т. 26, № 2. С. 13-23.
10. Бондаренко О. Захист прав і свобод людини як основний напрям конституційної модернізації в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 2. С. 89-94.
11. Бортняк А. Ф. Правосвідомість як ідеальна форма прояву правових знаків. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 72-79.
12. Бочарова Н. Права человека и права интеллектуальной собственности: современные доктринальные подходы. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 49-54.
13. Братасюк В. Постмодерністський образ людини як засада розвитку її індивідуальної правосуб'єктності. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 55-61.
14. Бровко Н. І. Філософсько-правові засади формування правосвідомості особистості в процесі навчання і виховання: моногр. Біла Церква: Білоцерківдрук, 2018. 427 с.
15. Бруслик О. Ю. Роль правосвідомості у законотворчій діяльності. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2013. № 3. С. 282-284.

16. Бурдоносова М. А. Методологічні особливості дослідження професійної культури юристів. *Публічне право*. 2015. № 4. С. 261-266.
17. Бурдоносова М. А. Трансформація поглядів на поняття «правовий нігілізм»: історичний аспект. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 61. С. 16-21.
18. Войтанович О. Й. Формування національної правової ідеології в умовах глобалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2017. 20 с.
19. Волошенюк О. В. Правовий менталітет як складова суспільної правосвідомості. *Форум права*. 2015. № 1. С. 42-47.
20. Гарасимів Т. Девіантна правосвідомість: синергетичний вимір. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2014. № 782. С. 71-75.
21. Гарасимів Т. З., Голинська Т. З. Правова детермінація поведінки: історико-теоретичний вимір. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2019. Вип. 21. С. 50-54.
22. Герасіна Л. М., Погрібна В. Л. Методологічні аспекти аналізу фахової правосвідомості юриста. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2013. № 4. С. 171-174.
23. Гладкий С. О. Деформації правосвідомості у контексті правового самопізнання. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: *Право*. 2014. № 1137. Вип. 18. С. 22-25.
24. Гладкий С. О. Правовий нігілізм як об'єкт правового самопізнання. *Форум права*. 2014. № 3. С. 69-73.
25. Гладкий С. О. Правосвідомість як предметне поле та інструмент правового самопізнання. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: *Право*. 2013. Вип. 6. С. 10-19.
26. Гладкий С. О. Правосвідомість як предметне поле та інструмент правового самопізнання. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: *Право*. 2013. Вип. 6. С. 10-19.
27. Гладкий С. О. Стан розвитку правосвідомості українського суспільства у дзеркалі наукової думки. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2016. Вип. 71. С. 21-32.
28. Грищук А. Б. Правосвідомість і моральність соціально-психологічні цінності у діяльності державних службовців України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія: *Юридична*. 2013. Вип. 4. С. 47-56.
29. Грищук О. В. Правовий ідеал як основа формування правових ідеологій в основних типах право розуміння: моногр. Хмельницький: [б. в.], 2019. 255 с.
30. Дзундза А. І., Моїсеєнко О. І., Моїсеєнко І. І. Структура правового виховання як складної соціальної системи. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2013. Вип. 1. С. 70-75.
31. Драган І. В. Правосвідомість як визначальний компонент механізму

- реалізації кримінальної відповідальності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 226-237.
32. Дякова О. О. Правовий нігілізм в правозастосовній діяльності національної поліції. *Форум права*. 2016. № 3. С. 66-74.
 33. Єрмоленко Д. О. Загальнотеоретична характеристика професійної правосвідомості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 15 (1). С. 13-15.
 34. Єрмоленко Д. О. Правова ідеологія як структурний елемент правової свідомості. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 33-40.
 35. Єрмоленко Д. О. Правосвідомість молоді: теоретико-правові засади: моногр. Запоріжжя: Клас. приват. ун-т, 2012. 291 с.
 36. Жеребко М. А. Правова психологія як структурний елемент правосвідомості. *Юрист України*. 2013. № 3. С. 17-24.
 37. Завальна Ж. В. Правосвідомість і створення форм договірною регулювання. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2016. Вип. 21. С. 101-103.
 38. Заєць А. С. Самовиховання як форма та засіб правового виховання. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С. 18-22.
 39. Зарічанський О. А. Функції правової культури майбутніх фахівців юридичних спеціальностей. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2014. Вип. 37. С. 401-405.
 40. Званчук А. В. Компетентна правосвідомість: загальнотеоретичне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2012. 202 с.
 41. Іваній О. М. Правосвідомість у моделюванні професійної поведінки вчителя. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2014. № 50. С. 63-66.
 42. Ілин Н. І. Інформаційні фактори впливу на формування правової психології населення. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2014. № 9. С. 84-90.
 43. Йора Д. С. Правова культура: сучасні виклики громадянського суспільства. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2016. № 9. С. 46-50.
 44. Калганова О. А., Гапоненко Л. В. Моральна культура юриста як складова юридичної професії. *Право і суспільство*. 2013. № 1. С. 3-7.
 45. Калиновський Ю. Суспільна правосвідомість у державотворчому процесі України. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2016. № 2. С. 30-40.
 46. Калітинський В. М. Правова ідеологія: філософсько-правовий погляд. *Наше право*. 2016. № 1. С. 163-168.
 47. Касинюк Л. А. Правова культура як один із показників розвитку суспільства. *Вісник Національної юридичної академії України імені*

- Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2013. № 3. С. 238-240.
48. Клімова Г. П. Правовий нігілізм як форма деформації правосвідомості. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2013. № 5. С. 105-112.
 49. Коваленко І. І., Лозова О. С. Правосвідомість як джерело формування правових смислів (феноменологічний аспект). *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2017. № 3. С. 81-97.
 50. Коваль І. М. Правосвідомість особи як критерій визначення її правового менталітету. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки.* 2015. № 825. С. 155-161.
 51. Ковальська В. В. Місце і роль професійної правосвідомості в різних видах юридичної діяльності. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2013. № 4. С. 15-20.
 52. Ковальчук В. Б. Громадянська правосвідомість як фактор утвердження легітимності державної влади. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Право.* 2014. № 1. С. 47-53
 53. Ковальчук В. Б. Правосвідомість як фактор утвердження демократичних основ державного та суспільного ладу України: моногр. Острозький ун-т «Острозька акад.», 2016. 209 с.
 54. Козаченко В. М. Революційна правосвідомість: темпоральні виміри. *Часопис Київського університету права.* 2014. № 3. С. 44-48.
 55. Коломієць Ю. Ю. Кримінально-правова ідеологія: філософсько-правове дослідження: моногр. Арциз: Петров О.С., 2019. 472 с.
 56. Краснокутський О. В. Взаємозв'язок політичної та правової свідомості: проблема формування ідеології державотворення: автореф. дис. ... д-ра філос. наук. Дніпропетровськ, 2015. 34 с.
 57. Купрій В. М. Конституційний процес: питання правових обмежень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 21 с.
 58. Куренда Л. Дослідження сутності професійної правосвідомості юриста. *Історико-правовий часопис.* 2014. № 1. С. 27-29.
 59. Лоцихін О. М. Євсюкова О. В. Правовий нігілізм як форма правосвідомості українського суспільства у процесі політичного транзиту. *Наше право.* 2015. № 3. С. 5-8
 60. Лук'янова Г. Ю. Праворозуміння як категорія доктринальної правосвідомості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки.* 2015. Вип. 6(1). С. 19-22.
 61. Луцький А. І. Вплив правової ідеології на правосвідомість юриста. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право.* 2016. № 2. С. 10-16.
 62. Луцький А. І. Правова ідеологія в системі правової свідомості. *Науковий*

- вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* 2014. Вип. 8. С. 25-27.
63. Луцький А. І. Правова ідеологія в українській державі і громадянському суспільстві: моногр. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. 275 с.
64. Луцький А. І. Правова ідеологія в українському державотворенні: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2015. 40 с.
65. Луцький А. І. Правова ідеологія як складова державницької ідеології. *Право і суспільство.* 2013. № 6. С. 48-52.
66. Луцький А. І. Правосвідомість юриста як суб'єктивне відображення чинної правової ідеології. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2014. № 2. С. 50-60.
67. Лясковець О. В. Модель професійної правової культури правоохоронців щодо забезпечення прав людини у сфері охорони громадського порядку. *Право і суспільство.* 2015. № 3. С. 80-86.
68. Ляхович М. В. Павлович-Сенета Я. П. Правовий нігілізм в Україні: поняття, форми прояву та шляхи подолання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична.* 2016. Вип. 2. С. 44-51.
69. Макаренко Л. О. Правова культура: теоретико-методологічні основи дослідження: моногр. Київ: Парламент. вид-во, 2019. 574 с.
70. Маркович Х. Правова ідеологія як основа формування громадянського суспільства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Серія: Юридичні науки. 2016. № 855. С. 418-423.
71. Мартинюк Т. М. Правова психологія та правова ідеологія: особливості формування в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Юридичні науки.* 2019. Вип. 8. С. 38-45.
72. Марутян Х. Правова культура та правосвідомість громадян України у сфері забезпечення інтелектуальної безпеки. *Гілея.* 2013. № 75. С. 505-506.
73. Матвеева Л. Г. Правосвідомість перехідного суспільства: історично-правовий аспект. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2013. № 3. С. 228-230.
74. Мельник М. В. Деформації правосвідомості у вітчизняному суспільстві як одна з основних причин порушення прав людини в Україні. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки.* 2017. № 2. С. 38-45.
75. Міхайліна Т. В. Правосвідомість та правова соціалізація особи. *Право і суспільство.* 2015. № 4, ч. 4. С. 27-30.
76. Міхайліна Т. В. Правосвідомість у площині юснатуралізму. *Інтернаука.* 2017. № 15 (1). С. 84-87.
77. Міхайліна Т. В. Правосвідомість як інтегративний елемент правової системи: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2018. 40 с.
78. Міхайліна Т. В. Роль інтегративного потенціалу правосвідомості у реформуванні правової системи: моногр. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2018. 310 с.

79. Муж В. В. Громадянське суспільство як форма вираження колективної правосвідомості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2015. № 827. С. 169-173.
80. Муж В. В. Правосвідомість: теоретичні аспекти поняття. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 837. С. 297-303.
81. Муж В. В. Соціальні умови формування колективної правосвідомості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2015. № 825. С. 179-184.
82. Нагорняк С. В. Педагогічні умови формування правосвідомості студентів за спеціальністю правознавство у процесі виховної роботи коледжу: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2018. 20 с.
83. Недюха М. П. Правова ідеологія українського суспільства: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2016. 41 с.
84. Недюха М. П. Правова ідеологія українського суспільства: інноваційний потенціал процесу соціальних змін. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 6. С. 16-21.
85. Огаренко Т. О. Політична та правова культура як чинник демократизації суспільства. *Право та державне управління*. 2013. № 1. С. 13-17.
86. Ольмезов В. Правосвідомість громадян як об'єкт державного управління в інформаційному суспільстві. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 3. С. 197-203.
87. Оніщенко Н. М. Громадське та правове виховання: взаємозв'язок та взаємообумовленість в сучасному суспільстві. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 3. С. 34-41.
88. Павлишин О. В. Правова культура як показник рівня розвитку системи юридичної освіти(семіотико-правовий аспект). *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 2. С. 82-93.
89. Павлюк А. Правова, реальність як нормативно-ціннісна та/або метанормативна система. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 2. vydání. С. 107-120.
90. Пампура М. В. Основні детермінанти деформації правосвідомості в сучасній Україні. *Наше право*. 2017. № 1. С. 13-19.
91. Пампура М. В. Правосвідомість в умовах трансформаційних процесів у незалежній Україні: моногр. Харків: Панов А. М. [вид.], 2018. 441 с.
92. Пампура М. В. Правосвідомість у суспільстві, що трансформується: функціональний аспект. *Форум права*. 2016. № 5. С. 139-143.
93. Панчук І. О. Правосвідомість як фактор забезпечення законності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. Вип. 33 (1). С. 39-42.
94. Панчук І. О. Правосвідомість як фактор утвердження демократичних основ державного та суспільного ладу України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.

95. Пастушенко О. В. Соціально-філософські основи правосвідомості суспільства, що трансформується: автореф. дис. ... канд. філос. наук. Одеса, 2014. 20 с.
96. Пащенко О. О. Правосвідомість і соціальна обумовленість кримінально-правових норм. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2015. Вип. 34 (3). С. 41-44.
97. Петров А. О содержании понятия правовой культуры. *Sciences of Europe.* 2016. № 7, ч. 2. С. 140-146.
98. Полатайко І. В. Втілення правової ідеології у правових системах сучасності: теоретико-правова характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2018. 20 с.
99. Поліщук П. В. Специфіка онтологічних та аксіологічних чинників формування правосвідомості працівників органів внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
100. Полонка І. А. Онтологічно-теоретичні особливості взаємозв'язку категорій «правова поведінка» та «законність». *Право і суспільство.* 2015. № 5, ч. 1. С. 41-46.
101. Потапенко Н. А. Вплив національного чинника на правосвідомість особистості. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право.* 2013. Вип. 22. С. 164-168.
102. Рабінович П. Значення рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України для удосконалення її законодавства. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2015. № 1. С. 16-28.
103. Рабінович П. Потребує праворозуміння: концептуальна характеристика, евристична характеристика. *Право України.* 2014. № 5. С. 31-40.
104. Рибалкін А. О. Правова політика в сфері народовладдя та конституційна правосвідомість: питання взаємозв'язку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2012. № 4. С. 82-87.
105. Рогач О. Я. Правовий нігілізм як загроза державного суверенітету. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2015. Вип. 34 (1). С. 44-46.
106. Росік Т. В. Судова практика конституційного суду України ті її роль у правотворчості України. *Право і суспільство.* 2015. № 3, ч. 3. С. 50-55.
107. Савенко В. В. Правова поведінка в умовах правової реальності сучасного соціуму. *Митна справа.* 2014. № 5 (2.2). С. 139-143.
108. Савенко В. В. Імплементация закону у правосвідомість громадянина. *Публічне право.* 2016. № 3. С. 241-246.
109. Савош Г. Правова культура у контексті виховання в умовах трансформації сучасного українського суспільства. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія.* 2014. Вип. 33. С. 43-46.
110. Сировацький В. І. Деструкція правосвідомості та шляхи її виправлення як

- об'єкт філософсько-правового аналізу: автореф. дис. ... канд. юрид. Львів, 2013. 17 с.
111. Скуріхін С. М. Правосвідомість військовослужбовців Збройних Сил України: поняття та особливості. *Юридична наука*. 2014. № 4. С. 7-14.
 112. Словська І. Є. Ціннісні орієнтації та правосвідомість у механізмі злочинної поведінки посадових осіб. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. № 827. С. 206-209.
 113. Терлецький Д. Конституційна правосвідомість у системі сучасного конституціоналізму. *Юридичний вісник*. 2014. № 5. С. 27-36.
 114. Тимошенко В. І. Природна правосвідомість (з історії політичної і правової думки). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 2. С. 77-84.
 115. Ткачук А. С. Теоретико-правові характеристики правосвідомості молоді: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
 116. Трофименко В. А. Професійна правосвідомість та правова культура як предмет правового виховання у правоохоронній системі. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2013. № 2. С. 139-149.
 117. Тучіна О. М. Правовий нігілізм: теоретичні та прикладні засади. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2016. № 8. С. 39-42.
 118. Фальковська Л. М. Правосвідомість сучасної молоді як умова розвитку правової держави. *Проблеми політичної психології*. 2015. Вип. 2. С. 337-348.
 119. Хаврат О. О. Механізм протидії виникненню правового нігілізму у сфері правозастосовної діяльності Національної поліції України (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 20 с.
 120. Хопта С. Ф. Теоретико-правові аспекти професійної правосвідомості судді та її роль в ухваленні судових рішень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 18 с.
 121. Черкас М. Витоки правового нігілізму та його вплив на цінність права. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3. С. 73-80.
 122. Черкас М. Є. Правосвідомість та її функції в механізмі правового регулювання: моногр. Харків: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2014. 153 с.
 123. Чупринський Б. Правова культура як основний складник професійної культури юриста. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія: *Філософські науки*. 2013. № 27. С. 110-114.
 124. Шаравара І. І. Правосвідомість як юридична категорія та її основні структурні елементи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: *Право*. 2015. Вип. 33 (1). С. 56-59.
 125. Шаравара І. І. Співвідношення правосвідомості, моралі і права в системі соціальних норм. *Право і суспільство*. 2015. № 5, ч. 3. С. 43-48.
 126. Шевцов С. П. Соціальні механізми формування правосвідомості: автореф. дис. ... д-ра філос. наук. Одеса, 2013. 34 с.

ТЕМА 19. ЮРИДИЧНА ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ. ЮРИДИЧНИЙ ПРОЦЕС

I. Словникова робота:

юридичний процес, форма юридичного процесу (процесуальна форма), процесуальні провадження, процесуальні стадії, процесуальний режим, конституційний процес, цивільний процес, господарський процес, адміністративний процес, кримінальний процес, юридична практика, юридичні операції, правотворчий процес, правозастосовний процес, контрольний процес, процесуальні стадії, процесуальний режим, принципи юридичного процесу, учасники юридичної практики, вимоги до юридичного процесу, результат правотворчого процесу, результат правозастосовного процесу, апеляційне провадження, касаційне провадження, юридична практична діяльність, об'єкт юридичної практичної діяльності, суб'єкт юридичної практичної діяльності, засоби юридичної практичної діяльності, способи юридичної практичної діяльності, методи юридичної практичної діяльності, процесуальна форма, процесуальні провадження.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. Метою юридичної практичної діяльності є:

а) захист прав громадян, сприяння визнанню й домінуванню держави та права у суспільстві, забезпечення правомірності діянь суб'єктів права та охорона правопорядку;

б) захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права, сприяння визнанню й домінуванню загальнолюдських цінностей та права у суспільстві, забезпечення правомірності діянь суб'єктів права та охорона правопорядку;

в) захист прав і законних інтересів громадян, сприяння визнанню й домінуванню загальнолюдських цінностей та права у суспільстві, забезпечення правомірності діянь держави та охорона правопорядку;

г) захист прав, свобод і законних інтересів держави, сприяння визнанню й домінуванню загальнолюдських цінностей та права у суспільстві, забезпечення правомірності діянь громадян;

д) захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права, сприяння визнанню й домінуванню загальнолюдських цінностей.

2. Соціальна діяльність – це:

- а) передбачення розвитку державно-правових процесів;
- б) пізнання нового в державно-правовому житті, відкриття раніше невідомих закономірностей;
- в) вплив на розвиток правової культури суспільства і держави;
- г) допомога у формуванні державно-правової політики, роз'ясненні політичних рішень;
- д) єдність теоретичного і матеріально-практичного процесів, які здійснюються соціальними суб'єктами з метою цілеспрямованого використання та зміни навколишнього середовища в інтересах людей.

3. Процесуальна форма як внутрішня організація юридичної практики має таку структуру:

- а) процесуальний зміст, процесуальні провадження, процесуальні стадії;
- б) процесуальний режим, процесуальні провадження, процесуальні стадії;
- в) процесуальний режим, процесуальні провадження, процесуальні строки;
- г) процесуальний зміст, процесуальні строки, процесуальні стадії;
- д) процесуальний режим, процесуальні визначення, процесуальні строки.

4. Результатом минулої, чинної та прогнозованої юридичної практичної діяльності, осмислений у його єдності та взаємодії є:

- а) функції юридичної практики;
- б) зміст юридичної практики;
- в) напрям юридичної практики;
- г) соціально-правовий досвід;
- д) результат юридичної практики.

5. Класифікація процесуально-правових відносин за функціями права передбачає їх поділ на:

- а) процесуально-адміністративні, процесуально-конституційні, процесуально-господарські;
- б) процесуально-виконавчі, процесуально-правові, процесуально-захисні;
- в) процесуально-регулятивні, процесуально-охоронні, процесуально-захисні;
- г) процесуально-законодавчі, процесуально-урядові, процесуально-судові;
- д) процесуально-установчі, процесуально-охоронні, процесуально-захисні.

6. Типовими правовідносинами з реалізації юридичної відповідальності та відновлення порушених прав називається:

- а) процесуально-адміністративні відносини;
- б) процесуально-виконавчі відносини;
- в) процесуально-регулятивні відносини;
- г) процесуально-судові відносини;
- д) процесуально-захисні відносини.

7. Суб'єктами правотлумачного процесу є:

- а) державні органи законодавчої, судової, виконавчої влади, громадські об'єднання, наукові установи, інші юридичні та фізичні особи;
- б) держава, громадяни;
- в) фізичні та юридичні особи;
- г) громадські об'єднання, наукові установи, інші юридичні та фізичні особи;
- д) державні органи законодавчої, судової, виконавчої влади.

8. Встановлення загальних взаємозв'язків між предметом та його ознаками у правовій сфері – це:

- а) правовий умовивід;
- б) правове судження;
- в) правове поняття;
- г) правова категорія;
- д) правовий доказ.

9. Підведення підсумків юридичних дій та операцій, з'ясування ступеню їх відповідності поставленим цілям – це:

- а) функції юридичної практики;
- б) зміст юридичної практики;
- в) напрям юридичної практики;
- г) соціально-правовий досвід;
- д) результат юридичної практики.

10. Залежно від видів правової діяльності юридичну практику можна класифікувати на:

- а) правореалізаційну, правотлумачну, правозастосовну, виконавчу;
- б) правотворчу, правотлумачну, правозастосовну, виконавчу;
- в) законодавчу, виконавчу, правову, правового виховання;
- г) виконавчу, правову, правового виховання, правотворчу, правотлумачну;
- д) правотворчу, правотлумачну, правореалізаційну, практику систематизації права, правового виховання.

11. Соціально-правовий досвід – це:

а) досвід, який включає правоположення, тобто вироблені в ході юридичної практики сталі приписи загального характеру, що акумулюють соціально цінні та стабільні сторони конкретної юридичної діяльності;

б) сукупність практично набутих соціальними суб'єктами у процесі їх взаємодії знань, умінь, навичок, звичок, звичаїв, норм, традицій, які слугують опертям для практичного життя цих суб'єктів засобами раціоналізації та оптимізації їх взаємодії і взаємовідносин;

в) система однорідних юридичних засобів, дій та операцій, визначених у процесуальному законодавстві і пропонуваніх учасникам юридичної діяльності для вирішення всіх питань, що виникають в юридичному процесі;

г) збірне наукове поняття, різновид соціального процесу, що являє собою форму перетворення юридичних ідеальних моделей, закріплених у національному законодавстві та у міжнародних актах, у реальну систему правовідносин з її процедурною стороною, спрямованою на досягнення юридичного результату (мети);

д) пізнання нового в державно-правовому житті, відкриття раніше невідомих закономірностей.

12. Юридична практика залежно від сфер здійснення класифікується на:

а) правову, наукову, освітню;

б) прикладну, інформаційну, освітню;

в) матеріальну, навчальну, освітню;

г) нормативну, наукову, процесуальну;

д) прикладну, наукову, освітню.

13. Ознаки юридичного процесу:

а) владний характер, нормативний характер, документально виражений (активний) характер, службовий характер, стадіальний характер;

б) правовий характер, соціальний характер, практичний характер, виховний характер;

в) правовий характер, соціальний характер, нормативний характер, примусовий характер;

г) соціальний характер, нормативний характер, примусовий характер, стадіальний характер;

д) стадіальний характер, економічний характер, соціальний характер, нормативний характер, примусовий характер.

14. Процесуальний режим – це:

а) комплексна система органічно взаємозалежних правових форм діяльності уповноважених органів держави, посадових осіб, а також зацікавлених у дозволі різних юридичних справ інших суб'єктів права;

б) збірне наукове поняття, різновид соціального процесу, що являє собою

форму перетворення юридичних ідеальних моделей, закріплених у національному законодавстві та у міжнародних актах, у реальну систему праввідносин з її процедурною стороною, спрямованою на досягнення юридичного результату (мети);

в) правова форма діяльності органів держави, громадських організацій і посадових осіб, що виражаються в здійсненні юридично значимих дій за спостереженням і перевіркою відповідності виконання і дотримання підлеглими суб'єктами нормативно-правових розпоряджень і припиненні правопорушень відповідними організаційно-правовими засобами;

г) конструкція, яка складається з принципів, що діють у процесуальній сфері, засобів і способів здійснення ефективного процесу, гарантій забезпечення оптимальних результатів процесу, та відображає якісні характеристики правових форм діяльності. Так, у правотворчій діяльності легко виявити всі основні елементи процесуальної форми з їх специфічними рисами і особливостями;

д) форма діяльності, яка здійснюється виключно уповноваженими на те публічними органами (посадовими особами); конкретний склад, обсяг повноважень учасників правової форми діяльності чітко фіксуються у відповідних законах, в яких закріплено, хто може бути суб'єктом цієї діяльності, що він повинен робити і яким чином здійснювати свої службові функції.

15. Урегульований процесуальними нормами порядок діяльності компетентних державних органів, що виражається в системі процесуальних дій по підготовці, прийняттю та документуванню юридичних рішень загального й індивідуального характеру – це:

- а) установчий процес;
- б) юридичний процес;
- в) юридична практика;
- г) юридична справа;
- д) юридична практична діяльність.

Варіант 2

1. Структура юридичної практичної діяльності являє собою:

а) систему однорідних юридичних засобів, дій та операцій, визначених у процесуальному законодавстві і пропонуваніх учасникам юридичної діяльності для вирішення всіх питань, що виникають в юридичному процесі;

б) систему принципів процесуального права, засобів і способів проведення юридичного процесу, гарантій реалізації його результатів;

в) сукупність взаємопов'язаних елементів, необхідних для збереження цілісності юридичної практичної діяльності і виконання її соціального призначення;

г) комплекс взаємозумовлених і взаємозалежних процесуальних дій, завдяки яким: утворюються процесуальні правовідносини; установлюються обставини виникнення юридичної справи, доказуються зібрані по ній факти; оформляється рішення у процесуальних актах; застосовуються заходи до виконання прийнятого рішення;

д) систему взаємозалежних частин процесу, що складаються з низки послідовних юридичних дій, які характеризують динаміку розгляду заведеної юридичної справи і спрямовані на досягнення мети (результату).

2. Видами юридичної практичної діяльності за змістом інтелектуальної роботи є:

- а) консультивання і ведення юридичної справи;
- б) правоохоронна і регулятивна діяльність;
- в) пізнавально-пошукова і організаційна діяльність;
- г) реконструктивна і комунікативна діяльність;
- д) виконавча і судова діяльність.

3. Найбільш загальні, фундаментальні та глибокі правові поняття, що є межею наукового узагальнення як у певній області юридичних знань, так і в правознавстві в цілому – це:

- а) правовий умовивід;
- б) правове судження;
- в) правове поняття;
- г) правова категорія;
- д) правове припущення.

4. За субординацією видами процесуальних актів є:

- а) обов'язкові та факультативні;
- б) обов'язкові та допоміжні;
- в) головні та факультативні;
- г) попередні та додаткові;
- д) загальні та спеціальні.

5. Юридична справа – це:

а) правова форма діяльності держави і громадянського суспільства із встановлення, зміни і скасування правових норм, зовні виражених у джерелах (формах) права;

б) сукупність документів, зібраних разом і певним чином оформлених, які стосуються передбаченої нормами права певної життєвої обставини, що прийнята до процесуального провадження для встановлення істини;

в) встановлення нових правових норм, тобто моделювання суспільних відносин, які з позицій держави або громадянського суспільства є припустимими (бажаними) чи необхідними (обов'язковими або забороненими);

г) втілення правових норм і принципів у правомірній поведінці суб'єктів права, їх практичній діяльності, її можна розглядати як процес і як кінцевий результат;

д) здійснювана в процесуально-процедурному порядку владно-організуюча діяльність уповноважених публічних органів, організацій і посадових осіб, яка полягає у реалізації ними правових норм стосовно конкретних суб'єктів і конкретних життєвих випадків через винесення індивідуально-правових рішень.

б. Функції юридичної практичної діяльності виражають:

а) основні напрями розуміння і вираження юридичного знання;

б) основні напрями впливу юридичної практичної діяльності на інститути права та суспільні відносини;

в) закріплені в законі основні державно-політичні та правові ідеї щодо завдань і порядку здійснення процесу судочинства, його стадій та інститутів по всіх категоріях справ;

г) закріплені в законі основні державно-політичні та правові ідеї щодо інститутів права і суспільних відносин;

д) закріплені в законі основні напрями розуміння і вираження юридичного знання, що виражають основні ідеї процесу судочинства.

7. Системою взаємозалежних частин процесу, що складається з ряду юридичних дій, які характеризують динаміку розгляду заведеної юридичної справи є:

а) процесуальний зміст юридичної практики;

б) процесуальний режим юридичної практики;

в) процесуальне провадження юридичної практики;

г) процесуальна стадія юридичної практики;

д) процесуальні стадії юридичної практики.

8. Контрольно-наглядова діяльність – це:

а) врегульована системою правових норм сукупність і послідовність провадження окремих процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень;

б) діяльність, яка передбачає заміну законів, які застаріли, не відповідають потребам суспільного розвитку;

в) специфічна діяльність уповноважених органів держави, посадових осіб і громадських організацій з реалізації норм матеріального права, що встановлюють їх правомочність по формуванню, ліквідації чи перетворенню;

г) правова форма діяльності, яка виражається в здійсненні юридично значущих дій за наглядом і перевіркою відповідності виконання та додержання підконтрольними суб'єктами правових приписів і припиненні правопорушень відповідними організаційно-правовими засобами;

д) комплексна система органічно взаємозалежних правових форм

діяльності уповноважених органів держави, посадових осіб, а також зацікавлених у дозволі різних юридичних справ інших суб'єктів права.

9. Процесуальна форма – це:

а) комплекс взаємозумовлених і взаємозалежних процесуальних дій, завдяки яким: утворюються процесуальні правовідносини; установлюються обставини виникнення юридичної справи, доказуються зібрані по ній факти; оформляється рішення у процесуальних актах; застосовуються заходи до виконання прийнятого рішення;

б) комплексна система органічно взаємозалежних правових форм діяльності уповноважених органів держави, посадових осіб, а також зацікавлених у дозволі різних юридичних справ інших суб'єктів права;

в) система передбачених процесуальним правом юридичних засобів, органічно взаємозалежних, а також зацікавлених у дозволі різних юридичних справ інших суб'єктів права;

г) головний елемент процесуальної форми, що являє собою комплекс взаємопов'язаних і взаємозумовлених процесуальних дій;

д) система передбачених процесуальним правом юридичних засобів, дій та операцій, за допомогою яких урегульовуються всі питання, що виникають в юридичному процесі.

10. У правовому вихованні основними шляхами удосконалення юридичної практики є:

а) розробка і правове затвердження національної програми розвитку правової культури та підвищення рівня правової свідомості суспільства; запровадження реалізації програм правового виховання у навчальних закладах, соціальних групах, політичних партіях;

б) визначення переліку державних органів, наукових установ, навчальних закладів, інших суб'єктів, що займаються діяльністю по систематизації права;

в) створення концепції правової політики держави;

г) докладна регламентація процедури здійснення всіх видів систематизації правових норм уповноваженими суб'єктами права;

д) створення концепції правової держави.

11. Юридична практика – це:

а) збірне наукове поняття, різновид соціального процесу, що являє собою форму перетворення юридичних ідеальних моделей, закріплених у національному законодавстві та у міжнародних актах, у реальну систему правовідносин з її процедурною стороною, спрямованою на досягнення юридичного результату (мети);

б) врегульована системою правових норм сукупність і послідовність провадження окремих процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень;

в) форма діяльності, яка здійснюється виключно уповноваженими на те

публічними органами(посадовими особами);

г) правова форма діяльності органів держави, громадських організацій і посадових осіб, що виражаються в здійсненні юридично значимих дій за спостереженням і перевіркою відповідності виконання і дотримання підлеглими суб'єктами нормативно-правових розпоряджень і припиненні правопорушень відповідними організаційно-правовими засобами;

д) сформована в суспільстві діяльність соціальних суб'єктів, яка забезпечує найбільш ефективне і оптимальне досягнення цими суб'єктами бажаного суспільного чи особистого результату.

12. Юридичне тлумачення (інтерпретація) правових актів і договорів:

а) діяльність юриста щодо встановлення змісту нормативних і індивідуальних приписів, яка спрямована на забезпечення їх практичної реалізації і складається зі з'ясування змісту правових правил для себе і роз'яснення їх для інших суб'єктів;

б) діяльність, спрямована на з'ясування, осмислення дійсного змісту норм права з метою сприяння їх практичній реалізації, а також результат такої діяльності, що переважно виражається в інтерпретаційно-правовому акті;

в) спосіб усунення, яке базується на використанні законів і правил формальної логіки;

г) установлення змісту нормативно-правових приписів з урахуванням реальних умов життя суспільства, в яких норма права функціонує;

д) аналізі змісту правового припису шляхом виявлення і розкриття цілей прийняття правової норми у співвідношенні з нею граматичної і логічної суті формулювань законодавця, що містяться в текстах нормативно-правових приписів.

13. Елементами процесуальних правовідносин є:

а) громадяни, об'єкт, зміст;

б) суб'єкт, матеріальні блага, зміст;

в) суб'єкт, об'єкт, юридична відповідальність;

г) суб'єкт, об'єкт, суб'єктивні права;

д) суб'єкт, об'єкт, зміст.

14. Угрупування однорідних властивостей правових явищ, що передбачає одержання нового знання – це:

а) правовий умовивід;

б) правове судження;

в) правове поняття;

г) правова категорія;

д) правовий доказ.

15. Вольові суспільні відносини між правомочними та зобов'язаними суб'єктами, урегульовані нормами процесуального права, які передбачають певні процедури та порядок втілення норм матеріального права в матеріальних правовідносинах можуть бути:

- а) процесуальні правовідносини;
- б) матеріальні правовідносини;
- в) суспільні правовідносини;
- г) суб'єктивні правовідносини;
- д) громадські правовідносини.

Варіант 3

1. Словесне формулювання сутності юридичного явища або процесу – це:

- а) правовий умовивід;
- б) правове судження;
- в) правове поняття;
- г) правова категорія;
- д) правовий доказ.

2. Видами юридичного процесу за основними правовими формами здійснення функцій держави є:

- а) правотворчий, правозастосовний, судовий, контрольно-наглядовий, законодавчий;
- б) правотворчий, правозастосовний, судовий, контрольно-наглядовий, установчий;
- в) правореалізаційний, правозастосовний, судовий, контрольно-наглядовий, установчий;
- г) правотворчий, виконавчий, судовий, контрольно-наглядовий, установчий;
- д) конституційний, установчий, судовий, контрольно-наглядовий, установчий.

3. Системою конкретних дій і операцій по охороні і захисту прав, свобод і законних інтересів особи, що здійснюються юристами на професійній основі у межах права і мають юридичні наслідки можуть бути:

- а) установчий процес;
- б) юридичний процес;
- в) юридична практика;
- г) юридична справа;
- д) юридична практична діяльність.

4. Процесуальною стадією є:

а) правова форма діяльності держави і громадянського суспільства із встановлення, зміни і скасування правових норм, зовні виражених у джерелах (формах) права;

б) комплекс взаємозумовлених і взаємозалежних процесуальних дій, завдяки яким: утворюються процесуальні правовідносини; встановлюються обставини виникнення юридичної справи, доказуються зібрані по ній факти; оформляється рішення у процесуальних актах; застосовуються заходи до виконання прийнятого рішення;

в) динамічна, відносно замкнута сукупність закріплених чинним законодавством способів, прийомів, форм, які виражають неухильне виконання процедурно-процесуальних вимог, що забезпечують послідовність здійснення конкретних дій, спрямованих на досягнення кінцевого процесуального результату;

г) правова форма діяльності органів держави, громадських організацій і посадових осіб, що виражаються в здійсненні юридично значимих дій за спостереженням і перевіркою відповідності виконання і дотримання підлеглими суб'єктами нормативно-правових розпоряджень і припиненні правопорушень відповідними організаційно-правовими засобами;

д) динамічна, відносно замкнута сукупність закріплених чинним законодавством способів, прийомів, форм, які виражають неухильне виконання процедурно-процесуальних вимог, що забезпечують послідовність здійснення конкретних дій, спрямованих на досягнення правопорядку.

5. Юридичний процес можна класифікувати за правовими формами діяльності держави на:

а) нормотворчий, правозастосувальний, контрольно-наглядовий, установчий, правотлумачний;

б) правотлумачний, правозастосувальний, установчий;

в) контрольний, установчий, наглядовий;

г) нормотворчий, правозастосувальний, контрольно-наглядовий, установчий, правотлумачний, наглядовий;

д) правозастосувальний, контрольно-наглядовий, установчий, правотлумачний, наглядовий.

6. Функції юридичної практичної діяльності поділяють на:

а) практичні, соціально-правові, правотворчі;

б) правотворчі, соціальні;

в) практичні, соціальні;

г) юридичні практичні;

д) соціальні й спеціально-правові.

7. Принципи юридичної практичної діяльності:

а) особи які контролюють політичні владні структури, повинні бути відповідальні перед своїми виборцями і періодично через чітко встановлений час переобиратись. Переобрання відбувається шляхом проведення вільних, конкурентних виборів;

б) зверхність права, правового закону, тобто існування закону для людини, а не людини для закону, гарантії прав особистості від свавілля політичної влади;

в) забезпечення інтересів більшості при гарантуванні прав меншості відстоювати власну позицію, відігравати свою роль у суспільному житті;

г) здійснення громадськими об'єднаннями, самими громадянами самостійно або разом з органами державного контролю за діяльністю державних структур;

д) основні засади, вихідні положення, ідеї, які орієнтирами, вимогами її здійснення, відбивають сутнісні властивості права.

8. Правотлумачний процес являє собою:

а) встановлений правовими нормами порядок діяльності соціальних суб'єктів, спрямований на з'ясування дійсного змісту правових норм та його роз'яснення іншим членам суспільства з метою правильної та однакової реалізації цими членами норм права;

б) судовий розгляд і вирішення спору про право із застосуванням заходів цивільно-правового примусу;

в) судовий розгляд справи про злочин з вирішенням питання про застосування заходів кримінального примусу;

г) визначений законом порядок застосування матеріальних правових норм;

д) встановлений законом порядок провадження у кримінальних, цивільних, господарських, адміністративних та інших справах, що обумовлює поділ галузей права та галузей законодавства на матеріальні та процесуальні.

9. Результатом минулої, чинної та прогнозованої юридичної практичної діяльності, осмислений у його єдності та взаємодії є:

а) функції юридичної практики;

б) зміст юридичної практики;

в) напрям юридичної практики;

г) соціально-правовий досвід;

д) результат юридичної практики.

10. Системою процесуальних дій та правовідносин, яка сформована на основі норм процесуального права є:

а) законодавча основа процесуально-правового механізму;

б) процесуальна фактична система;

- в) процесуальна фактична система за будовою;
- г) юридична основа процесуально-правового механізму;
- д) нормативна основа процесуально-правового механізму.

11. Елементами процесуально-правового механізму є:

- а) законодавча основа процесуально-правового механізму, процесуальна фактична система, процесуальна система за будовою;
- б) нормативна основа процесуально-правового механізму, процесуальна фактична система, процесуальна система за будовою;
- в) нормативна основа процесуально-правового механізму, матеріальна фактична система, процесуальна фактична система за будовою;
- г) юридична основа процесуально-правового механізму, процесуальна фактична система, процесуальна фактична система за будовою;
- д) нормативна основа процесуально-правового механізму, процесуальна фактична система, процесуальна фактична система за будовою.

12. Стадіями юридичного процесу є:

- а) діяльність, яка здійснюється виключно уповноваженими на те публічними органами (посадовими особами); конкретний склад, обсяг повноважень учасників правової форми діяльності чітко фіксуються у відповідних законах, в яких закріплено, хто може бути суб'єктом цієї діяльності, що він повинен робити і яким чином здійснювати свої службові функції;
- б) система взаємозалежних частин процесу, що складаються з низки послідовних юридичних дій, які характеризують динаміку розгляду заведеної юридичної справи і спрямовані на досягнення мети (результату);
- в) система однорідних юридичних засобів, дій та операцій, визначених у процесуальному законодавстві і пропонованих учасникам юридичної діяльності для вирішення всіх питань, що виникають в юридичному процесі;
- г) сукупність взаємопов'язаних дій членів суспільства, встановлених процесуальними нормами, які складають певну частину юридичного процесу;
- д) урегульований процесуальними нормами порядок діяльності компетентних державних органів, що виражається в системі їхніх процесуальних дій з підготовки, прийняття і документування юридичних рішень загального й індивідуального характеру.

13. Залежно від навантаження в динаміці юридичного процесу процесуальні акти класифікують на:

- а) вихідні, підсумкові, проміжні, процесуальні, інформаційні;
- б) нормативні, підсумкові, проміжні, допоміжні, інформаційні;
- в) вихідні, підсумкові, проміжні, допоміжні, інформаційні;
- г) правові, проміжні, допоміжні, інформаційні;
- д) регулятивні, захисні, проміжні, допоміжні, інформаційні.

14. Функцією, що виражає здійснення позитивного впливу на створення гарантій для реалізації прав, обов'язків, заборон, установлених правовими нормами, є:

- а) правореалізаційна функція юридичної практики;
- б) правоохоронна функція юридичної практики;
- в) реєстраційно-засвідчувальна функція юридичної практики;
- г) правоконкретизуюча функція юридичної практики;
- д) правороз'яснювальна функція юридичної практики.

15. Комплекс юридичних фактів, необхідних для виникнення і розвитку юридичного процесу при вирішенні конкретної юридичної справи – це:

- а) законодавча основа процесуально-правового механізму;
- б) процесуальна фактична система;
- в) процесуальна фактична система за будовою;
- г) юридична основа процесуально-правового механізму;
- д) нормативна основа процесуально-правового механізму.

III. Тематика рефератів

- «Деякі питання судових юрисдикцій».
- «Застосування принципів загальнопроцесуальної теорії при формуванні теоретичних засад парламентської процедури».
- «Негативні та позитивні риси юридичного процесу в Україні».
- «Поняття, сутність та тенденції розвитку юридичного процесу і юридичної процесуальної форми від стародавнього Риму до сучасності».
- «Правова процесуальна форма: дискусійні проблеми поняття».
- «Судовий процес як фундамент для реформування судової системи».
- «Установчий процес як різновид юридичного процесу».
- «Установчий процес як різновид юридичного процесу».
- «Юридичний процес як комплексна система підтримання режиму законності в правовій державі».
- «Юридичний процес як форма правової діяльності».

IV. Скласти схеми

- ✓ Поняття, ознаки, функції та види юридичної практичної діяльності. Структура юридичної практичної діяльності.
- ✓ Юридичний процес: поняття, ознаки та принципи.
- ✓ Форма юридичного процесу (процесуальна форма).
- ✓ Види юридичного процесу в Україні.
- ✓ Стадії юридичного процесу.
- ✓ Юридичний процес, його співвідношення з юридичною процедурою.
- ✓ Принципи юридичного процесу.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Мікрофон. Час – 10 хв. Наприкінці заняття викладач має надати кожному ЗВО можливість коротко і швидко висловити свої думки чи позиції на тему: «Тенденції розвитку юридичного процесу і юридичної процесуальної форми». Говорити може тільки той ЗВО, який отримав «уявний» мікрофон.

Практичне завдання №2

Заповнити таблицю. Функції юридичної практики:

1.	Реєстраційно-засвідчувальна	
2.	Правореалізаційна	
3.	Правоохоронна	
4.	Правозахисна	
5.	Штрафна	
6.	Правоконкретизуюча	
7.	Правороз'яснювальна	
8.	Правопрогностична	

Практичне завдання №3

Заповнити таблицю. Склад (структура) процесуальних правовідносин:

1.	Суб'єкти	
2.	Об'єкти	
3.	Зміст	

Практичне завдання №4

Заповнити таблицю. Види юридичного процесу за основними правовими формами здійснення функцій держави:

1.	Правотворчий процес		урегульована правовими нормами система взаємозалежних процедур (стадій) по судовому розгляду і вирішенню юридично значимих індивідуальних справ – цивільних, кримінальних,
2.	Правозастосовний процес		урегульована правовими нормами система взаємозалежних процедур (стадій) з прийняття, зміни, обнародування (доведення до відома виконавців) законів і підзаконних актів уповноваженими органами держави,

3.	Судовий процес (як різновид правозастосовного процесу)	урегульована правовими нормами система взаємозалежних процедур (стадій), здійснюваних уповноваженими органами держави, організаціями і посадовими особами, по формуванню, перетворенню або скасуванню органів держави, їхніх структурних підрозділів, посадових осіб.
4.	Установчий процес	урегульована правовими нормами система взаємозалежних процедур (стадій) з розгляду і вирішенню юридично значимих індивідуальних справ уповноваженими органами держави, організаціями і посадовими особами.
5.	Контрольно-наглядовий процес	урегульована правовими нормами система взаємозалежних процедур (стадій) з перевірки уповноваженими органами держави, організаціями і посадовими особами відповідності (невідповідності) контрольованих об'єктів формально-визначеним нормативам (стандартам), що завершується ухваленням рішення про заходи реагування, адекватні отриманим результатам.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканості народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
- ❖ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
- ❖ Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.

- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс законів про працю від 10 грудня 1971 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1971. № 50. Ст. 375.

Спеціалізована література:

1. Богачова Л. Л. Оприлюднення нормативно-правового акта як стадія підзаконного нормотворчого процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 18-21.
2. Борсук С. С. Проблемні питання здійснення фіксування адміністративного процесу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С. 104-108.
3. Борщенко В. В. Групові позови в господарському процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 19 с.
4. Брода А. Ю. Правова допомога адвоката в адміністративному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 18 с.
5. Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: моногр. Харків: Юрайт, 2017. 407 с.
6. Вапнярчук В. Щодо поняття кримінального процесу та його внутрішньої структури. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4. С. 216-224.
7. Волошина Л. Професіональна відповідальність адвоката. *Leges si Viata*. 2016. № 6. С. 21-24.
8. Гальонкін С. А. Адміністративно-правове забезпечення апеляційного провадження в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Суми, 2018. 24 с.
9. Глуховець М. М. Апеляційне провадження в системі проваджень адміністративного судового процесу. *Форум права*. 2013. № 3. С. 114-118.
10. Глущенко С. Участь вищих спеціалізованих судів у конституційному судочинстві. *Юридична Україна*. 2015. № 3. С. 55-62.
11. Гончарук С. Т. Адміністративний процес у сучасній вітчизняній правовій доктрині. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 4. С. 60-64.
12. Грабовська О. О. Теоретико-правові проблеми доказування у цивільному процесі України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2019. 32 с.
13. Гримич М. К. Судові акти як джерело адміністративного процесуального права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Тернопіль, 2017. 20 с.

14. Гринюк В. О. Суб'єкти реалізації функції обвинувачення у кримінальному процесі України. *Форум права*. 2016. № 2. С. 54-58.
15. Грищук О. В. Юридична техніка творення та тлумачення нормативно-правових договорів: теоретико-правовий вимір: моногр. Хмельницький: ХУУіП, 2017. 213 с.
16. Данелія О. С. До питання захисту політичних прав юридичної особи в Європейському суді з прав людини. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. С. 18-26.
17. Дашковська Т. М. Співвідношення правових норм і юридичного процесу у деяких правових системах світу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2016. 19 с.
18. Деркач А. Л. Захист прав людини у конституційному процесі: питання теорії та практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2019. 39 с.
19. Діхтієвський П. В. Якість адміністративно-процесуального законодавства: питання теорії та практики: моногр. Херсон: Гельветика, 2020. 207 с.
20. Дутка Г. І. Проблемні аспекти та шляхи вдосконалення вітчизняного законодавчого процесу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 3. С. 27-30.
21. Журавльов А. В. Суть та значення судових рішень в адміністративному процесі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. С. 74-79.
22. Завгородній В. А. Інтерпретація поняття «юридична практика» у сучасній теорії права. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 5. С. 11-14.
23. Завидняк В. І. Впровадження судового прецедента у кримінальний процес України: моногр. Ірпінь: УДФС України, 2019. 409 с.
24. Заєць А. С. Юридична практика як одна з основних форм правового виховання. *Право та державне управління*. 2016. № 4. С. 11-15.
25. Іванюта Н. В. Функції господарського процесуального права: теоретико-практичні аспекти: моногр. Одеса: Фенікс, 2018. 514 с.
26. Ілюпол І. М. Апеляційне провадження в цивільному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2018. 20 с.
27. Ільницький М. С. Конституційний процес в Україні. *Наше право*. 2017. № 4. С. 20-25.
28. Калініченко О. Ф. Конституційний процес як основа державного будівництва. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 1. С. 44-49.
29. Кеберник А. В. Наукова експертиза в адміністративно-юрисдикційній діяльності: питання теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2014. 19 с.
30. Кісліцина І. О. Роль прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості: питання теорії і практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2018. 23 с.
31. Коваленко І. П. Заявник як суб'єкт кримінально-процесуальних відносин:

- автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2019. 20 с.
32. Кокин А. В. Правовой статус представителя в юридическом процессе. *Вопросы экономики и права*. 2012. № 12. С. 51-55.
 33. Коломоець Т. Визначеність поняття «адміністративний процес» – умова ефективності нормопроектної та правозастосовної (в тому числі судової) діяльності. *Слово Національної школи суддів України*. 2012. № 1. С. 153-160.
 34. Коломоець Т. О. Адаптація інформаційного законодавства України до вимог ЄС як складова сучасного вітчизняного правотворчого процесу: моногр. Дніпропетровськ: НГУ, 2013. 163 с.
 35. Колюх В. В. Сучасний конституційний процес в Україні. Політологічний аналіз: моногр. Київ: Академія, 2015. 268 с.
 36. Крусян А., Мішина Н. Конституційний процес в Україні: втілення принципів європейського конституціоналізму. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 3. С. 72-79.
 37. Кулянда М. І. Особливості апеляційного провадження в порядку судового контролю в кримінальному процесі: моногр. Київ: АртЕк, 2017. 197 с.
 38. Куненко І. С. Конституційний процес в Україні: актуальні питання правового забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 210 с.
 39. Куненко І. С. Конституційний процес як вид законодавчого процесу. *Форум права*. 2013. № 4. С. 232-236.
 40. Кунєв Ю. Д. Адміністративний процес: проблеми визначення сутності та змісту. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 51-56.
 41. Купрій В. М. Інтерпретація поняття «юридичний процес» у сучасній правовій доктрині. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 2. С. 15-21.
 42. Купрій В. М. Конституційний процес: питання правових обмежень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 21 с.
 43. Кухнюк Д. Виконання адвокатом представництва у виконавчому процесі України. *Leges si Viata*. 2016. № 2. С. 80-83.
 44. Куц В. М. Юридична особа як об'єкт застосування кримінально-правових заходів: моногр. Київ: Нац. акад. прокуратури, 2017. 249 с.
 45. Кучинська О. П. Особливості процесуального статусу юридичних осіб у кримінальному процесі України: теорія та практика: моногр. Київ: Правова єдність. Алерта, 2017. 167 с.
 46. Лабенська Л. Л. Конституційний процес: основні види та зміст. *Правова позиція*. 2016. № 2. С. 176-183.
 47. Лейба О. А. Дефекти норм кримінального процесуального законодавства та засоби їх подолання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 20 с.
 48. Летянчин Л. Конституціоналізація адміністративного процесуального права: проблеми теорії та практики *Вісник. Національної академії правових наук України*. 2013. № 4. С. 67-80.

49. Лисенко Ю. О. Представництво в адміністративному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2018. 18 с.
50. Лихова С. Я. Вплив європейських норм та стандартів на юридичний процес в Україні. *Повітряне і космічне право*. 2011. № 3. С. 104-108.
51. Мазур О. Адміністративний процес в органах публічного управління: сутність і зміст поняття. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 4. С. 28-35.
52. Макаров М. А. Судовий контроль у кримінальному процесі: теоретичні та правові основи: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2018. 38 с.
53. Мельник Р. С. Адміністративне право і процес: теорія та практика правозастосування: моногр. Херсон: Гельветика, 2019. 211 с.
54. Мельник Я. Я. Безпека цивільного процесу: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2019. 39 с.
55. Милушев Д. Загальні умови судових дебатів як інститут кримінально-процесуального права. *Leges et Viata*. 2017. № 4. С. 49-52.
56. Мінгела О. А. Юридична практика у правовій системі суспільства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Кривий Ріг, 2018. 16 с.
57. Нагорнюк-Данилюк О. О. Спеціальне кримінальне провадження в кримінальному процесі України: моногр. Херсон: Гельветика, 2019. 198 с.
58. Нешик Т. С. Вердикт присяжних у кримінальному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 17 с.
59. Нижник Л. Система кримінального процесу та диференціація кримінального провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 5. С. 86-89.
60. Оніщенко Н. Конституційний процес: до питання про термінологічну визначеність і сутність спрямованості. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 130-135.
61. Павликов С. Г. Исполнительная процессуальная форма теоретико-правовые вопросы. *Государство и право*. 2012. № 5. С. 5-11.
62. Палешник С. І. Тлумачення в судовій практиці: поняття, особливості, види: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 20 с.
63. Пасенюк О. Розмежування конституційної та адміністративної юрисдикції. *Право України*. 2016. № 2. С. 38-44.
64. Первушина А. Відповідальність сторін як учасників господарського процесу. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2015. Vol. 2, Iss. 1. С. 325-330.
65. Петришина М. Нормотворчий процес в органах місцевого самоврядування в країнах Прибалтики. *Юридична Україна*. 2012. № 6. С. 19-23.
66. Пирожкова Ю. В. Регулятивна функція адміністративного права: генеза та сучасна трансформація в умовах реформаційних правотворчих процесів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. Вип. 21. С. 41-45.
67. Писаренко Н. Б. Застосовність гарантій права на справедливий суд в

- адміністративному судочинстві: практика Європейського суду з прав людини та українські реалії. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3. С. 214-228.
68. Писаренко Н. Б. Межі судового контролю щодо дискреційних адміністративних актів: практика Європейського суду з прав людини та українські реалії. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1. С. 109-119.
69. Подоляка А. М. Юридичний конфлікт в адміністративному процесі. *Наше право*. 2013. № 11. С. 19-24.
70. Подорожна Т. Методологічні засади конституціоналізації правового порядку: загально- та спеціально-правові проблеми. *Право України*. 2015. № 10. С. 113-121.
71. Поляков І. С. Апеляційне провадження в адміністративному судочинстві: проблеми та нові підходи до їх вирішення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 1(2). С. 50-53.
72. Поляков І. С. Перегляд рішень окружних адміністративних судів в апеляційному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2019. 16 с.
73. Полянський Т. Зловживання процесуальними правами: юридичні засоби попередження та можливості їх удосконалення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3. С. 31-38.
74. Помазанов А. В. Касаційне провадження у цивільному процесі України в контексті міжнародних стандартів судочинства. *Приватне право і підприємництво*. 2018. Вип. 18. С. 84-89.
75. Попков П. О. Мирова угода в господарському процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Кривий Ріг, 2019. 16 с.
76. Попов Р. В. Процесуальні способи захисту прав відповідачів в адміністративному процесі: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 17 с.
77. Пчелін В. Б. Класифікація суб'єктів адміністративних процесуальних правовідносин. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 3. С. 178-182.
78. Рабінович С. Принцип рівності прав людини у практиці Конституційного Суду України: проблеми методики застосування. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 97-111.
79. Радейко Р. І. Особливості формалізації права як стадії правотворчого процесу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2014. № 801. С. 81-85.
80. Розумний М. Конституційний процес: нова політична модель для України. *Віче*. 2013. № 23. С. 12-13.
81. Романюк Я., Бейцун І. Актуальні питання реформування цивільного процесуального законодавства України. *Право України*. 2012. № 8. С. 288-305.

82. Романяк М. М. Сутність адміністративної юрисдикції та процесуальних форм її реалізації: окремі питання визначення. *Держава та регіони*. 2017. № 1. С. 84-88.
83. Россильна О. В. Історія становлення інституту представництва в господарському процесі. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 218-222.
84. Россильна О. В. Представництво в господарському процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 21 с.
85. Сердюк В. Деякі питання судових юрисдикцій. *Право України*. 2012. № 8. С. 270-278.
86. Сердюк В. Судовий процес як фундамент для реформування судової системи. *Право України*. 2015. № 3. С. 71-77.
87. Симбірська Є. В. Належність і допустимість доказів у цивільному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 19 с.
88. Скомороха В. Судовий конституціоналізм в аспекті співвідношення конституційної та конвенційної юрисдикції. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 1. С. 40-48.
89. Слінько К. М. Функція правосуддя у кримінальному процесі. *Наше право*. 2017. № 1. С. 134-138.
90. Смалюк Р. Прогалини процесуального регулювання підготовчого судового провадження під час розгляду обвинувального акта в спрощеному провадженні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 1. С. 153-157.
91. Совгиря О. Прийняття актів Кабінетом Міністрів України як процесуальна форма закріплення його рішень. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 279-287.
92. Степанова Т. В. Класифікація учасників господарського процесу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 15 (2). С. 62-64.
93. Степанова Т. В. Правова культура учасників господарського процесу. *Правова держава*. 2014. № 17. С. 50-54.
94. Сурник В. М. Юридична практика: теоретичні підходи до розуміння в аспекті діяльності державної судової адміністрації України. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2013. № 2 (1). С. 197-203.
95. Тандир О. В. Адміністративний процес в захисті прав інтелектуальної власності. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право*. 2012. Вип. 173 (3). С. 225-231.
96. Татулич І. Ю. Цивільна процесуальна форма в суді першої інстанції в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 20 с.
97. Теплюк М. О. Теоретико-правові основи введення закону в дію: моногр. Київ: Парламент. вид-во, 2013. 479 с.

98. Тернушак М. М. Правова природа адміністративного процесу в контексті публічного адміністрування: моногр. Київ: ДНДІ МВС, 2019. 264 с.
99. Тертишник В. М. Правнича допомога та функція захисту в кримінальному процесі: гармонізація доктрини. *Правова позиція*. 2017. № 2. С. 128-137.
100. Тимошенко О. А. Касаційне провадження у цивільному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. Київ, 2012. 19 с.
101. Томенко М. Конституційний процес в Україні: у пошуках політичного і правового компромісу. *Верховенство Права*. 2016. № 1. С. 30-33.
102. Трофименко В. Актуальні питання системи кримінального процесу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 25. С. 265-269.
103. Трохлюк О. П. Реалізація засади забезпечення доведення винуватості в кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
104. Ульмер М. М. Касаційне провадження в адміністративному судочинстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
105. Цуркан М. Щодо критеріїв якості судових рішень в адміністративному процесі. *Право України*. 2016. № 2. С. 50-55.
106. Ченкова Н. Сутність принципу рівності перед законом і судом в адміністративному процесі. *Юридична Україна*. 2012. № 10. С. 26-30.
107. Чистоклетов Л. Стадії процесу юридичного прогнозування. *Право України*. 2016. № 1. С. 130-135.
108. Шабаровський Б. В. Перевірка доказів у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2019. 17 с.
109. Шаптала Н. К. Доказування в конституційному судовому процесі: філософсько-правові засади: моногр. Київ: Логос, 2018. 384 с.
110. Шевчук С. Забезпечення єдності судової практики в умовах існування спеціалізованої юрисдикції. *Право України*. 2013. № 9. С. 306-326.

ТЕМА 20. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

I. Словникова робота:

нормативне регулювання, соціальне регулювання, ознаки соціального регулювання, правове регулювання суспільних відносин, ознаки правового регулювання суспільних відносин, мета правового регулювання суспільних відносин, предмет правового регулювання суспільних відносин, правовий вплив, сфера правового регулювання, межі правового регулювання, метод правового регулювання, імперативний метод правового регулювання, диспозитивний метод правового регулювання, допоміжні (субсидіарні) методи правового регулювання, заохочувальний метод правового регулювання, рекомендаційний метод правового регулювання, способи правового регулювання, тип правового регулювання суспільних відносин, режим правового регулювання суспільних відносин, нормативне правове регулювання, законодавче регулювання, підзаконне регулювання, піднормативне правове регулювання, правозастосовне регулювання, договірне регулювання, нормативне правове регулювання, індивідуальне (ненормативне) правове регулювання, централізоване правове регулювання, децентралізоване правове регулювання, субординаційне правове регулювання, автономне правове регулювання, координаційне правове регулювання, механізм правового регулювання, елементи механізму правового регулювання, стадії механізму правового регулювання, факультативна стадія механізму правового регулювання, ефективність механізму правового регулювання суспільних відносин, дозволи, заборони, зобов'язання, заборони, заохочення, рекомендації, покарання, пільги, правові привілеї.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. Співвідношення понять «правовий вплив» і «правове регулювання» розглядається таким чином:

а) правове регулювання включає в себе й інші способи правового впливу, тому є більш широким поняттям;

б) правове регулювання є лише однією з форм впливу права на суспільні відносини;

в) правовий вплив і правове регулювання є самостійними елементами механізму реалізації права;

г) правовий вплив і правове регулювання є тотожним оскільки

використовуються для позначення одного й того явища;

д) це самостійні поняття, не перебувають у зв'язку між собою.

2. Предметом правового регулювання є:

- а) юридичні наслідки;
- б) сторони договору;
- в) об'єктивна сторона;
- г) суспільні відносини;
- д) суб'єктивна сторона.

3. Покладення на особу обов'язку певної активної поведінки здійснюється за допомогою:

- а) покарання;
- б) рекомендації;
- в) дозволу;
- г) заборон;
- д) зобов'язання.

4. Порядок встановлення прав і обов'язків суб'єктів права; ступінь визначеності наданих прав і «автономності» дій суб'єктів; взаємини суб'єктів правовідносин; наявність чи відсутність конкретного юридичного зв'язку між суб'єктами прав і обов'язків; шляхи і засоби забезпечення встановлених суб'єктивних прав і юридичних обов'язків – це:

- а) складові елементи механізму правового регулювання;
- б) способи правового регулювання;
- в) засоби правового регулювання;
- г) складові елементи суспільних відносин;
- д) складові елементи методу правового регулювання.

5. Юридичним схваленням суспільно корисної поведінки особи за допомогою винагороди за активну діяльність є:

- а) заохочення;
- б) покарання;
- в) рекомендація;
- г) пільга;
- д) дозвіл.

6. Передання повноважень з врегулювання певних суспільних відносин до інших державних та недержавних суб'єктів передбачає:

- а) автономне правове регулювання;
- б) субординаційне правове регулювання;
- в) координаційне правове регулювання;
- г) децентралізоване правове регулювання;
- д) централізоване правове регулювання.

7. Допоміжним способом правового регулювання є :

- а) примус;
- б) дозвіл за договором;
- в) дозвіл;
- г) зобов'язання;
- д) заборона.

8. Рекомендація як спосіб правового регулювання полягає у:

а) спеціальних правових пільгах, встановлених для конкретних суб'єктів вищого ешелону влади як необхідних для повного і якісного здійснення ними обов'язків;

б) юридичній пропозиції особі обрати оптимальний варіант поведінки;

в) юридичному осуді винної, протиправної поведінки, що виражається в негативній оцінці правопорушення й особи, котра його вчинила; є одним із видів обмежень у праві;

г) правомірному полегшенні становища суб'єкта права через і надання будь-яких переваг або часткового звільнення від виконання встановлених загальних правил і обов'язків;

д) покладанні на особу обов'язку певної пасивної поведінки, утримання від вчинення дій деякого роду під загрозою настання відповідальності; результати заборон – юридичні обов'язки пасивного типу.

9. Критеріями виміру дієвості правового регулювання є:

- а) цінність, економність та ефективність;
- б) доцільність, законність та ефективність;
- в) економність, цінність та гнучкість;
- г) економність, відповідність та ефективність;
- д) економність, перспективність та відповідність.

10. Метою механізму правового регулювання є:

а) упорядкованість суспільних відносин відповідно до цілей і задач правової держави;

б) заповнення прогалин у праві;

в) аналіз суспільних відносин до завдань соціальної, правової держави;

г) систематизація норм права;

д) удосконалення чинного законодавства України.

11. Правозастосовне регулювання поділяється на:

а) нормативне та підзаконне;

б) правоохоронне та правозахисне;

в) децентралізоване та договірне;

г) імперативне та договірне;

д) короткострокове та дострокове.

12. *Визначення Верховною Радою України внутрішньої та зовнішньої політики – це:*

- а) легальне регулювання;
- б) централізоване регулювання;
- в) автономне регулювання;
- г) імперативне регулювання;
- д) головне регулювання.

13. *Єдність правового регулювання полягає в:*

- а) охопленні ним з більшості питань, що визначаються правом, усіх членів та всієї території відповідного державного утворення;
- б) співіснуванні в межах однієї людської спільноти водночас декількох відносно незалежних (а іноді і конкуруючих поміж собою) систем моральних, релігійних, звичаєвих, корпоративних, професійних норм;
- в) урахуванні при реалізації правових норм тільки тих соціальних фактів, що передбачені у праві, і навпаки – в ігноруванні всіх інших не відображених у ньому фактичних обставин;
- г) моністичності, тобто неможливості одночасного функціонування в певному державно організованому суспільстві одразу декількох не узгоджених поміж собою систем правової регуляції;
- д) узгодженості дії та взаємну підтримку залучених до нього правових явищ.

14. *Правове регулювання, правовий вплив та правове забезпечення співвідносяться таким чином:*

- а) правове регулювання включає правовий вплив і правове забезпечення;
- б) правовий вплив включає правове регулювання і правове забезпечення;
- в) правове регулювання є частиною правового впливу, який виступає частиною правового забезпечення;
- г) правове забезпечення включає правовий вплив, а правове регулювання є відокремленим від них поняттям;
- д) правове регулювання та правовий вплив як синоніми входять до правового забезпечення.

15. *Правове регулювання – це:*

- а) сукупність умов і засобів, безпосередньо спрямованих на забезпечення режиму законності і правопорядку;
- б) режим правомірної діяльності органів держави, який знаходить свій прояв у прийнятті правових законів і підзаконних нормативно-правових актів, а також у їх неухильному додержанні;
- в) здійснюваний за допомогою юридичних засобів процес упорядкування суспільних відносин з метою забезпечення певної сукупності соціальних інтересів, які вимагають правового гарантування;

г) сукупність первинних засобів правового впливу на поведінку людей, пов'язаних з наділенням їх суб'єктивними юридичними правами або покладанням на них суб'єктивних юридичних обов'язків;

д) усі форми та напрями дії права на свідомість та поведінку людей.

Варіант 2

1. Метод правового регулювання – це:

а) сукупність засобів, прийомів, за допомогою яких право впливає на однорідні суспільні відносини;

б) основні напрями правового впливу на суспільні відносини;

в) основні вимоги, які пред'являються до учасників суспільних відносин;

г) основні напрями діяльності держави по виконанню суспільних задач;

д) однорідні суспільні відносини, що регулюються нормами права.

2. Способом правового регулювання, що полягає у наданні особі права на власні активні дії чи бездіяльність та наділяє особу суб'єктивними правами, є:

а) пільга;

б) зобов'язання;

в) дозвіл;

г) покарання;

д) заохочення.

3. Правове регулювання поширюється на:

а) всі стосунки між людьми;

б) лише ті суспільні відносини, що утворюють його предмет;

в) не на всі стосунки між людьми, а тільки на суспільні відносини між ними;

г) суспільні відносини, що утворюють його структуру;

д) систему суспільних відносин та право, яке не може справляти свій регулятивний вплив інакше як через людей, безпосередньо діючи на їх свідомість.

4. Первинними засобами правового впливу на поведінку людей, пов'язані з наділенням їх суб'єктивними юридичними правами або покладанням на них суб'єктивних юридичних обов'язків є:

а) методи правового регулювання;

б) напрями правового регулювання;

в) способи правового регулювання;

г) особливості правового регулювання;

д) види правового регулювання.

5. *Особливе місце в юридичній регламентації суспільних відносин посідає:*

- а) автономне правове регулювання;
- б) субординаційне правове регулювання;
- в) координаційне правове регулювання;
- г) децентралізоване правове регулювання;
- д) централізоване правове регулювання.

6. *Юридичний осуд винної, протиправної поведінки, що виражається в негативній оцінці правопорушення й особи, котра його вчинила – це:*

- а) кара;
- б) покарання;
- в) обмеження;
- г) заборона;
- д) зобов'язання.

7. *Принцип «заборонено все, крім прямо дозволеного законом» виражає сутність:*

- а) імперативно-дозвільного типу правового регулювання;
- б) загально-дозвільного типу правового регулювання;
- в) індивідуально-дозвільного типу правового регулювання;
- г) спеціально-дозвільного типу правового регулювання;
- д) конкретно-дозвільного типу правового регулювання.

8. *До системи елементів механізму правового регулювання необхідно віднести такі правові засоби:*

- а) норми права, правовідносини;
- б) нормативно-правові акти, акти тлумачення норм права;
- в) правосвідомість, правова культура, правова поведінка;
- г) норми права, правовідносини, акти застосування, акти тлумачення норм права;
- д) реалізація права, тлумачення права.

9. *Зумовлена організацією конкретна міра результативності правового регулювання, яка виявляється у певному співвідношенні між: очікуваними та фактичними наслідками дії права на суспільні відносини – це:*

- а) ефективність правового регулювання;
- б) результативність правового регулювання;
- в) дієвість правового регулювання;
- г) продуктивність правового регулювання;
- д) інтерпретація правового регулювання.

10. Координаційне правове регулювання (на відміну від субординаційного) має:

- а) односторонній характер і не передбачає узгодження правових приписів, що при цьому встановлюються з особами, на яких поширюється їх дія;
- б) широкі можливості із встановлення конкретного правового режиму розпорядження;
- в) двосторонній або багатосторонній характер і полягає у встановленні відповідних юридичних правил поведінки на основі консенсусу, в тому числі з залученням до їх формулювання осіб, які в подальшому самі виступають адресатами таких приписів;
- г) односторонній характер і реалізується переважно через видання різноманітних нормативно-правових актів;
- д) всі повноваження з юридичного вирішення відповідного кола питань, які концентруються на рівні вищих та центральних органів державної влади.

11. Критерієм ефективності правового регулювання є:

- а) з'ясування того, чи забезпечують обрані в процесі правової регламентації суспільних відносин конкретні способи регулятивного впливу на поведінку людей відповідні ним форми реалізації правових норм;
- б) врахування витрат, пов'язаних із досягненням його певного результату;
- в) з'ясування ефективності окремих юридичних приписів;
- г) з'ясування того, чи відповідають юридичні норми загальносоціальним закономірностям та природі суспільних відносин;
- д) виконання обов'язків щодо здійснення правозастосовної та контрольно-наглядової діяльності.

12. Допоміжними способами правового регулювання є:

- а) заохочення та дозволи;
- б) покарання та зобов'язання;
- в) пільги та заборони;
- г) покарання та пільги;
- д) заборони та заохочення.

13. Суб'єктом визначення загальних засад та основних засобів правового регулювання є:

- а) держава;
- б) суспільство;
- в) політичні партії;
- г) громадські організації;
- д) правознавці.

14. Основний метод правового регулювання суспільних відносин:

- а) заохочувальний;
- б) рекомендаційний;

- в) факультативний;
- г) допоміжний;
- д) диспозитивний.

15. За допомогою юридичних правил поведінки загального характеру, які закріплюються в нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах, правових прецедентах, правових звичаях здійснюється:

- а) координаційне правове регулювання;
- б) децентралізоване правове регулювання;
- в) централізоване правове регулювання;
- г) індивідуальне правове регулювання;
- д) нормативне правове регулювання.

Варіант 3

1. До ознак правового регулювання відноситься:

- а) може здійснюватися й через окремі юридичні засоби (наприклад, тільки через норми права);
- б) не завжди є обов'язковим та припускає застосування примусових заходів впливу;
- в) поширюється виключно на суб'єктів права, тобто осіб, для яких правові норми встановлюють певні юридичні права і обов'язки;
- г) охоплює як передбачувані, так і не плановані наслідки дії права;
- д) має своїм об'єктом не тільки поведінку людини, а й її свідомість.

2. До основних способів правового регулювання належать:

- а) дозволи та зобов'язання;
- б) заборони та заохочення;
- в) рекомендації та заборони;
- г) покарання та зобов'язання;
- д) пільги та заохочення.

3. Заборона як спосіб правового регулювання полягає у:

- а) юридичній пропозиції особі обрати оптимальний варіант поведінки;
- б) юридичному осуді винної, протиправної поведінки, що виражається в негативній оцінці правопорушення й особи, котра його вчинила; є одним із видів обмежень у праві;
- в) правомірному полегшенні становища суб'єкта права через і надання будь-яких переваг або часткового звільнення від виконання встановлених загальних правил і обов'язків;
- г) покладенні на особу обов'язку певної пасивної поведінки, утримання від вчинення дій деякого роду під загрозою настання відповідальності;

результати заборон – юридичні обов'язки пасивного типу;

д) спеціальних правових пільгах, встановлених для конкретних суб'єктів вищого ешелону влади як необхідних для повного і якісного здійснення ними обов'язків.

4. *Особливим порядком правового регулювання, що виражається у певному поєднанні способів і створює стан більшого чи меншого сприяння для задоволення інтересів суб'єкта права є:*

- а) тип правового регулювання;
- б) режим правового регулювання;
- в) спосіб правового регулювання;
- г) метод правового регулювання;
- д) напрям правового регулювання.

5. *За характером розподілу компетенції з юридичної регламентації суспільних відносин правове регулювання класифікують на:*

- а) загальне та індивідуальне;
- б) централізоване та децентралізоване;
- в) координаційне та субординаційне;
- г) індивідуальне та колективне;
- д) координаційне та індивідуальне.

6. *Система правових засобів, за допомогою яких забезпечується стабільність суспільних відносин шляхом найбільш оптимального поєднання індивідуальних, громадських та державних інтересів членів соціуму з метою створення умов для прогресивного розвитку кожної особистості – це:*

- а) структуру механізму правового регулювання;
- б) склад механізму правового регулювання;
- в) стадії механізму правового регулювання;
- г) механізм правового регулювання;
- д) ефективність механізму правового регулювання.

7. *Правові засоби впливу на суб'єктів права – це:*

- а) механізм правового регулювання;
- б) статична частина механізму правового регулювання;
- в) динамічна частина механізму правового регулювання;
- г) механізм правового впливу;
- д) правовідносини.

8. *Регулювання конкретних відносин, що здійснюється на нормативному рівні, але не вичерпане нормо творцем і допускає додаткове регулювання - це:*

- а) піднормативне регулювання;
- б) договірне регулювання;

- в) звичайне регулювання;
- г) правове регулювання;
- д) законне регулювання.

9. *Завершальною стадією механізму правового регулювання є:*

- а) стадія правової регламентації;
- б) застосування норм права;
- в) стадія, пов'язана з виникненням між суб'єктами права індивідуалізованих юридичних зв'язків;
- г) реалізація норм права;
- д) тлумачення норм права.

10. *Процес впливу права на громадське життя, свідомість і поведінку людей за допомогою як правових, так і неправових засобів – це:*

- а) правове регулювання;
- б) правовий вплив;
- в) межі правового регулювання;
- г) засоби правового регулювання;
- д) режим правового регулювання.

11. *Юридична пропозиція особі обирати варіант поведінки – це:*

- а) дозволи;
- б) зобов'язання;
- в) заборони;
- г) заохочення;
- д) рекомендації.

12. *Правовий режим регулювання суспільних відносин за способами регулювання поділяється на:*

- а) стимулювальний та обмежувальний;
- б) основний та додатковий;
- в) звичайний та надзвичайний;
- г) загальний та спеціальний;
- д) законний та договірний.

13. *Особливу роль у правовому регулюванні суспільних відносин відіграє:*

- а) правова культура;
- б) правова свідомість;
- в) правове виховання;
- г) стан законності у суспільстві;
- д) прийняття нормативно-правових актів.

14. Типом правового регулювання, за яким особа може обирати лише ті форми поведінки, що безпосередньо визнані в законі як припустимі, є:

- а) загальнодозволений;
- б) загальнозабороняючий;
- в) спеціально-дозволений;
- г) спеціально-заборонний;
- д) рекомендаційний.

15. Загальність правового регулювання полягає в:

а) співіснуванні в межах однієї людської спільноти водночас декількох відносно незалежних (а іноді і конкуруючих між собою) систем моральних, релігійних, звичаєвих, корпоративних, професійних норм;

б) урахуванні при реалізації правових норм тільки тих соціальних фактів, що передбачені у праві, і навпаки — в ігноруванні всіх інших не відображених у ньому фактичних обставин;

в) охопленні ним з більшості питань, що визначаються правом, усіх членів та всієї території відповідного державного утворення;

г) моністичності, тобто неможливості одночасного функціонування в певному державно організованому суспільстві одразу декількох не узгоджених між собою систем правової регуляції;

д) узгодженості дії та взаємну підтримку залучених до нього правових явищ.

III. Тематика рефератів

- «Співвідношення понять «правове регулювання» і «правовий вплив»: питання теорії та практики».
- «Правовий режим та механізм правового регулювання: ознаки та співвідношення».
- «Механізм правового регулювання як система правових засобів».
- «Сфера правового регулювання: поняття, знаки, види».
- «Правове регулювання внесення змін до Конституції України».
- «Місце і роль конкретизації права у механізмі правового регулювання».
- «Правова ідеологія як складовий елемент механізму державно-правового регулювання».
- «Правове регулювання та правовий вплив: теоретичні аспекти»

IV. Скласти схеми

- ✓ Механізм правового впливу: напрями прояву.
- ✓ Механізм правового регулювання суспільних відносин: поняття, елементи, стадії.
- ✓ Ознаки та види правового регулювання суспільних відносин.
- ✓ Поняття, особливості та предмет регулювання суспільних відносин.
- ✓ Правовий режим.

- ✓ Проблеми співвідношення понять «правове регулювання» і «правовий вплив» у сучасній теорії права.
- ✓ Співвідношення правового регулювання і правового впливу.
- ✓ Способи, методи та типи правового регулювання.
- ✓ Правовий режим.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Мікрофон. Час – 10 хв. Наприкінці заняття викладач має надати кожному ЗВО можливість коротко і швидко висловити свої думки чи позиції на тему: «Місце і роль конкретизації права у механізмі правового регулювання». Говорити може тільки той ЗВО, який отримав «уявний» мікрофон.

Практичне завдання №2

Заповнити таблицю. Правове регулювання. До кожного визначення підберіть правильне поняття і позначте його порядковий номер:

1.	Правове регулювання	Узятий в єдності та різноманітності процес впливу права на суспільне життя, свідомість і поведінку людей за допомогою як правових, так і неправових засобів.
2.	Правовий вплив	Здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток.
3.	Дозволи	Покладання на особу обов'язку утримуватись від вчинення дій певного роду (тільки так не роби).
4.	Заборони	Покладання на особу обов'язку активної поведінки (роби тільки так).
5.	Зобов'язання	Надання особі права на власні активні дії (роби, як вважаєш за потрібне).
6.	Механізм правового регулювання	Сукупність суспільних відносин, яку можна й необхідно впорядкувати за допомогою права і правових засобів
7.	Сфера правового регулювання	Узята в єдності система правових засобів, способів і форм, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок.

Практичне завдання №3

Заповнити таблицю. Правове регулювання:

1.	Ознаки правового регулювання	1)
		2)
		3)
		4)
		5)
		6)
2.	Відмінності між правовим регулюванням і правовим впливом	за обсягом...
		за змістом...
		за механізмом реалізації права
3.	Основні канали правового впливу	1)
		2)
4.	Види сфер правового регулювання за принципом співвідношення можливого й необхідного	1)
		2)
		3)
5.	Сфери правового регулювання за характером юридичної діяльності	1)
		2)
		3)
6.	Сфери правового регулювання за блоками суспільних відносин	1)
		2)
		3)
		4)
7.	Основні напрями правового регулювання	1)
		2)
		3)
		4)
		5)
		6)

Практичне завдання №4

Заповніть таблицю. Правове регулювання:

1.	Види правового регулювання	1)
		2)
2.	Способи правового регулювання	1)
		2)
		3)
3.	Види норм за характером приписів	1)
		2)
		3)
4.	Форми реалізації права	1)
		2)
		3)
5.	Типи правового регулювання	1)
		2)
6.	Ознаки механізму правового регулювання	є складовою механізму...
		2) поєднує всі...
		3) утворює систему
		4) є динамічною частиною...
		5) результатом його діяльності є встановлення...
7.	Елементи механізму правового регулювання	1)
		2)
		3)
		4)
		5)
8.	Стадії механізму правового регулювання	1)
		2)
		3)
9.	Правові форми діяльності держави	1)
		2)
		3)
		4)
		5)

Практичне завдання №5

Заповнити таблицю. Правове регулювання:

1	Предмет правового регулювання	
2	Види правового регулювання за способом поєднання загальних дозволів і заборон	1)
		2)
3	Види правового регулювання за територіальним принципом	1)
		2)
4	Види правового регулювання за суспільними відносинами, на які воно поширюється	1)
		2)
5	Обов'язкові стадії правового регулювання	1)
		2)
		3)
6	Мета правового регулювання	1)
		2)
		3)
		4)
7	Фактори, що забезпечують ефективність правового регулювання	1)
		2)
		3)

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканості народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

- ❖ Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
- ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
- ❖ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
- ❖ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
- ❖ Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.

Спеціалізована література:

1. Glukhov A. The legal nature of relations in the civil service. *Sciences of Europe*. 2017. № 14, ч. 3. С. 55-64.
2. Ryabova M. Legal relationship as a system. *Sciences of Europe*. 2017. № 18, ч. 2. С. 61-63.
3. Адашис Л. І., Дробко О. А. Конституційне право громадян на мирні зібрання: сучасний стан правового регулювання в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 54-57.
4. Алексеєва О. Є. Новітні засади нормативно-правового регулювання державної служби в Україні. *Форум права*. 2016. № 1. С. 10-15.
5. Андрущакевич Ю. В. Місце і роль конкретизації права у механізмі правового регулювання. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2012. Вип. 55. С. 88-94.
6. Антонов В. О. Суспільство як об'єкт національної безпеки Української держави. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 79-84.
7. Баштанник А. Теоретико-методологічні засади функціонування механізмів регулювання діяльності органів державної влади. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 2. С. 64-69.
8. Бедний О. Адміністративно-правове регулювання створення посади та визначення посадових повноважень в органах місцевого самоврядування.

- Evropský politický and law diskurz*. 2016. Svazek 3., 5. vydání. С. 57-62.
9. Беспалова О. Відомча адміністративна нормотворчість як елемент механізму реалізації правоохоронної функції держави. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 36-42.
 10. Бистрик Г. М. Правові форми діяльності держави в регулюванні суспільних відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 18 с.
 11. Біленко М. С. Корпоративні права господарюючих суб'єктів як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 92-95.
 12. Богуцький П. Правовий режим: методологічні рівні дослідження. *Право України*. 2013. № 1-2. С. 317-323.
 13. Бондар В. В. Щодо проблем адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 38. С. 12-17.
 14. Боняк В. О. Методологічний аналіз сучасних інтерпретацій поняття «конституційно-правове регулювання». *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спеціальний випуск, ч. 2. С. 19-23.
 15. Ваньчук І. Д. Поняття й сутнісні ознаки правового регулювання суспільних відносин: сучасний погляд. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 32 (1). С. 7-10.
 16. Ваньчук І. Д. Система правового регулювання суспільних відносин: теоретико-методологічний аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2018. 16 с.
 17. Вінник О. Інноваційні відносини: ключові проблеми вдосконалення правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 2. С. 36-41.
 18. Віхляєв М. Ю. Державно-правовий регулюючий вплив на діяльність радянських громадських організацій. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 4. С. 4-16.
 19. Голуб В. О. До питання про адміністративно-правовий вплив. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 2. С. 49-53.
 20. Голуб В. О. Співвідношення понять «правовий вплив» та «адміністративно-правовий вплив». *Вісник Одеського Національного університету. Серія: Правознавство*. 2014. Вип. 1. С. 130-136.
 21. Гольцова О. Є. Соціальне регулювання та правове регулювання-співвідношення понять. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 53-57.
 22. Горбатенко В. Право як форма регулювання соціальних відносин. *Право України*. 2014. № 5. С. 22-30.
 23. Городецька І. А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. *Форум права*. 2016. № 1. С. 60-66.

24. Грабова Я. О. Особливості правового регулювання реалізації особою конституційного права на притулок в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 6. С. 40-43.
25. Губерська Н. Л. Державне регулювання вищої освіти в умовах демократизації публічних відносин в Україні. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 153-159.
26. Гуд А. М. Адміністративний договір як форма договірного регулювання адміністративно-правових відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 19 с.
27. Гудзь І. Г., Шамрук М. Ю. Особливості адміністративного правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. №5. С. 198-200.
28. Дем'янчук Ю. В. Поняття соціально-політичного механізму правового регулювання та його елементи. *Право і суспільство*. 2015. № 6.2 (2). С. 9-13.
29. Демків Р. Я. Правове регулювання як юридичне явище: окремі аспекти розуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 34. С. 19-23.
30. Денисова А. М. Механізм правового впливу: напрями прояву. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2012. Вип. 55. С. 57-65.
31. Денисова А. Правовий вплив: природа та функціональне призначення. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2012. Вип. 55. С. 3-10.
32. Денісова Л. Л. Правове регулювання соціального забезпечення працівників поліції в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
33. Дергунова О. І. Психологічні аспекти правового регулювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. Вип. 28. С. 12-14.
34. Діковська І. А. Принципи правового регулювання міжнародних приватних договірних зобов'язань: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 462 с.
35. Загорулько Є. О. Сутність, ознаки та правове регулювання заходів адміністративного примусу у виконавчому провадженні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6. Т. 1. С. 204-206.
36. Зуй В. В. Правове регулювання адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 107-111.
37. Іванщук А. А. Нормативне регулювання діяльності судової гілки влади: адміністративно-правові аспекти. *Форум права*. 2013. № 1. С. 355-358.
38. Ільницький О. В. Проблеми правового регулювання фінансової системи України в умовах дії спеціальних адміністративно-правових режимів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1. Т. 1. С. 79-85.

39. Іщенко І. А. Система правового регулювання суспільних відносин в умовах правової державності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 20 с.
40. Іщенко І. Проблеми співвідношення понять «правове регулювання» і «правовий вплив» у сучасній теорії права. *Юридична Україна*. 2011. № 8 (104). С. 21-26.
41. Кархут О. Я. Ефективність механізму правового регулювання суспільних відносин в освітній сфер. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2015. Вип. 28. С. 200-205.
42. Кархут О. Я. Сучасний стан і проблеми механізму правового регулювання суспільних відносин у сфері освіти. *Публічне право*. 2013. № 4. С. 267-273.
43. Касмінін О. В. Особливості правового регулювання механізму захисту конституційних трудових прав працівників: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 19 с.
44. Клименко Н. Г. Суб'єкти державного регулювання діяльності недержавних інституцій у сфері національної безпеки. *Sciences of Europe*. 2017. № 22, ч. 2. С. 7-17.
45. Кобрин В. С. Конституційно-правове регулювання статусу глав урядів держав Вишеградської групи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 61-64.
46. Коропатнік І. М. Генеза правового регулювання взаємодії воєнної організації та громадянського суспільства. *Форум права*. 2016. № 3. С. 154-158.
47. Котенко О. А. Правове регулювання та правовий вплив: теоретичні аспекти. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 76-80.
48. Кривицький Ю. В. Спеціалізовані норми права в механізмі правового регулювання: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 260 с.
49. Кузьменко О. В. Феномен адміністративно-правового заохочення: моногр. Львів: Атлас, 2010. 201 с.
50. Куненко І. Проблеми правового регулювання внесення змін до Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 2. С. 90-93.
51. Куракін О. М. Аналіз співвідношення категорії «ефективність правового регулювання» й суміжних понять. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 2. С. 7-10.
52. Куракін О. М. Категорія правовідносини в системі нормативного регулювання. *Право і суспільство*. 2013. № 2. С. 8-15.
53. Куракін О. М. Поняття і зміст нормативно-правового регулювання як юридичного явища. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2013. № 3. С. 10-15.
54. Куракін О. М. Умови ефективності механізму правового регулювання. *Право і суспільство*. 2015. № 6, ч. 2. С. 24-29.

55. Кушнір С. М. Правові засоби громадського контролю в механізмі правового регулювання: дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2011. 247 с.
56. Ладиченко В. В., Ємельяненко К. О. Особливості правового регулювання місцевого самоврядування в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. Т. 1. С. 32-34.
57. Левченков О. І. Вплив процесів глобалізації та євроінтеграції на ефективність регулювання суспільних відносин. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 2. С. 83-91.
58. Левченков О. І. Межі та сфери правового регулювання. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 3. С. 19-29.
59. Левченков О. І. Проблеми правового регулювання суспільних відносин: загальнотеоретичні аспекти: моногр. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. 527 с.
60. Литвин І. І. Напрями вдосконалення правового регулювання адміністративних відносин у сфері надання освітніх послуг. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 20. С. 43-45.
61. Лобода К. С. Міжнародно-правове регулювання соціальних відносин в Європі: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 198 с.
62. Лозовой С. В. Правове регулювання індивідуальних трудових спорів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Луганськ, 2009. 20 с.
63. Лотюк О. С. Особливості механізму конституційно-правового регулювання громадянського суспільства. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 1. С. 92-101.
64. Лук'янець В. С. Правове регулювання відносин конкуренції у Євросоюзі: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 242 с.
65. Луць В. В. Господарсько-правове регулювання суспільних відносин в Україні. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 1. С. 179-180.
66. Мазур Т. В. Метод правового регулювання як критерій встановлення меж фінансового права. *Теорія фінансового права*. 2011. № 4 (18). С. 8-10.
67. Матвієнко А. Державно-правове регулювання туристичної галузі в Україні: історичний аспект. *Юридична Україна*. 2014. № 2. С. 19-24.
68. Мацелюха І. Правове регулювання внутрішньо церковних відносин у джерелах римського та візантійського права. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 22-28.
69. Мацькевич М. М., Ваньчук І. Д. Правове регулювання суспільних відносин: аспекти співвідношення його державної та недержавної складових. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2015. № 12. С. 33-39.
70. Мельник О. Сфера правового регулювання: поняття, знаки, види. *Право України*. 2010. № 9. С. 132-138.

71. Мельничук Н. О. Договірне регулювання трудових відносин в нових економічних умовах: моногр. Київ: Хай-Тек Прес, 2012. 339 с.
72. Месюк М. П. Механізми регулювання взаємодії інститутів влади і громадянського суспільства: організаційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2014. 20 с.
73. Мех Ю. В. Окремі аспекти співвідношення державного управління та публічної адміністрації в Україні: номінальні дефініції. *Право і суспільство*. 2015. № 5-2 (2). С. 134-137.
74. Мілова Т. Конституційні принципи регулювання духовно-етичних та ідеологічних відносин в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 1. С. 72-75.
75. Могілевський Л. Роль вищих органів державної влади у сфері видання нормативно-правових актів підзаконного характеру. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 145-151.
76. Мукомела І. Інформаційне суспільство та його ознаки: теоретично-правовий аспект. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 2 (81). С. 130-138.
77. Мурашин О. Г. Оновлена конструкція елементів механізму правового регулювання. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. №4. С. 12-14.
78. Мухін В. В. Індивідуальне правове регулювання: загальнотеоретична характеристика: моногр. Харків: Право, 2017. 319 с.
79. Мухін В. В. Правозастосовний акт як форма індивідуального правового регулювання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 23. С. 14-16.
80. Наден О. В. Теоретичні основи кримінально-правового регулювання суспільних відносин в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2013. 36 с.
81. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 600 с.
82. Настасяк І. Соціальні детермінанти правового впливу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2014. № 782. С. 76-82.
83. Огаренко Т. О. Соціальний механізм регулювання правової системи українського суспільства: автореф. дис. ... д-ра соціол. наук. Запоріжжя, 2012. 40 с.
84. Оніщенко Н. Механізм розвитку національних правових систем як сукупність зовнішньоінтеграційних та внутрішньонаціональних складових. *Право України*. 2009. № 10. С. 83-88.
85. Осипова Н. П. Специфіка реалізації правосвідомості в процесі правового регулювання. *Проблеми законності*. 2008. Вип. 95. С. 89-94.
86. Отраднава О. О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 327 с.

87. Пайда Ю. Ю. Зарубіжний досвід правового регулювання реалізації прав людини та релігійної свободи. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 2. С. 34-39.
88. Пашутін В. В. Межі правового регулювання: поняття та види. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2012. Вип. 2. С. 3-8.
89. Погрібний І. М., Матат Ю. І. Місце та роль юридичної техніки в механізмі правового регулювання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. Вип. 44. С. 6-12.
90. Пушкіна О. Особливості конституційно-правового регулювання інституту Президента України. *Юридична Україна*. 2012. № 2. С. 20-25.
91. Пушкіна О. Правове регулювання внесення змін до Конституції України. *Юридична Україна*. 2013. № 3. С. 27-32.
92. Рабінович С. П. Природно-правові засади юридичного регулювання суспільних відносин в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Львів, 2011. 36 с.
93. Раданович Н. Юридичні зобов'язання у світлі загальнодозвільного правового регулювання. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 6, ч. 2. С. 137-141.
94. Римар І. А. Правове регулювання індивідуальних трудових відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 20 с.
95. Саакян М. Б. Правовий режим як особливий порядок регулювання суспільних відносин. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 1. С. 14-16.
96. Сарновська С. О. Інструменти та засоби правового регулювання. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2008. № 2. С. 21-28.
97. Сидоренко В. В. Дієвість механізму правового регулювання як передумова впорядкування суспільних відносин. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2012. Вип. 29. С. 34-44.
98. Сидоренко В. В. Основні підходи до розуміння сутності механізму правового регулювання. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2012. Вип. 55. С. 112-117.
99. Ситник О. М. Правова ідеологія як складник механізму державно-правового регулювання. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2012. Вип. 56. С. 8-13.
100. Сімонова І. П. Методи адміністративно-правового регулювання державно-службових відносин у контролюючих органах у сфері оподаткування: поняття та зміст. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 1. С. 185-189.
101. Службський І. Й. Проблеми правового регулювання проходження служби працівниками органів внутрішніх справ. *Право і Безпека*. 2012. № 2 (44). С. 37-41.
102. Соколова І. О. Особливості приватноправового режиму правового регулювання суспільних відносин. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 135. С. 19-29.

103. Стрельченко О. Г. Заохочення як метод управління у сфері охорони здоров'я: автореф. дис... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 17 с.
104. Стрілець О. М. Місце та роль правових звичаїв у сфері приватноправового регулювання. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 51-57.
105. Сухицька Н. В. Правове регулювання: проблеми ефективності. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2012. Вип. 57. С. 39-45.
106. Тамаря Я. В. Правове регулювання діяльності суб'єктів публічної адміністрації щодо державної реєстрації речових прав на нерухоме майно. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спеціальний випуск, ч. 1. С. 173-176.
107. Тимчак В. В., Лошак О. С. Адміністративно-правове регулювання освітньої діяльності України з урахуванням європейських стандартів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 273-276.
108. Титарчук В. В. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності державних підприємств. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 4. С. 204-208.
109. Ткач М. Державне регулювання та державне управління: співвідношення понять. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 8. С. 110-113.
110. Хомишин І. Ю. Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. Вип. 28. С. 53-55.
111. Хохленко О. Нормативно-правове регулювання освіти в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 4. С. 71-73.
112. Черкас М. Є. Правосвідомість та її функції в механізмі правового регулювання: моногр. Харків: Право, 2014. 153 с.
113. Чуприна Ю. Ю. Система методів правового регулювання в сучасній Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 1. С. 23-28.

ТЕМА 21. ОСНОВНІ ПРАВОВІ СИСТЕМИ СУЧАСНОСТІ

I. Словникова робота:

порівняльне правознавство, система права, система законодавства, принципи права, правова культура, юридичні установи, юридична техніка, юридичні терміни, інтегративна функція правової системи, регулятивна функція правової системи, комунікативна функція правової системи, охоронна функція правової системи, правова сім'я, романо-германська правова сім'я, англосаксонська правова сім'я, судовий прецедент, загальне право, право справедливості, соціалістична правова сім'я, сім'я релігійного і традиційного права, Коран, Суна, Іджма, іудаїзм, буддизм, сім'я цивільного права, правова система, змішані правові системи, європейське право, правовий звичай, правова доктрина, канонічне право, рецепція, формальні джерела права, іудейське право, мусульманське право, статутне право, делеговане законодавство, структура правової системи, інституціональна складова структура правової системи, нормативна складова структура правової системи, ідеологічна складова структура правової системи, функціонально-соціальна складова структура правової системи, комунікативна складова структура правової системи.

II. Вирішити тестові завдання

Варіант 1

1. *Комплекс взаємозалежних і погоджених правових засобів, які призначені для регулювання суспільних відносин, а також сукупність юридичних явищ і процесів, що виникають внаслідок такого регулювання – це:*

- а) правова система;
- б) правова сім'я;
- в) сім'я загального права;
- г) національна правова система;
- д) система права.

2. *Поняття « правонаступництво » та « наступність у праві » співвідносяться таким чином:*

- а) поняття « правонаступництво » та « наступність у праві » не перебувають у зв'язку;
- б) поняття « правонаступництво » та « наступність у праві » є тотожними;
- в) « правонаступництво » є різновидом « наступності у праві »;
- г) « правонаступництво » є більш широким поняттям, ніж « наступність у праві »;
- д) поняття « правонаступництво » та « наступність у праві » взаємопов'язані, але не є тотожними.

3. Функція правової системи, що відображається в упорядкуванні найважливіших суспільних відносин:

- а) інтегральна;
- б) охоронна;
- в) регулятивна;
- г) виховна;
- д) статична.

4. Сукупність національних правових систем, заснована на спільності джерел, структури права та історичного шляху його формування – це:

- а) мусульманська система;
- б) національна правова система;
- в) правова сім'я;
- г) економічна система;
- д) державна система.

5. Стійка єдність компонентів правової системи та сукупність усіх прямих і зворотних постійних зв'язків між ними, що забезпечують її правову цілісність – це:

- а) структура правової системи;
- б) інститут правової системи;
- в) елемент правової системи;
- г) система правової системи;
- д) зміст правової системи.

6. До спеціальних правових засобів правової системи належить:

- а) правомірна поведінка;
- б) норми та принципи права;
- в) юридична практика;
- г) правове виховання;
- д) правосвідомість.

7. Віддиференційовані правові системи утворюють:

- а) англосаксонську та романо-германську правові сім'ї;
- б) романо-германську правову сім'ю та сім'ю загального права;
- в) англосаксонську правову сім'ю та сім'ю загального права;
- г) далекосхідну та романо-германську правові сім'ї;
- д) скандинавську та романо-германську правові сім'ї.

8. На джерелах скандинавського права позначився вплив:

- а) загального права;
- б) германського права;
- в) спеціального права;

- г) конституційного права;
- д) додаткового права.

9. Характерною рисою американського права є:

- а) норми, що мають казуальний характер, висока роль судового прецеденту;
- б) дворівнева правова система (федеральний державний устрій);
- в) систематизація права, яка здійснюється шляхом консолідації;
- г) право справедливості;
- д) законодавство, яке займає підпорядковане становище щодо судового прецеденту.

10. Боговідвертий священний закон, який становить основу мусульманського права

- а) шаріат;
- б) іджма;
- в) кияс;
- г) дхарма;
- д) артха.

11. Відправні засади правової системи, які визначають зміст правотворчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності Європейського Союзу у цілому і його держав-членів, – це:

- а) джерела європейського права;
- б) система європейського права;
- в) принципи європейського права;
- г) європейське право;
- д) функції європейського права.

12. Африканська група належить до:

- а) змішаного типу правових систем;
- б) дуалістичного типу правових систем;
- в) релігійного типу правових систем;
- г) традиційного типу правових систем;
- д) мусульманського типу правових систем.

13. Встановлення між суб'єктами правової системи постійного обміну правовою інформацією – це:

- а) інтегративна функція правової системи;
- б) охоронна функція правової системи;
- в) регулятивна функція правової системи;
- г) виховна функція правової системи;
- д) комунікативна функція правової системи.

14. Запозичення правовою системою основних засад і принципових підходів іноземного права – це:

- а) публічне право;
- б) національне право;
- в) рецепція;
- г) контрасигнація;
- д) джерела європейського права.

15. Правова система є різновидом:

- а) соціальної системи;
- б) політичної системи;
- в) економічної системи;
- г) державної системи;
- д) соціально-економічної системи.

Варіант 2

1. Повернення через деякий проміжок часу того, що вже було втрачено на попередніх етапах правової системи суспільства – це:

- а) повторюваність;
- б) правова спадщина;
- в) наступність у праві;
- г) правові традиції;
- д) правонаступництво.

2. Термін «правова сім'я» був запропонований у:

- а) 2000 р.;
- б) 1800 р.;
- в) 1945 р.;
- г) 1900 р.;
- д) 1966 р.

3. Структуру правової системи суспільства складають такі елементи:

- а) суб'єкти права, правові норми, правові відносини, правова ідеологія, правова культура, законодавча техніка;
- б) суб'єкти права, правові норми і принципи, правові відносини, правова ідеологія, правова свідомість, правова культура, зв'язки між названими елементами;
- в) елементи системи права та правова культура окремого суспільства;
- г) правові норми і принципи, галузі та інститути права, правові відносини, правова ідеологія, правова культура, процедура тлумачення норм права;
- д) правові норми, інститути права, підгалузі права, галузі права.

4. *Різновид правових систем, у яких право існує як відокремлене, відносно самостійне явище по відношенню до релігії, моралі, звичаю, політики, ідеології:*

- а) континентальні правові системи;
- б) традиційні правові системи;
- в) невіддиференційовані правові системи;
- г) віддиференційовані правові системи;
- д) інтегративні правові системи.

5. *Юридична освіта, юридична наука, юридична професія тощо є елементами:*

- а) інституційної підсистема правової системи;
- б) нормативної підсистема правової системи;
- в) інфраструктурної підсистема правової системи;
- г) ідеологічної підсистема правової системи;
- д) функціональної підсистема правової системи.

6. *Характерним джерелом права країн англо-американської правової сім'ї є:*

- а) статутне право;
- б) делеговане законодавство;
- в) звичай як джерело права;
- г) приватне право;
- д) загальне право.

7. *До основних джерел права конвергентного типу правової системи належить:*

- а) правила;
- б) релігійний текст;
- в) правовий звичай;
- г) правова доктрина;
- д) нормативно-правовий акт.

8. *«Право особистого статусу» є галуззю:*

- а) традиційного права;
- б) мусульманського права;
- в) індуїстського права;
- г) канонічного права;
- д) іудейського права.

9. *Соціалістичний тип правової системи притаманний:*

- а) Угорщині;
- б) Китаю;

- в) Монголії;
- г) Австралії;
- д) Білорусі.

10. Метод вивчення правових систем різних держав шляхом зіставлення правових норм, інститутів, принципів їх розуміння, легітимного тлумачення тощо та практики їх застосування – це:

- а) конституційне право;
- б) міжнародне право;
- в) порівняльне правознавство;
- г) загальне право;
- д) національна правова система.

11. Поєднання через правове регулювання найбільш важливих сторін інших соціальних систем (економічної, політичної тощо) з метою досягнення суспільно значущих цілей – це:

- а) інтегративна функція правової системи;
- б) охоронна функція правової системи;
- в) регулятивна функція правової системи;
- г) виховна функція правової системи;
- д) статична функція правової системи.

12. Різновид правових систем, в яких існує нерозривний зв'язок права з іншими регуляторами і цінностями:

- а) континентальні правові системи;
- б) традиційні правові системи;
- в) невіддиференційовані правові системи;
- г) віддиференційовані правові системи;
- д) інтегративні правові системи.

13. Національна правова система України належить до:

- а) англо-американської правової сім'ї;
- б) романо-германської правової сім'ї;
- в) релігійної правової сім'ї;
- г) традиційної правової сім'ї;
- д) мусульманської правової сім'ї.

14. Акт, прийнятий в установленому порядку в однаковій редакції обома палатами парламенту і санкціонований (підписаний) монархом – це:

- а) нормативно-правовий акт Франції;
- б) закон Англії;
- в) доктрина;
- г) закон Ірландії;
- д) закон Шотландії.

15. Види норм мусульманського права за ступенем визначеності поділяються на:

- а) загальні та спеціальні;
- б) обов'язкові та додаткові;
- в) абсолютні та абстрактні;
- г) органічні та звичайні;
- д) фінансові та програмні.

Варіант 3

1. Перевага обов'язків і заборон у правовому регулюванні є характерною для:

- а) традиційного і романо-германського права;
- б) романо-германського і англо-саксонського права;
- в) релігійного і традиційного права;
- г) латиноамериканського та скандинавського права;
- д) скандинавського та далекосхідного права.

2. Загальне право, статутне право та делеговане законодавство належать до:

- а) англо-американської правової сім'ї;
- б) романо-германської правової сім'ї;
- в) релігійної правової сім'ї;
- г) традиційної правової сім'ї;
- д) мусульманської правової сім'ї.

3. До спеціальних правових засобів правової системи, які діють на мікрорівні належить:

- а) дозволи;
- б) заохочення;
- в) юридична практика;
- г) рекомендації;
- д) акти застосування права.

4. Правові норми і принципи, об'єктивовані в нормативно-правових актах, правових прецедентах, нормативно-правових договорах та правових звичаях – це:

- а) інституційна підсистема правової системи;
- б) нормативна підсистема правової системи;
- в) комунікативна підсистема правової системи;
- г) ідеологічна підсистема правової системи;
- д) функціональна підсистема правової системи.

5. *Детермінованість правової системи полягає у тому, що вона:*

- а) тісно взаємодіє з економічною, політичною, ідеологічною, моральною та іншими соціальними підсистемами;
- б) має в межах країни цілісність, єдність, суверенність;
- в) зумовлена унікальними історичними і географічними факторами розвитку суспільства;
- г) має власну структурну упорядкованість;
- д) формується і функціонує в територіальних межах держави.

6. *Наука, що досліджує особливості формування і функціонування правових систем різних держав, виявляє їх спільні та специфічні ознаки – це:*

- а) міжнародне право;
- б) державне право;
- в) конституційне право;
- г) порівняльне правознавство;
- д) правова системологія.

7. *Кожний тип правових систем складається з:*

- а) підгалузей;
- б) правових сімей;
- в) підтипів;
- г) галузей;
- д) інститутів.

8. *Вплив римського права на скандинавські країни був опосередкованим через:*

- а) конституційне право;
- б) загальне право;
- в) спеціальне право;
- г) традиційне право;
- д) континентальне право.

9. *До загальних правових засобів правової системи належить:*

- а) тлумачення;
- б) заборона;
- в) рекомендації;
- г) законодавча техніка;
- д) правосвідомість.

10. *Мусульманське право виникло у:*

- а) VII – X ст.;
- б) V ст.;
- в) IV-VI ст.;
- г) VI ст.;
- д) IV-V ст.

11. Соціалістичний тип правової системи притаманний:

- а) Ісландії;
- б) Бразилії;
- в) Угорщині;
- г) Канаді;
- д) Кубі.

12. Сукупність національних правових систем держав, що мають загальні риси, які проявляються в єдності закономірностей і тенденцій розвитку на основі давньоримського права і його пристосування (разом із канонічними і місцевими нормами-звичаями) до нових національних умов – це:

- а) далекосхідний тип правової системи;
- б) романо-германський тип правової системи;
- в) традиційний тип правової системи;
- г) змішаний тип правової системи;
- д) англосаксонський тип правової системи.

13. Сукупність національних правових систем держав, що мають спільні риси, які проявляються в єдності закономірностей і тенденцій розвитку на основі релігійної норми, норми-звичаю і норми-традиції як основних джерел права, що являють собою тісний взаємозв'язок юридичних, моральних, міфічних розпоряджень, які склалися природним шляхом і визнані державою – це:

- а) релігійно-традиційний тип правової системи;
- б) романо-германський тип правової системи;
- в) змішаний тип правової системи;
- г) дуалістичний тип правової системи;
- д) англо-американський тип правової системи.

14. Серед юридичних джерел англійського права найбільш значущим є:

- а) закон;
- б) статут;
- в) судовий прецедент;
- г) конституційний звичай;
- д) доктрина.

15. Сукупність національних правових систем, які мають загальні закономірності розвитку і подібні ознаки, що склалися на основі римського цивільного права і його пристосування до нових національних умов при домінуванні закону серед інших джерел права:

- а) англо-американська правова сім'я;
- б) романо-германська правова сім'я;
- в) релігійна правова сім'я;

- г) традиційна правова сім'я;
- д) мусульманська правова сім'я.

III. Тематика рефератів

- «Англосаксонська правова сім'я, її особливості».
- «Взаємодія міжнародного, європейського та національного права».
- «Особливості системи права у романо-германській правовій сім'ї».
- «Правова система України в генезисній структурі правових систем: поняття і основні ознаки».
- «Правова система України в сучасних умовах».
- «Правова система України: історія, стан та перспективи».
- «Проблема ідентичності національних правових систем в умовах глобалізації: теоретико-методологічний аспект».
- «Сім'я релігійного і традиційного права».
- «Судовий прецедент у праві Європейського Союзу».
- «Теоретико-методологічні засади формування та розвитку правової системи».

IV. Скласти схеми

- ✓ Загальна характеристика англосаксонської правової сім'ї.
- ✓ Загальна характеристика романо-германської правової сім'ї.
- ✓ Класифікація правових систем.
- ✓ Основні перспективи розвитку правової системи України.
- ✓ Особливості порівняльного правознавства.
- ✓ Поняття та ознаки правової системи (правової сім'ї). Типи (сім'ї) правових систем світу.
- ✓ Тенденції розвитку правової системи та взаємний вплив правових систем.
- ✓ Типи правових систем світу.
- ✓ Функції правової системи.

V. Виконати практичні завдання

Практичне завдання №1

Інтерактивна гра «Бумеранг». Час – 20 хв. ЗВО необхідно поділити на малі підгрупи. Викладач на дошці записує ключове питання для обговорення «Особливості системи права у романо-германській правовій сім'ї». Кожна підгрупа ЗВО складає на аркуші конкретні 5 запитань із заданої теми, направляє їх «бумерангом» будь-якій підгрупі ЗВО та слухає відповідь. Якщо відповідь не повна/неточна, «бумеранг» повертається до тієї підгрупи, яка його «відправила». ЗВО, які «отримали бумеранг», посилають вже свій перелік іншій підгрупі. Викладач фіксує відповіді й рахує кількість балів, які набрала кожна підгрупа (кожне складне запитання – 2 бали, кожна правильна відповідь на просте запитання – 2 бали, об'ємне – 3 бали).

Практичне завдання №2

Мікрофон. Час – 10 хв. Наприкінці заняття викладач має надати кожному ЗВО можливість коротко і швидко висловити свої думки чи позиції на тему: «Проблеми впровадження судового прецеденту в Україні». Говорити може тільки той ЗВО, який отримав «уявний» мікрофон.

Практичне завдання №3

Заповнити таблицю.

1.	Інституціональна		закономірності взаємовідносин між взаємодіючими і взаємозумовленими підсистемами, що відсутні у них в ізольованому стані
2.	Нормативна (регулятивна)		суб'єктний склад: індивідуальні і колективні (суб'єкти права), включаючи державу, соціальні спільноти та інші суб'єкти права
3.	Ідеологічна (доктринальна)		правові норми і принципи, об'єктивовані в нормативно-правових актах, правових прецедентах, нормативно-правових договорах, правових звичаях
4.	Функціональна (соціологічна)		сукупність уявлень про правові норми і принципи, що характеризують ступінь усвідомленості правомірної поведінки суб'єктів права, вступу їх у правовідносини, юридичну діяльність – право розуміння, правове мислення, правові ідеї, концепції, правосвідомість і правова культура
5.	Комунікативна (інтегрована)		сукупність причинно-наслідкових зв'язків між суб'єктами права, що виникають внаслідок їх юридичних вчинків: правореалізація, правозастосування, правовідносини, правомірна поведінка, юридична практика – через них відбуваються дія норм права в соціальному середовищі, визначається режим функціонування

Практичне завдання №4

Заповнити таблицю. Характеристика правових систем світу (країни, ознаки):

1.	Романо-германський тип (сім'я) правових систем		
2.	Англо-американський тип (сім'я) правових систем		
3.	Змішаний (конвергентний, або дуалістичний) тип (сім'я) правових систем		
4.	Релігійний тип (сім'я) правових систем		
5.	Традиційний тип (сім'я) правових систем		
6.	Соціалістичний тип (сім'я) правових систем		

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканості народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50. Ст. 540.

Спеціалізована література:

1. Балко О. О. Інститут шлюбу за римським правом та його рецепція у континентальному типі правової системи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 20 с.
2. Барабаш О. Протестантизм у становленні західної традиції права. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2. С. 53-61.

3. Баранько Я. С. Канонічне право як нормативно-регулятивна система східнохристиянської церкви: релігієзнавчо-правовий контекст: автореф. дис. ... канд. філос. наук. Київ, 2015. 16 с.
4. Бехруз Х. Конституціоналізм в ісламських державах: становлення, сучасний стан і напрями трансформації. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 349-356.
5. Бехруз Х. Порівняльне правознавство: сучасні грані досліджень. *Порівняльне правознавство*. 2013. № 1-2. С. 278-285.
6. Бицюра Л. В. Гармонізація законодавства у процесі конструювання національної правової системи: загальнотеоретичний вимір. *Право і суспільство*. 2015. № 3, ч. 2. С. 3-8.
7. Бичковський Є. Л. Науково-практичний коментар в правовій системі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2018. 20 с.
8. Білорицький Г. О. Імплементация міжнародних стандартів прав людини в правовій системі держави Ізраїль: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
9. Бондар Н. А. Вплив римського права на становлення правової системи Польщі: історико-правові аспекти. *Приватне та публічне право*. 2017. № 1. С. 3-8.
10. Васянович О. А. Правовий звичай у правових системах сучасності: моногр. Київ: КНЕУ, 2014. 183 с.
11. Вовк Д. Вплив християнства на право держав європейської цивілізації: концептуальні засади осмислення. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1. С. 25-34.
12. Вовк Д. Правова традиція: розуміння у контексті співвідношення з правовою системою і правовою культурою. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2. С. 42-52.
13. Вовк Д. Правові системи християнських країн (особливості та проблема неоднорідності). *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3. С. 249-258.
14. Вовк Т. В. Дія міжнародних договорів у країнах англосаксонської правової системи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
15. Волошин Ю. О., Гоша І. О. Гармонізація правових систем в сучасній доктрині конституційного права в умовах європейської інтеграції: моногр. / за заг. ред. М. О. Баймуратова. Одеса: Фенікс, 2013. 291 с.
16. Гавронська Т. В. Правове забезпечення прав і свобод людини в правових системах світу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
17. Галета О. А. Сучасні інтерпретації системи права: у пошуках нової методології. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 35 (2.1). С. 23-28.
18. Галюк Р. Г. Співвідношення системи права та системи законодавства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 129-134.
19. Гордимов А. В. Доктринальні джерела права та права людини в романо-

- германській та англосаксонській правових системах. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 59. С. 43-47.
20. Гураленко Н. А. Судовий прецедент у системі джерел права: філософське та теоретичне осмислення: моногр. Чернівці: Рута, 2012. 256 с.
 21. Дамірлі М. Методологія порівняльного правознавства: основні елементи і проблеми. *Право України*. 2014. № 4. С. 184-196.
 22. Дашковська Т. М. Співвідношення правових норм і юридичного процесу у деяких правових системах світу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2016. 19 с.
 23. Дуда С. М. Структура романо-германської правової сім'ї. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2013. Вип. 11. С. 183-186.
 24. Дуднік Р. М. До проблеми виокремлення системоутворюючих чинників, що впливають на процес формування нових галузей українського права. *Право і суспільство*. 2015. № 4, Ч. 4. С. 8-12.
 25. Жебровська К. А. Правові цінності у взаємодії правових систем: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 20 с.
 26. Завидняк В. І. Роль судового прецеденту в романо-германській системі права. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Право*. 2014. № 2. С. 140-144.
 27. Задорожна С. М. Загальні принципи сучасного міжнародного права: еволюція та сучасність: моногр. Чернівці: ЧНУ: Рута, 2019. 359 с.
 28. Задорожний Ю. А. Римське право – доктринальна першооснова права та юридичної науки в країнах романо-германської правової сім'ї та Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 214 с.
 29. Казарян К. А. Інститут шлюбного договору в англосаксонській та континентальній правових сім'ях. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2013. № 1062. Вип. 14. С. 268-271.
 30. Карпичков В. О. Правова реальність: поняття та місце в системі категорій права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 19 с.
 31. Козаченко В. М. Правова свідомість як джерело права в англосаксонській правовій системі. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 56-60.
 32. Колодяжна В. В. Історія формування та сучасний стан романо-германської правової сім'ї. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2013. Вип. 1. С. 46-53.
 33. Кононенко В. П. Звичаєва природа прецедентного характеру рішень Європейського суду з прав людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 19 с.
 34. Корчевна Л. О. Проблема різноджерельного права: дослід порівняльного правознавства: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2005. 36 с.
 35. Косович В. Принципи права, принципи правотворчості та принципи у нормативно-правових актах. *Вісник Львівського університету. Серія:*

- Юридична*. 2016. Вип. 63. С. 3-9.
36. Крапив'янський А. В., Куртакова А. О. Судовий прецедент – джерело права країн англосаксонської правової сім'ї. *Трипільська цивілізація*. 2012. № 7. С. 63-67.
 37. Кресін О. В. Порівняльне правознавство: історична ретроспектива і нові виклики. *Правова держава*. 2016. Вип. 27. С. 661-667.
 38. Кресін О. В. Правові системи сучасності: взаємодія та конфлікти. *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С. 584-587.
 39. Кресін О. Становлення та розвиток порівняльно-правових досліджень. *Право України*. 2014. № 5. С. 236-249.
 40. Кресін О. Сучасні проблеми порівняльного правознавства (нотатки з круглих столів у листопаді-грудні 2014 р.). *Право України*. 2015. № 4. С. 185-190.
 41. Кривов'яз О. В. Забезпечення правопорядку в країнах англо-американської та романо-німецької правових сімей. *Митна справа*. 2013. № 4 (2). С. 49-54.
 42. Кучук А. М., Перепьолкін С. М. Принципи права як категорія внутрішньо державного й міжнародного права. *Право і суспільство*. 2015. № 3, ч. 3. С. 22-26.
 43. Ландо О. Нордичні країни – правова сім'я? Діагноз і прогноз. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 3-4. С. 197-208.
 44. Легка О. В. Юридична техніка законодавчих та правозастосовних актів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 101-107.
 45. Лук'янов Д. В. Релігійні правові системи: виклики сучасності. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 130. С. 18-27.
 46. Лук'янов Д. В. Релігійно-правові системи світу: порівняльно-правове дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2016. 41 с.
 47. Лук'янов Д. Релігійні правові системи в сучасному світі: моногр. Харків: Право, 2016. 352 с.
 48. Лук'янов Д. Сучасні погляди на проблему класифікації та типології правових систем. *Право України*. 2012. № 9. С. 376-382.
 49. Лукьянов Д. Национальная правовая система Украины среди правовых семей современности. *Право Украины*. 2013. № 1. С. 152-165.
 50. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: моногр. Харків: Права людини, 2015. 277 с.
 51. Маїк І. С. Синергетичний підхід у порівняльному правознавстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2013. 16 с.
 52. Макаренко Л. О. Правова культура: теоретико-методологічні основи дослідження: моногр. 2019. 574 с.
 53. Макеєва О. М. Правова культура як чинник розвитку правової системи. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 4. С. 48-53.
 54. Марченко А. А. Судовий прецедент у правовій системі України (1991-

- 2010 pp.): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
55. Матвеева Ю. І. Принцип правової визначеності як складова верховенства права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 21 с.
56. Мельничук О. С. Міська правова система в Україні: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2016. 36 с.
57. Мельничук О. С. Міська правова система: теоретичні та нормативні засад: моногр. Одеса: Фенікс, 2015. 404 с.
58. Місевич С. В. Джерела канонічного права (теоретико-правовий аналіз): дис. ... канд. юрид. наук. Чернівці, 2005. 212 с.
59. Міхайліна Т. В. Роль інтегративного потенціалу правосвідомості у реформуванні правової системи: моногр. Вінниця: [б. в.], 2018. 312 с.
60. Мішина І. Міцкевич І. Порівняльне правознавство – шлях до елітної юридичної освіти. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 3-4. С. 479-482.
61. Мочульська М. Є. Правова доктрина в континентальній правовій системі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2013. 20 с.
62. Муллокандова О. М. Мусульманське релігійне право щодо шлюбів з іновірцями: філософсько-релігієзнавчий аналіз. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2014. Вип. 6. С. 63-67.
63. Мурашин О. Проблема ідентичності національних правових систем в умовах глобалізації: теоретико-методологічний аспект. *Вісник національної Академії правових наук України*. 2013. № 2 (73). С. 44-51.
64. Нірода М. В. Конституційно-правовий статус органів прокуратури в країнах романо-германської правової системи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2015. 19 с.
65. Огаренко Т. О. Соціальний механізм регулювання правової системи українського суспільства: дис. ... д-ра соціол. наук. Запоріжжя, 2012. 419 с.
66. Огаренко Т. Структура та функції правової системи. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 5. С. 12-16.
67. Оксамитний В. Міждержавні правові системи як реальність сучасного світу. *Порівняльне правознавство*. 2013. № 1-2. С. 286-299.
68. Оксамитний В. Сучасні правові системи у компаративістському вимірі. *Порівняльне правознавство*. 2012. № 3-4. С. 392-407.
69. Оленчук І. В. Типологічні особливості романо-германського права. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 3. С. 77-79.
70. Онищенко Н., Зайчук О., Журавський В. Правовая система-інтегративная категория правовой науки. *Право України*. 2013. № 1. С. 7-26.
71. Онищенко Н. Механізм розвитку національних правових систем як сукупність зовнішньоінтеграційних та внутрішньо національних складових. *Право України*. 2009. № 10. С. 83-88.
72. Павлишин О. В. Правова реальність як знакова система: моногр. Харків: Право, 2017. 336 с.
73. Пайда Ю. Права людини і релігійна свобода в умовах діалогового

- характеру правової культури: моногр. Херсон: Гельветика, 2018. 362 с.
74. Погребняк С. Загальні принципи права як джерело права. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 1 (64). С. 14-25.
 75. Подорожна Т. С. Теоретико-прикладні засади конституціоналізації правової системи та модернізації Конституції України: моногр. Львів: ПАІС, 2014. 307 с.
 76. Полатайко І. В. Втілення правової ідеології у правових системах сучасності: теоретико-правова характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2018. 20 с.
 77. Полянничко А. О. Принципи права: сучасний загальнотеоретичний погляд. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3. С. 55-60.
 78. Попадинець Г. Правова культура як важливий елемент правової системи України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2014. № 782. С. 123-128.
 79. Поповський Д. П. Застосування суддівського розсуду в країнах романо-германської правової сім'ї. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: *Юриспруденція*. 2014. Вип. 10-1(1). С. 15-19.
 80. Рабінович П. Соціальна сутність правових систем і забезпеченість ними прав людини-складові предмета юридичної компаративістики. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1. С. 16-24.
 81. Рожко В. В. Особливості іудейського (єврейського) права. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія: *Юридична*. 2014. Вип. 4. С. 84-97.
 82. Саїдов А. Порівняльне правознавство та закономірності розвитку права в умовах глобалізації. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 463-472.
 83. Саміло Г. О. Змішані правові системи: проблеми класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: *Право*. 2015. Вип. 33 (1). С. 46-49.
 84. Семініхін І. В. Правова доктрина в релігійних правових системах (на прикладі мусульманського права). *Форум права*. 2013. № 3. С. 552-566.
 85. Слюсар К. С. Права людини в іудейському праві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: *Юридичні науки*. 2016. Вип. 6, ч. 1. С. 35-38.
 86. Смітс Я. Європейське приватне право як змішана правова система. *Європейське право*. 2012. № 2-4. С. 215-225.
 87. Стрельцова О. В. Європейське право як багатовимірний феномен: підходи до розуміння і визначення поняття. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 7. С. 72-80.
 88. Сунегін С. О. Теоретико-правова характеристика статичних та динамічних елементів в романо-германській правовій сім'ї: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 20 с.
 89. Супрун Т. М. Правова презумпція в англо-американській та романо-

- германській правових системах. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України. Серія: Економіка, право.* 2013. № 4. С. 161-167.
90. Ткаченко В. І. Щодо поняття та вмісту юридичних категорій «правова система» та «система права». *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.* 2013. Вип. 1. С. 36-42.
91. Удовика Л. Г. Правова система України: глобалізаційні трансформації: моногр. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2014. 319 с.
92. Удовика Л. Г. Теоретико-правові засади трансформацій правової системи України в умовах глобалізації: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2014. 42 с.
93. Харитонов Є. О., Гейко М. О. Формування «права загальної справедливості» в англосаксонській системі права. *Актуальні проблеми держави і права.* 2010. Вип. 53. С. 7-16.
94. Харитонов Р. Ф. Порівняльне правознавство та галузева юридична компаративістика: співвідношення і взаємодія (російською мовою). *Публічне право.* 2015. № 2. С. 345-351.
95. Хаустова М. Г. Ідеологічна складова правової системи в умовах її модернізації. *Право і суспільство.* 2015. № 2. С. 58-64.
96. Хаустова М. Г. Проблеми і перспективи розвитку правової системи України. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2014. № 1 (76). С. 54-64.
97. Хомюк Н. С. Сучасна система джерел права України: загальнотеоретичні аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 16 с.
98. Шаганенко В. П. Особливості системи права у романо-германській правовій сім'ї. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* 2013. Вип. 6-1 (1). С. 88-91.

ВІДПОВІДІ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

ТЕМА 1. ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЯК НАУКА ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Варіант 1: 1) б; 2) б; 3) б; 4) а; 5) б; 6) г; 7) в; 8) г; 9) б; 10) а; 11) в; 12) в; 13) а; 14) б; 15) д.

Варіант 2: 1) б; 2) а; 3) в; 4) д; 5) в; 6) а; 7) б; 8) а; 9) а; 10) д; 11) а; 12) а; 13) б; 14) б; 15) б.

Варіант 3: 1) в; 2) г; 3) б; 4) б; 5) а; 6) г; 7) а; 8) в; 9) б; 10) б; 11) а; 12) а; 13) б; 14) д; 15) в.

ТЕМА 2. ПОНЯТТЯ, ПОХОДЖЕННЯ, СУТНІСТЬ ТА ТИПОЛОГІЯ ДЕРЖАВИ

Варіант 1: 1) г; 2) б; 3) в; 4) в; 5) в; 6) г; 7) а; 8) б; 9) б; 10) г; 11) б; 12) а; 13) в; 14) б; 15) в.

Варіант 2: 1) а; 2) г; 3) б; 4) б; 5) а; 6) а; 7) а; 8) д; 9) г; 10) а; 11) а; 12) а; 13) б; 14) г; 15) б.

Варіант 3: 1) а; 2) б; 3) б; 4) а; 5) г; 6) а; 7) в; 8) в; 9) в; 10) а; 11) д; 12) б; 13) г; 14) д; 15) д.

ТЕМА 3. ФОРМА ДЕРЖАВИ

Варіант 1: 1) в; 2) а; 3) г; 4) б; 5) г; 6) в; 7) д; 8) а; 9) г; 10) в; 11) д; 12) в; 13) б; 14) в; 15) а.

Варіант 2: 1) г; 2) д; 3) г; 4) г; 5) а; 6) д; 7) г; 8) в; 9) г; 10) в; 11) в; 12) в; 13) а; 14) а; 15) а.

Варіант 3: 1) в; 2) а; 3) в; 4) б; 5) б; 6) а; 7) в; 8) д; 9) а; 10) б; 11) а; 12) а; 13) г; 14) б; 15) а.

ТЕМА 4. МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВ

Варіант 1: 1) а; 2) в; 3) д; 4) б; 5) в; 6) б; 7) г; 8) в; 9) в; 10) а; 11) а; 12) б; 13) а; 14) г; 15) б.

Варіант 2: 1) б; 2) д; 3) а; 4) а; 5) д; 6) б; 7) в; 8) г; 9) в; 10) г; 11) в; 12) а; 13) а; 14) а; 15) д.

Варіант 3: 1) в; 2) г; 3) б; 4) а; 5) а; 6) б; 7) д; 8) б; 9) в; 10) а; 11) г; 12) а; 13) г; 14) в; 15) а.

ТЕМА 5. ТЕОРІЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

Варіант 1: 1) а; 2) в; 3) в; 4) б; 5) б; 6) б; 7) д; 8) б; 9) г; 10) в; 11) а; 12) а; 13) д; 14) д; 15) в.

Варіант 2: 1) б; 2) в; 3) д; 4) д; 5) а; 6) б; 7) б; 8) а; 9) а; 10) а; 11) в; 12) а; 13) б; 14) б; 15) г.

Варіант 3: 1) б; 2) в; 3) б; 4) в; 5) г; 6) д; 7) г; 8) д; 9) д; 10) г; 11) д; 12) д; 13) а; 14) б; 15) д.

ТЕМА 6. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВА

Варіант 1: 1) д; 2) г; 3) а; 4) г; 5) а; 6) г; 7) д; 8) б; 9) д; 10) а; 11) д; 12) а; 13) б; 14) а; 15) б.

Варіант 2: 1) а; 2) б; 3) б; 4) г; 5) д; 6) г; 7) б; 8) а; 9) г; 10) в; 11) б; 12) б; 13) а; 14) д; 15) г.

Варіант 3: 1) а; 2) г; 3) в; 4) в; 5) г; 6) в; 7) а; 8) в; 9) а; 10) г; 11) а; 12) г; 13) г; 14) в; 15) д.

ТЕМА 7. ДЕМОКРАТИЧНА, СОЦІАЛЬНА, ПРАВОВА ДЕРЖАВА

Варіант 1: 1) а; 2) б; 3) в; 4) в; 5) г; 6) а; 7) а; 8) в; 9) а; 10) б; 11) в; 12) в; 13) д; 14) б; 15) г.

Варіант 2: 1) б; 2) а; 3) а; 4) д; 5) а; 6) г; 7) в; 8) а; 9) г; 10) а; 11) а; 12) а; 13) а; 14) а; 15) г.

Варіант 3: 1) д; 2) б; 3) г; 4) д; 5) г; 6) б; 7) а; 8) б; 9) в; 10) в; 11) в; 12) д; 13) д; 14) д; 15) в.

ТЕМА 8. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПРАВА

Варіант 1: 1) б; 2) б; 3) а; 4) а; 5) д; 6) г; 7) г; 8) в; 9) б; 10) г; 11) б; 12) б; 13) г; 14) а; 15) г.

Варіант 2: 1) д; 2) а; 3) в; 4) в; 5) а; 6) а; 7) в; 8) г; 9) г; 10) б; 11) в; 12) б; 13) д; 14) б; 15) д.

Варіант 3: 1) а; 2) д; 3) д; 4) б; 5) б; 6) г; 7) а; 8) д; 9) в; 10) а; 11) б; 12) д; 13) г; 14) в; 15) а.

ТЕМА 9. ФОРМИ ПРАВА

Варіант 1: 1) в; 2) а; 3) а; 4) д; 5) а; 6) г; 7) г; 8) г; 9) б; 10) а; 11) в; 12) г; 13) г; 14) в; 15) в.

Варіант 2: 1) а; 2) а; 3) в; 4) а; 5) б; 6) в; 7) а; 8) в; 9) б; 10) а; 11) в; 12) а; 13) б; 14) б; 15) в.

Варіант 3: 1) в; 2) г; 3) в; 4) б; 5) г; 6) б; 7) г; 8) г; 9) г; 10) б; 11) г; 12) д; 13) д; 14) а; 15) а.

ТЕМА 10. ПРАВОТВОРЧІСТЬ. НОРМОТВОРЧЕ ТЕХНІКА. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Варіант 1: 1) б; 2) а; 3) а; 4) б; 5) д; 6) д; 7) д; 8) б; 9) в; 10) д; 11) д; 12) б; 13) а; 14) а; 15) а.

Варіант 2: 1) а; 2) б; 3) а; 4) а; 5) б; 6) в; 7) а; 8) б; 9) а; 10) в; 11) б; 12) д; 13) в; 14) б; 15) а.

Варіант 3: 1) в; 2) в; 3) г; 4) в; 5) г; 6) д; 7) в; 8) а; 9) д; 10) а; 11) в; 12) а; 13) а; 14) в; 15) а.

ТЕМА 11. СИСТЕМА ПРАВА І СИСТЕМА ЗАКОНОДАВСТВА

Варіант 1: 1) г; 2) б; 3) а; 4) д; 5) г; 6) а; 7) б; 8) а; 9) в; 10) в; 11) д; 12) в; 13) а; 14) а; 15) г.

Варіант 2: 1) в; 2) в; 3) а; 4) б; 5) г; 6) а; 7) г; 8) б; 9) б; 10) в; 11) в; 12) б; 13) б; 14) в; 15) в.

Варіант 3: 1) б; 2) б; 3) а; 4) б; 5) а; 6) г; 7) в; 8) д; 9) а; 10) б; 11) в; 12) б; 13) в; 14) а; 15) д.

ТЕМА 12. ПРАВОВІДНОСИНИ

Варіант 1: 1) г; 2) б; 3) б; 4) а; 5) в; 6) г; 7) в; 8) а; 9) а; 10) а; 11) б; 12) б; 13) д; 14) б; 15) г.

Варіант 2: 1) б; 2) г; 3) г; 4) в; 5) г; 6) в; 7) г; 8) в; 9) в; 10) в; 11) в; 12) а; 13) в; 14) а; 15) б.

Варіант 3: 1) г; 2) а; 3) а; 4) а; 5) д; 6) в; 7) а; 8) г; 9) б; 10) б; 11) а; 12) б; 13) в; 14) а; 15) д.

ТЕМА 13. ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Варіант 1: 1) а; 2) а; 3) в; 4) б; 5) б; 6) а; 7) д; 8) в; 9) в; 10) а; 11) г; 12) б; 13) б; 14) а; 15) а.

Варіант 2: 1) б; 2) д; 3) а; 4) б; 5) а; 6) в; 7) г; 8) б; 9) г; 10) б; 11) в; 12) а; 13) а; 14) а; 15) г.

Варіант 3: 1) а; 2) б; 3) в; 4) б; 5) в; 6) а; 7) г; 8) а; 9) б; 10) д; 11) г; 12) в; 13) б; 14) б; 15) а.

ТЕМА 14. РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ ПРАВА

Варіант 1: 1) а; 2) в; 3) в; 4) в; 5) г; 6) а; 7) д; 8) г; 9) б; 10) б; 11) б; 12) в; 13) д; 14) а; 15) г.

Варіант 2: 1) а; 2) г; 3) б; 4) б; 5) д; 6) в; 7) в; 8) г; 9) а; 10) а; 11) а; 12) в; 13) б; 14) а; 15) б.

Варіант 3: 1) б; 2) д; 3) а; 4) а; 5) а; 6) д; 7) а; 8) в; 9) г; 10) а; 11) б; 12) а; 13) а; 14) д; 15) д.

ТЕМА 15. ПРАВОМІРНА ПОВЕДІНКА. ПРАВОПОРУШЕННЯ

Варіант 1: 1) б; 2) г; 3) в; 4) а; 5) а; 6) б; 7) б; 8) в; 9) б; 10) в; 11) в; 12) б; 13) д; 14) а; 15) а.

Варіант 2: 1) б; 2) г; 3) б; 4) в; 5) г; 6) в; 7) а; 8) д; 9) г; 10) а; 11) г; 12) а; 13) б; 14) в; 15) б.

Варіант 3: 1) б; 2) в; 3) в; 4) в; 5) б; 6) в; 7) а; 8) б; 9) д; 10) а; 11) в; 12) г; 13) г; 14) б; 15) в.

ТЕМА 16. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Варіант 1: 1) в; 2) б; 3) б; 4) б; 5) в; 6) в; 7) б; 8) б; 9) а; 10) а; 11) в; 12) в; 13) б; 14) в; 15) г.

Варіант 2: 1) а; 2) б; 3) д; 4) д; 5) б; 6) в; 7) а; 8) б; 9) д; 10) г; 11) г; 12) г; 13) г; 14) г; 15) в.

Варіант 3: 1) в; 2) д; 3) б; 4) в; 5) а; 6) а; 7) г; 8) б; 9) б; 10) б; 11) б; 12) а; 13) а; 14) б; 15) г.

ТЕМА 17. ЗАКОННІСТЬ ТА ПРАВОПОРЯДОК

Варіант 1: 1) а; 2) д; 3) г; 4) в; 5) б; 6) б; 7) г; 8) д; 9) б; 10) г; 11) г; 12) в; 13) г; 14) г; 15) в.

Варіант 2: 1) а; 2) г; 3) в; 4) б; 5) б; 6) б; 7) б; 8) г; 9) в; 10) б; 11) а; 12) а; 13) в; 14) б; 15) б.

Варіант 3: 1) в; 2) в; 3) г; 4) а; 5) в; 6) б; 7) б; 8) а; 9) б; 10) б; 11) а; 12) г; 13) в; 14) а; 15) а.

ТЕМА 18. ПРАВОСВІДОМІСТЬ ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА. ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ

Варіант 1: 1) д; 2) а; 3) а; 4) б; 5) б; 6) г; 7) а; 8) б; 9) д; 10) г; 11) а; 12) г; 13) б; 14) а; 15) б.

Варіант 2: 1) в; 2) б; 3) д; 4) в; 5) б; 6) д; 7) б; 8) а; 9) д; 10) г; 11) в; 12) г; 13) в; 14) б; 15) г.

Варіант 3: 1) в; 2) д; 3) в; 4) б; 5) а; 6) а; 7) д; 8) а; 9) г; 10) д; 11) г; 12) а; 13) а; 14) в; 15) г.

ТЕМА 19. ЮРИДИЧНА ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ. ЮРИДИЧНИЙ ПРОЦЕС

Варіант 1: 1) б; 2) д; 3) б; 4) г; 5) в; 6) д; 7) а; 8) б; 9) д; 10) д; 11) б; 12) д; 13) а; 14) г; 15) б.

Варіант 2: 1) в; 2) г; 3) г; 4) а; 5) б; 6) б; 7) д; 8) г; 9) д; 10) а; 11) д; 12) а; 13) д; 14) а; 15) г.

Варіант 3: 1) в; 2) б; 3) д; 4) в; 5) а; 6) д; 7) д; 8) а; 9) г; 10) в; 11) д; 12) г; 13) в; 14) а; 15) б.

ТЕМА 20. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Варіант 1: 1) б; 2) г; 3) д; 4) д; 5) а; 6) г; 7) а; 8) б; 9) а; 10) а; 11) б; 12) б; 13) г; 14) в; 15) в.

Варіант 2: 1) а; 2) в; 3) б; 4) в; 5) а; 6) б; 7) д; 8) г; 9) а; 10) в; 11) б; 12) г; 13) б; 14) д; 15) д.

Варіант 3: 1) в; 2) а; 3) г; 4) а; 5) б; 6) г; 7) б; 8) а; 9) г; 10) б; 11) д; 12) а; 13) б; 14) в; 15) в.

ТЕМА 21. ОСНОВНІ ПРАВОВІ СИСТЕМИ СУЧАСНОСТІ

Варіант 1: 1) а; 2) д; 3) в; 4) в; 5) а; 6) б; 7) б; 8) б; 9) в; 10) а; 11) б; 12) г; 13) д; 14) в; 15) а.

Варіант 2: 1) а; 2) в; 3) б; 4) г; 5) в; 6) д; 7) д; 8) б; 9) б; 10) в; 11) а; 12) в; 13) б; 14) б; 15) в.

Варіант 3: 1) в; 2) а; 3) д; 4) б; 5) в; 6) г; 7) б; 8) д; 9) д; 10) а; 11) д; 12) а; 13) а; 14) в; 15) б.

Навчальне видання

ПРАКТИКУМ З ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Навчальний посібник

Колектив авторів

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
Л. Р. Наливайко

Видання друге,
перероблене і доповнене

Редактори, оригінал-макет – *Є.В. Коваленко-Марченкова, А.В. Самотуга*

Підп. до друку 11.11.2021. Формат 60x84/16. Друк – трафаретний (RISO), цифровий.
Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 29,16. Обл.-вид. арк. 31,25.
Наклад – 100 прим. Зам. № 12/21-нп

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rvv_vonr@dduvs.in.ua
Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДК № 6054 від 28.02.2018